August, 2021
Volume: 2, Issue: 2

Ağustos, 2021
Cilt: 2, Sayı: 2

journal of **sociological**context

sosyolojikbağlam

dergisi

ISSN: 2757-5942
www.sosyolojikbaglam.org

journal of sociological context
sosyolojik bağlam dergisi

Uluslararası Hakemli Dergi

International Refereed Journal

August, 2021
Volume: 2, Issue: 2

Ağustos, 2021
Cilt: 2, Sayı: 2

sosyolojik bağlam

Antalya, 2021

ISSN: 2757-5942
https://doi.org/10.52108/2757-5942

www.sosyolojikbaglam.org

Dergi Yazı Kurulu/ Editorial Management Board

Baş Editör/ Editor–in–Chief

Prof. Suat KOLUKIRIK
Akdeniz University, Faculty of Letters, Department of Sociology, Antalya, Turkey
✉ suatkolukirik@akdeniz.edu.tr orcid.org/0000-0003-0399-666X

Baş Editör Yardımcısı/ Co–Editor-in-Chief

Assoc. Prof. Chiara PIOVANI
Department of Economics, College of Arts, Humanities & Social Sciences, University of Denver, Denver, CO, USA
✉ chiara.piovani@du.edu

Yönetici Editör/ Managing Editor

Assoc. Prof. Nursel AYDINER AVŞAR
Akdeniz University, Serik Faculty of Business Administration, Department of Economics and Finance, Antalya, Turkey
✉ nurselavsar@akdeniz.edu.tr

Editör Kurulu/ Editorial Board

Prof. (Emeritus) Diane ELSON
Department of Sociology, University of Essex, Colchester, UK
✉ drelson@essex.ac.uk

Prof. Matias VERNENGO
Department of Economics, Bucknell University, Lewisburg, PA, USA
✉ m.vernengo@bucknell.edu

Prof. Ramazan YELKEN
Ankara Yıldırım Beyazıt University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Sociology, Ankara, Turkey
✉ ryelken@ybu.edu.tr

Prof. Talip KÜÇÜKCAN
Marmara University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Sociology, İstanbul, Turkey
✉ talip.kucukcan@marmara.edu.tr

Prof. Zeki DUMAN
Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Letters, Department of Sociology , Van, Turkey
✉ zedu@yyu.edu.tr

Assoc. Prof. Codrina RADA
Department of Economics, University of Utah, Salt Lake City, UT, USA
✉ rada@economics.utah.edu

Assist. Prof. Ezgi KAYA
Cardiff Business School, Cardiff University, Cardiff, UK
✉ kayae@cardiff.ac.uk

sosyolojikbağlam

Bilimsel Sekreterya/ Scientific Secretariat

Res. Assist. Elif GÜN

Akdeniz University, Faculty of Letters, Department of Sociology, Antalya, Turkey
✉ elifgun@akdeniz.edu.tr

Editöryal İlişkiler Yöneticisi/ Editorial Operations Manager

Assist Prof. Muhammet FIRAT

Fırat University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Sociology, Elazığ, Turkey
✉ muhammetfirat@firat.edu.tr

Metodoloji Editörü/ Methodology Editor

Assoc. Prof. Gül AKTAŞ

Pamukkale University, Faculty of Science and Letters, Department of Sociology, Denizli, Turkey
✉ gaktas@pau.edu.tr

İstatistik Editörü/ Statistics Editor

Assist Prof. Aylin YELDAN ÇİÇEKLİ

Akdeniz University, Faculty of Letters, Department of Sociology, Antalya, Turkey
✉ aylincicekli@akdeniz.edu.tr

Kitap İnceleme Editörü/ Book Review Editor

Assoc. Prof. Tuncay Ercan SEPETCİOĞLU

Adnan Menderes University, Nazilli Faculty of Economics and Administrative Sciences, Political Science and Public Administration, Aydın, Turkey
✉ tesepetcioglu@adu.edu.tr

Tanıtım Yöneticisi/ Publicity Manager

Res. Assist. Merve Suzan ILIK BİLBEN

Akdeniz University, Faculty of Letters, Department of Sociology, Antalya, Turkey
✉ mervesuzanilik@akdeniz.edu.tr

Teknik Uzman/ Technical Specialist

Res. Assist. Birtan BOZLU

Akdeniz University, Faculty of Letters, Department of Sociology, Antalya, Turkey
✉ birtanbozlu@akdeniz.edu.tr

İngilizce Dil Editörü/ English Language Editor

Prof. Arda ARIKAN

Akdeniz University, Faculty of Letters, Department of English Language and Literature, Antalya, Turkey
✉ ardaarikan@akdeniz.edu.tr

Alan Editörleri/ Section Editor

Prof. Nevin GÜNGÖR ERGAN
Hacettepe University, Faculty of Letters, Department of Sociology, Ankara, Turkey
✉ nevine@hacettepe.edu.tr

Prof. Hayati AKTAŞ
Akdeniz University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations, Antalya, Turkey
✉ hayatiaktas@akdeniz.edu.tr

Prof. Necati DEMİR
Gazi University, Faculty of Education, Department of Turkish and Social Sciences Education, Ankara, Turkey
✉ necatidemir@gazi.edu.tr

Prof. Yılmaz BİNGÖL
Ankara Yıldırım Beyazıt University, Faculty of Political Sciences, Department of Political Science and Public Administration, Ankara, Turkey
✉ ybingol@ybu.edu.tr

Prof. Kürşat ÖNCÜL
Eskişehir Osman Gazi University, Faculty of Sciences and Letters, Department of Turkish Language and Literature, Eskişehir, Turkey
✉ koncul@ogu.edu.tr

Prof. Mustafa ŞEKER
Akdeniz University, Faculty of Communication, Department of Journalism
✉ mustafaseker@akdeniz.edu.tr

Prof. Cevdet YILMAZ
Süleyman Demirel University, Faculty of Science and Art, Department of Sociology, Isparta, Turkey
✉ cevdetyilmaz@sdu.edu.tr

Danışma Kurulu/ Advisory Board

Prof. Abdürreşit Celil KARLUK
Ankara Hacı Bayram Veli University, Ankara, Turkey
✉ abdurresit.karluk@hbv.edu.tr

Prof. Bengül GÜNGÖRMEZ
Uludağ University, Bursa, Turkey
✉ bgungormez@uludag.edu.tr

Prof. Cahit GELEKÇİ
Hacettepe University, Ankara, Turkey
✉ gelekci@hacettepe.edu.tr

Prof. Dilek YEŞİLTUNA
Ege University, İzmir, Turkey
✉ dilek.yesiltuna@ege.edu.tr

Prof. Halime ÜNAL REŞİTOĞLU,
Ankara Yıldırım Beyazıt University, Ankara, Turkey
✉ hunal@ybu.edu.tr

Prof. Hayati BEŞİRLİ
Ankara Hacı Bayram Veli University, Ankara, Turkey
✉ hayati.besirli@hbv.edu.tr

Prof. İbrahim Ertan EĞRİBEL
İstanbul University, İstanbul, Turkey
✉ egribel@istanbul.edu.tr

Prof. Kadir CANATAN
İstanbul Sabahattin Zaim University, İstanbul, Turkey
✉ kadir.canatan@izu.edu.tr

Prof. Kadir TEMURÇİN
Süleyman Demirel University, Isparta, Turkey
✉ kadirtemurcin@sdu.edu.tr

Prof. Kayhan DELİBAŞ
Adnan Menderes University, Aydın, Turkey
✉ kdelibas@adu.edu.tr

Prof. Kenan ÇAĞAN
Samsun University, Samsun, Turkey
✉ kenan.cagan@samsun.edu.tr

Prof. Mehmet ANIK
Bingöl University, Bingöl, Turkey
✉ anik@bingol.edu.tr.

Prof. Mehmet KARAKAŞ
Afyon Kocatepe University, Afyonkarahisar, Turkey
✉ mkarakas@aku.edu.tr.

Prof. Metin ÖZKUL
Süleyman Demirel University, Isparta, Turkey
✉ mozkul@sdu.edu.tr

Prof. Mustafa Kemal ŞAN
Sakarya University, Sakarya, Turkey
✉ mksan@sakarya.edu.tr

Prof. Mustafa TALAS
Niğde Ömer Halis Demir University, Niğde, Turkey
✉ mtalas@ohu.edu.tr

Prof. Ömer AYTAÇ
Fırat University, Elazığ, Turkey
✉ oaytac@firat.edu.tr

Prof. Sevinç GÜÇLÜ
Akdeniz University, Antalya, Turkey
✉ sguclu@akdeniz.edu.tr

Prof. Suvat PARİN
Van Yüzüncü Yıl University, Van, Turkey
✉ sparin@yyu.edu.tr

Prof. Dr. Süleyman İLHAN
Firat Üniversitesi, Elazığ, Turkey
✉ silhan@firat.edu.tr

Prof. Şevket ÖKTEN
Harran University, Şanlıurfa, Turkey
✉ sevketokten@harran.edu.tr

Prof. Ümit AKÇA
Süleyman Demirel University, Isparta, Turkey
✉ umitakca@sdu.edu.tr

Prof. Vehbi BAYHAN
İnönü University, Malatya, Turkey
✉ vehbi.bayhan@inonu.edu.tr

Prof. Yıldız AKPOLAT
Dokuz Eylül University, İzmir, Turkey
✉ yildiz.akpolat@deu.edu.tr

Prof. Zülküf KARA
Mardin Artuklu University Mardin, Turkey
✉ zulkuffkara@artuklu.edu.tr

Prof. M. Nuri GÜLTEKİN
Gaziantep University, Gaziantep, Turkey
✉ mngultekin@gantep.edu.tr

Assoc. Prof. Adem SAĞIR
Karabük University, Karabük, Turkey
✉ ademsagir@karabuk.edu.tr

Assoc. Prof. Bengi YANIK İLHAN
Altınbaş University, İstanbul, Turkey
✉ bengi.ilhan@altinbas.edu.tr

Assoc. Prof. Devrim ERTÜRK
Adnan Menderes University, Aydın, Turkey
✉ devrim.erturk@deu.edu.tr

Assoc. Prof. Elife KART
Akdeniz University, Antalya, Turkey
✉ elifekart@akdeniz.edu.tr

Assoc. Prof. Emin ADAŞ
Adnan Menderes University, Aydın, Turkey
✉ eminadas@gmail.com

Assoc. Prof. Fatma Özlem GÜZEL
Akdeniz University, Antalya, Turkey
✉ ozlemguzel@akdeniz.edu.tr

Assoc. Prof. Gamze AKSAN
Selçuk University, Konya, Turkey
✉ gaksan@selcuk.edu.tr

Assoc. Prof. Güven DİNÇ
Akdeniz University, Antalya, Turkey
✉ gdinc@akdeniz.edu.tr

Assoc. Prof. Halil Saim PARLADIR
İzmir Katip Çelebi University, İzmir, Turkey
✉ halilsaim.parladir@ ikcu.edu.tr

Assoc. Prof. Hasan Hüseyin AYGÜL
Akdeniz University, Antalya, Turkey
✉ hasanhuseyinaygul@akdeniz.edu.tr

Assoc. Prof. Kamil ŞAHİN
Kırıkkale University, Kırıkkale, Turkey
✉ sahinkamil@kku.edu.tr

Assoc. Prof. Kerem ÖZBEY
Artvin Çoruh University, Artvin
✉ ozbey-kerem@artvin.edu.tr

Assoc. Prof. Metin KILIÇ
Düzce University, Düzce, Turkey
✉ metinkilic@duzce.edu.tr

Assoc. Prof. Dr. Serdar ÜNAL
Adnan Menderes University, Aydın, Turkey
✉ serdarunal@adu.edu.tr

Assoc. Prof.Yavuz ÇOBANOĞLU
Munzur University, Tunceli, Turkey
✉ yavuzcobanoglu@munzur.edu.tr

Assoc. Prof. Zafer DURDU
Muğla Sıtkı Koçman University, Muğla, Turkey
✉ zaferdurdu@mu.edu.tr

Hakem Kurulu

Sosyolojik Bağlam Dergisi, iki hakemin görev aldığı çift taraflı kör hakemlik sistemi kullanmaktadır. Hakem isimleri gizli tutulmakta ve yayımlanmamaktadır.

Referee Board

Journal of Sociological Context uses double-blind review fulfilled by two reviewers. Referee names are kept strictly confidential.

Dizinleme Bilgileri/ Abstracting And Indexing Services

Sosyolojik Bağlam, Aralık 2020'de yayımlanan Cilt I, Sayı I'den itibaren aşağıdaki indekslerce izlenmekte ve taranmaktadır.

Sociologial Context has been reviewed and indexed by the indexes below since Volume I, Issue I published in December 2020.

ASOS İndeks
Google Scholar
Advanced Science Index
EuroPub
Root Indexing
Int. Services for Impact Factor and Indexing (ISIFI)
Scilit
J-Gate
WorldCat
ScienceGate
Index of Turkish Education
Publons
Open Ukranian Citation Index
Scholar: Internet Archive
BSB-Katalog
The Lens
ISAM
Maastricht University
ROAD Index
Cosmos Impact Factor
Journals Directory
CiteFactor
International Scientific Indexing
General Impact Factor
Journal Factor
WorldWideScience
RefSeek
Scribd
Mendeley
ZDB
UB Katalog
Livivo
University of Saskatchewan – Library
ISRA
Open Access Library
Index Copernicus – World of Journals
Directory of Research Journals Indexing
ResearchBib
Eurasian Scientific Journal Index
İdeal Online
Int. Institute of Organized Research (I2OR)
Zenodo
Microsoft Academic
Hollis
Semantic Scholar
Base
Leipzig
EZB
KOAR
Open Archives
Sachsen
DTU Library
Bilgindex

Dergimiz Nisan, Ağustos ve Aralık aylarında olmak üzere yılda üç kez elektronik ortamda yayımlanmaktadır.

Our journal is published electronically for three times a year in April- August- December.

Yazıların her türlü sorumluluğu yazarlara aittir.
Yazı sahiplerine telif ücreti ödenmez, makale yayımlamak için ücret talep edilmez.

Authors are responsible for the content of their articles.
No royalty is paid to, and no fee is requested from the authors.

Yazışma Adresi/ Correspondence Address

Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü 07058 Kampüs / ANTALYA/ TURKEY
Tel: +90 532 206 9043
Elektronik posta/e-mail: dergi@sosyolojikbaglam.org
Web: www.sosyolojikbaglam.org

Sosyolojik Bağlam®

Etik İlkeler ve Yayın Politikası/ Ethical Issues and Editorial Policy

Etik İlkeler ve Yayın Politikası

Sosyolojik Bağlam'da uygulanan yayın süreçleri, bilginin tarafsız ve saygın bir şekilde gelişimine ve dağıtımına temel teşkil etmektedir. Bu doğrultuda uygulanan süreçler, yazarların ve yazarları destekleyen kurumların çalışmalarının kalitesine doğrudan yansımaktadır. Hakemli çalışmalar bilimsel yöntemi somutlaştıran ve destekleyen çalışmalardır. Bu noktada sürecin bütün paydaşlarının (yazarlar, okuyucular ve araştırmacılar, yayıncı, hakemler ve editörler) etik ilkelere yönelik standartlara uyması önem taşımaktadır. Dergimiz, yayın etiği kapsamında tüm paydaşların etik sorumlulukları taşıması beklenmektedir.

Etik Olmayan Bir Durumla Karşılaşırsanız:

Dergimizde yukarıda bahsedilen etik sorumluluklar ve dışında etik olmayan bir davranış veya içerikle karşılaşırsanız lütfen dergi@sosyolojikbaglam.org adresine e-posta yoluyla bildiriniz.

Ethical Issues and Editorial Policy

Publishing processes applied in the Sociological Context are the basis for the development and distribution of information in an impartial and respectful manner. The processes applied in this direction directly reflect the quality of the work of the authors and the institutions that support the authors. Peer-reviewed studies are studies that embody and support the scientific method. At this point, it is important that all stakeholders of the process (authors, readers and researchers, publishers, referees and editors) comply with the standards of ethical principles. Our journal is expected to bear ethical responsibilities from all stakeholders within the scope of publication ethics.

If You Encounter an Unethical Situation:

If you encounter any unethical behavior or content other than the above-mentioned ethical responsibilities in our journal, please report it to dergi@sosyolojikbaglam.org via e-mail.

sosyolojikbağlam

İÇİNDEKİLER/ CONTENTS

ARAŞTIRMA MAKALESİ/ RESEARCH ARTICLE:
Dimensionally Decomposed Development and Happiness
Muharrem Burak ÖNEMLİ 1-17

ARAŞTIRMA MAKALESİ/ RESEARCH ARTICLE:
Muhafazakâr Kadının Gündelik Yaşam Pratikleri Üzerine Nitel Bir Araştırma
A Qualitative Study on Conservative Women's Everyday Life Practices
Fatma TUNÇTAN 18-33

ARAŞTIRMA MAKALESİ/ RESEARCH ARTICLE:
Tersine Göçler ve Geri Dönüşler:
Almanya'dan Iğdır'a Yerleşenlerin Sosyolojik Özellikleri
Reverse Migrations and Returns:
Sociological Qualities of Migrants from Germany to Iğdır
Ümmü BULUT KESKİN 34-54

DERLEME MAKALE/ REVIEW ARTICLE:
Human Mobility Towards Turkey: A Retrospective Endeavor to Understand
Merve Suzan ILIK BİLBEN 55-74

DERLEME MAKALE/ REVIEW ARTICLE:
Yörük Kışlağından Kırsala, Kırsaldan Kentsele:
Döşemealtı'nda Sosyal Değişme Ve Kırsal Soylulaştırma
From Nomad Winter Quarters to Rural, From Rural to Urban:
Social Change and Rural Gentrification in Döşemealtı
Sevinç GÜÇLÜ 75-93

DERLEME MAKALE/ REVIEW ARTICLE:
Büyüsü Bozulan Avm'yi Büyülemek: Kent Simülasyonunda Yaşam Tarzının Tüketimi
Enchanting a Disenchanted Mall: Life Style Consumption in Urban Simulation
Diretgen Ozan ERCANSUNGUR – Ahmet TALİMCİLER 94-106

DERLEME MAKALE/ REVIEW ARTICLE:
Modernite, Gürültü ve Sessizlik: Sosyolojik Bir Eleştiri
Modernity, Noise, Silence: A Sociological Critique
Mehmet TAN 107-118

DERLEME MAKALE/ REVIEW ARTICLE:
Doğal Afetler, Toplumsal Değişme ve Dirençlilik İlişkisi:
Toplumsalın Yeniden İnşası Üzerine Bir Değerlendirme
The Relationship Among Natural Disasters, Social Change and Resilience:
An Analysis on Reconstruction of the "Social"
F. Gaye GÖKALP YILMAZ 119-132

journal of sociological context
sosyolojik bağlam dergisi

ISSN: 2757-5942. Sosyolojik Bağlam®, 2021 2 (2) 1-17
https://doi.org/10.52108/2757-5942.2.2.1

◆ *Research Article*

Dimensionally Decomposed Development and Happiness

Muharrem Burak ÖNEMLİ*

0000-0001-5087-6420

ARTICLE INFO

Submitted: 30. 06. 2021
Revision Requested: 14. 07. 2021
Final Revision Received: 26. 07. 2021
Accepted: 29. 07. 2021
Published Online: 15. 08. 2021

Keywords:

Economics
Happiness
Life Satisfaction
Development
Development Indicators

A B S T R A C T

The primary purpose of this study is to evaluate and compare the relative effects of different developmental dimensions on happiness. However, such an attempt requires an approach that divides the phenomenon of development into building blocks. In this respect, this study focuses on the dimensions of economic prosperity, good governance, education, health, the sustainable environment, gender equality, trade and financial flows, and mobility. Following the general trend in the literature, the relations between the country's average happiness levels calculated from microdata and the development indicators compiled from the World Bank data were analyzed using the least-squares method. In this analysis, Box-Cox transformation was used to ensure that the dependent variable, the average happiness levels, showed normal distribution. Our study reveals that all dimensions have the expected effects on happiness. However, the economic prosperity, sustainable environment, and government efficiency dimensions create the top three blocks of development that have the most significant impact on life satisfaction, respectively. On the other hand, the effects of the remaining aspects on happiness seem relatively minor. Additionally, handling the reflection of the mobility dimension on happiness deserves special treatment since the association between net migration and happiness is most likely tend to indicate a reverse causality, unlike the migration stock and life satisfaction relation.

***Corresponding Author:** Muharrem Burak Önemli (Assoc. Prof.), Izmir Kâtip Çelebi University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics, Izmir, Turkey ✉ mburak.onemli@ikcu.edu.tr
Citing This Article: Önemli, B. M. (2021). Dimensionally decomposed development and happiness. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, *2* (2), 1-17. Doi: 10.52108/2757-5942.2.2.1

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

1 Introduction

The objective of this study is to assess the relative effects of different developmental dimensions on subjective well-being. However, we need to consider an approach that divides the concept of development into building blocks. Because, in a broad sense, development or constructing economic and social progress is a multidimensional concept. Therefore, it can be considered as a union of a set of aspects and numerous dimensions that can be given in a long list, including income/wealth or economic prosperity, demography, education, health, human security, environmental and socioeconomic sustainability, gender, trade and financial flows as well as mobility and communication, work, employment and vulnerability, and good governance. This study examines the impacts of some of these dimensions of development on happiness.

In general, happiness can be taken as an indicator of utility or welfare and considered the final economic activity objective for societies. In the literature, the terms subjective well-being, happiness, and life satisfaction are often used interchangeably to refer to the same concept, although there are some differences between them. In this study, we are also following this tradition and using them in the same meaning.

A quick review of the literature on life satisfaction reveals that much of the discussion on the relationship between development and happiness at the macro level centered on the economic prosperity or income/wealth dimension. Moreover, it is almost possible to say that this relationship between the two is reduced only to the income dimension. It is natural because the widely used definitions for the development level of countries are borrowed from the World Bank classification. Accordingly, World Bank classifies countries as developed, developing, and under-developed by ranking them according to their income level. Furthermore, it is also income and wealth dimension implicitly control for the production, consumption, and capital accumulation capabilities of countries.

However, economic development is a phenomenon well above a concept that is reduced to just material aspects. On account of this, handling development in a multidimensional framework is a requirement. It is possible to say that such an approach has been obtaining the acceptance globally for a while. For instance, both development goals (the Millennium Development Goals and the Sustainable Development Goals, respectively) prepared by the United Nations have emphasized and prioritized the importance of other aspects of development.

This study attempts to examine the effect of different dimensions of development on happiness in a holistic view. Although many of those dimensions and their impacts on life satisfaction have been previously studied separately in the literature, we believe that a comprehensive approach is needed since examining different aspects does not compare their comparative effects on happiness. Moreover, studying those dimensions separately may also potentially introduce biased estimates due to omitted relevant variable problems. For instance, considering the development and happiness relationship by confining them to income ignores health and education dimensions. This will produce a higher estimate of the income coefficient than an approach involving health and education dimensions. This is the central idea motivating this line of research. The remainder of this paper is organized as follows; an overview of the developmental dimensions and happiness relation is outlined in section 2, and section 3 provides the data and econometric model. The results are discussed in section 4, and section 5 summarizes the key findings and concludes.

2 An Overview for the Developmental Dimensions and Happiness Relation

Let us start with happiness, but first, thanks to (Inglehart, et al., 2014), a significant number of scholars and survey researchers put their efforts into the World Values Surveys (WVS). Their precious work allows researchers from different disciplines to study the numerous issues related to

happiness, subjective well-being, norms, and cultural differences worldwide. The WVS consists of nationally representative surveys that have been repeatedly given in six waves since 1981 and conducted in nearly 100 countries that contain almost 90 percent of the world's population.1 WVS collects individual-level information on various variables, including the opinions of individuals on politics, economy, religion, social and ethical issues, social relationships, and happiness and life satisfaction using a standard questionnaire. The following question of the WVS: "Taking all things together, would you say you are: (1) very happy, (2) quite happy, (3) not very happy, or (4) not at all happy" constitutes our primary variables of happiness. However, for ease of interpretation, we rearranged the encoded answers in our analysis from (1) not happy at all to (4) very happy.

Figure 1 presents the distribution of average happiness scores over geography for the last four waves of WVS. From the provided maps, the geographic clusters in mean happiness are clear; therefore, this phenomenon needs to be addressed in studying the average happiness across countries.[2] According to average happiness scores, low-income countries are stacked into the lower tail of the distribution of mean happiness as expected. However, relatively high-income countries constitute the upper tail of the distribution with few exceptions, such as Viet Nam, Tanzania, and Nigeria.

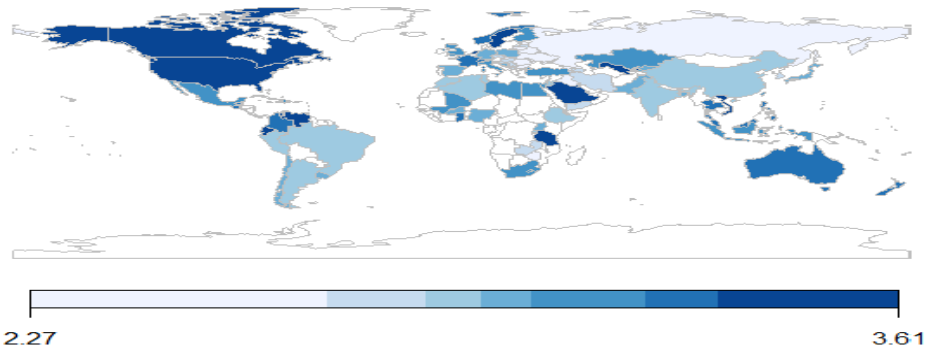

Figure 1: Geographical Distribution of Mean Happiness Scores across Countries for the 1981-2014 Period

When it comes to development, the UNDP's human development index (HDI), which unifies health, education and welfare dimensions of development, is one very popular indicator recently. UNDP categorizes the countries as low, medium, high, and very highly developed countries based on the certain thresholds of index values. Figure 2 presents the correlation between HDI and mean

[1] In six waves, namely, 1981-1984, 1990-1994, 1995-1998, 1999-2004,2005-2009, and 2010-2014, the total of 341,271 individuals have been surveyed in 99 countries. The surveyed countries are: Albania, Algeria, Andorra, Argentina, Armenia, Australia, Azerbaijan, Bahrein, Bangladesh, Belarus, Bosnia, Brazil, Bulgaria, Burkina Faso, Canada, Chile, China, Colombia, Croatia, Cyprus, Czechia, Dominican Republic, Ecuador, Egypt, El Salvador, Estonia, Ethiopia, Finland, France, Georgia, Germany, Ghana, Guatemala, Hong Kong, Hungary, India, Indonesia, Iran, Iraq, Israel, Italy, Japan, Jordan, Kazakhstan, Kuwait, Kyrgyzstan, Latvia, Lebanon, Libya, Lithuania, Macedonia, Malaysia, Mali, Mexico, Moldova, Montenegro, Morocco, Netherlands, New Zealand, Nigeria, Norway, Pakistan, Palestine, Peru, Philippines, Poland, Puerto Rico, Qatar, Romania, Russia, Rwanda, Saudi Arabia, Serbia, Singapore, Slovakia, Slovenia, Slovenia, South Africa, South Korea, Spain, Sweden, Switzerland, Taiwan, Tanzania, Thailand, Trinidad, Tunisia, Turkey, Uganda, Ukraine, United Kingdom, United States, Uruguay, Uzbekistan, Venezuela, Viet Nam, Yemen, Zambia, and, Zimbabwe.

[2] Since the average national happiness scores of countries show geographic clusters for all from the least developed to the richest, we can assert that spatial relations are necessary for analyzing the relationship between economic variables and average levels of happiness at macro-level. However, the best of our knowledge, (Stanca, 2010) is the only study taking into account the spatial distribution of happiness.

happiness scores for the group of high and very highly developed countries compared to the middle and lower developmental groups.

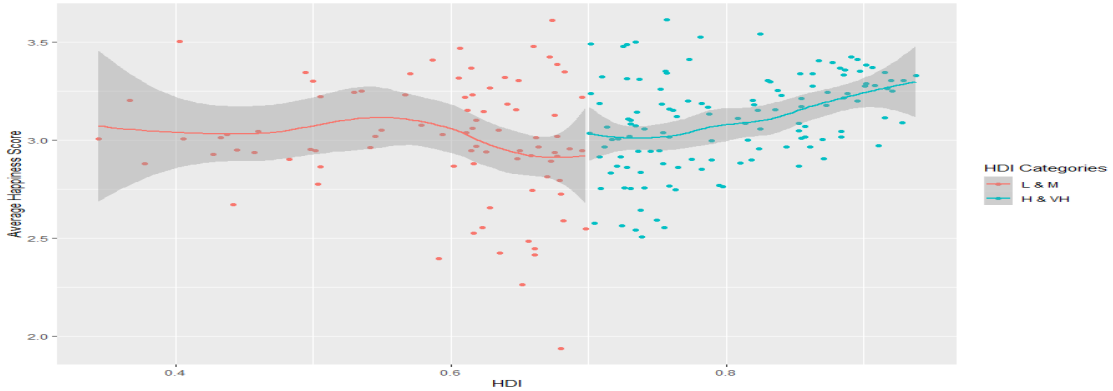

Figure 2: HDI and Average Happiness Score for Relatively Low and High Developed Countries

As seen from the figure, the average happiness tends to oscillate horizontally around the category happy (average score 3) for relatively low developed countries. On the other hand, the average happiness score seems to rise as HDI increases for the highly developed group. Another observation that we can make is that the variability of happiness score of the relatively lower developed group is more substantial than their wealthier counterparts. The different patterns in the mean happiness and HDI relation for the relatively developed and the lower developed groups would seem somehow related to this second observation. Accordingly, the countries with higher HDI tend to exhibit a more homogeneous distribution in aspects of development than the lower developed countries since their performance on the dimensions, which put them into the higher-developed group, is closer to the ideal reference points in the higher-developed group those features. However, the situation is reversed for the relatively lower developed group because there are more ways and possibilities to deviate from the ideal reference points compared to approaching them. Therefore, it is natural to exhibit more variability in the utility outcome of the lower-developed group depending on the variety of those deviations.

Studying the different elements and dimensions of development may be a very tiring task due to the abundance of indicators and aspects of economic and social progress. Therefore, a more concise roadmap is required for variable selection. In this respect, we will first focus on the dimensions prioritized by the United Nations Development Program. The UNDP data portal shares the development data of countries by segregating its aspects with the related variables.[3] This study will focus on the dimensions of economic prosperity, good governance, education, health, sustainable environment, gender equality, trade and financial flows, and mobility.

The relation between economic prosperity on happiness is extensively studied in subjective well-being literature and has been the center of the debate for many years. Although the higher income implies more happiness on average within a given country, Easterlin's (1974) seminal study contends that the average level of reported happiness does not accompany the increases in per capita national income in a cross-country comparison the economically developed countries. Known as the Easterlin paradox, it takes its roots from the theories of relative preference and adaptive expectations. According to (Duesenberry, 1949), individual's utility for income is interdependent on that of other people called the reference group and the adaptive expectations, which implies the obtained previous income levels. As stated by Hagerty and Veenhoven (2003), raising the income through economic growth may potentially lead to no additional utility since such

[3] See http://hdr.undp.org/en/data

an alteration in prosperity will not create a relative change compared to others. Secondly, individuals' expectations will adjust over time to the increased income.

The absolute utility theories assume that larger incomes increase happiness by enabling individuals to satisfy the more significant part of their needs. Thus, these theories foresee subjective well-being as an increasing function of income.[4,5] Another issue for economic prosperity and life satisfaction intercourse is the shape of their relationship. The positive correlation between economic progress and happiness is concave in the national income per capita. Therefore, such arguments are not surprising for economists who are familiar with the notions of decreasing marginal utility and risk aversion.

Government and Happiness: The subjective well-being literature also recognizes the role of government. The studies of (Bjørnskov, Dreher, & Fischer, 2007),(Ram, 2009),(Perovic & Golem, 2010), and (Yamamura, 2011) focus on the government size and life satisfaction relation. This line of research mostly centers on degradation or enhancement in overall happiness based on whether or not the government size, measured by government expenditure, is higher than the optimal level. Accordingly, it is possible to say that this research avenue takes the government quite narrowly and confines its role solely on affecting the economy via its expenditures.

However, government activities directly influence the economy with a wide range of features from the quality in the provision of public services to the credibility of governmental actions. Consistently, there is another line of research focusing on governance quality. For example, (Helliwell & Huang, 2008) finds a close relationship between government quality and subjective well-being. The authors calculate the government quality as the average of governmental effectiveness, regulatory quality, the rule of law, and control of corruption. Similarly, (Ott, 2010) suggests that the correlation between technically good governance and happiness seems to be independent of cultural differences, i.e., their relation is valid for all world regions. Furthermore, (Ott J. C., 2011) contends that good governance brings about a higher level of happiness and decreases inequality of life satisfaction within a country.

Social Opportunities (Education and Health): According to (Sen, 2000), education and health, which represent social opportunities, facilitate economic participation.[6,7] These opportunities affect the individual's substantive freedom for a better life. Moreover, social opportunities in development should be taken as a multidimensional concept with a series of dynamic reflections. For example, (Sen, 2000) states that creating social opportunities contributes to economic development and significant reductions in mortality rates. Lower mortality rates, in turn, assist in reducing birth rates, stiffening the influence of basic education-especially female literacy and schooling- on fertility behavior.

We can also see this multi-dimensionality and the dynamic pattern in the components of social opportunities separately. For example, education, the fundamental element of absorbing modern technology and increasing productive capacity for sustainable growth, has become widespread and accessible even in developing countries as never seen before in history. Similarly, the factors such as the provision of public health care, the availability of increased nutrition options and better shelter opportunities, etc., have led to an increase in the chances of reaching advanced ages by reducing the mortality rate. These developments result in a drastic rise in life expectancy in some

[4] (Clark & Senik, 2010) provides a comprehensive review of the relationship between income and happiness.
[5] Studies of (Hagerty & Veenhoven, 2003), (Clark, Frijters, & Shields, 2008), (Layard, Mayraz, & Nickell, 2010), (Deaton, 2008), (Stevenson & Wolfers, 2008), (Inglehart, Fao, Peterson, & C, 2008), and (Blanchflower, 2008)are only a few of an extensive literature, which focus on the within-country cross-section and cross-section of countries and showing the positive relation between the change in real income - happiness.
[6] Indeed (Sen, 2000) acknowledges the development of a free press as another important component of social opportunities. Unfortunately, we do not have data to control this dimension.
[7] Education and health together also called the human capital dimension of development.

parts of the world. In the rest of the world, a slower rise is observed over the last two centuries. There is no doubt that these improvements have directly affected the welfare of people around the world.

Finally, another critical aspect for the welfare effects of these two dimensions is their substantial relationship with the concept of public goods, which refer to the economic areas that the market mechanism is not sufficient for achieving efficiency. Accordingly, for example (Sen, 2000, p.118-119) makes the following observations regarding the welfare effects of social opportunities:

> *"In fact, however, some of the most important contributors to human capability may be hard to sell exclusively to one person at a time. This is especially so when we consider the so-called public goods, which people consume together rather than separately…. I may be willing to pay my share in a social program of malaria eradication, but I cannot buy my part of that protection in the form of private good (like an apple or a shirt). It is a public good — malaria-free surroundings—which we have to consume together... Defense, policing and environmental protection are some of the fields in which this kind of reasoning applies. There are also rather mixed cases. For example, given the shared communal benefits of basic education, which may transcend gains of the person being educated, basic education may have a public good component as well (and can be seen as a semipublic good). The persons receiving education do, of course, benefit from it, but in addition a general expansion of education and literacy in a region can facilitate social change (even the reduction of the fertility and mortality) and also help to enhance economic progress from which others too benefit."*

Environmental Issues: Environmental sustainability, which should also be taken within the perspective of public good, is another dimension that has direct linkages to the welfare of societies. There is no doubt environmental degradation along with its negative externalities is one of the most fundamental and alarming problems of our time. Its existence, in general, has not only been reducing our well-being by threatening our health but also is endangering the future of humankind by putting our planet at stake. The effect of environmental problems on happiness has drawn the attention of researchers to the topic due to both the importance of the issue and their close linkages between them. For example, (Welsch, 2002) focuses on the trade-off between prosperity and the environment and finds that impact of air pollution on happiness exerts substantial monetary valuation to improve air quality. (Welsch, 2009) discusses the potential of happiness research in reaching the socially optimal environmental quality. Additionally, (Carbonell & Gowdy, 2007) find negative effects for concerns regarding ozone pollution on subjective well-being. Similarly, Cuñado & Gracia, 2013 showed that climate and pollution indicators significantly affect observed regional differences even those socioeconomic variables.

In terms of gender equality, the utilitarian approach in economics became a subject of a series of points of criticism, mostly coming from development economists. For example, (Sen, 2000, p. 62-63) writes: *"The utility calculus can be deeply unfair to those who are persistently deprived; for example, the usual underdogs in stratified societies,…, hopelessly subdued housewives in severely sexist cultures."* These critiques have found some support and reflections; as a result, international organizations began to focus more on the distribution of utility, besides its maximization. For example, promoting gender equality and empowering women was an essential component of the United Nation's Millennium Development Goals and prioritized current Sustainable Development Goals.

In parallel to this, many reports of international organizations such as ILO, IMF, and World Bank highlight the importance of this concept.[8] Furthermore, it is possible to observe that the primary approach of most of these organizations frequently centered on the frameworks of the women's

[8] See, for example, (ILO, 2010), (IMF, 2013), and, (World Bank, 2011).

participation in the formal economy, their skill utilization, ability, and attributes of labor affecting their productive capacity as well as their earning potential. For example, (World Bank, 2011) takes gender equality in development in a much broader sense. Accordingly, gender equality can enhance economic efficiency and improve other development outcomes in three ways: (i) removing barriers for women in areas including education, economic opportunities, and productive inputs can generate broad productivity gains; (ii) improving women's status feeds many other development outcomes, including those for their children; (iii) enabling women to equal chances with men in social life, politics and decision making processes lead over time to more representative, and more inclusive, institutions and policy choices and thus to a better development path.

Economic Liberalization and Trade: Economic liberalization and financial flows are thought to be other relevant factors, which reflect the macroeconomic climate of development. Most of the literature concentrates on the growth creation potential of this dimension; and, the moot point mostly takes place around whether a more intensive trade liberalization supports development by accelerating or boosting the economic growth. Therefore, it is possible to link the effect of economic liberalization on happiness with its impact on growth. However, we believe another channel is more important in the axis of trade and happiness. Accordingly, in the economic liberalization and happiness relationship, the sectoral effects of the trade on employment would constitute a more appropriate structural framework.

International Migration: According to the World Bank, with over 200 million international and over 700 million internal migrants, migration is likely to remain a critical issue for development.[9] Besides the advances such as lower costs in communication and transportation and growing opportunities for accessing information, the factors having direct linkages to development, including changes in demography and climate, income disparities, etc., would seem to stimulate the impetus to migration in the near future. According to (Sjaastad, 1962), migration decisions are made based on the comparison of monetary and non-monetary returns and costs.[10] However, depending on the realized migration decisions, social costs and benefits also arise because migration would involve costs and benefits to not only migrants but also non-migrants.

The migration literature within development economics is mainly centered on internal migration. However, the increasing number of international migrants, mainly from relatively less developed countries to developed ones, has begun to draw the attention of researchers to the global movements.[11] Numerous factors affect international migration. Factors such as income differentials in the source and destination countries, income inequality, lack of opportunities in the source countries, macroeconomic conditions, demographic structure, political climate and freedoms, immigration laws, distance between the source and destination countries, monetary cost of immigration, cultural and language differences etc., all influence the intensity of international migration.

The association between migration and happiness (Polgreen & Simpson, 2011) examines how the average score of happiness affects the global movements across borders. Accordingly, they relate happiness to emigration rate, immigration rate, net immigration rate, respectively, and find the U-shaped relation for each of them. Moreover, the authors also recognize the possibility of reverse causality, i.e., migration could influence happiness by making people more or less happy in the destination countries due to the presence of immigrants. However, the authors do not show an

[9] See (Coordinated by UNFPA & IOM, 2013).

[10] The study by Sjaastad (1962) examines the topic within internal migration framework. Later, Polgreen and Simpson (2011) put Sjaastad's main idea in the international migration framework. According to this interpretation, if the utility of living abroad exceeds that of staying home net of migration costs (which could include distance, language, people left behind home, etc.), the individual would move abroad.

[11] See, for example, (Massey, 1988), (Borjas, 1989), (Massey, et al., 1993), and (Clark, Hatton, & Williamson, 2007).

attempt to control it. In the present work, we will explore the linkage between net migration to happiness by estimating the average happiness level as a function of net migration.

3 Data and Econometric Models

We acquire data on happiness from the World Values Surveys (WVS). Using all six waves of the WVS, we calculated the average happiness score by the country for each available year. Those happiness scores were used as the dependent variable's values in the econometric estimations. Moreover, concerning development, we attempt to evaluate the impact of each dimension given in Table 1 on happiness.[12] Table 1 also provides selected indicators and the corresponding dimension, and some additional control variables for demographics and macroeconomic conditions.

Table 1: Independent Variables and Their Selection Motivations

Variables	Controls
GDP_{pc} : GDP per capita, PPP	Economic prosperity dimension
$GovEff$: Government effectiveness indicator	Good governance dimension
$EducExpd$: Education expenditure	Education dimension
$LifeExpc$: Life expectancy at birth	Health dimension
$CO2_{pc}$: Carbon-dioxide emissions in mt per capita	Sustainable environment dimension
FMR : Female-to-male ratio in employment	Gender equality dimension
TO : Trade openness	Trade and financial flows dimension
$MgrtnR$: Percentages of net migration and migration stock in population	Mobility dimension
Inf : Inflation Rate $Unemp$: Unemployment Rate	Macroeconomic conditions
Pop : Population $BirthR$: Crude birth rate per 1000 people	Demographics

Except for the government effectiveness indicator to control the governance dimension and the female-to-male ratio to evaluate the impact of the gender dimension, we retrieve other independent variables from the World Development Indicators (WDI) provided by the World Bank. The selected indicator for assessing the influence of economic prosperity on happiness is GDP per capita purchasing power parity (PPP), to be able to control for price differentials between countries. Other independent variables obtained from WDI and their corresponding dimensions are as follows: education expenditure, measured by the share of government expenditure on education in GDP, examines the impact of the education dimension; life expectancy at birth is used to attempt to test the health dimension; carbon dioxide emissions in metric tons per capita to audit sustainable environment dimension; trade openness, which is the share of summation of exports and imports in GDP, is included to capture the impact of trade and financial flows; and finally percentages of net migration and migration stock in the population are to embodied in accounting for the mobility dimension of development. Apart from those, inflation and unemployment rates comprehend to control for the impact of macroeconomic conditions. In contrast, population and crude birth rate per 1000 people are added to measure the effect of demographic factors on happiness.

[12] Due to the data availability, we cannot control all dimensions given in the UNDP data portal at this point. Therefore, the aspects that we can control here selected in a way that not to create the loss in degrees of freedom in the regression analysis. Additionally, good governance is not an explicitly stated dimension in the UNDP data portal. However, since it is a part of Sustainable Development Goals, and moreover, considering previous studies found that government has the potential to create an impact on happiness with its actions, this dimension included as an independent variable. Likewise, we have added the inflation and unemployment rates, taking into account the effects of macroeconomic conditions in order to avoid the results of a possible omitted relevant variable bias in the econometric analysis.

On the other hand, the government effectiveness indicator is obtained from the Worldwide Governance Indicators (WGI) of the World Bank.[13] The World Bank defines this indicator as: "Government Effectiveness captures perceptions of the quality of public services, the quality of the civil service and the degree of its independence from political pressures, the quality of policy formulation and implementation, and the credibility of the government's commitment to such policies. Estimate gives the country's score on the aggregate indicator, in units of standard normal distribution, i.e., ranging from approximately -2.5 to 2.5." Finally, we retrieve the female-to-male ratio in employment from the Employment Statistics of the International Labor Organization (ILO).

We use the averages of the last four years of the values of independent variables before the survey year for most independent variables to smooth the effect of business cycles and mitigate the influences of possible extreme conditions on corresponding variables. On the other hand, due to the data availability, we employ the most current values before the survey year for government effectiveness, the female-to-male ratio in employment, and the migration-related covariates. However, given that these variables show a very stable movement over time for countries, this does not make much difference. Table 2 includes the summary statistics for each variable in our data set.

Table 2: Descriptive Statistics

Variables	Min	1st Quartile	Median	Mean	3rd Quartile	Max
Happiness	1.94	2.91	3.05	3.06	3.26	3.61
GDP per capita, PPP	701.4	6142.0	11981.6	17268.9	24590.0	118551.2
Government Efficiency index	-1.72	-0.44	0.09	0.29	1.05	2.17
Education Spending in GDP	1.07	3.22	4.37	4.33	5.28	9.90
Life Expectancy	45.85	68.30	72.21	70.96	76.08	83.16
Co2	0.06	1.65	4.39	5.98	8.12	51.55
Female to male ratio in employment	9.00	57.02	71.22	65.65	79.36	98.57
Trade Openness	13.51	40.83	59.58	71.45	87.86	401.40
Percentage of net migration in population	-7.93	-0.92	-0.19	0.38	0.83	55.72
Percentage of migration stock in population	0.03	0.79	3.10	7.70	9.87	82.49
Inflation	-1.90	2.93	6.24	55.77	13.85	2000.95
Unemployment	0.50	4.47	7.13	8.79	10.40	36.01
Population in thousands	71.7	6,689	25,150	90,190	67,380	1,334,000
Birth Rate in 1000 people	7.10	11.79	16.10	19.22	24.75	49.22

The econometric models that are estimated are expressed as follows:

$$Happiness = \beta_0 + \beta_1 \log(GDP_{pc}) + \beta_2\, GovEff + \beta_3 EducExpd + \beta_4 LifeExpc + \beta_5 \log(CO2_{pc}) + \beta_6\, FMR + \beta_7 TO + \beta_8 MgratnR + \gamma_1 Inf + \gamma_2 Unemp + \gamma_3 \log(Pop) + \gamma_4 \log(BirthR) + \varepsilon; \quad (1)$$

and,

$$Happiness = \beta_0 + \beta_1 \log(GDP_{pc}) + \beta_2\, Gov\ Eff + \beta_3 EducExpd + \beta_4\, LifeExpc + \beta_5 \log(CO2_{pc}) + \beta_6\, FMR + \beta_7 TO + \beta_8 MgrtnR + \beta_9 MgrtnR^2 + \quad (2)$$

[13] Detailed documentation of the WGI is available at www.govindicators.org. Please see also (Kaufmann, Kraay, & Mastruzzi, 2010) for more detailed information on the WGI.

$$\gamma_1 Inf + \gamma_2 Unemp + \gamma_3 \log(Pop) + \gamma_4 \log(BirthR) + \varepsilon.$$

where β_j's for j=1,...,9 represent the model's parameters to be estimated for different developmental dimensions while γ_i's for $i = 1, \dots, 4$ denote the parameters to be estimated for the macroeconomic conditions and demographics. Finally, β_0 and ε represent the intercept coefficient and the error term of the model, respectively.

We evaluate the impact of dimensions of development on happiness by using two sets of econometric models. These two econometric models differ only in the square of the immigration rate added to the former for the latter to control the effect of a possible non-linearity in the mobility-happiness relationship. Additionally, we use two variables for the mobility dimension: the percentage of net migration in the population and the ratio of migration stock to the population. Hence, we estimate two models in Equation (1) and (2) for both migration controls.[14]

However, diagnostic tests detect that the assumptions of the linear model did not seem to be met. This situation is not particularly surprising since, as shown in the summary statistics, most of the data of happiness scores are clustered in the upper tail of its distribution, making the distribution of happiness skewed to the left.

(Box & Cox, 1964) proposed power of transformations that can be used with non-negative responses. The procedure finds the appropriate power transformation by using likelihood functions to transform non-normal dependent variables into the symmetric shape. In this respect, we implemented the Box-Cox transformation in our regressions and found the optimal transformation value as being approximately 2.[15] Therefore, we transformed the dependent variable as follows and substitute the modified values into Equations 1 and 2.

$$Happiness^{(2)} = \frac{Happiness^2 - 1}{2} \qquad (3)$$

Please note that luckily the Box-Cox transformation will not create any change in the interpretations of the estimated regression coefficients since it transforms happiness scores in one direction only by preserving the order of the values of happiness. Furthermore, the original happiness scores were assigned to give an order for the different levels of happiness with no cardinal meaning. Therefore, the Box-Cox transformation will keep the exact ordering, just with other scores. In microeconomy, this refers to the monotonic change in a utility's function. Additionally, the Box-Cox transformation allows us to use the OLS method as a reliable estimation method since, after the employment of this procedure, all linear model assumptions seem satisfied.[16]

[14] We are estimating four models where each labeled as one from Model 1 to Model 4. Specifically, Model 1 and Model 2 estimate both of the Equations 1 and 2 for the percentage of net migration in population. Model 3 and Model 4 are their counterparts which include the proportion of migration stock in population (and its square in the latter) as the independent variable(s), respectively. Please note that Model 1 and Model 2 are the main models we want to focus. However, we estimate Model 3 and Model 4 as the complementary regressions with an objective for clarifying the interpretations of the net migration-happiness relationship.

[15] In search of the Box-Cox transformation power (λ), we used the range (-5, 5). The optimal values of λ which maximize the likelihood function are found to be equal to 2.17 for the Models 1 and 4, 2.07 for the Model 2, and 1.97 for the Model 3.

[16] We used the R's gvlma package prepared by Pena and Slate (2019) for diagnostic tests for whether the assumptions of the linear model are met for our four models. This package provides a tool to perform a single global test and specific directional tests designed to detect skewness, kurtosis, a nonlinear link function, and heteroscedasticity to assess the linear model assumptions. The results of the diagnostic tests are provided in Table 3. As shown in Table 3, all four models satisfy all of the linear model assumptions. Therefore, the linear model is a befitting and suitable procedure for the models at hand.

4 Results

The OLS regressions are estimated for four models by using transformed happiness score, given in Equation (3), as the dependent variable. Most of the variables have expected impacts on transformed happiness. The regression results appear in Table 3.

The results reveal a positive and statistically significant relationship between per capita GDP and the transformed value of happiness in all four specifications. The estimated coefficients range from 0.49 to 0.53. Generally speaking, our estimates suggest that the higher income implies more happiness on average. In this respect, our results seem to support the utility theories compared to relative preference and adaptive expectations. Furthermore, by using the logarithm of GDP per capita PPP, we emphasize the diminishing marginal utility of income. That is to say, an increase of GDP per capita PPP by some amount in a relatively lower-income country has a more significant effect on the standard of living than the equivalent monetary increase in a relatively wealthier country.

Government efficiency seems to be another significant dimension based on results. Specifically, according to our estimates, one standard deviation increase in the government effectiveness index changes the estimated transformed happiness by varying from 0.143 (in Model 2) to 0.86 (in Model 4) points, ceteris paribus. This result points out the need to view the government as an essential actor with direct effects on average happiness, even without paying attention to specific policies or their influence on particular groups at macro or individual levels. Such is an intriguing result because people see governments contribute less to happiness than any other potential source (Headeym & Wearing, 1992). However, our results suggest that government efficiency is the third important factor after per capita income and a sustainable environment.

Furthermore, (Headeym & Wearing, 1992) also state that governments cannot directly influence people's well-being. Still, they are the source of providing facilities and opportunities for a higher level of happiness in different life domains, including leisure, work, and even family life. Hence, the government's indirect effect is more pronounced on people's lives. Then, a natural question to ask is how we can explain the mismatch between the people's assessments regarding the role of the government on their subjective well-being and the accentuated effect of government on the average happiness scores. A possible explanation for this would be the quality and prevalence of governmental features related to many factors, such as economic power, the rule of law, legal framework, and guarantees for exclusive rights, to create a conventional and constant environment for the people of a country. For this reason, most people are likely to underestimate the importance and primary role of these factors on their happiness, which might tend to reflect itself within-country micro studies. On the other hand, a comparison of cross-sections of countries deploys the impact of government efficiency on happiness by showing its importance more clearly.

Table 3: OLS Regression Results

Explanatory Variables	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
log GDP per capita, PPP	0.495*** (0.125)	0.488*** (0.127)	0.530*** (0.124)	0.513*** (0.123)
Government efficiency	0.148* (0.079)	0.143* (0.081)	0.160* (0.077)	0.186* (0.077)
Education spending share in GDP	0.082** (0.032)	0.080** (0.032)	0.077** (0.0315)	0.087*** (0.0314)
Life Expectancy	0.029** (0.013)	0.029** (0.0127)	0.022* (0.013)	0.025** (0.013)
log Co2 emission	-0.242* (0.132)	-0.244* (0.132)	-0.159 (0.133)	-0.148 (0.131)
Female to male ratio in employment	0.009*** (0.003)	0.0087*** (0.003)	0.007** (0.003)	0.008*** (0.0029)

Trade openness	0.0006 (0.0008)	0.0006 (0.0009)	0.0005 (0.0009)	0.0008 (0.0009)
Percentage of net migration in population	0.027*** (0.009)	0.035* (0.020)	-	-
Square of percentage of net migration in population	-	-0.0002 (0.0004)	-	-
Percentage of migration stock in population	-	-	-0.0001 (0.006)	-0.017* (0.010)
Square of percentage of migration stock in population	-	-		0.0003** (0.0001)
Inflation	-0.0003 (0.0002)	-0.0003 (0.0002)	-0.0004* (0.0002)	-0.0003 (0.0002)
Unemployment	-0.0073 (0.008)	-0.0074 (0.0089)	-0.0015* (0.008)	-0.0014* (0.008)
log Population	0.150*** (0.035)	0.145*** (0.036)	0.132*** (0.035)	0.131*** (0.035)
log Birth rate	0.157*** (0.200)	0.147*** (0.187)	0.147*** (0.189)	0149*** (0.187)
Intercept	-10.080*** (1.697)	-9.506*** (1.687)	-9.172*** (1.634)	-9.277*** (1.634)
Test for Heteroskedasticity (p-value)	1.75 (0.186)	1.676 (0.195)	1.069 (0.301)	1.542 (0.504)
Test for Skewness (p-value)	0.031 (0.860)	0.107 (0.744)	0.022 (0.882)	0.111 (0.739)
Test for Kurtosis (p-value)	2.845 (0.092)	2.729 (0.099)	1.500 (0.221)	1.421 (0233)
Test for Link Function (p-value)	0.194 (0.660)	0.109 (0.742)	0.195 (0.659)	0.259 (0.611)
Global Stat (p-value)	4.819 (0.306)	4.621 (0.329)	2.786 (0.594)	3.333 (0.504)
R-square	0.620	0.621	0.590	0.601
Number of observations	151	151	160	160

Notes: The numbers in the parentheses for the estimates of the coefficients are standard errors. Furthermore, "***", "**" and "*" represent 1%, 5% and 10% significance levels, respectively. Finally, the numbers in the parentheses are p-values for linear model diagnosis tests.

Health and education dimensions also seem to create positive and significant effects on the utility in all models. These are the expected effects since education and health are acknowledged as social opportunities. Accordingly, the results support that a higher level of happiness is associated with higher social opportunities in general. This finding is not a surprising outcome given the roles of these two dimensions as a public good and their potential to create positive externalities for society.

In addition, proxy variables and what they are controlling for are also important when looking at the effects of social services. Because what we are measuring is directly related to the representative variable we pick. For example, when looking at the impact of education on happiness across countries, one could use the average years of schooling or utilize the proportion of the population with different education levels such as the secondary or high school diploma holder

percentages. Such an initiative would, in essence, mean comparing the average levels of happiness of the countries associated with the effects of long-term education decisions and investments.[17]

However, in this study, we used the share of government expenditure on education in GDP as a proxy for controlling the education dimension. Therefore, this surrogate variable tends to measure the impact of short-term or recent training investments and thus compare their effects across countries.[18] Similarly, to control the influence of the health dimension, we use the life expectancy at birth as a proxy variable. As discussed in Section 2, life expectancy is an indicator containing the effects of a series of improvements, which can be considered multidimensional improvements in the long run within a historical perspective, including the public health care provision, increased nutritional possibilities, and better-sheltering potentials, etc. On the other hand, alternatively, it could have also been possible to relate happiness to the short-term effects of the health dimension with an approach such as using the share of health expenditures in GDP.

Our regression results suggest that the higher the carbon dioxide emissions in metric tons per capita are, the lower the average utility level in all models. However, only the estimates in Model 1 and Model 2 are statistically significant. Moreover, the magnitude of the estimated coefficient for this variable is the second-highest in absolute terms, which shows the importance of air pollution and its welfare degrading capability.

Regarding gender equality, it seems that the higher average happiness scores accompany the higher female-to-male ratio in employment in all regressions. One could argue that the approach, which reduces gender issues to a single dimension, such as the contribution of women to production capacity, would be underestimating the depth of the concept. According to Sen (2000), although gender-related factors such as women's economic power, their function outside the family, literacy, education, and property rights may seem distinct, their typical role contributes positively to improving women's voice and agency. In this respect, for example, working outside one's home and having independent income would potentially impact a woman's social standing.

Our regression results do indicate no significant association between trade openness and happiness. One reason for this result would be that increased exports and imports may positively or negatively affect the sectoral employment structure due to a change in product distribution. For example, an increase in exports might often lead to a rise in payments and employment outcomes of the employees who worked in export-oriented industries compared to those employed in other sectors. Therefore, the overall effects of exports on employment-related results depend on the composition of employment across different areas. Similarly, import competition could negatively affect the work opportunities in certain areas by creating a contraction in those sectors. A positive effect on employment is also observable because eliminating existing discriminatory behaviors against certain groups reduces profit margins. Hence, with increasing exports and imports, the overall outcomes in production in different sectors would be determined by the results of those positive and negative effects. In parallel, those positive and negative impacts on employment would also influence the average happiness levels. While those working in industries positively affected by increased trade openness tend to improve the average happiness score, employees in the negatively affected sectors will likely reduce the average happiness level. The competing forces of trade openness could cancel out each other by yielding a result as if there is no effect of trade openness on the average utility.

Our regression for Model 1 reveals a positive association between net international migration and happiness regarding global movements and mobility dimension. Moreover, we also control possible

[17] Alternatively, it could be seen as an international comparison of the average satisfaction levels associated with the outcomes of the persons' previously received education.

[18] As an alternative, given that the subjects are the adults in the WVS, it is possible to consider this variable as a control for the public appraise regarding the quality and adequacy of the resources provided for the education of young people.

non-linearity between two in Model 2; however, the coefficient for the squared time of net migration is found to be insignificant, rejecting the non-linearity. One interpretation for the positive relationship between international net migration and happiness would be that net migration increases the destination country's happiness. On the other hand, another plausible interpretation would be that higher net migration flows more intensively to the destination countries with higher happiness levels. Accordingly, if the data generation for the net migration flows shows an autoregressive process, this could explain the positive sign between net migration and happiness.

To see which one of those interpretations is most likely to be the valid one, we run complementary regressions, which use the proportion of migration stock in population as a proxy variable for the migration rate. Once more, we employ both linear and nonlinear combinations of the percentage of migration stock in population in Model 3 and Model 4, respectively. Model 3 produces an insignificant coefficient estimate for the migration rate variable. When we introduce the squared of the migration rate, both coefficients turn to be significant. Moreover, the estimates reveal a negative sign for the migration stock variable and a positive sign for its square, indicating a U-shaped relationship between the proportion of migration stock in population and happiness. Accordingly, happiness first diminishes with the increases in migrations stock in population, and then it would turn to increase after reaching its minimum. According to our calculations, the turning point occurred as 28.3% for the percentage of migration stock in population to show a positive relationship between happiness and the migration rate variable. As given in Table 2, the third quartile for the rate of migration stock to population is only 9.87%. For this reason, most of our data is distributed in the low ranges of migration stock.[19] Hence, for most of our sample, the relationship between migration stock in population and happiness seems negative, implying that average happiness decreases as the migration stock increases.

We can use this finding for our original inquiry to interpret the positive sign for the relationship between net migration and happiness. We can conclude that the positive relationship between net migration and happiness is more likely to exert due to more vigorous net migration movements directed to relatively happier countries.

5 Conclusion

This study investigates the development and life satisfaction relationship by handling economic and social progress in a broad sense. The previous studies either have put too much emphasis on the income dimension or used an approach having examined the effect of other aspects separately. Hence, the need for a holistic approach to the topic constitutes the motivation of this research. Our estimations reveal that the income and wealth dimension remains the most important aspect affecting the average happiness level even after controlling other development features. Environment and government effectiveness seem to be different momentous dimensions of development.

Furthermore, social opportunities, including education and health, and gender equality are other influential factors for welfare to a lesser extent. Our econometric models also test the relationship between life satisfaction and international migration. We find a positive correlation between happiness and net migration, implying that net migration movements are primarily directed to relatively happier countries.

An interesting observation for the results is that the magnitude of the regression estimates varies depending on whether selected indicators capture the long-run interactions in a given dimension or not. Accordingly, when a proxy variable captures long-run effects rather than the short-run, the estimated coefficient tends to be relatively low. For example, gender equality— as a component of

[19] It seems that the migration stock in the population exceeds the turning point of 28.3% in only seven countries such as Hong Kong and Kuwait whose population is composed of quite mixed international communities.

culture— produces a relatively small estimate as opposed to air pollution, whose coefficient is quite significant. Similarly, the share of education expenditure in GDP for education dimension gives a larger estimate than health dimension, controlled by life expectancy at birth. These results are likely sensitive to the proxy variable selection for each dimension because life expectancy contains the long-run developments in the health dimension. At the same time, education expenditures conjecture the relatively short-run advancements in the corresponding aspect. Concerning utility, people tend to respond to the short-run changes more intensively than those for the long run since the latter seems to be exogenous and normalized. Therefore, when measuring the effect of development dimensions on happiness, using different indicators to capture both the long-run and more recent short-run changes in each aspect would prove fruitful insights for future research avenues.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Grant Support: The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

References

Bjørnskov, C., Dreher, A., & Fischer, J. A. (2007). The bigger the better? Evidence of the effect of government size on life satisfaction around the world. *Public Choice, 130*, 267-292.

Blanchflower, D. G. (2008). *International evidence on well-being*. IZA Discussion Paper, No. 3354.

Borjas, G. J. (1989). Economic theory and international migration. *International Migration Review, 23*(3), 457-485.

Box, G. E., & Cox, D. R. (1964). An analysis of transformations. *Journal of the Royal Statistical Society. Series B (Methodological), 262* (2), 211-252.

Carbonell, A. F., & Gowdy, J. M. (2007). Environmental degradation and happiness. *Ecological Economics, 60*(3), 509-516.

Clark, A. E., & Senik, C. (2010). *Will GDP growth increase happiness in developing countries*? PSE Working Papers no: 2010-43.

Clark, A. E., Frijters, P., & Shields, M. (2008). Relative income, happiness and utility: An explanation for the easterlin paradox and other puzzles. *Journal of Economic Literature, 46*, 95-144.

Clark, X., Hatton, T. J., & Williamson, J. G. (2007). Explaining U.S. immigration, 1971-1998. *Review of Economics and Statistics, 89* (2), 359-373.

Coordinated by UNFPA & IOM. (2013). *International migration and development: Contributions and recommendations of the international system*. United Nations System Chief Executives Board for Coordination.

Cuñado, J., & Gracia, F. P. (2013). Environment and happiness: New evidence for Spain. *Social Indicators Research, 112* (3), 549-567.

Deaton, A. (2008). Income, health and well-being around the world: Evidence from the Gallup World Poll. *Journal of Economic Perspectives, 22,* 53-72.

Duesenberry, J. S. (1949). *Income, savings, and the theory of consumer behavior*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Easterlin, R. (1974). Does economic growth improve the human lot? In P. A. David, & M. W. Reder (Eds.). *Nations and households in economic growth: Essays in honor of moses abramovitz* (pp.89-125). Palo Alto: Stanford University Press.

Pena, E. A. & Slate, E.H. (2019). *gvlma: Global validation of linear models assumptions*. R package version 1.0.0.3. Retrieved from https://CRAN.R-project.org/package=gvlma

Hagerty, M., & Veenhoven, R. (2003). Wealth and happiness revisited. *Social Indicators Research, 64*, 1-27.

Headeym, B., & Wearing, A. (1992). *Understanding happiness: A theory of subjective well-being*. Melbourne. Melbourne: Longman Cheshire.

Helliwell, J. F., & Huang, H. (2008). How's your government? International evidence linking good government and well-being. *British Journal of Political Science, 38*, 595-619.

ILO. (2010). *Women in labour markets: Measuring progress and identifying challenges*. Geneva: International Labour Organization.

IMF. (2013). *IMF discussion note: Women, work, and the economy: macroeconomic gains from gender equity* . IMF.

Inglehart, R., C., H., Moreno, A., Welzel, C., K., K., Diez-Medrano, J., . . . et al. (2014). *World values survey: All rounds - country-pooled datafile 1981-2014*. Madrid: JD Systems Institute.

Inglehart, R., Fao, R., Peterson, C., & C, W. (2008). Development, freedom and rising happiness: A global perspective (1981-2007). *Perspectives on Psychological Science, 3*, 264-285.

Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2010). *The worldwide governance indicators: methodology and analytical issues*. World Bank Policy Research Working Paper No. 5430.

Layard, R., Mayraz, G., & Nickell, S. (2010). Does relative income matter? Are the critics right? In E. Diener, J. Helliwell, & D. Kahneman, (Eds.) *International differences in well-being* (pp. 139-165). New York: Oxford University Press.

Massey, D. S. (1988). Economic development and international migration in comparative perspective. *Population and Development Review, 14* (3), 383-413.

Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review, 19* (3), 431-466.

Ott, J. C. (2010). Good governance and happiness in nations: Technical quality precedes democracy and quality beats size. *Journal of Happiness Studies, 11* (3), 353-368.

Ott, J. C. (2011). Government and happiness in 130 nations: Good governance fosters higher level and more equality of happiness. *Social Indicators Research, 102*, 3-22.

Perovic, L. M., & Golem, S. (2010). Investigating macroeconomic determinants of happiness in transition countries: How important is government expenditure? *Eastern European Economics, 48* (4), 59-75.

Polgreen, L. A., & Simpson, N. B. (2011). Happiness and international migration. *Journal of Happiness Studies, 12*, 819-840.

R Core Team (2021). *R: A language and environment for statistical computing.* R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria. Retrieved from https://www.R-project.org/.

Ram, R. (2009). Government spending and happiness of the population: Additional evidence from large cross-country samples. *Public Choice, 138*, 483-490.

Sen, A. (2000). *Development as freedom*. New York: Anchor Books.

Sjaastad, L. A. (1962). The costs and returns to human migration. *Journal of Political Economy, 70* (5 Part 2), 80-93.

Stevenson, B., & Wolfers, J. (2008). *Economic growth and subjective well-being: Reassessing the easterlin paradox*. Brookings Papers on Economic Activity.

Welsch, H. (2002). Preferences over prosperity and pollution: Environmental variation based on happiness surveys. *Kyklos, 55* (4), 473-494.

Welsch, H. (2009). Implications of happiness research for environmental economics. *Ecological Economics, 68* (11), 2735-2742.

Wickham H. (2016). *ggplot2: Elegant graphics for data analysis*. Springer-Verlag New York.

World Bank. (2011). *World development report 2012: Gender equality and development*. Washington: World Bank.

Yamamura, E. (2011). The influence of government size on economic growth and life satisfaction. *Japanese Economy, 38* (4), 28.

journal of sociological context
sosyolojik bağlam dergisi

ISSN: 2757-5942. Sosyolojik Bağlam®, 2021 2 (2) 18-33
https://doi.org/10.52108/2757-5942.2.2.2

Araştırma Makalesi ◆ Research Article

Muhafazakâr Kadının Gündelik Yaşam Pratikleri Üzerine Nitel Bir Araştırma*

A Qualitative Study on Conservative Women's Everyday Life Practices

Fatma TUNÇTAN**

0000-0002-4162-9492

MAKALE BİLGİSİ

Başvuru: 17. 06. 2021
Düzeltme Talebi: 28. 06. 2021
Son Düzeltme: 07. 07. 2021
Kabul: 29. 07. 2021
Online Yayım: 15. 08. 2021

Anahtar Kelimeler:

Sosyoloji
Muhafazakârlık
Kadın
Kimlik
Gündelik Yaşam

ÖZ

Muhafazakâr kadının gündelik yaşam pratiklerine odaklanan bu çalışma, gündelik yaşamın "muhafazakâr kadın" tanımlamasını ne şekilde yönlendirdiğini farklı açılardan ele almaktadır. Çalışmada muhafazakâr olarak nitelendirilebilen kadınların gündelik yaşam pratikleri ele alınarak muhafazakâr kadına atfedilen kimliksel ögelerin anlaşılması amaçlanmaktadır. Bu açıdan gündelik yaşam ilişkilerinde muhafazakârlığın kadınlar dünyasında sınırlandırıcı bir kimlik sunup sunmadığı da çalışmada önemli görülmektedir. Araştırma nitel olarak tasarlanmıştır. Kadınların kendi yaşam deneyimlerini derinlemesine analiz etmede bu yöntemin işlevsel olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda muhafazakâr olarak bilinen Konya İlinde yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak 20 görüşmeciyle yapılan derinlemesine mülakat ve nitel araştırmalarda kullanılan katılımsız gözlem tekniği ile veriler elde edilmiştir. Görüşme bulguları; muhafazakârlığı tanımlama güçlüğü, muhafazakâr rutinler, sosyal dünya ve boş zaman pratikleri, geçmiş ve nostaljiye bakış, tüketim pratikleri, güzellik mottoları temaları çerçevesinde analiz edilmiştir. Görüşmeler sonunda elde edilen veriler ile muhafazakâr kadının yaşam tarzı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sonuçta, farklı açılardan ele alınan muhafazakâr kadınların gündelik yaşam deneyimleri daha çok "orta halli" yaşam tasavvuru geliştirmeye müsait bir profil olarak öne çıkmasına imkân tanımıştır.

ARTICLE INFO

Submitted: 17. 06. 2021
Revision Requested: 28. 06. 2021
Final Revision Received: 07. 07. 2021
Accepted: 29. 07. 2021
Published Online: 15. 08. 2021

Keywords:

Sociology
Conservatism
Woman
Identity
Everyday Life

ABSTRACT

This study focuses on the daily life practices of conservative women. It mainly looks at how everyday life is mediated in society for "conservative women." It aims to understand the identity elements attributed to conservative women by considering what makes them conservative in their Daily practices. In this respect, whether conservatism presents a limiting identity in the world of women in daily life relations is also considered necessary in the study. The research was designed qualitatively. This method seems to be functional in deeply analyzing women's own life experiences. In this context, analysis was carried out in Konya, which is often regarded as a conservative city. Data were obtained through in-depth interviews with 20 interviewers using the semi-structured interview technique and unattended observation technique used in qualitative research. Interview findings; the difficulty of defining conservatism, conservative routines, social world and leisure practices, perspectives on the past and nostalgia, consumption practices, and beauty mottos are analyzed. The data obtained during the interviews were used to identify the daily practices of conservative women. As a result, the everyday life experiences of conservative women, which are handled from different perspectives, came to the fore as a profile that is more suitable for developing a "middle-class" life conception.

* Bu makale, yazarın 2019 yılında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamladığı "Türkiye'de Muhafazakâr Kadının Gündelik Yaşam Pratikleri" isimli yüksek lisans tezinin bir bölümünden uyarlanmıştır.

** **Yazar İletişim/ Corresponding Author:** Fatma Tunçtan (Arş. Gör.), Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Elazığ, Türkiye ✉ fatmatunctan@firat.edu.tr

Kaynak Gösterimi/ Citing This Article: Tunçtan, F. (2021). Muhafazakâr kadının gündelik yaşam pratikleri üzerine nitel bir araştırma. *Sosyolojik Bağlam Dergisi, 2* (2), 18-33. Doi: 10.52108/2757-5942.2.2.2

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

1 Giriş

Toplum denen geniş muhteva bireyler özelinde ele alındığında kadınların dünyasını anlamak toplumsal dünyanın anlaşılmasına önemli katkılar sağlayabilir. Bu gerçeklikten hareketle sosyal bilimlerde, "kadın" konusuna ayrı bir önem atfedilmiş; bu öneme ithafen pek çok tartışma ve araştırma yürütülmüştür. Söz konusu tartışma ve araştırmaların bir kısmını, muhafazakâr kadınların dünyasına yönelik yorumlamalar oluşturmaktadır. Bu yorumlarda, muhafazakâr olarak nitelendirilen kadınların nasıl bir yaşam pratiği geliştirdiğine yönelik soruşturmalar, önemli bir yerde durmuştur. Muhafazakâr kadınları salt görünümleri üzerinden değerlendiren çalışmaların muhafazakâr kimliği tanımlamadaki sınırlandırıcı doğasının aşılması gerektiği noktasından hareket etmek böyle bir çalışmanın ortaya çıkmasına imkân tanımıştır.

Toplumsal değişmelerin bireyleri ne şekilde yönlendirdiği gündelik yaşam pratiklerinde daha görünürdür. Değişime karşı nasıl bir tavır geliştirileceği hususunda bir refleks olarak değerlendirilebilen muhafazakârlık toplumsal değişimden kendi payına düşeni almaktadır. Bununla birlikte muhafaza edilen şeyin mahiyeti herkes için farklı olsa da din, gelenek, devlet, aile, toplum muhafazakâr kesimin yaşantısına aktarmayı ihmal etmediği değer ve kurumlar arasında varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Bu durum bireylerin muhafazakârlığı zihinlerinde konumlandırışlarına da yansımaktadır. Bu konumlandırma gündelik yaşam pratiklerinde de kendini hissettirmektedir.

Muhafazakârlığın nasıl bir yaşam pratiği geliştirmeye imkân tanıyacağı sorunsalından temellenen bu çalışma, ilk olarak muhafazakârlığın nasıl ve ne şekilde bir durum- tutum olduğunun tanımlanması ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Bu sebeple öncelikle muhafazakârlığın ne olduğu, nasıl tanımlanabileceği üzerinde durulmalıdır. Muhafazakârlıkla ilgili yapılmış çalışmaların izlerini takip etmek meselenin literatürdeki yerini anlamlandırmak için izlenen yollardan biri olmuştur. Çalışmanın kavramsal boyutunu muhafazakârlık ve kadın ilişkisi oluşturmaktadır. Diğer taraftan çalışmada muhafazakâr kadın ve gündelik yaşam üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda muhafazakâr olarak atfedilen kadınların dünyasını anlamanın imkânlarından olan gündelik yaşamlarını analiz etmek gündelik rutinlerin anlaşılmasını gerektirmektedir. Bu analizlerle şekillenen bu çalışmada muhafazakâr kadınların gündelik yaşam pratikleri farklı açılardan ele alınacaktır. Toplumsal yapının anlaşılmasının temel taşlarından olan gündelik yaşam gerçekliğini anlama girişimi beraberinde bütünsel bir tablo çizmektedir. Bu tablonun öznesi olarak ele alınan muhafazakâr kadınlar ise gündelik rutinleriyle nasıl bir hayatın kişisi olarak temsil edildiklerini yapılan saha araştırmasında yansıtmaktadır. Muhafazakâr olarak nitelendirilen Konya örnekleminde yapılan bu çalışma, muhafazakâr kadına atfedilen kimliksel öğeleri gündelik yaşam pratikleri bağlamında ortaya koyacaktır.

2 Muhafazakârlık ve Kadın: Nedir, Ne Değildir?

Muhafazakârlığı anlayabilmek için öncelikle kavramın anlamını bilmek gerekmektedir. "Mevcut yapıya hayat veren geleneksel değer ve normları koruma taraftarlığı" olarak çevrilen muhafazakârlık (conservatizm), bir yanıyla statükoculuk anlamına gelmektedir. Buna ek olarak muhafazakârlık, hızlı değişimle birlikte geleneklerden kopulmasına karşı çıkma manası da içermektedir (Demir ve Acar, 2005: 291). Kavramın muhafaza (koruma) anlamı gündelik yaşamda fazlaca çağrışım yapan anlamlardandır. Hızlı değişime karşı bir duruşu temsil eden muhafazakârlık, var olan durum-tutum ve davranışın sürdürülmesine olumlu yaklaşmaya işaret etmektedir. Muhafazakârlık kavramsal olarak koruma anlamına işaret ettiği gibi korunan şeylerin muhtevası da zamana ve mekâna göre değişebilmektedir.

Muhafazakârlığın üzerinde durduğu temel unsurlardan biri, insan doğasının kusurlu yapısıdır. İnsan aklı her şeyi anlayabilmek için sınırlı bir kapasiteye sahiptir. İnsanın kusurlu doğası Tanrı karşısında da kusurlu bireyi ifade etmektedir. Bu sebeple muhafazakârlığın ilerleme ve değişime tamamen karşı olmadığını söylemek gerekmektedir. Muhafazakârlığın karşı tutum geliştirmeye imkân tanıması, aydınlanmanın toptan dönüşümcü olan ilerleme fikrine karşıdır. Muhafazakârlara

göre ilerleme ve değişim tedrici bir şekilde mümkün olabilmektedir. Muhafazakârlık değişimden korkarak kaçmaktan ziyade, değime uygun hale gelmek olarak ifade edilebilir (Oakeshott, 2004: 58). Değişime toptan karşı manifesto geliştirmeyen muhafazakârlık var olanın korunmasına işaret ederek değişimin tepeden inmeci tavrına karşı bir duruşu temsil etmektedir.

Muhafazakârlığın değişime olan tutumunun anlaşılması kavramın gelişim seyrinin de anlaşılmasını da gerektirmektedir. Muhafazakârlığın ortaya çıkması, 1789 Fransız İhtilali'nden sonra kabul edilmektedir. Toplumda baş gösteren değişim ve değişimin yarattığı kaos hali, kalıcı değerler beklentisinin yanında bir düzen halini de doğurmuştur. Muhafazakâr sıfatıyla bilinen sosyal bilimciler; aile, din, gelenek, cemaat, ahlak gibi kurumsal olan yapıların savunuculuğunu baskın bir şekilde üstlenmişlerdir (Aydın, 2013: 309). Aile, din, ahlak gibi toplumun temel dinamiklerinin korunmasına vurgu yapan muhafazakârlık bu bağlamda gelenekle yakın ilişkilidir. Muhafazakârlara göre, kişiye aidiyet duygusu veren, köksüzlük hissiyatına düşmesini engelleyen veyahut koruyan, kimliğinin bilincine varmasına vesile olan gelenektir (Erdoğan, 2004: 5). Geleneğin aktarımı ve sürekliği ile muhafazakârlığın koruma anlayışı birbirini besleyen bir düşünce üslubunun oluşmasına imkân tanımaktadır.

Mollaer'e göre, muhafazakârlık Fransız Devrimi'ne tepki olarak ortaya çıkışından sonra, rasyonel aklın bilgisine karşı kuşkucu, gelenek ile toplumsal hiyerarşi algısını birleştiren, toplumun yeniden kurma ve düzenleme fikrine karşı tepkici bir ideoloji olarak doğmuştur. Sonrasında kapitalizmin önemli bir parçasını teşkil etmiştir. En nihayetinde muhafazakârlık sosyal değişmeye ve kapitalist modernleşmeye değil devrimlere karşı duruşuyla ifade edilmektedir (Mollaer, 2014). Muhafazakârlığın ne olduğunu anlama adına girişilen durumlar kavramın farklı çağrışımlarını vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Bora'ya göre ise muhafazakâr fikriyat genel olarak düşünüldüğünde bir ideoloji olarak tanımlanmayı benimsememiştir. Muhafazakârlık daha çok "düşünce üslubu, düşünüş stili" olarak ifade edilebilmektedir. Muhafazakâr bilinç, bir programdan ziyade bir tavra, soyut hayata karşın somut bir duruşa karşılık gelmektedir (Mannheimden aktaran; Bora, 2014: 57). Muhafazakârlığın ideolojik bir tanımlamaya imkân tanıyan doğası yanında bir duyuş, düşünce ve yaşantı stili olarak tanımlanması meseleyi muhafazakâr yaşam pratiği geliştirmenin olabilirliğini düşündürmektedir. Bu noktadan hareketle muhafazakârlığın kimlik olarak bireylerin yaşantısında karşılığı olup olmadığının anlaşılması gerekmektedir. Günümüzün toplum tanımlamalarında yaşanılan zamanın oluşturduğu koşullar modernliğin yeni ve daha farklı bir aşamasına geçildiğine işaret etmektedir. Bu yönlendirme postmodern toplum tanımlamalarının yapılmasına ortam hazırlamaktadır. Postmodern toplum olarak tanımlanan düzen ise esnekliğin, kırılganlığın, geçiciliğin çağı olarak tanımlanmayı beraberinde getirmektedir. Bu esnekliğin kimliksel tanımlamaları da kırılganlaştırdığını söylemek yanlış bir ifade olmamaktadır. Bu bağlamda muhafazakârlık gibi kavramlarında yaşanılan zamanın ruhuna göre hal aldığını söylemek gerekmektedir. Yeni hal alışlar ise yeni bir durumun varlığına işaret ettiği gibi sürekliliklerinde bu gerçekliğe uygun kalma durumunu hatırlatmaktadır. Muhafaza edilen şeylerin devamlılığı söz konusu olduğu gibi diğer yanıyla da yaşanılan gerçekliğe uygun bir muhafazakâr yaşam pratiği sergilenebildiğini söylemek yerinde olmaktadır.

Muhafazakârlığın tarihsel durakları ele alındığında Bora'ya göre farklı izleklere rastlamak mümkündür. Dini, liberal, milliyetçi, siyasal muhafazakârlık gibi farklı bağlamlara işaret eden muhafazakârlığın yaşanılan zamana ve mekâna göre tavır geliştirdiğini söylemek yerinde olmaktadır (Bora,2014:61-70). Muhafazakârlığın çok boyutlu dünyasını araştırmak bu çalışmanın konusunu aştığı için muhafazakâr kavramıyla kastedileni belirtmek çalışmanın sınırlılığını çizmek adına gereklidir.

Muhafazakârlığın tanımlanması zor olsa da nihayetinde temel vurgusu gelenekle olan zorunlu bağa ve sistematik doktrin- ideolojilere kuşkucu yaklaşımı bünyesinde barındırarak katı bir duruşa karşı bir üslubu benimsediği noktasında ortak bir kabule karşılık gelmektedir (Erdoğan, 2004: 5-6). İnsan ve toplum etkileşimini düzen ve otorite bağlamıyla ele alan muhafazakâr düşünce, bütün toplumlara evrensel bir siyasal düzen ve söylem getirmediği için doktrin veya ideoloji olarak değil,

tavır ve üslup olarak alana katkı sağlamaktadır. Bu katkı ise toplum dinamiklerini sağlayan refleksleri ortaya çıkarmaktadır (Akkaş, 2003: 247-252). Toplumun reflekslerini yönlendiren bir tutum olarak ele alınan muhafazakârlık bu noktada bireylerin dünyasında da karşılığını bulmaktadır.

Kirk'in muhafazakârlığın on prensibi olarak üzerinde durduğu noktaları muhafazakâr tutumun anlaşılması için söylemek gerekmektedir. Süreklilik arz eden ahlaki düzen, geleneklere ve devamlılığa inanç, itiyat (alışkanlıkları devam ettirme), ihtiyat prensibi, çeşitlilik prensibine bağlılık, insan doğasının kusurlu olduğuna inanç, özgürlük ve mülkiyetin birbirleriyle yakınen ilişkili olduğu üzerinde durma, topluma yapılan vurgu (güçlü bir topluluk ruhu), insanın ve iktidarın gücünün ihtiyatlı şekilde sınırlandırılması gerektiğine inanma, süreklilik ve ilerleme fikrini benimse olarak belirlediği hususlar muhafazakârlığın ana çerçevesini oluşturan ilkeler olarak ifade edilebilir (URL 1). Buradan hareketle bahsi geçen reflekslere dayanan muhafazakârlık bireylerin dünyasında kendine karşılık bulduğu gibi bu çalışmanın öznesini oluşturan muhafazakâr kadın bağlamında da karşılığını bulabilmektedir. Bu hususlar ışığında üzerinde durulan muhafazakâr kadını anlamak nihayetinde "Muhafazakâr kadın kimdir" sorusunun sorulmasını beraberinde getirmektedir. Bu soruya odaklanan bu çalışma muhafazakâr kadın kimliğini anlamayı da gerekli kılmaktadır.

3 Muhafazakâr Kadın Kimliği

Tarihsel açıdan incelendiğinde kadın, gündelik yaşama değen toplumsal değişim ve dönüşümün en ayrıcalıklı ilgiyi hak eden konularından biri olarak ele alınmaktadır. Arka zeminde medeniyet projesini barındırma bağlamıyla tarihsel dönüşümün, diğer ucuyla da cinsiyet ayrımcılığı üzerinden İslami toplumsal yapının en önemli temel taşı olarak görülebilen kadınlar, pek çok çalışmanın referans noktasını oluşturmaktadır. Bunlarla birlikte sosyal bilimlerde yapılan özel-mahrem alana dair yorumlar, dış-kamusal alan sınırlarının tekrar çizilmesinde kadının görünürlüğü baz alınmaktadır (Göle, 2016: 170). Muhafazakâr kadın ise görünümü ve yaşam pratikleriyle en çok konuşulan kesim arasında yer almaktadır. Bu denli üzerinde durulan muhafazakâr kadının, muhafazakâr kimliği sahiplenme ve gündelik yaşama aktarma hususları kişiden kişiye değişmektedir. Bu farklılıkla beraber muhafazakâr olarak atfedilen kadının ortak bir yaşam pratiği sergileyip sergilemediği çalışmanın temel hareket noktasıdır. Bu noktalara geçmeden önce muhafazakâr kadının görünürlüğü üzerine üretilen söylemlere değinmek gerekmektedir.

"Muhafazakâr kadın" kavramsallaştırmasının 1980'li yıllardan sonra yoğun bir şekilde kullanılması kadınların bu yıllarda muhafazakâr kimlikleriyle görünür olmalarından kaynaklanmaktadır. Genelde kadın üzerine pek çok söylem üretilmektedir. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e, Cumhuriyet'in ilanından sonraki süreçlerde bu söylemlerde farklılaşmalar olmaktadır. Kadın kimliğinin söylemsel inşası ile birlikte 1980'li yıllar ve sonrasında muhafazakâr kadının toplumsal hayat içerisindeki eylemlerinde ve tutumlarındaki artan görünürlük, muhafazakâr kadın üzerine yapılan yorumlarda kendini hissettirmiştir (Çapçıoğlu, 2016: 271-274). Görünürlük ve kadın ilişkisi konuyu kamusal alan ve kadın bağlamına çekmektedir. Bu noktada kamusal alanın dışa açılan kapı olarak kavranan anlamsal doğası kadınların kamusal alanı deneyimlemelerinde modern yaşama pratiklerinin artışıyla birlikte daha yoğun hissedilmektedir.

Modern toplum hayatında değişime uğrayan hususlardan biri de geleneksel dönemde erkekle özdeşleştirilen dış mekânda artık kadınların da bulunmayı talep etmeleriyle mekânı deneyimleme tecrübelerinin farklılaşmasıdır. Erkeğin dış mekânda geçirdiği zaman ve mekânın kullanımı "medenilik" olarak sunulan bir argümandan beslenmektedir. Mekânı ve zamanı deneyimleme noktasında farklılıkların yaşandığı toplumsal konjonktürde kadın, sosyal olarak her türlü yeniliklerden yararlanma noktasında motive edilmektedir. Diğer yandan da değişen mekânlarda bulunmak için toplumsal destekten uzak bırakılabilen kişi olarak kendini inşa etmeye çalışan bir özne olarak konumlandırılabilmektedir (Meriç, 2000: 107-109). Kamusal alanı tecrübe etmesi ile toplumsal yaşamın aktif bir parçası olan kadının Cumhuriyet modernleşmesiyle birlikte girdiği hızlı

değişim süreci nelerin muhafaza edileceği sorunsalını da beraberinde getirmektedir. Bu sorunsaldan hareketle görünürlüğü artan muhafazakâr kadın kimliğinin ontolojik inşası da buradan kaynaklanmaktadır. Muhafazakâr kadını doğrudan belirli bir görünümle tanımlamak, konumlandırmak ve salt belirli kalıplara indirgemek mümkün olmamaktadır. Bununla birlikte muhafazakâr kadın kimliğinin tanımlanması göreceli bir durum almaktadır. Fakat bu durum muhafazakâr kadın kavramsallaştırmasının ortak kabullere imkân tanımadığı anlamına gelmemektedir. Bu ortak kabullerin kadınların dünyasında kendilerince özgün yorum eklenmesine ortam hazırladığı söylenmelidir.

4 Yöntem

Her çalışma kendine has bir yöntem dâhilinde belirlenmektedir. Dikeçligil'e göre, araştırmanın yöntemini belirleme noktasında sosyal bilimciler, ele alınan konunun epistemolojik, ontolojik ve metodolojik yönünü belirleyip, çalışmayı bu dayanaklar üzerine oturtmaktadır. Ele alınan konunun nasıl bir şey olduğunu bilmek (ontoloji), bilginin ne tür bilgi olduğunu saptamak (epistemoloji), bu bilgiye nasıl ulaşılacağını belirlemek (metodoloji) ile mümkündür (2017: 11). Bu üç boyutlu perspektife dayanarak yapılan çalışmaların bilimsel ilerlemeye katkısı şüphe götürmez bir gerçektir. Gidilecek yolun çizilmesi esasına dayanan araştırma süreci araştırmacının yol haritasını belirlemektedir. Muhafazakârlık ve kadın ilişkisini gündelik bağlamda anlamayı gerektiren bu çalışmanın felsefi arka planı bu ilişkiyi anlama adına geliştirilen ontolojik zeminle sağlanmıştır. Çalışmanın kuramsal zeminine işaret ederek çalışmanın ne tür bilgi ile açıklanacağını da işaret eden nokta epistemolojik çerçevedir. Araştırmanın epistemolojik boyutu, araştırmanın kuramsal zemine oturtulduğu aşama ve paradigmadır. Bu çalışmada ele alınan paradigma "yorumsamacılık"tır. Kuramsal zemine gündelik hayatın gerçekliği üzerine oturtulan bu çalışmada, gündelik hayatın analizinde "muhafazakâr kadının günlük pratiklerini" şekillendiren rutinler üzerinde durulmaktadır. Çalışma gündelik hayatın içinde sunulan yaşam pratiklerinin muhafazakâr kadın özelinde ele alması itibariyle bir araştırma deseni içinde çizilmesini gerekli kılmaktadır. Gündelik hayatın rutinlerine odaklanmak konunun anlama dayalı bir şekilde ele alınmasını da beraberinde getirmektedir. Muhafazakâr olarak tanımlanabilecek kadınların gündelik yaşam pratiklerine odaklanılan bu çalışmada nicel verilerden ziyade nitel verilerin yorumuna ihtiyaç duyulmuştur. Gündelik hayatın anlamsal kodlarına ulaşmayı amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma deseni çizilmiştir. Bu doğrultuda anlama temeline dayanan araştırmada muhafazakâr kadınların gündelik yaşamları -nasıl ve ne- soruları etrafında şekillenmiştir. Bu sebeple araştırma için nitel araştırma desenine uygun olarak yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmış, yapılan birebir görüşmeleri sahada yapılan gözlemler desteklemiştir. Araştırmanın evrenini oluşturan muhafazakâr kadınlar Konya ili örneklemiyle sınırlandırılmış ve 20 kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Katı bir amentüsü ve kılavuzu olmayan muhafazakârlığın, muhafazakâr olarak ele alınan kadınlarda tek bir açıdan ele alınması mümkün değildir. Bu bağlamda çalışmada bahsi geçen muhafazakâr kadınlar ile başörtüsü kullanan ve kendi dünyalarında hassasiyetlerine uygun yaşadığını ifade eden kadınlar kastedilmektedir. Meselenin salt dindar kadın tanımlamasına indirgenmeden ele alındığını söylemek gerekmektedir. Görüşmecilerin yaş aralığı 18-45 arasında belirlenmiştir. Yaş hususunda bu tarz bir sınırlamaya gidilmesinin sebebi, çalışma boyunca muhafazakâr kadının, kamusal alanda aktif görünümüyle birlikte değişen gündelik yaşamlarını anlama çabasının sonucu olarak değerlendirilebilir. 45 yaş sonrası kadınların eğitim seviyelerinin düşmesi ile birlikte bu yaş aralığındaki kadınların daha çok ev hanımı olmaları çalışmada yaş aralığının sınırlandırılmasını gerekli kılmıştır.

5 Araştırmanın Bulguları

Muhafazakâr kadın kavramsallaştırmasını anlamak için; muhafazakârlığı tanımlama güçlüğü, muhafazakâr rutinler, sosyal dünya ve boş zaman pratikleri, geçmiş ve nostaljiye bakış, tüketim pratikleri, güzellik mottoları gibi temalar çerçevesinde bulgular analiz edilmiştir. Bu bulguların yorumlanmasında ise çalışmanın temel bulgusu olarak beliren orta halli yaşam tahayyülü geliştiren kadın profili analiz edilmeye çalışılmıştır.

5.1 Muhafazakâr Kadın Kimliğini Tanımlama Güçlüğü

Muhafazakârlık kavramının bireylerin zihin dünyalarında farklı çağrışımlara sebebiyet veren doğası muhafazakârlığın kimlik olarak tanımlanmasını da zorlaştırmaktadır. Bu zorluk beraberinde muhafazakâr kadın özelinde yapılan yorumlarında çeşitliliğine imkân tanımaktadır. Bununla birlikte muhafazakâr kadın kimliğini anlamaya çalışmak muhafazakâr kadının gündelik yaşamını nasıl planladığını anlamaktan geçebilir. Bu noktadan hareketle toplumsal değişimin ne şekilde sirayet ettiğinin görüldüğü bir alan olarak ele alınabilen gündelik yaşam, sürekliliklerin ve alışkanlıkların inşa edildiği yer olarak görülebilmektedir.

Gündelik yaşam, toplumsal değişmenin anlaşılmasının arka planı olarak görülebilen özel bir toplumsal yapı analizi için incelenen bir alan olmuştur. Bu yanıyla gündelik yaşam, örgütlenmenin alanı, planlı düzenlemenin zaman ve mekâna tezahür etmiş hali olarak tasvir edilebilmektedir. Gündelik yaşamın örgütlenmesiyle, gündelik yaşam pratikleri kapalı bir devre yani üretim- tüketim, alanının yaşandığı bir alan haline gelmiştir. Bu sebeple gündelik hayat, modernliğin temel ürünü olarak görülmeye uygundur (Lefebvre, 1998:77). Gündelik hayat ve tüketim ilişkisi de meseleyi tüketimin istekli özneleri olan kadınlara çekmektedir.

Kadınlar gündelik hayat içerisinde hem özne hem de nesne olarak değerlendirilebildikleri gibi aynı zamanda güzellik, moda gibi söylemlerle isimleri birlikte zikredilmektedir. Diğer yanıyla da kadınlar hem üreten hem de tüketen olarak tanımlanabilmektedir. Bu doğrultuda kadınlar bir yandan meta olabildiği gibi, bir yandan metanın gösterisi ve simgesi olarak değerlendirilmektedir. Kadın konusundaki bu belirsizlik gündelik hayat modernliğinin bir parçası olarak ifade edilebilir (Lefebvre, 1998: 78). Bu noktadan hareketle muhafazakâr yaşam pratiği geliştiren kadınların gündelik yaşam pratikleri üzerine odaklanmak gerekmektedir. Bu odaklanma ilk olarak muhafazakâr kadın kimliğini tanımlamaya yönelik merakı da beraberinde getirmektedir. Muhafazakârlığın bireylerin dünyasında yorumlanmaya açık tarafı araştırmada görüşmecilere yöneltilen sorulara verilen cevaplara da yansımaktadır.

> *Aslında kendimi muhafazakâr kadın olarak görmüyorum. Görmediğim için de nasıl cevaplanır bilmiyorum. Yaşantımı düşündüğüm zaman aşırı hassasiyetleri olan bir insan olarak görmüyorum kendimi. Bende özellikle dini hassasiyetleri yoğun olan insanlar muhafazakâr olarak tanımlanmalı diye düşünüyorum. Mesela, sahilde kadın erkek karışık bir mekânda haşemamı giyinip yüzebilirim…. Bana göre muhafazakârlık Allah'ın bana haram koyduğu şeylerden kendimi koruyabilmenle birlikte kendini engelleyebilmemdir. [G-3].*

Katı belirleyici taraflarının olmaması muhafazakârlığın bireylerin dünyasında doğrudan kimlik olarak tanımlanmasını da zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte muhafazakârlığın bireylerin dünyasında içsel konumlandırılmasının yoruma açık olması görüşmecilerin muhafazakârlığı kendi anlamsal gerçeklerine göre tarif etmesine imkân tanımaktadır. Bu imkân dâhilinde yukarıdaki görüşmeci muhafazakârlığı dindar yaşam pratiği geliştirmekle bağdaştırırken, diğer yandan kendini muhafazakâr olarak tanımlayamamıştır. Bununla birlikte muhafazakârlığı Allah'ın haram koyduğu şeylerden kendini korumakla özdeşleştirmiştir.

> *Kendimi muhafazakâr olarak tanımlayamıyorum. Kendimi dini yaşantı hususunda oldukça eleştiriyorum. Bazı şeylerin farkında olmama rağmen, yaşantıya aktarma boyutunda eksikliklerim oluyor. Galiba dünyanın çekiciliğine fazlaca kapılıyorum [G-19].*

Muhafazakârlığı din ile ilişkisi bağlamında değerlendiren bir diğer görüşmeci, konuşma esnasında öz eleştirisini yaparak dünyanın çekiciliğine kendini fazlaca kaptırdığını ifade etmiştir. Dini yaşantı hususunda eksik olduğunu düşünerek muhafazakâr kadın tanımlamasına uymadığını dile getirmiştir. Bununla birlikte bir başka görüşmeci muhafazakârlığın popüler kullanıma uyan bir kavram olduğunu ve doğrudan dinle bağdaştırmanın eksik olacağını söylemesi ile muhafazakârlığı bireylerin dünyasında farklı anlamsal şemalarda değerlendirmektedir:

> *Muhafazakârlık, toplumla alakalı bir kavramdır. Ben bunu doğrudan İslam veya dinle bağdaştıramıyorum. Hakikatin çok daha derin boyutta olduğunu düşünüyorum.*

> *Muhafazakârlık daha maddi, daha yüzeysel geliyor. Kavramlarda insanlar tarafından oluşturulmuş yapay şeylerdir. Ben inanç olarak Allah'a yakınlığım olduğunu düşünüyorum. Ama bunu, topluma göre muhafazakârlık tanımına göre bağdaştıramam. (G-10).*

Muhafazakârlığı din ile ilişkisi üzerinden okumak muhafazakârlık kavramının temel düsturlarındandır. Buradan hareketle muhafazakârlıkla ilgili yapılan yorumların din ile ilişkinin kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Bununla birlikte muhafazakârlığın salt dinle ilişkisi bağlamında değerlendirmekte eksik kalmaktadır. Bu durumla ilgili görüşmeci şu şekilde bir tutum geliştirmiştir:

> *Ben kimim sorusuna; hayatı güzelleştirmeye çalışan bir insanım diyebilirim. Şimdi modayla kadınları güzelleştiriyorsunuz diye hayat mı güzelleştirmiş oldunuz diyenler oluyor, kastettiğim şey tam olarak o değil. Evet işim hayallerimin bir aracı ama insana insanca davranılması, bireylerin yüzündeki tebessüm sebebi olabilmek kişinin ahlaki ve yaşantısıyla alakalı. Bu noktada evet, muhafazakâr bir kadınım. Şu an ki şeklimiz ortamlarda, konuşmalarda muhafazakâr olarak kullanılıyor. Yani muhafazakârlık denildiğinde aşırı tesettürlü bir insan kastedilmiyor. Biraz önce konuştuğumuz orta halli ve daha modern insanlar akla geliyor. Evet, ben muhafazakâr bir insanım [G-5].*

Moda tasarımıyla ilgilenen görüşmeci G-5, muhafazakârlığı salt görünüm boyutuna indirgemeden daha uygun ve istenilen düzeyde yaşamakla bağlantılı olarak açıklamaktadır. Bu hususta görüşmecilerin muhafazakârlığı yaygın kullanımıyla din ve gelenekle ilişkisi bağlamında değerlendirmeleri dikkat çekicidir. Fakat bu değerlendirmelere eşlik eden diğer yorumlar muhafazakârlığın sınırlandırıcı tanımlarının aşılması gerektiği noktasına götürmektedir.

5.2 Muhafazakâr Rutinler: "Benim Diğer İnsanlardan Neyim Eksik"

Gündelik yaşamın arka planını ören, eylemleri belirleyen durumlardan biri zaman kullanımıdır. Zaman ve mekânda yaşanan pratiklerle kurgulanan gündelik hayat, bireylerin eylemlerinin kültürel zeminini de beslemektedir. Yapıp ettiklerinden sorumlu bireylerin gündelik rutinleri bir yaşam pratiği geliştirmenin imkânını da sağlamaktadır. Muhafazakâr yaşam pratiğinin gündelik yaşamı kurgulama noktasındaki yönlendirici tutumunun bireylerin dünyasındaki karşılığı ise görüşmelere samimi şekilde yansımıştır.

> *Modern olmayı, günümüzde fazlaca abarttıklarını düşünüyorum. Şimdi ben Müslümanım diye, eğlenemeyecek miyim? …Örnek verecek olursam, 14 mart için MFÖ için konser bileti aldım. .. Herkes belli ölçü standartlarında eğlenebilir. Otel gibi yerlerde içki oluyor ama bu tarz yerlerde kesinlikle alkole izin verilmiyor. Kalkıp oynanacak, taşkın hareketlere meylettirecek ortamlar yokken ben de herkes gibi gidip koltuğumda MFÖ'yü dinleyebilirim. Bunun nesi günah. İnsanlar bazı şeylere çok bağnaz bakıyorlar [G-14].*

Gündelik rutinlerine zaman ayırırken kendini herkes gibi eğlenmekten neyin alıkoyacağı üzerinde duran görüşmeci, kapalı olduğu ve bu hususta yaşam tarzına sahip olmasıyla toplumun tüm kesiminin yararlandığı aktivite ve eylemlerden kendisinin ve kendisi gibi bir yaşantıya sahip olan insanların mahrum kalmamaları gerektiğini vurgulamaktadır. Görüşmeci G-14'ün yorumlarını başka bir görüşmeci şöyle desteklemektedir:

> *Ben yeni evliyim. Eşimle çok fazla planımız var. Her yaz tatilinde önce ülkemizin tüm bölgelerini gezip, sonra dünyaya açılmayı düşünüyoruz. Almanca öğretmenliği yapıyorum. Başka dillerde de kendimi geliştirmek istiyorum. Benim yakındığım en nahoş durumlardan biri; Almanca okuyorsun, hem de tesettürlüsün tarzındaki insanların bakış açıları oluyor. Din ve vicdan özgürlüğünü hayatına aktaramamış insanlarla dolu olan çevremin, artık bir şeylerin değiştiğini görmesi gerekiyor [G-9].*

Belirli tanımlar etrafında sınırlandırılmanın sıkıcı tarafının aşılması gerektiğini vurgulayan G-9, görüşmelerde bu konudan fazlaca yakındığını sık sık dile getirmiştir. Sınırlandırıcı üslubun aşılması gerektiği üzerinde duran görüşmeci, bu konuda kendini sorumlu hissettiğini de ifade etmiştir. Çalışan kadın olmanın sosyal aktivitelere engel olmadığı gibi aile kurabilmeye de engel olmadığını her fırsatta vurgulayan görüşmeci, toplumun insanları belirli kategorilere ayırmasının insanları

sığlaştıracağını düşünmektedir. Görüşmecilerden G-18 ise bu konuda diğer görüşmecilere benzer şekilde yakınma durumunu dile getirmektedir.

> *Ben ilahiyat okuyorum. Evet, isteyerek başladım ve hala bölümümü severek okuyorum. Ama artık insanların ilahiyatçılar şöyle yapar, ilahiyatçılar böyle yaşar hikâyelerinden sıkıldım. Kadın- erkek ilişkilerini bizim üzerimizden yorumlamaları, tesettürü sanki sadece bize farzmışçasına bizimle özdeşleştirmelerinden de bunaldım. Ben artık insanların birbirini ötekileştirmesine, kimliklere ayırmasından sıkıldım… İnsanların ilahiyatçılar sosyalleşmez, haremlik selamlık takılır anlayışlarının değişmesi gerektiğini düşünüyorum. Modern görünmek bu yüzden bana absürt gelmiyor. Açık konuşmam gerekirse, insanların kafasındaki ilahiyatçılar şöyledir, muhafazakârlar bağnazdır kalıplarının bizim yaşantılarımızdaki değişimlerle değişeceğini düşünüyorum [G-18].*

Muhafazakârlığın bir yaşam pratiği geliştirmeye imkân tanıyıp tanımadığının anlaşılmasına dair yöneltilen sorulara verilen cevaplar; muhafazakârlığın insanları belirli kalıplar içerisinde değerlendirilmesine neden olduğu yönündedir. Bu durumun bireylerin ötekileştirilmesini de beraberinde getireceği üzerinde duran görüşmeciler, kimliksel sınırlandırılmaların aşılması gerektiği hususunda kendilerini sorumlu görmektedir. Modern görünüm sergilemenin muhafazakâr yaşam pratiği geliştirmeye engel olmadığını vurgulayan görüşmeciler *"muhafazakârlar bağnazdır, tutucudur"* gibi tanımlamaların yaşamsal tecrübeleriyle aşılabileceğini ifade etmektedir. Bu durum ise görüşmelerde "*Benim diğer insanlardan neyim eksik*" yorumunun yapılmasına ortam hazırlamaktadır. Salt kimliklere, yaşam pratiklerine indirgenen tutumların ayrıştırıcı olduğu üzerinde duran görüşmeciler farklı pratiklerle inşa edilecek ortaklıklara vurgu yapmaktadır. Günlük rutinlerin kişilerin kendi tercihlerine bırakılması gerektiğine değinen görüşmeciler, yaşanılan toplumsal konjonktürde nasıl tavır geliştireceklerinin kendilerine bırakılmasını istemektedir. *Herkes gibi* vurgusuna dikkat çeken görüşmeciler kimliksel tanımlamalarla öteki olarak görülmenin aşılmasını her fırsatta vurgulamaktadır.

5.3 Muhafazakâr Kadının Sosyal Dünyası ve Boş Zaman Pratikleri

Gündelik yaşamın bir parçasını oluşturan zemin kamusal alanda öteki ile girişilen etkileşimlerin de anlaşılmasını gerektirmektedir. Değişimin yaşandığı gündelik hayat en özelde insanın kendisini ve kendi dünyasına dâhil ettiği kişi, olay ve kurumlar üzerinden görünmektedir. Etkileşime ise bu dünyalar arasında girilmektedir. Gasset, insanın diğerleriyle etkileşiminde insan yaşamı herkesin kendisininkidir, yani 'benim yaşamımdır', diyerek kendi yaşamı ve ötekiyle girilen etkileşimin başkalarının yaşamını şekillendirdiğini vurgulamaktadır. Gasset'in burada üzerinde durduğu durum başkalarının yaşamının insanın etrafındaki sevdiklerinin, eş ve dostlarının yaşamının bireysel yaşamı doğrudan yaşam sahnesinde var olan, meydana gelen bir şeydir. Ötekinin yaşamı mahrem dahi olsa insan için sadece bir gösteriden ibarettir (2017:52). Ötekine göre geliştirilen kendilik inşası beraberinde farklılıklarla kurulan ortaklıklara da karşılık gelmektedir. Buradan hareketle geliştirilen yaşam tecrübesi, insanın sosyal bir varlık olarak devamlılığını gerekli kılmaktadır. Sosyal olmanın sorumluluklarından olan kamusal alanı tecrübe etmekte bu doğrultuda anlaşılması gereken durumlardandır. Kamusallık meselesi ise çalışma hayatında olup olmama durumunu da beraberinde getirdiği için gelinen bu noktada görüşmecilerin çalışma hayatına bakış açıları üzerinde durmak gerekmektedir. Çalışma hayatına bakışın övgü ve yergi penceresinden ziyade ihtiyaç olarak yorumlandığı görüşmecilerin cevaplarında hissedilen ortak bir tutuma karşılık gelmektedir.

> *Eskiden ne vardı. Kadınlar sorardı erkeğin işini. Şimdilerde kadınların mesleği soruluyor… Geleneksellikteki bu noktada kırılmaya başladı. Bundan dolayı kadının kesinlikle güçlü olması lazım. Ama dini inancıma göre, Osmanlı dönemindeki yaşam tarzındaki gibi, evinde çocuklarına bakan bir anne modeli, ekmek parası getiren baba modeli benim için doğru olan. Ama günümüz şartları düşünüldüğünde işler değişiyor, kadın çalışmalı. Ama benim çalışmayı istememem ana sebebi, bizden beklenilen güçlü kadın profili değil. Ben insanlık için faydalı işler yapmak istiyorum. Evde, pasta, kek yapmak yerine daha somut işler yapmak istiyorum. Ev hayatının hayallerimi sınırlandıracağını düşünüyorum[G-10].*

Bir yandan evsel alanın uygunluğuna dikkat çeken görüşmeci (G-10) günümüz şartlarını baz alarak kadının çalışma hayatında aktif olması gerektiğini vurgulamaktadır. Uygun olarak savunduğu profilin sunduğu yaşama kendini ait hissedemediğini belirten görüşmeci, bu ikili durumda kendine yeni bir profil çizmektedir. Sadece ev işleri ile ilgilenmenin topluma faydalı işler yapmayla eş değer olmadığını düşünen görüşmeci, evin hayallerini sınırlandıran doğasından ziyade kamusallığın aktif bireyine kişisel tecrübelerinde daha çok yaklaşmak istemektedir. Bununla birlikte çalışan kadın olmanın kendi içinde zorlukları olduğuna değinen bazı görüşmeciler ise konuyu kadınlar için bazı mesleklerin daha uygun olabileceği noktasına çekmektedir.

> *"Ben, şu an çalışan bir kadınım. Bekâr olmama rağmen iş hayatı beni çok yoruyor. Eve gidince hiçbir şeye halim kalmıyor. .Özellikle kadın, iş hayatında hem değişiyor ve hem de bulunduğu kurumu değiştiriyor. Ben şu an bekârım, evlenince sorumluluklar da değişecek. Galiba, kararımı netleştirecek olay, evlilik hayatıyla birlikte benim ne denli bunu yürütebileceğim olacak. Ama tüm bu kadının çalışma hayatında olmasına karşı yaptığım eleştirilerle birlikte, sosyalleşmek ve çevre edinmek adına yaptığı katkıyı söylemeden edemeyeceğim. Zaman içinde fikrim ne yönde değişir bilmiyorum, ama günümüz şartlarında kadının iş ortamlarının pek uygun olduğunu düşünmüyorum. Ya da her işin kadın için uygun olduğunu düşünmüyorum. Sağlık ve eğitim sektörü kadın için uygun ama, saatlerinde bir esnekliğe gidilmesi gerektiğini düşünüyorum [G-13].*

> *"Eskiden kadının çalışma gerekliliği yoktu. Ama bence bu devir kadının çalışması gerekliliği olan bir devir. Kendi ayaklarının üstünde durman gerekiyor. Yoksa erkek tarafından eziliyorsun. Evinde kaldığın zaman, çocuklarına baktığın zaman ikinci plana atılıyorsun. Bir kadın ayakları üzerinde durmalı. Ama her meslek kadına göre değil. Bir öğretmenlik bayan için uygun ama hemşirelik değil mesela…" [G-16].*

Her mesleğin kendine ait sorumlulukları ve zaman yönetimi olduğuna dikkat çeken bazı görüşmeciler kendilerinden yola çıkarak hemcinsleri için; Kuran Kursu hocalığı, sağlık ve eğitim sektörü mesleklerin daha uygun olduğunu ifade etmişlerdir. Çalışma hayatının zorlukları olduğu vurgulansa da görüşmecilerin mutabık olduğu konulardan biri, kadının çalışma hayatında olması gerektiğidir. Bu durum görüşmecilerin yaşları ve evli olup olmamalarıyla da birlikte değerlendirilmelidir. Bekâr görüşmeciler, henüz evliliğin sorumluluklarını taşımadıkları için daha rahat olduklarını ifade ederken, evli görüşmeciler ise çalışma hayatının zorluklarına daha çok dikkat çekmektedir.

Muhafazakâr kadınların sosyal dünyasını anlamak çalışma hayatlarının yanında kendilerine ayırdıkları zamanı da anlamayı gerektirmektedir. Bu durum ise boş zaman denen gerçekliğin ne ile doldurulduğunun bilinmesini gerekli kılmaktadır. Çalışma hayatında olmanın tempolu yaşamı beraberinde getirmesi, boş zaman kurumunu da tempolu hale getirmektedir. Görüşmecilerin çoğunun ortak olduğu durumlardan biri boş vakit bulamamaları yönündeki sitem olmuştur. Görüşülen kesim daha çok çalışan kadınlardan oluşmakla birlikte ev kadınları da boş zaman konusunda diğer görüşmecilerin yaşadığı, kendilerine zaman ayıramama sıkıntısı hissetmemektedir. Aksine ev kadınları zamanlarını çalışan kadınlar kadar verimli geçiremediklerine değinerek, var olan boş zamanı dolduracak pek bir şey yapamadıklarını da ifade etmektedir.

> *"Boş vakit kavramı bende, görev ve sorumluluklarım dışında bana kalan zamanı ifade etmektedir. Bana kalan bu zamanda genelde evde olduğum için, vaktim evde geçiyor. Aslında evimde mutlu olduğum için, sıkılıyorum diyemem. Ama bazen hayatıma değişiklik katmak istiyorum. Bu durumlarda da eşim imdadımıza yetişiyor. Çok sosyal bir eşim olduğu için, özellikle bahar ve yaz aylarında her hafta pikniğe gideriz. Piknikte daha sakin yerleri tercih ediyoruz. Normalde evde tüm yemekler ve ev işleri bana aittir. Ama pikniğe veya tatile gittiğimizde dışarıda bana hiçbir iş yaptırmaz. Ev sana, dışarısı bana ait der. Sağ olsun, eşim anlayışlıdır. Çocukların okulu olduğu için şehir dışı tatillerine sadece yazın zaman ayırabiliyoruz. Tercihimiz oteller olmuyor. Alanya'da bir boy, oraya çadır kuruyoruz. Pek fazla insan olmuyor, özellikle hafta içi gidince kimse olmuyor. Ailece hoş tatil geçiriyoruz. Bende geceleri haşemamla, gündüzleri bikinimle yüzebiliyorum" [G-20].*

Boş zamanlarındaki faaliyetlerdeki ev- evin dışarısı ayrımında kadını özel alanıyla özdeşleştiren görüşmecinin eşi, kendisini ev dışındaki sorumluluklarla özdeşleştirerek sorumluluklarına göre hareket etmektedir. Görüştüğümüz (G-20), bu durumda herhangi bir sıkıntı görmezken bir başka görüşmeci, kadın ve erkeğin birbirini hemen her konuda yardım ederek dengelemesi gerektiğini ifade etmektedir.

> *"23 yaşında görücü usulü evlendim. Eşimi seviyorum. 3 çocuk annesiyim. Bir günüm, genel de evde geçiyor. İnan zamanımın çoğu evde geçmesine rağmen, hiç boş kalmıyorum… Evet, sosyalleşme alanımız genel de akraba çevrem ve günler oluyor. İşte bu noktada çalışan kadın olmak isterdim. Bence bir kadının kendi parasının olması güzel bir duygu. Şükür, eşim kimseye muhtaç etmiyor ama kendi ayaklarım üzerinde durmak isterdim. Hem o zaman arkadaş çevrem de artardı. Evliliğimin ilk yılları çalışmayı hiç düşünmedim. Şimdi çocuklarda büyüyünce insan farklı bir şeyler istiyor. Şimdi açıktan sosyal hizmet bölümü okuyorum. İlerde çalışmaya hayatına atılır mıyım, hiç belli olmaz. Ben galiba diğer hemcinslerim gibi, bize verilen haklardan yararlanmak istiyorum. Ailem her zaman benim için önemli ve önemli olacak, ama benim kendi hayatımda olduğu için her şeyi dengelemem gerekiyor [G-12].*

Çalışma hayatını sosyalleşmenin imkânlarından biri olarak değerlendiren görüşmeci, çalışma hayatını kadına verilen haklardan biri olarak görmektedir. Bununla birlikte sosyalleşme alanının genelde akraba çevresinden oluşmasından yakınan G-20, sosyalleşme alanı olarak sosyal ağlarında hayatında önemli bir yer tuttuğunu ifade etmiştir. Bu durumu görüşmeci G -3'ün yorumları da destekler niteliktedir:

> *"Abartmıyorum, yaklaşık 8 saatim Whatsapp'ta geçiyor. Çok fazla grubum var. Ben whatsap gruplarını fazlaca işlevsel buluyorum. Artık normal sms'i kullanmıyorum desem yalan olmaz… Hatta, annem "Allah, Whatsapp'tan razı olsun, o olmasa nasıl görüşücem, ben akrabalarımla, diyor". Bu kadar hayatımda olduğu için, Whatsapp diğer sosyal ağlardan benim için çok farklı" [G-3].*

> *"Hayatın normal seyrinde devam etmesi için asıl ihtiyaçlarınızın karşılanması gerekir ya, yeme- içme gibi, bunu söylediğim için biraz utanıyorum ama işte Whatsap benim için asıl ihtiyaçlardan biri. Whatsapp benim için o kadar önemli ki, internetim biteceği zaman ya da kazara bittiği zaman Whatsabı kısa sürelide olsa kullanamama fikri bile üzüyor" [G-18].*

> *… Pek çok insan yıllardır Facebook'u aktif olarak kullanıyor… Facebook'u, şu an kapatmak üzereyim. Faceyi 6-7 yıldır nadiren kullanıyorum. Galiba instagram iletişim ve sosyal ağla olan ihtiyacım için yeterli oluyor. Facebook kısaca demode olmaya başladı. Facebook out, Instagram in"[G-5].*

> *"Youtube bence kara delik. Girdiğin ve çıktığın nokta aynı olmayan bir uçsuzluk bende. Şuna da bakayım, şunu da izleyim derken bazen abartmıyorum 5 saat deliksiz Youtube'de vakit geçiriyorum…" [G-2].*

> *"İnstagram'ın keşfet kısmı özellikle derya deniz gibi. Girip çıkamıyorsunuz…" [G-14].*

Görüşmelerde sosyal ağların kadınların gündelik yaşamlarının bir parçası olduğu görülmektedir. Whatssap, samimiyet alanı olarak görülürken İnstagram'ın hızla kullanımıyla birlikte Facebook, demode olarak görülmektedir. Buna ek olarak sosyal ağların hareketli alanlarından biri olan YouTube için kara delik yorumu yapılmaktadır. Bir başka görüşmecimiz ise İnstagram'ın keşfet kısmını derya deniz olarak tanımlayarak sosyal ağların sınırsız ulaşıma imkân tanıyan, zamanı fazlaca dolduran tarafını vurgulamaktadır.

5.4 Geçmişin Hatırası: Nostalji Önemlidir

Muhafazakârlığın ana temalarından olan geçmiş ve gelenek birbiriyle yakın ilişkilidir. Bu durum geçmişi hatırlatıp, geleceği, gelenek çerçevesinden değerlendirmeyi beraberinde getirmektedir. Geçmiş denince ise akla hatıra, hatıraların canlandırdığı nostalji gelmektedir. Nostalji ise modern pratiklerde de kendini göstermektedir. Bir katılımcı geçmişin önemini şöyle ifade etmektedir:

> *"Benim için nostalji hayatımın olmazsa olmazlarımdan, bir nevi beni tanımlayan sıfatta diyebiliriz. Nostaljinin içinde geçmiş, gelenek, yaşanan an ve gelecek vardır. Şimdilerde benim bahsettiğim şeyi tanımlamak için "Retro" ve "Vintage" tabirleri kullanılıyor. Yani şimdilerde yükselen trend. Geçmişin izlerini devam ettirmek çok hoşuma gidiyor. Mesela, geçen ay nişanım oldu. Nişanım için sıradan bir abiye tercih etmek istemedim. İnternette dolanırken karşıma Seçil Store'nin internet sayfasında nişanımda tercih ettiğim kıyafetim çıktı, 500 liradan 200 liraya düşen makul fiyat seçeneğiyle beni cezbetti. Hemen almak istedim. Elbise görünüm olarak 80'li yılların havasını yansıtıyordu. Sonra onu dantel eldiven ve başörtüm üzerine taktığım küçük aksesuar şapkanla tamamlamak istedim. Sonuç olarak ortaya kişiliğimi yansıtan ve beni mutlu eden bir görüntü çıktı" [G-4].*

Görüşmeci G-4'ün cevaplarına yakın bir tuttum sergileyen G-14 , eskiyi hatırlatan Retro parçaların muhafazakârlıkla ilişkisi üzerinde durmaktadır:

> *"Bu aralar bazı sayfalarda Retro tarz parçalar görüyorum. Zaten modada sıklıkla eskiyi hatırlatan parçalar kullanıyor. Bence bu da bir muhafazakârlık göstergesi. Eskiden kopulmadan yeni hale getiriyoruz" [G-14].*

Geçmişin izlerini kullandığı eşyalarda ve tüketim tercihlerinde görmek isteyen bazı görüşmeciler muhafazakârlığın günümüzdeki anlamına yakın bir alışkanlık sergilemektedir. Nostaljinin modern karşılığı olarak kullanılabilecek Retro ve Vintage kavramlarına dikkat çekmeden geçmek eksik olmaktadır. Retro ve Vintage geçmişten gelen yahut geçmiştekilere benzeyen anlamında kullanıldığı için, bu tarz seçilen parçaları modern argümanlarla kullanmak, "muhafazakâr alışkanlıklar" arasında değerlendirilebilmektedir. Buradan hareketle muhafazakâr kadınların tercihleri üzerinde durduğumuz bu noktada mesele tüketim pratiklerine gelmektedir.

5. 5 Tüketim Pratikleri: Tesettür ve Şıklık Bir Arada

Tüketim kültürü içinde filizlenen gündelik hayatın kendine has rutinleri bireylere hayat tarzı da belirlemektedir. Bu noktada Featherstone (2005:140) hayat tarzını; "bir kimsenin bedeni, giysileri, konuşması, boş zamanı kullanması, yiyecek ve içecek tercihleri, ev, otomobil, tatil seçimleri vb. mülk sahibi/ tüketicinin beğeni ve üslup duygusunun bireyselliğinin işaretleri" olarak tanımlamaktadır.

Günlük rutinleri ve alışkanlıkları şekillenmesinde önemli etkenlerden biri olan alışveriş tercihleri tüketim pratiklerini belirlemektedir. Tüketimin en hareketli hali olan alışveriş yapma, kadınların kendilerine dair yaptıkları bir eylem olarak görülmekle birlikte mutlulukla ilişkisi bağlamında değerlendirilebilmektedir.

> *"Alışveriş yapmak, bana kendimi özel hissettiriyor. Aslında aşırı alışveriş yapmam. Ama yaptığım zamanlarda ise kendime zaman ayırmış hissine kapılırım ve mutlu olurum. Evet, insan para harcadıkça mutlu olmaması gerekmektedir. Ama kendi kazandığım parayı harcamanın ise lezzetini de kendime harcama yaparak yaşamak galiba hoşuma gidiyor" [G-16].*

> *"Modacı olduğum için özellikle şimdilerde fazlaca revaçta olan fuarları takip ediyorum. Fuarlardaki katılımcılar genellikle kalburüstü diyebileceğimiz sınıftan oluyor. Para var ise insanlar onu bir şekilde harcamadan duramıyor. Ürünlerin fiyatları da gelen müşterilerin bütçeleri ile doğru orantılı oluyor, yani fiyatları yüksek. Ama şimdi bir de instagram butikleri var. Onların katıldığı fuarlar ise daha orta halli insanlara hitap ediyor. Her halükârda insanlarda para varsa, huzur da geliyor. Çünkü insan harcadıkça bazen mutlu olabiliyor" [G-5].*

Para harcamanın mutlulukla ilişkisi olduğu üzerinde duran kadınlar, bu anlamda alışverişlerinde mağazaları tercih edebildikleri gibi günümüzde internet alışverişini de çok daha pratik bulmaktadır. Tercih edilen internet site isimlerinin İslami kesimin duygularına hitap edilecek şekilde dizayn edildiği de görülmektedir. Suhneva, Modanisa, Sefamerve, Tekbir, Hijab, Setrms, E-tesettür, Bone Sera, Touche, Sefa Merve, Esra Keskin (Heqa), Hoopstore, Muallime Design, Allday, Lamelif, Seçil Store, Tuğba. Bununla birlikte Lcwaikiki, Defacto, Koton, H&M, Twist, Mango gibi sadece tesettüre yönelik olmayıp, farklı yaş ve cinsiyetlere, belirli bir kimliğe atfedilmeyen mağazalar muhafazakâr kadınların takip ettikleri alışveriş mekânlarındandır. Ayakkabı

tercihlerinde ise, Flo, Adidas, Nike, Reebook, Puma gibi marka isimleri tercih edilmektedir. Çanta için, Matmazel, Elle, İnci gibi markalar tercih edilirken, Eşarp ve şallar için de Armanda, İpekyolu, Silk Home, Armine, Vakko, Levidor gibi markalar sıralanmaktadır. Bunun yanında görüşmeciler alışveriş tercihleri üzerine konuşurken sıklıkla estetik vurgusu yaparak şık ve tesettürü bir arada tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

> *"Tesettürlü olduğunda İslam'ı hatırlatan kişi sen oluyorsun. Hiç üzerine başına dikkat etmezsen çoğu insanı bundan uzaklaştıra da biliyorsun. O yüzden güzel ve şık olmak gerektiğini düşünüyorum. Çünkü insanlar buna özenebiliyor". [G-3]*

> *Bana göre, vücut hatlarını belli etmeyen ölçülerde giyildiğinde hem şık hem tesettürlü olunması mümkün. Ben tasarımlarımda çizdiğim tuniklerin boylarını 120 boy yapıyorum. Diz altında olmasını tercih ediyorum. Eğer tunik diz boylarındaysa, pantolonu geniş ve bol paçalı yapıyorum. Benim ürünlerimde daha salaş bir görünüm ortaya çıkıyor. Salaş görünümü müşteriler hem daha şık hem de vücut hatlarını belli etmediği için daha çok tercih ediyor. Müşterilerin taleplerine göre firmamız şekilleniyoruz. Ben kendi kıyafet tercihlerimde asimetrik kesim ve diz altı tunikler tercih ediyorum. Basic giyinmeyi seviyorum. Rahat ve günlük görünüme sahip kıyafetlerde bir parça ışıltı ekleyerek şıklığı yakalamayı seviyorum. Çok renkli kıyafetleri tercih etmiyorum. Cafcaflı renklerin elit durduğunu düşünmüyorum. Daha sade ve açık renkleri kendi giyimimde tercih ettiğim gibi, bu ayrıntıyı çizimlerimde de dikkat ediyorum. Toprak, gri ve krem tonları tercihlerim arasında. [G-5]*

Tesettür ve şıklığı bir arada tercih etmenin olabilirliğini vurgulayan görüşmecilerin bu tavrı, görüşmelerde genel olarak üzerinde durdukları katı bir belirleyiciliği aşma haline karşılık gelmektedir. Görüşmecilerin benimsediği bu üslup güzellik ve makyaj yorumlarında da kendini hissettirmiştir.

5. 6 Güzellik Mottosu: "Yokmuş Gibi Duran Makyaj "

Kadınlar üzerine konuşmak ve düşünmek kadınların moda ve güzellik algılarının da merak edilmesini beraberinde getirmektedir. Muhafazakâr olarak tanımlanmaya uygun kadınların ise moda ile olan ilişkisi, güzellik adına yapıp ettikleri gündelik yaşam pratiklerinin bir parçasını oluşturmaktadır. Bir katılımcı modaya ilişkin görüşlerini söyle ifade etmektedir:

> *Bence, özellikle çalışan kadınların görünümlerine daha çok dikkat etmesi gerekiyor. Öğretmensen öğrencilerin seni örnek alıyor, hemşireysen diğer çalışanlar. Tabi, kıyafet konusunda tesettür ölçütlerini gözden kaçırmamak gerekiyor [G-13].*

Debord'a göre (2018: 38) günümüzde üretilen pek çok nesnenin süsü, bu süsle beraber sayıları giderek artan imaj nesneleri biçimlendiren iktisadi sektörün esas üretimi; gösteridir. Göstergebilimin hazzına tüketimle varılmaktadır. Tüketim ise, genele hitap eden tavrıyla insanların birbirine benzemesine olanak sağlar. Görünümün önemli olduğu üzerinde duran görüşmeciler bu hususta özenli olunması gerektiğini düşünmektedirler. Görünümle alakalı bir boyut düşünüldüğünde akla gelen unsurlardan biri makyajdır. Bir görüşmeci makyaja ilişkin tutumunu şöyle ifade etmektedir:

> *Ben yeni kapandım. Açıkken makyaj yapıyordum. Farklı görünmek, herkes gibi olmamak gibi bir tarafım var. Makyaj, yaptığım zamanlarda aşırı yapmam. Aslında itiraf etmem gerekirse, makyaj insanları birbirine benzeştiriyor. Ama benimki bir alışkanlık. Özellikle de göz makyajı vazgeçemediğim bir durum. Özellikle gözümde makyaj olmadığı zaman arkadaşlarım hasta falan olduğumu düşünüyor. Hasta gibi, solgun duruyor yüzüm. Makyajla canlılık katıyorum [G-10].*

Makyajı alışkanlık olarak değerlendiren görüşmecimiz aşırıya kaçmadan bu alışkanlığını sürdürdüğünü ifade etmektedir. Ölçüye dikkat etmeleri gerektiklerine dikkat çeken görüşmeciler bu noktada göz makyajını önemsediklerini ifade etmişlerdir. Görüşmecilerin makyaj tercihleri değişmekle birlikte, makyaj hususunda hemfikir oldukları noktalardan biri, göz makyajını önemsemeleri olmuştur. Özellikle makyajın 18-30 arasında daha fazla tercih edildiği görülmüştür.

> *Sanırım liseden bu yana gözlerimi boyarım. Alışmışım. Gözlerim boş gelir sürme çekmezsem. Başka da bir şey yapmam. Aşırı bir makyaj yapmam. Hatta gözlerimi boyamaya o kadar çok alışmışım ki, evde olduğum günlerde makyaj yapmadığım için, kendime değişik geliyorum. Kalkıp, makyaj yaptığımı daha doğrusu göz makyajı yaptığımı biliyorum [G-6]*

> *Youtube'da çok fazla makyaj videosuna dalıyorum. Rimel aşkına, Duygu Özaslan gibi sayfaları takip ediyorum… Makyaj olmazsa olmazım değil ama makyaj olsa beni mutlu eder olmazsa da öldürmez. Yokmuş gibi duran makyajı önemsiyorum. Makyaj, insanı otomatik olarak güzelleştirdiği için iyi de hissettiriyor. Güzel hissetmek özgüveni de arttırıyor. Hasta olduğumda ve yorgun olduğumda kusurları kapatmak istiyorum. Kişisel bakıma makyajdan daha çok önem veriyorum. Makyaj malzemelerinden ziyade bütçemi yüz bakım ürünlerine ayırıyorum. Yüz yıkama jeli, tonik, nemlendirici, maskeler. Kişisel bakım benim ihtiyacım. Bir malzemeyi aldığımda diğerini de almayı istiyorum. Güzel görünmek benim için önemli [G-14].*

"Yokmuş gibi duran makyaj" kavramına doğrudan dikkat çeken görüşmeci G-14, görüşmecilerin makyaj konusundaki yorumlarını karşılayıcı bir ifade kullanmıştır. Görüşmeciler, bir yandan güzellik için gerekli görülen makyajın diğer yandan ölçüyü kaçırmadan yapılması gerektiğini vurgulamışlardır. Ne yardan ne serden vazgeçmemek mottosuna dayanan güzellik anlayışı muhafazakâr yaşam pratiği geliştiren kadınların gündelik yaşamlarında genel olarak hissedilen bir duruma karşılık gelmektedir.

5.7 Orta Halli Yaşam Tahayyülleri

Gündelik hayatın akışında var olan gerçeklik dünyası, meşru kalıplarla şekillenen hayatı yansıtmaktadır. Bu meşrulaştırma sürecinde etkili olan yapı dindir. İbadet pratiklerinden dini yaşam tarzlarına kadar tüm toplum ve birey özelinde meydana gelen dini pratikler, modern dünya içerisinde rahatlıkla gündelik yaşama eklenmektedir. Daha çok özel alanın himayesinde olan dini yaşantı, ibadet ve yaşam pratikleri boyutuyla kamusal alanda daha görünür olmaktadır (Avcı, 2012: 44-47). Bu bağlamda muhafazakârlığın dini pratik ve ritüellerle ilişkisinin görüşmecilerin bakış açısından değerlendirilmesi gerekir. Dini pratik ve ritüeller bağlamında daha çok görüşmecilerin örtünme hikâyeleri üzerinde durulmuştur.

> *Üniversite son sınıfta kendi kararımla kapandım. Ailem olumlu karşıladı. İlk başlarda kıyafetlerimi tunik, pantolon ve tarz olan parçaları kombin oluşturarak kullanıyordum. Üniversite bitip mezun olduktan sonra, arkadaş çevremin etkisi, okuduklarım ve en önemlisi içimden gelen bir duyguyla feraceye geçtim. Özellikle annem, bu tarz kapanmana ne gerek var "Gençsin, ilerde koyuda giyersin, uzunda. Şimdi aman kızım, hayatını yaşa" gibi ifadelerle beni caydırmaya çalışıyordu. Ferace giyeli 2 yıl oldu. İlk başlarda ferace üzerine örtümü uzun yapıyordum. Ama şimdilerde şalın rahatlığı ve pratikliğiyle şal kullanmaya başladım. Fakat uzun eşarp taktığımdaki görüntüm içime daha çok siniyordu. Şimdi kendimi tam olarak tesettürlü göremiyorum. [G-13]*

> *Benim ailem muhafazakâr bir aile… Aldığım örtünme kararının pişmanlığını hiçbir zaman yaşamadım, Elhamdülillah. Fakat kendimi çok eleştiriyorum. Zaten şimdi modern kapalıyız. Hakkını veremiyoruz kapanmanın. Ben "orta tesettürlüyüm" diyorum kendime. Tamamen tesettürlü ve takva sahibi değilim. Tabi şimdilerde çok fazla görmeye alıştığımız bonesiz, iğnesiz örtü takan, bilek boy pantolon giyip, dar paça pantolon, kısa tunik giyen kapalılardan değilim. Kendimi orta halli görüyorum. Olması gereken, en azından günümüzde renkli de olsa pardesü giymemiz gerekiyor diye düşünüyorum. [G-6]*

Görüşmeler de dikkat çekici unsurlardan biri de görüşmecilerin ezan vakitlerini hatırlatan Pro Namaz Vakitleri programını kullanmaları olmuştur.

> *Gerçekten teknoloji hayatımızı kolaylaştırıyor. Daha önce konuştuğumuz gibi maalesef makyaj videosu da izlemeye imkân tanıdığı gibi, hayatımızı kolaylaştıran tarafları da fazlasıyla mevcut. Bazen okulun yoğunluğundan o kadar yoruluyor ve dalgın oluyorum ki, bu program olmasa inanın bazen namaz kılmayı unutuyorum. Bu yüzden bu programı çok faydalı buluyorum. Bu program da bize gösteriyor ki, aslında teknolojiyi Müslümanca kullanabilmek fazlasıyla mümkün. [G-14]*

Dini pratikleri uygulama noktasında (namaz, oruç gibi) konuşulduğunda görüşmeciler, kendilerini bu pratikleri uygulama noktasında eksik hissettiklerini ifade etmişlerdir. Özellikle tesettür konusunda konuşurken kendilerini eleştiren görüşmecilerimiz tesettüre tam anlamıyla riayet edemediklerini ifade etmişlerdir. Tesettür hususunda ise "*tam olarak tesettürlü değiliz, orta tesettürlüyüz*" şeklindeki ifadeleri de görüşmecilerin tesettür yorumlarında da katı bir belirleyicilik içerisine giremediklerini göstermektedir. Yine görüşmecilerin kendilerini doğrudan dindar olarak değerlendirmedikleri görülmüştür. Bu tavır alışlar ise görüşmecilerin kendilerine orta halli bir yaşam tasavvur ettiklerini de göstermektedir. Bu tavrın gündelik yaşam pratiklerine sinmesi ise kaçınılmaz bir gerçektir.

6 Sonuç

Muhafazakâr kadının dünyasını irdeleyen bu çalışma, "muhafazakâr kadın" ve "gündelik yaşam" ilişkisini anlamaya dayanmaktadır. "Muhafazakâr kadın" olarak nitelendirilen kadınların; muhafazakârlık algıları, kendilerini muhafazakâr kodlarla tanımlayıp tanımlayamadıkları gibi sorular gündelik yaşam pratikleri üzerinden cevaplandırılmaya çalışılmaktadır.

Sahadaki görüşmeler ve gözlemlerle şekillenen bu çalışmada muhafazakârlık kavramının görüşmecilerin zihinlerindeki tanımlara göre konumlandırıldığı tespit edilmiştir. Muhafazakâr kimliğe aidiyetleri sorulduğunda, görüşmecilerin kendilerini doğrudan muhafazakâr olarak tanımlayamadıkları görülmüştür. Görüşmelerin ilerleyen noktasında ise görüşmecilerin muhafazakârlığı zihinlerinde kendilerine uygun bir hale getirerek tanımlamaları kendilerini de muhafazakâr kimliğin anlamsal öğelerine yaklaştırmaktadır. Muhafazakâr olmanın dindar ya da statükocu olmadığını vurgulayan görüşmeciler, muhafazakârlığı modern yaşama pratiği ile birlikte değerlendirmektedir. Bununla birlikte görüşmecilerin kendilerini doğrudan dindar olarak değerlendirmedikleri de görülmüş, görüşmeciler günlük yaşamlarındaki telaşlar içinde belli dini pratiklere (namaz, oruç) bağlı kaldıklarını ifade etmişlerdir. Tesettür hususunda ise "*tam olarak tesettürlü değiliz*, *orta tesettürlüyüz*" şeklindeki ifadeleri de görüşmecilerin, doğrudan bir kimlik, bir görüş, yaşam pratiği hususunda değerlendirilmemek istediklerini gösteren bir başka boyuttur. Kimliksel olarak doğrudan tanımlanmanın sınırlandırıcı doğasını aşmak gerektiğini vurgulayan görüşmeciler, bu anlamda ortalama olarak gördükleri "*herkes gibi*" yaşamayı vurgulamaktadır. Herkes gibi yaşama tutumu ise "*Benim diğer insanlardan neyim eksik*" düşüncesinin oluşmasını da beraberinde getirmektedir. Bu düşünceden hareket etmek ise zaman içinde yapılan pek çok rutine sirayet ederek gündelik yaşam pratiklerini de etkilemektedir. Bu etkilenme alışverişteki pratiklere de yansıyarak hem şık hem tesettürlü olmaya uygun parçaların tercih edilmesine olanak sağlamaktadır. Bununla birlikte görüşmecilerin makyaj konusunda yaptıkları "*yokmuş gibi duran makyaj*" yorumu da bu minvalde değerlendirilmeye uygundur.

20 kişi ile yapılan görüşmelerde 2 kişi hariç diğerlerinin çalışan kadın olması görüşmecilerin çalışma hayatını talep ettiklerini göstermektedir. Bununla birlikte ev kadını olan 2 görüşmeci, gününüz şartlarını baz alarak kadının çalışma hayatında olması gerektiğini vurgulamışlardır. Sadece ev işleri ile ilgilenmenin topluma faydalı işler yapmayla eş değer olmadığı üzerinde duran görüşmeciler, evi bir kenara bırakmadan çalışan kadın modelini örnek almaktadır. Bununla birlikte çalışan kadın olmanın kendi içinde zorlukları olduğuna değinen bazı görüşmeciler ise konuyu kadınlar için bazı mesleklerin daha uygun olabileceği noktasına çekmiştir. Bu doğrultuda görüşmeciler; Kuran Kursu hocalığı, sağlık ve eğitim sektörü mesleklerinin kadınlar için daha uygun olduğunu ifade etmişlerdir.

Saha araştırmasında gündelik yaşam pratikleri farklı bağlamlarda ele alınsa da cevaplar bazı ortak tutum ve durumlarda birleşmiştir. Görüşmecilerin alışveriş tercihleri, güzellik tutumları, dini pratik ve ritüelleri uygulama, çalışma durumları, boş zaman değerlendirmeleri, tesettür konusuna bakışları; orta yolu benimseyerek yaşamak isteyen bir profil çizmektedir. Bir yandan günümüz toplum şartlarının sunduğu bir yaşam pratiği diğer yandan kendilerinin olmak istediği kişiyi harmanlayarak orta yolu bulmaya çalışmak ise görüşmecilerin genel olarak takındığı hale karşılık

gelmektedir. Sonuç olarak, görüşmeler de orta yolu bulmaya yönelik tutum "orta halli" yaşama tahayyülüne işaret etmektedir. Zihinlerindeki uygun olanı benimseme hali, yaşam pratiklerinde "orta halli" birey olarak ifade edilmeye imkân tanımaktadır. Kendilerince belirledikleri uygun olanın yapılması gerektiği anlayışı hemen hemen tüm eylemlerinde kendini hissettirmektedir. Şık olurken tesettürü elden bırakmama, makyaj yaparken aşırıya kaçmama, dindar olarak tanımlamaktan kaçınma, çalışan kadın olma isteği ama uygun mesleği tercih etme gibi durumları uygun olan standartlara yaklaşma fikrinden kaynaklanmaktadır. Hem modern hem muhafazakâr yaşam pratiklerini içselleştirmedeki orta yolu bulmaya yönelik gayret, görüşmecilerin gündelik deneyimlerinde takındığı genel tavrı göstermektedir.

Muhafazakârlığın katı bir amentüsü olmamasına rağmen kavramın süreklilik arz eden düzen ve geleneklere bağlılık ilkesi toplumsal değişmelerin hızıyla birlikte değişim geçirmektedir. Modern yaşama pratiğinin de aşıldığı günümüz şartlarında muhafazakârlık gibi kavramların kimliksel belirleyiciliğinin kırılganlaştığını söylemek yerinde olmaktadır. Yaşanılan zamanın ruhunun geçicilik ve esnekleşme olması kimliklerin belirleyiciliğini de esnek hale getirmiştir. Bu sebeple görüşmecilerin kendilerini doğrudan muhafazakâr olarak tanımlayamamaları şaşırtıcı gelmemektedir. Bununla birlikte doğrudan tanımlamaktan kaçınma, tamamen kimliksel öğelerden uzaklaşıldığı anlamına da gelmemelidir. Postmodern durumun mottolarından olan –hem, hem de – anlayışının, çalışma da hem modern hem muhafazakâr yaşam pratiği geliştirmek isteyen görüşmecilerin tutumlarıyla uyuştuğu görülmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Grant Support: The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/ References

Acar, M. ve Demir, Ö. (2005). *Sosyal bilimler sözlüğü*. Ankara: Adres Yayınları.

Akkaş, H. H. (2003). Muhafazakâr siyasi düşünce kavramı üzerine. AKÜ Yayınları, *Sosyal Bilimler Dergisi, 5* (2).

Avcı, Ö. (2012). *İki dünya arasında- İstanbul'da dindar üniversite gençliği*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Aydın, M. (2013). *Güncel kültürde temel kavramlar*. İstanbul: Açılım Kitap.

Bora, T. (2014). *Türk sağının üç hali (Milliyetçilik, muhafazakarlık, İslamcılık)*. İstanbul: Birikim Yayınları.

Çapçıoğlu, İ. (2016). Tanzimat'tan günümüze muhafazakâr kadın algısındaki değişimler. *Dini Araştırmalar Sayısı Kadın Özel Sayısı*, 271-291.

Dikeçligil, B. (2017). *Ontolojiyi hatırlamak- Sosyolojide yöntem sorunu-*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Erdoğan, M. (2004). Muhafazakarlık: Ana temalar. *Muhafazakarlık, Liberal düşünce Dergisi,* (34), 5-9.

Featherstone, M. (2005). *Postmodernizm ve tüketim kültürü* (M. Küçük, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Gasset, O. y, (2017). *İnsan ve herkes* (N. G. Işık, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Göle, N. (2016). *Modern mahrem, medeniyet ve örtünme.* İstanbul: Metis Yayınları.

URL 1: Erişim adresi: https://www.muhafazakar.com/blog/muhafazakarligin-10-prensibi_8499a3 (Erişim Tarihi: 01.06.2021).

Lefebvre, H. (1998). *Modern dünyada gündelik hayat* (I. Gürbüz, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Meriç, N. (2000). *Osmanlı'da gündelik hayatın değişimi*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Mollaer, F. (2014). *Muhafazakarlığın iki yüzü*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Oekeshott, M. (2004). Muhafazakâr Olmak Üzerine (İ. Seyrek, Çev.). *Muhafazakar Düşünce Dergisi,* (1), 58- 78.

journal of sociological context
sosyolojik bağlam dergisi

ISSN: 2757-5942. Sosyolojik Bağlam®, 2021 2 (2) 34-54
https://doi.org/10.52108/2757-5942.2.2.3

Araştırma Makalesi ◆ Research Article

Tersine Göçler ve Geri Dönüşler: Almanya'dan Iğdır'a Yerleşenlerin Sosyolojik Özellikleri

Reverse Migrations and Returns: Sociological Qualities of Migrants from Germany to Iğdır

Ümmü BULUT KESKİN*

0000-0002-6691-2542

MAKALE BİLGİSİ

Başvuru: 30. 06. 2021
Düzeltme Talebi: 12. 07. 2021
Son Düzeltme: 26. 07. 2021
Kabul: 29. 07. 2021
Online Yayım: 15. 08. 2021

Anahtar Kelimeler:

Sosyoloji
Tersine Göç
Dış Göç
Iğdır
Almanya

ÖZ

Her göç dalgasının karşıt bir göç dalgası ile sonuçlanma ihtimalinin olduğu, içinde bulunduğumuz göçler çağında, tersine göç olgusunu sosyolojik temelde ele almak elzemdir. Yabancı literatürde, 1880'lerde sadece fikir olarak öne sürülen, 1970'li yıllarda tartışılmaya başlanan tersine göç bugün çok farklı boyutlara ulaşmıştır. Yerli literatürde tersine göç konusunda sosyolojik çalışmalar 1970'li yıllarda başlamıştır. Bu çalışmaların sayısında ancak 2000'li yıllarda artış yaşanmıştır. Tersine göçün her göç türünde yaşanma olasılığı olmakla birlikte her tersine göç kendine özgü dinamikleri ekseninde gerçekleşmektedir. Bu çalışmada Almanya'dan Iğdır'a geri dönüş yapanların göç süreçleri ve geri dönüşlerinin altında yatan dinamikler anlaşılmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır. Iğdır'daki tersine göç süreci ve bu sürecin altında yatan dinamiklerin sosyolojik çerçevede değerlendirildiği söz konusu çalışma alan araştırmasına dayanmaktadır. Iğdır'da yürütülen bu çalışmada nitel araştırma deseni benimsenmiştir. Almanya'dan Iğdır'a kesin dönüş yapan kişilere yarı yapılandırılmış mülakat tekniği uygulanmıştır. Göçmenlerin tersine göç deneyimlerinden yola çıkılarak dış göçte tersine göç süreci ve tersine göçün altında yatan dinamikler irdelenmiştir. Haziran ve Mayıs 2021 aylarında yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler deşifre edilerek kategoriler oluşturulmuştur. Bu kategorilere bağlı olarak yorumlamalar, analizler yapılmış ve Almanya'dan Iğdır'a geri dönüş süreci ve bu sürecin altında yatan temel dinamikler değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre ilk göçten (dış göç) önce geri dönüşe ilişkin niyetler ve kararlar; göç sonrası gidilen ülkede uyumsuzluk, dışlanma, ayrımcılık gibi sorunlar; göçmenlerin geldikleri yerlerle bağlarının devam etmesi, yatırımlarını anavatanlarına yapmaları Almanya'dan Iğdır'a yerleşen göçmenlerin geri dönüşlerinde etkili olmuştur.

ARTICLE INFO

Submitted: 30. 06. 2021
Revision Requested: 12. 07. 2021
Final Revision Received: 26. 07. 2021
Accepted: 29. 07. 2021
Published Online: 15. 08. 2021

Keywords:

Sociology
Reverse Migration
International Migration
Iğdır
Germany

ABSTRACT

In the current age of migrations in which each wave of migration is likely to result in an opposite wave of migration, it is essential to consider the phenomenon of reverse migration on a sociological basis. In foreign literature, reverse migration, which was put forward only as an idea in the 1880s and began to be discussed in the 1970s, has reached very different dimensions today. There are sociological studies on migration starting in the 1970s, although an increase is observed in these studies in the 2000s. Migration is likely to occur through every type of migration, but it takes place on the axis of its dynamics. This study tried to understand and explain migration processes and dynamics underlying those who returned from Germany to Igdir. The type of external migration observed in Igdir is considered reverse migration. Hence, dynamics underlying this migration process are evaluated in a sociological framework. The study is based on field research. Conducted in Igdir, a qualitative research pattern characterized by semi-structured interviews was applied to people who made a final return. Based on the experiences of those who exemplified reverse migration, the process of reverse migration was examined. The data obtained from the interviews held through June and May 2021 were deciphered, and categories were created. Depending on these categories, interpretations and analyses were made. The fundamental dynamics underlying this process were evaluated. The results obtained shed light on their first migration (external migration) habits, their intentions, and decisions regarding their return, the problems they encountered, including incompatibility, exclusion, discrimination in the country of destination after migration, and immigrants' ties with their homeland including their investments.

***Yazar İletişim/ Corresponding Author**: Ümmü Bulut Keskin (Dr. Öğr. Üyesi), Iğdır Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü, Iğdır, Türkiye ✉ ummu.keskin@igdir.edu.tr

Kaynak Gösterimi/ Citing This Article: Bulut-Keskin, Ü. (2021). Tersine göçler ve geri dönüşler: Almanya'dan Iğdır'a yerleşenler üzerine sosyolojik bir araştırma. *Sosyolojik Bağlam Dergisi, 2* (2), 34-54. Doi:10.52108/2757-5942.2.2.3

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

1 Giriş

Toplum yaşamında, daha iyi yaşam şartlarına ulaşmak adına -bireysel ya da topluluklar- halinde yaşanan göçlerin tarihi çok eskidir. Ancak insan gücünün bir kaynak olarak kullanımına bağlı olarak yoğun göç dalgaları, dünya üzerinde sınırların da ortaya çıktığı modernleşme sürecine dayandırılır. Bu bağlamda modern toplumda sanayileşme, kırdan kentlere yaşanan yoğun göçler ve kentleşme yaşanmaktadır. Modern toplumla iç göçler olağanlaşsa da ulus devletlerin sınır politikaları sayesinde ulusaşırı göçler aynı oranda olağandışı görülmüştür. Yine de ulusaşırı göçlerin dünyada pek çok örneğine rastlanılmaktadır. Bunlardan bir tanesi, Türkiye'den Almanya'ya yaşanan ulusaşırı göçtür.

İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte Almanya'nın toparlanmaya dair girişimleri kapsamında Türkiye'den Almanya'ya doğru ulusaşırı göç dalgası 1961 yılında başlamıştır. O tarihten günümüze Almanya en popüler durak olarak Türkiye'den ulusaşırı göç akımı çeşitli yollarla devam etmektedir. Başlangıçta geçici bir olgu olarak düşünülen ve göçmenlerin geri döneceği şekilde tasarlanan bir anlaşmaya dayanan bu göçte işler planlandığı gibi gitmemiştir. Türkiye'den gidenlerin kalıcı olması ve entegrasyonu geri dönüşe yönelik teşvik edici politikalar, vatandaşlık gibi konuları gündeme getirmiştir. Uygulanan politikaların etkisiyle birlikte Türkiye kaynaklı göçmenlerin Alman toplumunun bir parçası olmaya başlamıştır. Yine de Almanya'da yaşayan kimi Türkiye kökenli ailelerde tersine göç yaşanmaktadır.

Tersine göç belli motivasyonlarla, geçici çalışma anlaşmalarıyla giden tüm işçilerin yaşayacağı bir süreç olarak düşünülmüştür. Tersine göçü teşvik edici onca politikalara rağmen bütünün küçük bir kısmında bu süreç yaşanmıştır. Tersine göç süreci ve bu sürecin temel motivasyonlarının anlaşılması önemlidir.

Almanya'dan Iğdır'a göç edenler üzerine yapılan bu çalışmada temel amaç Iğdır'da yaşanan tersine göç olgusunu ve bu olgunun altında yatan temel dinamikleri araştırmaktır. Iğdır'daki toplumsal ve etnik yapı diğer illerden farklıdır. Bu farklılığa bağlı olarak tersine göç olgusu ve altında yatan dinamikler de farklılaşmaktadır. Literatürde Iğdır'daki tersine göç olgusu üzerine çalışmanın olmaması, tersine göç olgusunun nedenlerinden çok sonuçlarına odaklanılması, tersine göç literatürüne katkı sağlama isteği bu çalışmanın ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Bu araştırmada göçmenlerin ve ailelerinin yaşam deneyimlerinden yola çıkılarak dış göçte tersine göç olgusu ve bu olgunun altında yatan dinamikler "dış göç öncesi durum, göç hareketi, göç edilen yerdeki durum, tersine göç hareketi, tersine göç edilen yerdeki durum" temaları (süreçleri) ekseninde değerlendirilmiştir. Almanya'dan Iğdır'a göç edenlerin göç süreçlerinin her bir aşamasında geri dönüşe ilişkin ipuçlarına bakılmıştır. Mesela göç öncesinde göçmenlerin geri dönüş niyetleri, hedefleri Almanya'da karşılaştıkları ayrımcılık, dışlanma ve uyumsuzluk gibi etkenler üzerinden tersine göç süreci üzerinde etkili olabilmektedir.

Nitel araştırma desenine bağlı kalınarak yürütülen bu çalışma saha araştırmasına dayanmakta ve keşfedici (incelemeci) araştırma niteliğindedir. Burada verilerin toplanmasında nitel araştırma tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme neticesinde toplanan veriler deşifre edilmiş ve beş temel kategori (dış göç öncesi durum, göç hareketi, göç edilen yerdeki durum, tersine göç hareketi, tersine göç edilen yerdeki durum) oluşturulmuştur. Bu temel kategorilere bağlı olarak alt kategoriler oluşturulmuş ve elde edilen veriler yorumlanmıştır.

Çalışmada Almanya'dan Iğdır'a olan geri dönüşler üzerinden tersine göç olgusu analiz edilmiş ve tersine göçün altında yatan dinamikler araştırılmıştır. Almanya'dan Iğdır'a göç edenlerin geri dönüşünde ilk göç (dış göç) süreci öncesinde geri dönüşe ilişkin niyetler, kararlar, dış göç sonrasında varılan ülkedeki karşılaşılan uyumsuzluk, dışlanma, ayrımcılık gibi sorunlar göçmenlerin geldikleri yerlerdeki bağlarının devam etmesi, yatırımlarını anavatanlarına yapmış olmaları etkili olmuştur.

2 Tersine Göç Olgusu

2.1 Tersine Göç Olgusunun Kavramsal Arka Planı

Literatürde belli bir döneme kadar göç, tek yönlü bir süreç olarak ele alınmıştır ve eski dünyadan ayrılanların asla geri dönmediği varsayılmıştır. Mesela Asya ve Avrupa'dan Kuzey Amerika'ya olan göçlerin tek yönlü olduğu tezinden hareketle göç çalışmaları yapılmıştır. Ancak günümüzdeki uluslararası göç, geçen yüzyılın göçünden farklıdır (Gmelch, 1980: 135).

Ravenstein 1985 yılında yazdığı "Laws Of Migration" adlı eserinde her ana göç dalgasının karşı bir göç dalgası üreteceğini (1885: 199) ifade ederek tersine göç fikrinin ilk işaretlerini vermiştir. Çok genel bir kavram olan tersine göç, İngilizce literatürde back migration (geri göç), countercurrent (karşı akım), counterflow (karşı akış), re-emigration (yeniden göç), reflux migration (geri akış göçü), remigration (yeniden göç), return flow (geri akış), return migration (dönüş göçü), return movement (dönüş hareketi), second time migration (ikinci kez göç), repatriation (geri dönüş) terimlerini kapsayacak şekilde kullanılmaktadır (Bovenkerk, 1974: 4). Ancak bu kullanımlar tersine göç kavramının anlaşılması ve açıklanmasının önüne birtakım engeller koymaktadır. Bovenkek'in tabiriyle bu kadar çok terimle karşılaşmak insanları kavram labirentine itmektedir. O, bu kavram karmaşasından sıyrılmak için bir takım kavramsal ayrımlara gitmiştir. Bireylerin göç ettikten sonra menşe ülkelerine (veya bölgelerine) ilk kez dönmelerini tersine göç; bireylerin ikinci bir varış noktasına geçmesini geçici göç; bireylerin ilk kez döndükten sonra aynı yere tekrar göç ettiklerini yeniden göç; bireylerin döndükten sonra yeni bir yere göç etmelerini ikinci kez göç; iki yer arasındaki ileri geri hareketi, birden fazla dönüşün olduğu duruma sirkülasyon adını vermektedir (Bovenkerk, 1974: 5).

Göç (emigration): A ⟶ B

Dönüş göçü (return migration): A ⟷ B

Geçici geçiş (transilient migration): A ⟶ B ⟶ C

Yeniden göç (re-emigration: A ⇉ B

İkinci kez göç (second time emigration): A ⟶ B ⇉ C

Sirkülasyon (etc. Circulation): A ⇉ B

Göç kavramı ile yakından ilişkili olan tersine göç, göç olgusunun özel bir biçimi, göç sürecinin devamı olarak da ele alınabilir. Göç, bireyin yaşadığı yerleşim biriminden başka bir yerleşim birimine kalıcı ve uzun vadeli olarak yer değiştirmedir. Söz konusu yer değiştirme eylemi küresel boyutta gerçekleşebildiği gibi aynı zamanda yerel ölçekte de gerçekleşebilmektedir (Castles ve Miller, 2008: 30). Tersine göç hareketi de daha önce göç eyleminde bulunmuş olan bireyin başladığı noktaya geri dönmesini ifade eder.

Tersine göç bir süreçtir Jean-Pierre Cassarino'ya göre süreç olarak tersine göç, geri dönüşe hazırlık ve kesin dönüş süreçlerinden oluşmaktadır. Tersine göç sürecinin başlaması için öncelikle tersine göç eylemini gerçekleştirecek bireyin geri dönmeyi istemesi gerekmektedir. Birey geri dönmek için maddi, manevi kaynakları ve sosyal sermayesini bir araya getirerek geri dönüş hazırlığı yapar. Ayrıca alıcı ve gönderen ülkeler arasında koşulları dengelemesi de sürecin bir parçasıdır (2008: 19). Ayrıca kesin dönüşten sonra bireyin yaşadığı uyum, bütünleşme, alışma gibi süreçler de tersine göç sürecinin bir parçası olarak değerlendirilebilir.

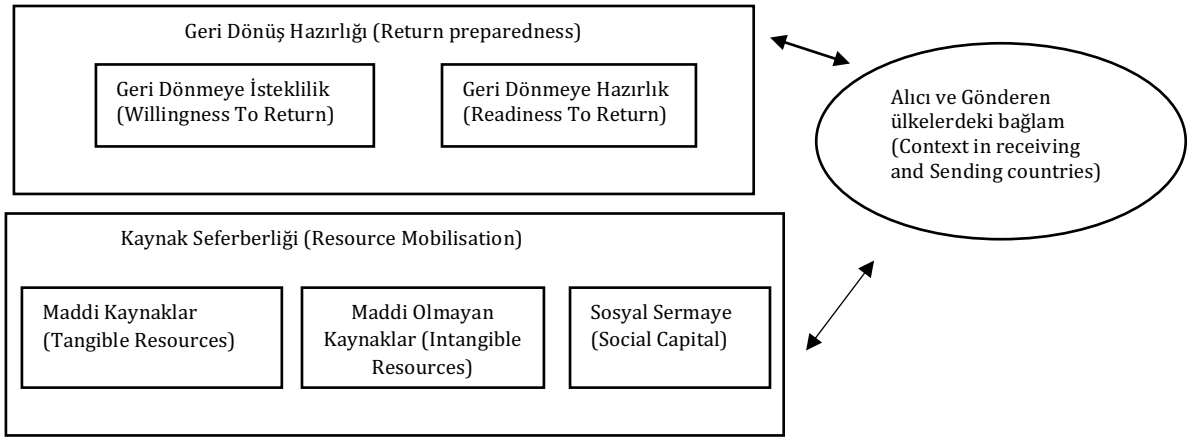

Şekil 1: Geri Dönüş Sürecinin Hazırlık Aşaması (Cassarino, 2008: 19)

Tersine göçün altında yatan birtakım nedenler vardır. Bunlardan bir tanesi memleket ve aile özlemi gibi duygusal sebeplerdir. Diğer bir neden geçim sıkıntısı, yoksulluk gibi durumlara bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik sebeplerdir. Tersine göçün altında yatan başka bir neden de rejim baskısı, siyasi yapılanma gibi politik sebeplerdir. Sosyal sebepler kategorisinde ise sağlık, eğitim kurumları ile alt yapı tesislerinin yetersizliği, yetersiz sosyal ilişkiler sayılabilir. Ayrıca göçle gelen bireyler göç ettikleri yerde birtakım problemlerle karşılaşmakta ve psikolojik sorunlar yaşamaktadır. Bireyin içinde bulunduğu durum da psikolojik sebepler kategorisinde değerlendirilebilir (Bulut Keskin, 2021: 29).

Literatürde tersine göç olgusu sadece bireylerin doğdukları ve büyüdükleri yerlere doğru olan göçlerle sınırlandırılmamaktadır. Toplumsal yaşamda birey çeşitli nedenlerden ötürü kendi doğup büyüdüğü ya da ailesinin doğup büyüdüğü yerleşim birimine dönmek yerine daha küçük, yaşam kalitesi açısından daha elverişli yerlere doğru tersine göç etmektedirler (Gümüş, İlhan ve Gülersoy, 2013).

Tersine göç literatüründe bu olguya ilişkin çeşitli yaklaşımlar vardır. Bunlardan bir tanesi de yapısalcı yaklaşımdır. Bu yaklaşım tersine göç sürecindeki göçmenleri üç kategoride değerlendirmiştir. 1. Geri dönüş noktasında ısrar edenler: belli bir finansal amacı gerçekleştirdikten sonra geri dönenlerdir. 2. Emeklilik için geri dönenler: Belli bir süre çalıştıktan sonra emeklilik ile birlikte ülkelerine geri dönerler. 3. Yeni hedefleri oluştuğu için geri dönenler: Kendi ülkelerinde yeni istihdam alanlarının oluşmuş olması, oradaki hizmetlerin geliştirilmiş olması göçmen için önem arz etmektedir (Kepenek ve Uğuzman, 2018: 17). Burada değinilmesi gereken diğer bir tersine göç yaklaşımı da "sosyal ağ" yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda temel olan göçmenlerin kendi ülkeleri ile olan ilişkilerini her daim sıcak tutmalarıdır. Bu sıcak ilişkiler bireye tersine göç sürecinde ve göçe karar verme sürecinde cesaret ve motivasyon sağlamaktadır (Kepenek ve Uğuzman, 2018: 18).

2.2 İç Göç ve Dış Göçte Tesine Göç Süreci

Genel bir kavram olan tersine göçü, araştırma kapsamına bağlı olarak daha özel çerçevede değerlendirmek gerekir. Bu nedenle göçler mesafe bakımından iç göç ve dış göç olarak iki kategoride değerlendirilebilir. İç göç ülke içerisinde bir yerden farklı bir yere doğru yapılan yer değiştirme hareketine, dış göç de ülke sınırlarını aşarak farklı yerleşim yerlerine doğru gerçekleştirilen yer değiştirmeye verilen isimdir (Kaygalak, 2009: 12). İç göçler, kır veya köylerden kentlere ya da büyük şehirlere doğru gerçekleşmektedir (Keleş, 2002: 72).

Dış göç bireyin kalıcı ya da belli bir süreliğine çalışmak veya yerleşmek gibi birtakım gayelerle ülke sınırlarını aşarak gerçekleştirdiği nüfus hareketliliğidir (Üner, 1972: 72). Dış göç bazı kaynaklarda

uluslararası göç olarak da adlandırılmaktadır. Uluslararası göç, bireyin bir ülkeden diğer bir ülkeye yaptığı yer değiştirme eylemidir. Burada ülkeden ayrılanlar ile kalanlar arasında bir bağ söz konusudur. Ayrıca uluslararası göç diğer göç türlerinden farklı olarak çok-boyutludur. Ekonomik, siyasi, kültürel ve demografik birçok süreci de içinde bulunduran büyük bir sistemdir (Faist, 2003:30).

İç göç ve dış göç kendilerine has olgulardır. Dış göç, iç göçe nazaran daha kompleks yapıdadır. Bu iki göç türünün de kendine özgü tersine göç süreci vardır. Tersine göçün iç göçteki ve dış göçteki dinamikleri birbirinden farklı olabilmektedir. Türkiye'de 1950'li yıllarla birlikte artan sanayileşmeye bağlı bir biçimde köyden kente artış yaşanmıştır. 2000'li yıllarda bu göç hareketinin yönü değişmiştir. Kentsel mekânlardan köylere doğru göç hareketliliği başlamıştır (Gümüş, İlhan ve Gülersoy, 2013: 256). Dış göçte tersine göç sürecinde, bireyler göç ettikleri yerlerde amaçlarına ulaştıktan sonra bir takım itici faktörlerin ortaya çıkmasıyla birlikte geldikleri yere geri dönmelerini kapsayan bir süreçtir (Şahin- Kütük, 2016: 115). Tersine göç hareketinde bulunan göçmenler iki yönlü ağlar kurarlar. Bu ağlar kendi vatanlarına döndüklerinde ortadan kalkmazlar. Bu iki yönlü ağlar çok uçlu boyut kazanarak mal, bilgi, semboller hatta kültürel pratiklerin değişim mekanizması işlevi görür (Faist, 2003: 31).

3 Araştırmanın Yöntemi

Tersine göç olgusu sosyolojik, antropolojik ve yönetimsel açıdan 1970'li yıllardan itibaren tartışılmaya başlanmıştır. Konu ile ilgili olarak George Gmelch, yirminci yüzyılın başlarında Amerika Birleşik Devletleri'ne gelen 4 milyon Avrupalı göçmenin anavatanlarına geri döndüğünü ancak sosyal bilimciler tarafından fark edilmediğini ifade etmiştir. Mangalam tarafından 1968 yılında yayınlanan göç bibliyografyasında listelenen 2051 başlıktan sadece 10'u tersine göç çalışmaları ile alakalıdır. Gmelch'e göre tersine göçün ihmal edilmesinde dünyanın birçok yerinde gerçekleşen kitlelerin kırdan kente göç hareketlerini analitik çerçeveye oturtma isteği, mevcut antropolojik saha çalışmalarının doğası, geri dönüş ve göç döngüsünün nicelleştirilmesinde yaşanan zorluklar etkili olmuştur (Gmelch, 1980: 135).

Yabancı literatür kapsamında Scopus veritabanında taranan dergilerde yer alan tersine göç olgusu ile ilgili çalışmalarda kullanılan kavramlar ve bu kavramlar arasındaki ilişkileri aşağıdaki şekilde gösterilmiştir. Çalışmalarda transnasyonalizm (transyonalism), diaspora (diaspora), göç (migration), geri dönüş (return), Türkiye (Turkey), Almanya (Germany), cinsiyet (gender) kavramları sıkça kullanılmaktadır. Yerli kaynaklarda ise daha çok içgöç sürecinde tersine göç konusu ele alınmıştır.

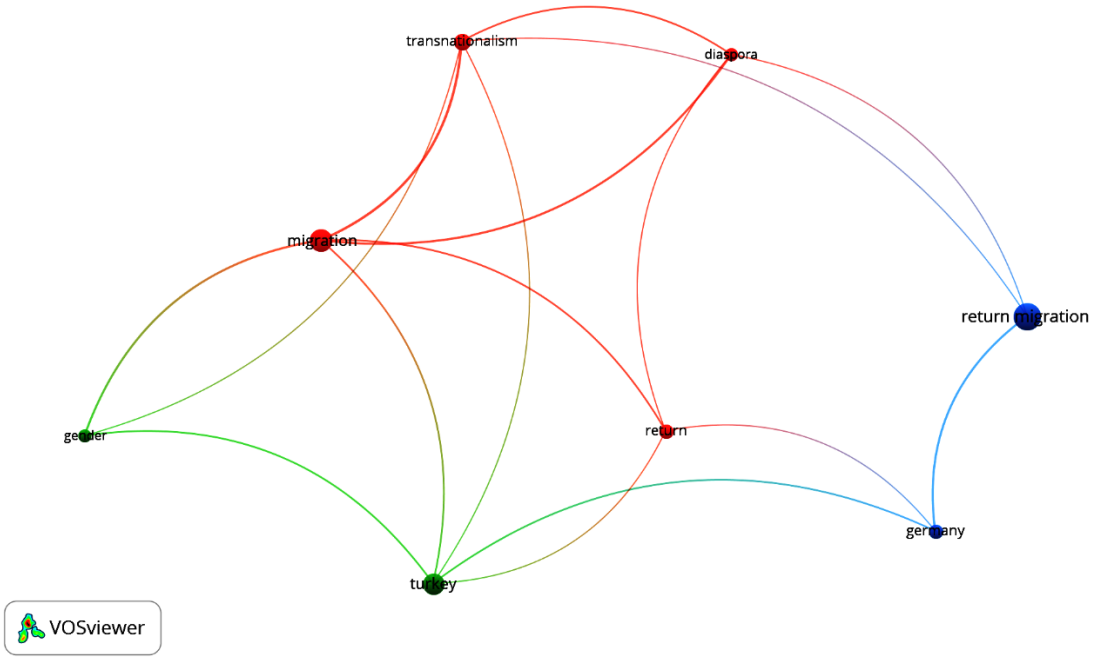

Şekil 2: Scopus Veritabanında Taranan Dergilerde Tersine Göç Konusunda Yapılan Çalışmaların Kavram Haritası[1]

23.06.2021 tarihinde Yüksek Öğretim Ulusal Tez Merkezi tarandığında tersine göç konusunda sosyal bilimler alanında yapılmış çalışmaların sayısı 13 adettir. Bu çalışmaların 11 tanesi 2018 yılı sonrasında yapılmıştır. Bu çalışmaların ancak iki tanesi dış göçte tersine göç sürecini ele almıştır. Dış göçle ilgili yapılan yerli çalışmalara bakıldığında genellikle göç edilen yere uyum ve bütünleşme sorunları üzerine odaklanıldığı gözlemlenmiştir. Avrupa'da artan yabancı düşmanlığı ile birlikte Türkiye'de tersine göç olgusunu yeniden gündeme gelmiştir.

Saha araştırmasına dayanan çalışmada temel hedef Almanya'dan Iğdır'a olan tersine göç olgusu ve bu olgunun altında yatan dinamikleri araştırmaktır. Ayrıca Iğdır özelinde tersine göçün altında yatan sosyolojik sebepleri araştırmak ve alandan elde edilen verilerle tersine göç literatürüne katkı sağlamak araştırmanın diğer hedefleri arasında yer almaktadır.

Bu çalışma Iğdır'da gerçekleştirilmiştir. Araştırma alanı olarak Iğdır'ın seçilmesinin nedeni, burada iç göç ve dış göçte tersine göç eğilimlerinin gözlemlenmesi ve buranın sosyolojik yapısının tersine göçü teşvik eder nitelikte olmasıdır. Bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- Almanya'dan Iğdır'a geri dönüş süreci nasıl işlemektedir?
- Iğdır'daki etnik yapıya bağlı olarak aile bağlarının kuvvetli olması tersine göç sürecini nasıl etkilemektedir?
- Göçmenlerin yurtdışında karşılaştıkları dışlanma, ayrımcılık gibi muameleler tersine göç sürecini nasıl etkilemektedir?
- Dış göç öncesi belirlenen hedef ve kararlar tersine göç sürecinde nasıl bir etkisi olmaktadır?

[1] Bu haritalandırma VOSviewer programı aracılığıyla scopus veritabanındaki dergilerde yayınlanan makalelerin anahtar kelimelerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tersine göç, en temelinde bireyin bir yerden önceki yerleşime doğru yaptığı bir yer değiştirme hareketidir. Ancak bu hareketin altında yatan birçok dinamik yer almaktadır. Bu nedenden ötürü tersine göç analizi yapabilmek için olayın başladığı yere yani ilk göç hareketine ve onun da öncesine gitmek gerekmektedir. Tersine göç olgusunu anlamak ve açıklamak için şu süreçlerin her birinin teker teker ele alınması gerekmektedir: (1) dış göç ya da iç göç öncesi durum, (2) göç hareketi (3) göç edilen yerdeki durum, (4) tersine göç hareketi, (5) tersine göç edilen yerdeki durum. Tersine göç edenlerin yeniden bütünleşmesinin ele alındığı "Reintegration Strategies Conceptualizing How Return Migrants Reintegrate" adlı çalışmada Katie Kuschminder yaşam döngüsü yaklaşımı ile benzer temalara odaklanmıştır. Bu temalar, (1) göçten önceki yaşam, (2) göç etme kararı, (3) göç ülkesindeki yaşam, (4) geri dönme kararı, (5) geri dönüş deneyimi (6) yeniden entegrasyon deneyimidir (Kuschminder, 2017: 11). Bu araştırmada göçmenlerin ve ailelerinin yaşam deneyimlerinden yola çıkılarak dış göçte tersine göç olgusu ve bu olgunun altında yatan dinamikler aşağıdaki temalar ekseninde araştırılmıştır: Dış göç öncesi durum, dış göç hareketi, göç edilen yerdeki durum, tersine göç hareketi, tersine göç edilen yerdeki durum

Keşfedici (incelemeci) bir çalışma niteliğinde olan bu çalışma nitel araştırma desenine bağlı kalınarak yürütülmüştür. Burada keşfedici araştırmanın temel niteliklerinden biri olan nitel yöntem kullanılmıştır (Neuman, 2016: 51-52). Nitel araştırma ve nitel sorular şemsiye bir terimdir nitel araştırma süreci çok farklı biçimlerde kurgulanmaktadır (Merriam, 2013: 21). Söz konusu araştırmada veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Mülakat tekniği yapılandırılmış, yapılandırılmamış ve yarı-yapılandırılmış olmak üzere üç kategoriye ayrılır. Yapılandırılmış görüşmede araştırma soruları mülakat başlamadan belirlenmektedir ve bu sorular görüşme boyunca değiştirilmezler. Yapılandırılmamış görüşmede araştırma sorularından ziyade araştırma odağındaki bir konu üzerinden yola çıkılarak karşılıklı etkileşim ve diyalog oluşur (Glesne, 2015: 141). Yapılandırılmış görüşmeler anketin sözel formuna benzemektedir. Önceden belirlenmiş sorular değiştirilmeksizin sorulur, sorularda esneme yoktur. Yapılandırılmamış görüşmelerde bir konu vardır, görüşme soruları esnek yapıdadır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler ise hem önceden belirlenmiş sorulardan oluşur hem de görüşme esnasında görüşmenin akışına göre yeni sorular eklenebilir, gerek yapılandırılmış gerekse yapılandırılmamış görüşmenin karışımı şeklindedir (Merriam, 2013: 87). Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Katılımcılara dört temel soru yöneltilmiştir. Ayrıca bu dört temel soruya ilişkin 83 tane sonda sorusu hazırlanmıştır. Ayrıca görüşmenin akışına göre ve katılımcıların ifadelerinin ve araştırmanın amacı doğrultusunda bazı sorular çıkarılmış bazı sorularda eklenmiştir. Katılımcılardan ses kaydı için izin alınmıştır. Görüşmelerin ses kayıtlarının en kısası 26 dakika, en uzunu 71 dakikadır.

Almanya'dan Iğdır'a dönüş yapan göçmenler üzerine detaylı ve sosyolojik bir çalışmanın olmaması grubun seçimini anlamlı kılmaktadır. Bir evrendeki çalışma grubunun bilinmediği ya da tek tek tanımlanamadığı durumlarda olasılığa dayalı olmayan teknik kullanılmaktadır (Kumar, 2011: 218-219). Alanda yapılan gözlem ve görüşmelerden Almanya'dan Iğdır'a kaç kişi ya da ailenin döndüğü noktasında belirsizlik söz konusudur. Bu nedenle araştırmanın çalışma grubunun seçiminde olasılığa dayalı olmayan örneklem teknikleri içerisinde yer alan kartopu örnekleme kullanılmıştır. Kartopu örneklemenin en büyük avantajı, görüşülen kişilerle kurulan bağlantıların, diğer kişilere ulaşmada kolaylık sağlaması ve görüşülen kişilerin kendisini güvende hissederek daha gerçekçi cevaplar vermesidir. Bu da elde edilen verilerin daha güvenilir olmasına katkı sağlamaktadır (Merriam, 2013: 78).

Nitel bir araştırmada kaç kişi ile görüşüleceği, kaç yere gidileceği ve kaç tane belge okunacağı bu alanda çalışma yapanları endişeye düşürmektedir. Bu konuda Lincoln ve Guba 1985 yılında doygunluk ve aşırılık seviyesine ulaşıncaya kadar görüşme yapmayı tavsiye etmektedir (Merriam, 2013: 79). Bu çalışmada, çalışma grubunun bilinmediği durumlarda araştırmanın sonlandırılması için gerekli koşul olarak doyma noktası (Kumar, 2011) dikkate alınmıştır. Ve yeterli bilgiye ulaşıldığı düşünüldüğünde araştırıma sonlandırılmıştır. Göçmenlere ait resmî kurumlar ve yapılan

çalışmalarda herhangi bir istatistiksel veriye ulaşılamaması araştırmanın evrenini belirlenememesine yol açmıştır. Araştırmanın başlangıcında herhangi bir sayıdan yola çıkılmadan, doyum noktasına ulaşıldığında araştırmanın sonlandırılması planlandığı için, altı kişi ile görüşülmüştür ve görüşmeler 2021'in Mayıs ve Haziran aylarında gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin üçü katılımcıların işyerinde, ikisi görüşmecinin evinde, bir tanesi de kafede gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların hepsinin sorulan soruları rahat bir şekilde ve içtenlikle cevapladıkları düşünülmektedir. Çalışma 07.07.2021 tarihli toplantı kararı ve 2021/21 toplantı sayısıyla Iğdır Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinin 10/1. maddesi uyarınca, bilimsel araştırma ve yayın etiğine uygun olduğuna karar verilmiştir.

Araştırma sahası, 1960'lı yıllardan itibaren Iğdır'dan Almanya'ya, Avusturya'ya, Belçika'ya, Hollanda'ya, Fransa'ya göçler yaşandığı Iğdır'dır. Tersine göç olgusunda her bir ülkenin dinamikleri bir birbirinden farklıdır. Bu açıdan sadece bir ülkeden tersine göç eden Iğdırlılar üzerine odaklanılmıştır. Iğdır'dan Almanya'ya olan göçlerin diğer ülkelere göre görece fazla olması ve Almanya'dan gelen göçmenlere ulaşmanın daha kolay olması gibi faktörler Almanya'dan göç edenler üzerine çalışılmasında etkili olmuştur. Araştırmada tersine göç süreci sadece katılımcıların göç süreci üzerinden ele alınmamıştır. Katılımcıların akrabalarının da göç sürecine ilişkin bilgilerine de yer verilmiştir. Bu açıdan sadece Iğdır'da doğup büyüyen ve hayatının belli bir bölümünü Almanya'da geçiren katılımcılara değil aynı zamanda ailesi Iğdırlı olup Almanya'ya göç etmiş, kendisi Almanya'da doğup büyümüş daha sonra Iğdır'a göç etmiş kişiler de araştırmanın çalışma grubuna dahil edilmiştir.

Nitel veri toplama tekniklerinde çeşitlilik olduğu gibi aynı zamanda nitel veri analizleri de bir çeşitlilik vardır (Glesne, 2015: 256). Nitel verilerin çoğu toplandığında kodlama[2] yapılmalıdır ve daha sonra analiz edilmelidir (Glesne, 2015: 269). Bu çalışmada kategori sözcüğü tercih edilmiştir. Niteliksel veri analizinde fikirler kavramlar, temalar tekrar tekrar okunarak kavram ve kategoriler olarak ayrıştırılır. Bu süreç araştırmacı için yönlendirici bir araçtır. Bu süreçte öncelikle alan notları çözümlenir, verilerden oluşan metin parçalara bölünür ve temel çerçeve oluşturulur (Kümbetoğlu, 2017: 152). Araştırmanın analiz aşamasında ses kayıtları yazıya geçirilerek deşifre edilmiştir. Bu deşifre sonucunda dış göç ya da iç göç öncesi durum, ilk göç hareketi, göç edilen yerdeki durum, tersine göç hareketi ve tersine göç edilen yerdeki durum olmak üzeri altı ana kategori ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca deşifre sonucunda bu kategoriye bağlı alt kategoriler oluşturulmuştur. Bu alt kategorilere görüşme sonucunda elde edilen metinler yerleştirilmiştir. Görüşmelerde ortaya çıkan verilerin özgün biçimlerine sadık kalınarak bireylerin söylediklerinden doğrudan alıntılar yapılarak veriler yorumlanmıştır.

4 Araştırmanın Bulguları

4.1 Katılımcıların Demografik Özellikleri

Birinci katılımcı (K1) kadın, 35 yaşında, evli, bir çocuk annesidir. Katılımcı üniversite eğitimi almıştır. Katılımcının eşi beden eğitimi öğretmenidir ve Iğdırlıdır. Katılımcı Almanya'da doğmuş büyümüştür ve evlendiği için 28 yaşında Iğdır'a gelmiştir. Katılımcının annesi babası kardeşleri Almanya'da yaşamaktadır. Katılımcı ailesi ve Almanya'daki arkadaşlarıyla iletişim halindedir.

İkinci katılımcı (K2) erkek, 49 yaşında evli ve bir kız bir erkek olmak üzere iki çocuk babasıdır. Katılımcı 6 yaşındayken ailesi ile birlikte Almanya'ya gitmiştir. İlkokul eğitimini orada almıştır. Daha sonra meslek okuluna gitmiştir. Ancak meslek okulunu yarıda bırakmıştır. İş yaşamına terzilik mesleğiyle başlayan katılımcı Almanya'da ve Türkiye'de çeşitli işlerde çalışmıştır. Katılımcının eşi Iğdırlıdır. Katılımcı 28 yaşında Almanya'dan Türkiye'ye gelmiştir. Türkiye'ye geldikten sonra evlenmiştir. Katılımcının kardeşleri ve akrabaları Almanya'dadır ve onlarla iletişim halindedir.

[2] Bazı nitel araştırmacılar kodlama yerine index ve kategori sözcüklerini tercih etmektedirler

Üçüncü Katılımcı (K3) erkek, 50 yaşında, evli ve üç kız babasıdır. Kızlarımın birisi 23 yaşında, yeni nişanlanmış; diğeri 19 yaşındadır ve liseyi yeni bitirmiştir. Diğer kızı da birisi de yeni liseye geçti. Katılımcının eşi 38 yaşındadır ve Iğdırlıdır. Katılımcının mesleği tarım makineleri tamirciliğidir. Katılımcı Almanya'da 4 yıl ilkokul eğitimi almıştır daha sonra meslek okuluna gitmiştir ancak adli bir olaya karıştığı için eğitimini tamamlayamamıştır. Almanya'da bir süre yargılanmıştır. Daha sonra Türkiye'ye gelmiştir.

Dördüncü katılımcı (K4) erkek, 43 yaşında, evli ve reklamcılık işi yapmaktadır. Katılımcının eğitim durumu üniversite terktir. Katılımcı iki evlilik yapmıştır. Katılımcının birinci evliliğinden iki, ikinci evliliğinden üç çocuğu olmuştur. Katılımcının iki çocuğu Almanya'da üç çocuğu Türkiye'de yaşamaktadır. Katılımcı ilk evliliğini 17 yaşında Almanya'da yapmıştır. İkinci evliliğini Türkiye'de yapmıştır. Katılımcının her iki eşi de Iğdırlıdır. Katılımcı 6-7 yıl Almanya'da kalmıştır. Daha sonra ailevi nedenlerden ötürü ilk eşinden ayrılmıştır.

Beşinci katılımcı (K5) erkek, 47 yaşında, evli ve iki çocuk babasıdır. Katılımcının anne ve babası Iğdırlıdır. Katılımcı Almanya'da doğup büyümüştür. 29 yaşında Iğdır'a gelmiştir. Katılımcı eşi ile Iğdır'da tanışmış ve evlenmiştir. Katılımcının eşi de Iğdırlıdır. Katılımcının anne ve babası 55- 60 senedir Almanya'da yaşamıştır. Katılımcının babası vefat etmiştir, annesi de Almanya'da yaşamaktadır.

Altıncı katılımcı (K6) erkek, 40 yaşında, evli ve iki çocuk babasıdır. Katılımcı akademisyendir. Katılımcının eşi öğretmendir. Katılımcı eğitim için Almanya'ya gitmiştir ve orada 10 yıl kalmıştır. Katılımcının akrabalarının çoğu Almanya'da olduğu için katılımcı Almanya'da zorluk çekmemiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Kod	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Meslek
K1	35	Kadın	Evli	İngilizce Öğretmeni
K2	49	Erkek	Evli	Taksi Şoförü
K3	50	Erkek	Evli	Taksi Şoförü
K4	43	Erkek	Evli	Reklamcı
K5	47	Erkek	Evli	-
K6	40	Erkek	Evli	Akademisyen

4.2 Katılımcıların Dış Göç Süreci

Avrupa, ikinci dünya savaşı sonrasında sanayisini ve üretim kapasitesini arttırmak amacıyla az gelişmiş ülkelerden işgücü talep etmiştir. Bu talep doğrultusunda Türkiye, ilk olarak 1961 yılında Almanya ile işçi değişim programı imzalamıştır (Şahin-Kütük, 2015: 621). Benzer ikili anlaşmalar 1964 yılında Avusturya, Belçika ve Hollanda'yla, 1965'te Fransa'yla ve 1967 yılında İsveç'le imzalanmıştır (Abadan-Unat, 2017: 84). 1970'li yılların ikinci yarısında petrol krizi ortaya çıkmıştır ve istihdam alanlarının daralmasına sebep olmuştur. Bazı ülkelerde emeğe olan ihtiyacın azalması göçmenlerin işe yaramaz ve devlete yük olarak algılanmasına sebep olmuştur. Bu noktada ülkeler, göçmenler üzerinde geldikleri ülkelere dönme noktasında baskı oluşturmuşlardır (Şahin-Kütük, 2015: 621). Hedef bölge olarak ön plana çıkan Avrupa ülkelerinin göç akışını engelleyici önlemleri ve göçü bir güvenlik meselesi etrafında inşa etmeleri söz konusudur (Gün ve Tekemen, 2021: 74). Bu durum günümüzde, son zamanlarda yaşanan olaylarla birlikte değişik bir boyut kazanmıştır. Yapılan muamele açısından yabancı ülkelere ilk gidenler ile sonra gidenler arasında çok büyük fark vardır. Almanya'ya ilk gidenlere karşı olumlu bir tavır söz konusu iken sonraki gidenlere karşı olumsuz bir tavır sergilenmiştir. Bu tavır değişiminde gerek ülkeler arasında emek arz ve talep ilişkisinin değişmiş olması gerekse Almanya'ya gidenlerin orada bıraktığı etkiler gerekse de son dönemde yaşanan politik gelişmeler etkili olmuştur.

Araştırmaya katılanların hepsi Iğdırlıdır. Katılımcılardan ikisi Almanya'da doğup büyümüştür ve üçü sonradan Almanya'ya gitmiştir. Almanya'da doğup büyüyenlerin dış göç daha önceki kuşaklara dayanmaktadır. Burada katılımcıların ya da ailesinin Almanya'ya gidiş süreci ve oraya gitme nedenleri değerlendirilmiştir

Katılımcılardan ikisi yurt dışında yaşamıştır ve orada büyümüştür. Bunlardan birisinin Almanya'ya ilk olarak annesinin anne ve babası gitmiştir. Daha sonra 1970'li yıllarda katılımcının annesi gitmiştir. 1975 yılında katılımcının babasının babası, 1985 yılında da babası annesi ile evlendikten sonra gitmiştir. Dış göç sürecinde gidenler ve kalanlar iletişim ağı devam etmiştir. İlk gidenlerin gittikleri yerdeki deneyimleri ve kurduğu ilişkiler yeni göçlere de davetiye çıkarmıştır. Gidenler Iğdır'da kalanları da göç sürecine dahil etmiştir. Göç sürecinde ilişkiler ağı oluşmuştur. Burada yaşanan göç Iğdır'daki sınırlı istihdam alanlarından kaynaklanmaktadır. Almanya'ya ilk gidenler belli birikim yaptıktan sonra Iğdır'a dönmek hedefiyle gitmişlerdir. Baştaki geri dönme hedefi bazen tersine göçte etkili olabilmektedir.

> *"…ben hiç burada doğmadım zaten… Almanya'da doğdum 28 yıl Almanya'da yaşadım, 28 yaşına geldiğimde buraya geldim… Önce dedem, sonra babam. Babam daha doğrusu annemle evlendikten sonra Almanya'ya göç etmiş… 85'te babam gelmiş Almanya'ya. Babamdan önce dedem gelmiş Almanya'ya büyük ihtimal 1975'te gelmiş… Annem Almanya'daydı. Annemle evlendikten sonra Almanya'ya gitmişler. Önceden Annem Almanya'daymış… 9 yaşında Almanya'ya gidiyor. Babası ve annesi ondan önce Almanya'ya gidiyor. Sonrasında baba ile anne gelip çocuklarını alıyorlar… Almanya'da birisi olmuş onun aracılığıyla birileri Almanya'ya gelmiş, bir ilişkiler ağı oluşmuş. Birinin şeyi ile gitmişler yani… Çoğunlukla para kazanmak için gitmişler yani… Para kazanalım iyi bir para kazanalım sonra memleketimize geri dönelim. Ama gittikten sonra geri dönememişler."* (K1)

Almanya'da doğmuş diğer katılımcının annesi ve babası Iğdır'daki sınırlı istihdam alanlarından dolayı işçi olarak Almanya'ya göç etmiştir. 1950'lerden itibaren tarımda makineleşme ve toprakların miras yoluyla parçalanması neticesinde iç göç ve dış göç artmıştır. Katılımcının babası 11 kardeştir ve onlara ait sınırlı bir tarım arazisi vardır. Bu sınırlı alan ailenin geçimini sağlamaya yetmemiş ve aileyi göç etmeye zorlamıştır. Katılımcı Iğdır'ın %70'inin Almancı olduğunu ifade etmiştir. Almanya'ya ilk gidenler arkalarında bıraktıkları aile, akraba, eş, dostu da Almanya'ya göç etme noktasında teşvik etmiştir.

> *"…burada köydesin 7-8 kardeşsin birkaç yer babadan kalma hangisi onu eksin biçsin çoluk çocuğunu yetiştirsin yoksulluktan gitmişler… Köyde benim babam bir 11 tane kardeştir… Almanya savaştan çıktıktan sonra onlar zaten işçi zaten istediler. Yani o zamanlar annem babam gidip yazılıyordu… Kurayla imiş yani çekiyorlarmış çıkıyordu… Bizim köy diyebilirim ki Türkiye genelinde… En çok Almancısı olan yerdir. Yani köye git adam bulamazsın onu götürmüş bunu götürmüş yani kardeş kardeşi götürmüş… Sıkıntıdan dolayı etmişler kimse keyfinden gitmemiş oranın sayesinde Iğdır'ın yüzde yetmişi Almancıdır." (K5)*

Katılımcıların bazısı çocukken aileleriyle Almanya'ya gitmiştir. Katılımcılardan birinin dedesi varlıklı bir aileden gelmektedir. Ancak babası ve amcasının arasındaki anlaşmazlıklar yüzünden aile göç etmek zorunda kalmıştır. Katılımcının babası Almanya'ya amcası da Avusturya'ya göç etmiştir. Aile içindeki anlaşmazlıklar da dış göçü etkilemektedir. Dış göç sürecinde, sürecin başını çeken öncü bir kişi yer almaktadır. Bu kişi genellikle baba olmaktadır ancak bazen de anne baba her ikisi birlikte de olabilmektedir. Bu kişi o yerleşim yerini ya da ülkeyi keşfetmektedir. Daha sonra bu yerleşim yeri aile için de uygunsa tüm aile göç etmektedir. Göç süreci genellikle böyle işlemektedir. Katılımcının ilk babası Almanya'ya gitmiştir. Ardından da tüm aile Almanya'ya gitmiştir.

> *"Aslında dedemin durumu iyiydi. Yerleri falan çok vardı… Dedemin 2 oğlu oluyor amcamla babam. Bunlar belli yaşlara geliyorlar anlaşamıyorlar. Bu miras şeyinde anlaşamıyorlar, kavga ediyorlar. Kavga esnasında babam vuruluyor yaralanıyor… Amcam cezaevinde… Dede sürekli yer satıyor. Birini hastanede tedavi ettirecek, diğerine cezaevinde avukat tutacak iyice fakirleşiyorlar. O zaman da Allah kapı açıyor. Amcam Avustralya'ya gidiyor, Babam da Almanya'ya gidiyor. Babam biraz kaldıktan sonra hepimizi alıp götürüyor… O zaman da*

> *Almanya 2. Dünya savaşından sonra zaten göç aldığı ülke Türkiye'ydi. İş için... iş kolaydı bulmuştu zaten..." (K2)*

Diğer bir katılımcının babası 1970 yılında Almanya'ya gitmiştir. Burada da ilk giden kişinin o ülkeyi keşfetmesi ve uygun koşullar oluşunca da tüm aileyi götürmesi söz konusudur. Önce katılımcının babası Almanya'ya gitmiş orada birikim yapmış daha sonra ailesini de götürmüştür. Burada dış göç sürecine bir kişi üzerinden değil de aileler üzerinden bakmakta fayda vardır. Dış göç hikâyelerinde bir kişinin öncü olarak gitmesi ardından tüm ailenin göç etmesi yaygındır.

> *"Ben 7 çocuklu bir ailenin çocuğuyum. Biz annemizin kucağında işte... 5 kardeş... O zaman kardeşimin birisi Almanya'da dünyaya geldi... Babam 70 tarihinde ben doğduğumda Almanya'ya gitmiş. Biz 9 sene sonra Almanya'ya gittik... Babam gitti, çalıştı, para topladı. Biraz kendini toparladıktan sonra bizi götürdü. İşçi ailesi çocuğu olarak gittik oraya." (K3)*

Bazı katılımcılar ise gençken gitmişlerdir. Bunlardan birisi evlenmiş, Almanya'ya gitmiştir ve orada yaşamıştır. Iğdır'da evlilik yoluyla Almanya'ya gidenler mevcuttur. Bir dönem Iğdır'da evlilik Almanya'nın kapısını açan bir anahtar rolü görmüştür. Katılımcı ailesinin zoru ile evlenmiştir. Çünkü katılımcının ailesi için de evlenip Almanya'ya gitmek bir kurtuluş olarak görülmüştür. Katılımcı Iğdır'daki olumsuz koşullardan kurtulmak için daha önce Almanya'da yaşayan eşi ile evlenmiştir. Katılımcının babasının vefat etmiş olması katılımcıyı tutunacak bir dal aramaya itmiştir. Bu dal da, kurtuluş da Almanya'ya gitmek olmuştur. Katılımcının Almanya'ya gitmesi, hayatını kurtarması için evlilik kurumu bir araç rolü görmüştür. Alanda yapılan diğer görüşmeler geçmişte evlilik yoluyla Almanya'ya gidişlerin olduğunu hatta Almanya'ya gitmek için insanların avukatlar tarafından yönlendirildikleri de ifade edilmiştir.

> *"17 yaşında evlendim sonra 18'de Iğdır'dan gittim. Ondan sonra orda 6-7 yıl orada kaldım... Ben evlendim eşimle beraber gittim. Orada yaşamak için gittim... Bir şey yok diyerek evlendik... Ben Almanya Köln'e gittim. Orada yaşadım 6 yıl... İşte git orda hayatını kurtar Iğdır'da ne yapacan?... Öyle evlendik gittik işte... Valla 18 yaşındaydım daha okul çağında bıraktık gittik. Baba yoktu önümüzde bir anne vardı. Babamızı kaybetmiştim. Yapacak da pek bir şey yoktu yani gitmekten başka bir şey yoktu. Çünkü önümüzde bir büyük yoktu. Bir şekilde kendi hayatımızı kurmak zorundaydık. O şekilde." (K4)*

Katılımcıların bazısı zengin olmak maksadıyla Almanya'ya önce işçi olarak gitmiştir. Ancak orada aradığını bulamamıştır ve zengin olamayacağı düşüncesiyle çeşitli kurslara katılarak orada eğitim almıştır. Aldığı eğitimlere bağlı olarak orada iş bulmuş ve Almanya'da kalma süresini uzatmıştır. Katılımcı orada hem iş yapmıştır hem de eğitim almıştır. Eğitim süresi bitince Türkiye'ye dönmüştür.

> *"Almanya'ya zengin olurum... Diye gittim. Orada aynı zamanda kursa da gidiyordum... 3 ay sonra anladım ki yani burada çalışmayla zengin olamayacağımı anladım... 1 buçuk yıl dil kursuna gittim. Daha sonra Köln spor akademi ye müracaat ettim, kabul edildim. Son dönemde onların dil kursuna gittim. 1 sınav vardı ve sadece onu kazandım. Okulu biraz daha uzatmak istedim biraz daha kalmak. Çünkü 1 iş bulmuştum. Öyle böyle derken 10 yıl Almanya'da kaldım." (K6)*

4.3 Katılımcıların Almanya'daki Durumu

Katılımcıların Almanya'daki durumları çeşitli açılardan değerlendirilebilir. Görüşme esnasında katılımcıların Almanya'daki gündelik yaşamından kültürel yaşam sosyal yaşamlarına ilişkin birçok soru sorulmuştur. Ancak burada tersine göçün yaşanmasına olanak tanıyan ve tersine göçe etki eden durumlara yer verilmiştir. Örneğin katılımcıların kazançlarını Türkiye'ye aktarmaları, Iğdırlı kimlik ve kültürünü yaşatmaları, Almanya'da gündelik yaşamda karşılaştıkları, dışlanma ve ayrımcılık tersine göç üzerinde etkilidir.

4.3.1 Mali kaynaklar: Kazançlar ve Yatırımlar

Göçmenlerin ülkelerine getirdiği dövizler ve ülkelerine yaptığı yatırımlar gerek ülke ekonomisine gerekse bölge ekonomisine olumlu katkılar sağlamaktadır. Iğdır'dan Almanya'ya gidenlerin

motivasyonlarından bir tanesi de göç ettikleri yerde kazanacakları ekonomik kazançlardır. Bazı ülkelerde yurtdışına işçi olarak giden göçmenlerin getirdiği dövizler, doğrudan yabancı yatırımlarını ve ulusal ihracat kazançlarını önemli ölçüde aşabilmektedir. Bazen de göçmenlerin ülkelerine getirdiği dövizler, ticaret açığını daraltmaya, dış borcu kontrol etmeye, ülke ekonomisinde yaşanan dalgalanmaları dengelemeye yardımcı olmaktadır (Ammassari, 2009: 3). Almanya'dan gelen göçmenlerin yatırımlarını Iğdır'a yapmaları burada ekonomiye canlılık kazandırmıştır. Ayrıca yatırımların Iğdır'a yapılması da tersine göçü olumlu yönde etkilemiştir.

Göçmenler çoğu zaman kazandıklarını üretken kullanımda değil de daha üretken olmayan -konut, arazi satın alma, ulaşım, borcun geri ödenmesi- alanlarda kullanmaktadırlar (Hermele, 1997). Bu ve buna benzer davranışlarını Iğdır'da yapılan çalışmada da gözlemlemek mümkündür. Özellikle İlk kuşak göçmenler yatırımlarını Iğdır'da konut, arazi satın alma gibi üretken olmayan alanlarda kullanmışlardır. Göçmenleri bu davranışa iten temel sebeplerden biri de gelecekte bir gün Iğdır'a dönülecek olmaya ilişkin düşüncedir. Literatürde kazançlar birikim için harcanabildiği gibi tüketim için de harcanabildiği de gözlemlenmiştir (Hermele, 1997: 136). Dünyanın birçok yerinde, göç ve tersine göç bireysel karar değildir. Aileler tarafından riskler ve fırsatlar göz önünde bulundurularak toplu olarak alınır (Segal, 2016: 183). Iğdır'dan Almanya'ya olan göçlerde de bu durumu gözlemlemek mümkündür.

Katılımcıların bazısı birikimlerinin bir kısmını aile içerisindeki ekonomik sıkıntıların giderilmesinde kullanmıştır. Bu da aile içi dayanışmanın kuvvetli olduğunu göstermektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu Almanya'ya herhangi bir yatırım yapmamıştır. Yatırımların büyük çoğunluğunu Türkiye'ye yapmıştır. Yatırımların Türkiye'ye hatta Iğdır'a yapılması buranın ekonomisini etkilemektedir. Ayrıca gelecek yıllarda buraya yapılacak tersine göçe de davetiye çıkarmaktadır.

> *"Annemler Onun borcunu öde bunun borcunu öde standart aile içi paylaşımlar. Ev alma şeysine düşmemişler hiç. Belli bir süreden sonra ne gerek var diye düşünmüşler hep kirada oturmuşlar mesela hiç kendilerine konut almamışlar Hep buraya yatırım yapmışlar. Yatırımı Türkiye yapmışlar daha çok." (K1)*

Bazı katılımcılar Almanya'da çok uzun süre kalmadığı için birikim yapmamıştır. Almanların gibi bir gündelik yaşam deneyimlemek istemesi de birikim yapmasının önüne geçmiştir. Ancak bazı katılımcıların anne ve babası da tüm yatırımlarını Türkiye'ye hatta Iğdır'a yapmışlardır. Iğdır'dan emlak ve arsa almışlardır. Bu durum literatürde birinci kuşak göçmenlerin üretken olmayan alanlara yatırım yapmasını örneklemektedir. Ayrıca katılımcının ikinci kuşak olması ve yatırımlarını daha çok gündelik tüketim mallarına harcaması daha önceki araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir.

> *"Ben kendim yapamadım. Bekardım… annemin babamın bütün birikimleri Türkiye'de, Iğdır'da 80'li yılların başlarında bir dükkân aldılar. Ondan sonra bir arsa aldılar arsanın içine ev yaptılar. Aldılar bu 40 yıl içinde babam hep köyden yerler alıyordu. Babam dedemin sattıkları yeri geri alıyordu." (K2)*

Türk parasının diğer ülkelerin parasından değersiz olması da yatırımın Türkiye'ye yapılmasına sebep olmuştur. Katılımcıların bazısının ailesi kazandıkları dövizi Türkiye'de değerlendirmiştir. Türk parası, Euro'nun yanında değersiz olduğu için Almanya'da para kazanan bir kişinin Türkiye'de alım gücü daha fazla olabilmektedir. Yurtdışına göç etmiş olanlar bu nedenden ötürü de yatırımlarını Türkiye'ye yapmaktadırlar. Ancak katılımcıların büyük çoğunluğunun aile ve akrabaları özellikle Almanya'ya ilk gidenler Türkiye'ye geri döneceğini düşünerek Türkiye'ye yatırım yapmıştır.

> *"Peki yatırımları kazançlarını buraya yatırdılar? Neden yatırdılar şimdi şöyle söyleyeyim şimdi bugün buradan gitsem bir tane daire alsan 300 400 milyar paradır. Yani o da bir Almancı için ne yapar 20.000-30.000 euro yapar. Almanya'da ev Türk parasına 4-5 trilyon istiyor. Gelip burada o paraya 10 tane daire al… Benim annem çift emekli alıyor Almanya'da. 6 daire 1 dükkân var İstanbul'da onların kirası yatıyor, 2 tane Ankara'da var onların kirası yatıyor, 2*

tane de burada var onların kirası yatıyor 10 tane dairenin parası en düşük 1 milyardan sayısal 10 milyar para yapar… Bana veriyor kardeşlerime veriyor, torunların harçlığını veriyor." (K5)

4.3.2 Dayanışma- Kültür- Kimlik: Iğdırlı-Azeri Kimliğinden Türk Kimliğine

Günümüzde Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli topluluklardan dört nesilden söz edilebilir. 1961'de ve sonrasında ilk göç dalgasıyla gelenler birinci nesil, 1974 yılında yürürlüğe giren aile birleşmesi yasasıyla Almanya'da doğan ya da Türkiye'de doğup küçük yaşta bu ülkeye gelmiş olanlar ikinci nesil olarak değerlendirilmektedir. Almanya'da büyüyen Türkiye kökenlilerin çocukları üçüncü nesil olarak ve üçüncü nesilden evlenmiş olan kişilerin dünyaya getirdikleri çocuklar da dördüncü nesli oluşturmaktadır. Birinci nesil göçmenler, Almanya'ya kalıcı olarak yerleşmeyi amaçlanmamasından dolayı uzun bir zaman geldikleri ülkenin bir parçası olmaya çalışmamış, düşük statülü konumlarına alışmışlardır (Abadan-Unat, 2002: 183).

Almanya'ya göç eden Türkler orada hemşeri birlikleri oluşturmuşlar ve dayanışma içerisine girmişlerdir. Böylelikle Almanya'daki Türkler kendi kültür ve kimliklerini bir nebze de olsa korumuşlardır. Göçmenler Almanya'da kendilerini ötekilere göre tanımlayıp (Kılıçbay, 2003, 156) Türk kimliği ile konumlanmışlardır. Kimlik durağan bir konum değildir ve geçmişin, geleceğin izlerini taşır. Buna göre kimlik, yaşam anlatısında kesin olmayan, geçici bir noktadır (Rutherford, 1998: 25). Iğdır'dan Almanya'ya gidenler Türk-Azeri-Iğdırlı kimliği ile gitmişlerdir. Iğdır'a döndüklerinde ise Almancı kimliği ile anılmışlardır. Almanya'dan Iğdır'a geri dönüşe birlikte kimliklerinde değişme söz konusu olmuştur.

Kimlik ve kültür açısından Iğdır'da etkili olan etnik gruplar bulunmaktadır. Bunlar Azeriler ve Kürtler'dir. Genellikle Iğdır'dan yurtdışına göç edenler Azerilerdir. Azeri-Iğdırlı kimliğine aidiyet hisseden Iğdır'dan Almanya'ya göç edenler Türk kimliği çerçevesinde dayanışma içerisine girmişlerdir. Ancak Iğdır'dan Almanya'ya göç edenler Iğdırlı-Azeri kimliklerini ve kültürlerini koruma noktasında hassas davranmışlardır. Azerilerin kimlik ve kültürün korunması geri dönüş için de bir motivasyon kaynağı olmuştur.

Ailenin kalabalık olması konuşulan dil için pratik yapılması ve kültürün yaşatılması açısından önem arz etmektedir. Katılımcıların bazısının aile büyükleri aile içinde Almanca konuşulmasına müsaade etmemiştir. Evde Türkçe konuşulmasına bilhassa Azeri şivesi ile konuşulmasına özen göstermişlerdir. Ailede kurban adeti, bayram kutlamaları ve büyükleri ziyaret gibi gelenekler uygulanmıştır. Burada aile, örf ve adetlerini uygulamaya birtakım değerleri de gelecek nesillere aktarmaya çalışmıştır. Türkiye'de önemli gelenekler arasında yer alan kurban kesme, büyükleri ziyaret etme gibi ritüeller devam ettirilmiştir.

"Bizim evde de sürekli çok kalabalık evde kalıyorduk. Dede nene hep beraber. Amcam falan biz daha sonra ayrı eve ayrıldık. Babam hiçbir zaman evde Almanca konuşmamıza izin vermezdi. Evde Türkçe konuşacağız dedi çünkü kendi dilimizi unutmayalım diye. Tabii Azeri şivesi ile konuşuyorduk o ayrı bir mesele… Örf ve adetlerimizi biz hep orada devam ettirdik… Bayramlar olsun, büyüklere gitme ziyaret etme, kurban kesme onların hepsi yapıldı." (K1)

Bir yerde azınlık olarak kalanlar arasındaki bağlar daha kuvvetli olabilmektedir. Almanya'da eskiden Türklerin azınlıkta olduğunu bu yüzden dayanışma içinde olmuştur. Ancak zamanla bu değişmiştir. Katılımcıların bazısı mesela eskiden yaşadıkları yerde bir tane Türk bakkalının olduğunu sırf o para kazansın diye kilometrelerde yolu yürüdüklerini ifade etmiştir. Katılımcı şu anda orada çok fazla Türkün yaşadığını artık gurbet kavramının kalmadığını, kişi sayısı olarak az iken olan dayanışmanın kalmadığını ifade etmiştir. Katılımcı kendilerini azınlıkta hissetmeyecekleri kadar yoğunlukta Türklerle bir arada yaşadıklarını ifade etmiştir.

"İlk zamanlar orada Türkler azdı. Türk bakkalı bile bir taneydi. O da kilometrelerce yürüyeceksin ki gideyim oradan ekmek alayım Almanın ekmeği ile Türk bakkalındaki ekmeğin arasında 10 kuruş fark oluyordu. Ama şey önemliydi benim param gitsin Türk bakkalına. Eskiden orada Türkler arasındaki ilişki çok iyiydi şimdi o kadar ilişki kalmadı. Artık çok var

orada artık gurbetteyim diyemezsin. Eskiden 25 çocuklu bir sınıfta 3 tane 4 tane Türk vardı. Şimdi 25 tane çocuktan belki 15'i Türk'tür." (K2)

Katılımcıların bazısı tüm bayramları (23 Nisan Bayramını, Nevruz Bayramını, Ramazan Bayramı'nı) kutladıklarını ifade etmiştir. Bayramların kutlanması geleneklerin yaşatılması Almanya'da Türk kültür ve kimliğinin devamlılığı noktasında önemlidir. Gurbette iken göçmenlerin Türkiye'ye bakışlarının çok farklıdır ve milliyetçi duyguların kabarıktır.

"23 Nisan'ı kutlardık Nevruz Bayramı'nı kutlardık… Ramazan Bayramı kurban bayramı var Nevruz Bayramında Türklerin bayramıdır yıl başlangıcıdır… O kadar acıklı ki Türk programı çıkacaktı 20 dakikalığına haberler oluyordu 2 tane de şarkı okuyorlardı Bazı turistik yerleri gösteriyorlardı cumartesi saat ikide bir hafta boyunca o programı bekliyorduk… Gurbette yaşarsanız var ya tek yaşam amacınız ben nasıl faydalı olabilirim diye soruyorsunuz… Yani o kadar milliyetçi duygularımız çok kabarıktı şimdi o kadar yok daha Almanya'da." (K2)

4.3.3 Dışlanma ve Ayrımcılık

Birleşmiş Milletler (BM), bir ülkeye giren insanlar için vatandaşlar ve yabancılar olmak üzere iki kategori tanımlamaktadır (Kuschminder, 2017: 3). Yabancılar azınlıkta olup vatandaşlardan ayrı tutulmaktadır. Bu iki kategori dışlama ve ayrımcılık olmak üzere iki kavramı da beraberinde getirmektedir. Ayrımcılık ve dışlanma bir toplum içinde yaşayan azınlık için muhtemel bir durumdur. Bir ülkede yabancı olmak ayrımcılık ve dışlanmayı da beraberinde getirmektedir. Ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalmak hiçbir birey tarafından kabul edilir bir şey değildir. Bu Dışlanma ve ayrımcılık ile karşılaşan birey ülkesine dönme kararı alabilmektedir. Bu durumda dışlanma ve ayrımcılık ile karşılaşma durumu bireyleri tersine göçe teşvik edici bir rol oynamaktadır.

Almanya'dan dönenler üzerine yapılan bir çalışmada katılımcıların yaşamlarının farklı alanlarında ayrımcılıklarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Halka açık yerlerde, ülkeye giriş veya çıkış yaparken vize alma veya yenileme işlemlerinde, eğitim sisteminde, günlük hayatta karşılaştıkları karşılaşmalarda ve daha yüksek mevkilere çıkmalarını engelleyen cam tavanlar gibi mesleki deneyimlerinde ayrımcılıkla karşılaşmışlardır (Şener, 2018: 9). Mevcut araştırma sonuçlara benzer sonuçlar bu araştırmadan da elde edilmiştir.

Katılımcıların bazısı kanununlar önünde bir Alman ile Türk arasında herhangi bir fark olmadığını ifade etmiştir. Hatta otuz yıldır Almanya'da yaşayan göçmenlerin daha üst konumda olduğunu belirtmiştir. Ancak ayrımcılık ve dışlanma genellikle sosyal yaşamda vardır. Almanların toplumsal yaşamda %70'inin kendilerini yabancı hissettirdiklerini ifade etmişlerdir. Gerek çalışma yaşamında gerekse gündelik yaşamda eylemlerde ve söylemlerde ayrımcılığı ve ikincilliği hissettiğini ifade etmişlerdir.

Katılımcılardan birisi iş yerinde çalışırken maruz kaldığı ayrımcılığı dile getirmiştir. İş yerinde bir Türk kasiyer yerine Alman kasiyerin tercih edildiğini ve Türklerin ikinci planda kaldığını ifade etmiştir. Katılımcı kendisinin Alman vatandaşlığına geçse de isminden durumun anlaşılacağını belirtmiştir. Toplumsal yaşamda her ne kadar kimlikler saklanmaya çalışılsa da isimler, semboller, konuşulan dildeki aksanlar kimliği ele vermektedir.

"Kanunen yasak… Alman'la Türk'ün arasında hiçbir fark yok. İkisinin statüsü aynı. Ayrımcılık kesinlikle yok. Bir Alman promosyon olarak ne alıyorsa, siz de onu alıyorsunuz… Hatta yabancı 30 yıldır Almanya'da çalışıyor ise yabancının statüsü daha yüksek… Şöyle söyleyeyim yüzde otuzu iyiydi. Yüzde yetmişi size her zaman yabancı olduğunuzun şeyini gösterirdi… Mesela mağazada çalışıyordum. Öğrenci olarak mesela düzgün konuşun zaten şeysiniz. Alman bir kasacı istiyorum… Öyle şeyler de vardı… Ya insan fark ediyordu. Her zaman ikinci planda olduğunu fark ediyordu. Her ne kadar Alman vatandaşlığına geçseniz de… Diye bir Alman ismi yok… herkes biliyordu yabancı olduğunuzu." (K1)

Katılımcılardan bazısı gündelik yaşamın her alanında dışlanma ile karşılaştıklarını ve yabancı düşmanlığının arttığını ifade etmiştir. Katılımcı siyah saçlı olmanın Almanya'da sorun olduğunu

ifade etmiştir. Yaşamın her alanında katılımcıya yabancı olduğu hissettirilmiştir. Katılımcı disko gibi eğlence mekanlarına yabancı olduğu için alınmadığını ifade etmiştir. Ülkelerin birçoğunda göçmenler potansiyel suçlu ve şüpheli olarak görülmektedir. Katılımcı Almanya'da yabancıların potansiyel suçlu olarak görüldüklerini ifade etmiştir. Katılımcı oradaki yabancıların kendi ülkene git gibi söylemlere maruz kaldıklarını ifade etmiştir.

> *"Yani yabancıyı sevmiyorlar… Günlük olarak karşılaşıyoruz mesela Lambalarda beklerken karşılaşıyoruz ama alışıyor insan… Yabancı düşmanlığı daha çok artıyor… Bu siyah saçlar hep orada sorun oluyordu. Orada 20 yıllık arkadaşım bile olsa senin siyah saçlı olduğunu yüzüne vururdu… Ergenlik dönemimizde diskoya gitmek istiyoruz… Beni almıyordu yabancıyım diye… Ortamda bir hırsızlık ve yolsuzluk olayı olsun ilk yabancıdan şüphelenilir… En ufak şeyden bana diyor ki gitsene ülkene. Sen hayırlı bir insan olsan ülkene yardım faydalı olursun… Git doğduğun yere diyorlardı. Sonunda da öyle oldu." (K2)*

Katılımcıların bazıları Almanya'ya ilk giden Türklerin Almanların yapmaya tenezzül etmediği, pis işlerde çalıştığını ifade etmişlerdir. Bu tür işleri yapan Türklerin zamanla sosyo-ekonomik durumunda iyileşmeler olmuştur. Türklerin daha iyi para kazanmasını Almanlar kabullenmemeye başlamıştır. Başlangıçta Türklere karşı var olan dışlama ve önyargılar düşmanlığa dönüşmüştür. Almanya'ya ilk gelen Türklere karşı bakış olumludur ancak sonraki süreçte ise bu olumlu bakışın yerini olumsuz bakışa bırakmıştır. Katılımcıların bazısı bu olumsuz bakış açısının oluşmasında ilk jenerasyonun çocuklarının yani kendilerinin de sorumlu olduklarını belirtmiştir. Çünkü ikinci kuşaktaki gençler orada yasadışı suçlara bulaşmışlardır. Almanya'daki düzeni bozacak eylemlerde bulunmuşlardır. Katılımcıların birçoğu Almanya'daki Türkleri siyah kafalar olarak isimlendirdiklerini belirtmiştir. Dış Göç bağlamında literatürün en popüler örneklerinden olana Almanya'daki Türkler konusunda Gazeteci Gunter Walldraf bunu En Alttakiler[3] başlıklı kitap ve belgeselinde işlemiştir.

> *"Pis işlerin hep iyi parası vardı pis işte ama iyiydi. Bizim Türkler… Yapıyordu o işi parayı topluyordu. Gidiyordu kendine mesela bir tane Mercedes alıyordu. Daha sonra da Almanlar bunu kabullenmemeye başladı adam diyor benim işim yok arabam yok ama bu Türk'ün var diyordu… Biz de düzgün değildik dediğim gibi yani İlk jenerasyonun çocukları gittiler orada uyuşturucu ile uğraştılar… Soygunculuk… arabanın camını kırıp arabanın teybini götürüp satıp diskoteğe gitmeler…. Daha sonra siyah kafalar demeye başladılar. Yani Türk demiyorlar siyah kafalar… Sigara içiyordum sigara izmaritini attım yere nasıl bir tane sopa kafama vurdular 90 yaşında bir tane Alman kadın o izmariti al hemen çöpe at dedi öyle şeylerimizi adamlar artık kabullenmemeye… Almanya'da ilk başta gelenleri tutuyorlardı daha sonradakilerden mideleri bulandı demek ki bir hata varmış." (K5)*

4.3.4 Evlilik ve Akrabalık Bağlarıyla Sürdürülen Göç ve İlişkiler Ağı

Tersine göç olgusunda önemli olan hususlardan bir tanesi de kurulan ilişkilerdir. Tersine göç eden bireylerin her iki yerleşimde de kurmuş olduğu ilişkiler ağı devam eder. Bu çift yönlü ilişkiler ağı ile kültürel etkileşimler ve toplumsal değişim yaşanmaktadır (Faist, 2003: 31). Sosyal ve ekonomik olarak tanımlanan göçler -genellikle bireysel olarak değil- gruplar halinde gerçekleştirilmektedir. Göç etme eğiliminde kişiler, gideceği yerdeki beklentilerinin bulundukları yerdekinden daha iyi olacağına inanmaktadırlar (Castles ve Miller, 2008: 9).

Katılımcılardan bazısı Iğdır'ın kendisine has tutucu bir yapısının olduğunu, evliliklerin genellikle Iğdırlı birisiyle yapıldığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların bazısı Iğdır'da evlilik yoluyla göçlerin gerçekleştirildiğini söylemiştir. Bu durum Almanya olan ilişki ve ağların evlilik vasıtasıyla kurulduğunu göstermektedir. Iğdır'da aile ve akrabalık bağlarının güçlü olması göç sürecine de yansımıştır. Bu durum göçlerin bireysel olarak değil de gruplar halinde gerçekleşmesine neden olmuştur.

[3] Detaylı Bilgi İçin Bakınız: Günter Wallraff, En Alttakiler, 1986, Milliyet Yayınları, İstanbul

> *"Halam da o tarihlerde gitmiş eşi de orada tanışmışlar evlenmişler geri kalan tüm akrabalar Iğdırlıyla evli... birisini buradan büyük mesela amcası dayısı buradan götürüyor. Sonra o geliyor buradan biriyle evleniyor kız erkek fark etmiyor. Akrabalarıyla eş dostla o da onu götürüyor yani aile birleşimi oluyor... Iğdır'da ya da Türk kişiyle evleniyorlar. %99'u diyebilirim bizim de Iğdırlılarda bu şey vardır. Yani bağlı tutuculuk." (K6)*

Katılımcıların birisi, Almanya'da iken tatillerde Iğdır'a geldiklerini ifade etmiştir. Katılımcı ve ailesi Iğdır'a geldiklerinde bir buçuk aya yakın kalmışlardır. Iğdır'da yaylalara çıkmışlardır. Gurbetteki bir kişinin bu şekilde tatillerinin olması Türkiye ile olan ilişki ve bağlarının devam etmesini sağlamıştır. Almanya ve Iğdır arasındaki ilişkiler yıllık yapılan tatil amaçlı geçici göçlerle canlı tutulmuştur.

> *"Türkiye'ye 2 yılda bir muhakkak geliyorduk. Burada tatil yapıyorduk. Tatillerde 5 hafta 4 hafta kalıyorduk. Taş çatlasa 6 hafta kalıyorduk... Yaylaya çıkıyorduk... Almanya'dan geldiğinde renk sarı rengim sarı oluyordu yaylaya çıkıyordum. Yanaklarım al al oluyordu. Her şeyi doğal sütü peyniri her şey doğal. Yani Iğdır çok hoşuma gidiyordu... Iğdırlı Iğdır'a çekmek için çok neden var. Başka yerlerde yaşayabilirler ama içlerine siner mi bilemiyorum." (K2)*

4.4 Tersine Göç süreci

Geri dönüş göçü olarak da ifade edilen tersine göç, göçmenlerin yurt dışında önemli bir süre geçirdikten sonra kendi istekleriyle geldikleri ülkeye geri dönme durumu olarak tanımlanmaktadır (Dustmann ve Weiss, 2007: 238). Tersine göç sürecinde birçok sosyolojik faktör rol oynayabilmektedir. Göçmenlerin sosyal veya politik sebeplerden dolayı hedef ülkelere uyum sağlayamaması, göçmenlerin bir miktar para biriktirdikten sonra geri dönme niyetinde olmaları emeklilik ve yaşlılık gibi nedenlerden ötürü tersine göç edebilmektedirler (Kunuroglu, Van De Vijver ve Yagmur, 2016: 6).

Bazı kaynaklarda göçmenlerin, geri dönmelerinin sebepleri çocuklarını kendi ataları ile birlikte ve atalarının kültürlerinde yetiştirmeyi tercih etmeleri olarak yer almaktadır. Ayrıca göçmenlerin anavatanları ile kurdukları ekonomik ve politik ilişkilerin istikrarı, göçmenlerin bulundukları ülkelerde iş sözleşmelerinin veya oturma çalışma izinlerinin dolması ve ev sahibi ülkede artık mevcut işlerinin olmaması, sınır dışı edilmeleri ve bulundukları ülkelerde kendileri için güvenlik sorunlarının bulunması, göçmenlerin gelenek ve göreneklerine uygun olmayan sosyal ve politik uygulamalar tersine göçün yaşanmasında etkili olabilmektedir (Segal, 2016: 174).

Geri dönenler döndükleri yerlerde değişim ajanı olarak da görülebilmektedir. Geri dönenler, kendilerini 'değişimin aktörleri' olarak algılayan ve anavatana geri dönmeyi ve değiştirmeyi, yeni fikirler ve değerler getirmenin yanı sıra ev sahibi ülkede edindikleri bilgi ve becerileri kullanarak dinamik bir grup oluşturabilmektedirler (Kunuroglu, Van De Vijver ve Yagmur, 2016: 6). Tersine göç, üstün teknolojik içerikli malların üretimini, yeni teknoloji ve fikirlerin kaynak ülkelere transferini sağlayabilmektedir (Kumar, Bhattacharya ve Nayek, 2014: 267).

Almanya ile yaşanan göç sürecinde beklentiler çalışmak için gelen işçilerin bir süre sonra ülkelerine döneceği yönündeydi. Ancak bugün bile aile birleşimi yoluyla bu göç sürmektedir. Göç edenlerin kalıcı olduğunun anlaşılması entegrasyon, eğitim, yasal düzenlemeler, vatandaşlık gibi konuların sıkça tartışılmasına neden olmuştur. Dünya üzerinde örneğine pek rastlanmayan kesin dönüş düzenlemeleri ise çalışmak için göçle gelen bazı göçmenlerin tanınan haklarla Türkiye'ye dönmeleri için özendirici şartlarla tersine göç sürecini teşvik etmiştir. Ancak çoğunluk tercihini kalmak yönünde kullanmıştır. Bu nedenle Almanya- Türkiye dış göç örneğinde güncel tartışmalar tersine göç, kalıcı göçmenlik, ikinci ve üçüncü kuşak göçmenler gibi kavramlar etrafında şekillenmektedir. Temel motivasyonu tıpkı diğer pek çok göç sürecinde olduğu gibi, ekonomik fayda sağlamak olan bu göç sürecinin Iğdır'da incelenen bu örnekler özelinde tersine göç motivasyonu kültürel aidiyet sağlanamamış olmasıdır. Katılımcıların bazılarının adli bir olaya karışmış olması toplumsal yaşamda kendilerini dışlanmış hissetmelerine sebep olmuştur.

Almanya'ya ilk gidenlerin birçoğunun belli bir birikim yaptıktan sonra memleketine geri dönme kararıyla yola çıkmıştır. Katılımcıların bazısı geri dönmüştür; ancak gidenlerin birçoğu geri dönememiştir. Önlerinde sürekli bir engel çıkmıştır. Fakat geri dönmekte ısrar edenler ve sonrasında da Iğdır'a geri dönenler de mevcuttur.

> *"İlk gittiğimde oraya ben burada yaşayamam bir gün döneceğim falan. Hepsinin bana dönütü şöyleydi. Ya sen de gitmezsin bizde ilk geldiğimizde öyle düşünüyorduk. İşte biraz kazanalım döneceğiz… Sonra bir baktım ki çocuklar olmuş okula başlamış çocukların eğitimi yarına kalmasın okulu bitirsinler döneriz… Hepsinin hayali böyle fakat bir türlü dönememişler." (K6)*

Katılımcıların bazısı evlendiği için Iğdır'a dönüş yapmıştır. Katılımcı Almanya'da doğup büyümüştür ve Iğdırlı bir kişi ile evlenmeyi tercih etmiştir. Katılımcılar evlilikte çatışma yaşanmaması için Iğdırlı bir kişinin Iğdırlı birisiyle evlenmesinin daha doğru olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların bazısının ailesi Iğdır'a kesin dönüş yapma niyetindedir. Ancak hala birtakım engellerle karşılaşmaktadır.

> *"Göç hikayem şöyle eşimle 2011 yılında tanıştık. Burada Iğdır'da tanıştık kendim aslen Iğdırlıyım. O da Iğdırlı…. 2014'te nişanlandım… Eşim benim Almanya'da yurt dışında hiçbir akrabam yok dedi… Hani buraya gelmeyi düşünür müsün dedi. Ben de gözü kapalı kabul ettim. Yani biraz da Memleketim diye kabul ettim baştan da… Babam Iğdır'a dönmeyi kesin düşünüyor. Annem emekli zaten hastalıktan emekli erken emekli oldu. Babamın emeklisine daha 4 sene var… Kız kardeşim doğum yaptı… Boşandı. Annem torununu yalnız bırakmak istemiyor. Babam burayı çok istiyor. Burada da evleri var mal mülkleri var." (K1)*

Katılımcılardan bazıları geri dönüş kararının aniden olduğunu ifade etmiştir. Ancak bu karar aniden olmasına rağmen sosyolojik alt yapısı olan bir karardır. Katılımcının anne ve babasının Almanya'da emekli olması, sürekli Iğdır'a gelip gitmesi, ayrıca Almanya'da karşılaştığı ayrımcılık ve dışlama, sürekli Türkiye'den haberdar olması, kendi kültürünü yaşatıyor olması (Caferilerin muharrem ayındaki etkinlikleri) katılımcıların geri dönüş kararını etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Ayrıca katılımcının milliyetçi duygularla yetiştirilmiş olması, kendi ülkesine ilişkin politik kararları takip etmesi katılımcının Türkiye'ye dönmesinde etkili olmuştur. Bazen geri dönüş kararında ve sürecinde bir değil birden fazla süreç etkili olabilmektedir.

> *"Ben çok zor karar vermedim. Aniden de oldu. Annem ve babam emekli oldu… O zaman Tansu Çiller başbakandı o Yunan Bayrağı ya inecek ya inecek O kadar milliyetçi duygularımı kabarttı ki… Tek ben geldim diğerleri kaldı… Evin en küçüğü de benim… Kardeşlerimden bile en çok tatil yapan bendim Iğdır'a en çok gelen bendim… Benim hemen hemen bir ayağım buradaydı yani… 1996 Iğdır'a geldim… 4 günden sonra gittim teslim oldum. O zamanlar Türkçe'm çok iyi değildi Ben Türkçeyi askerde öğrendim O zaman ben sonra benim için Almanya bitti zaten Almanya'da da çok sevmemiştim. Sevecek nedenlerim de yoktu… Onun için kendinize de zaman ayıramıyorduk. En sonunda bezdim… Annem ve babam için Almanya hiç yaşanacak yer değildi… Askerliğimi de yapmamışım. O günde de şehit haberleri geliyordu. Ben buraya Aslında gönüllü komando olarak geldim." (K2)*

Katılımcıların bazıları Almanya'da suça karıştığı için tersine göç etmiştir. Almanya'daki toplumsal yaşama entegre olamamıştır ve oradaki toplumla bütünleşememiştir bu yüzden sınır dışı edilmiştir.

> *"Buraya geri dönüş kararımda babadan kalan mülkümüz etkili oldu. Ben Almanya'da suça karıştım. Suçum olmadığı halde suçlu kişilerin yanında yer aldım diye beni de yargıladılar. Dört buçuk sene Almanya'da ceza evinde kaldım. Sonra da sınırdışı edildim. Almanya'da cezaevinde yaşadıklarımı bir Allah bir de ben bilirim." (K3)*

Katılımcıların bazıları Almanya'da ailevi problemler yaşamıştır ve orada yaşadığı sıkıntılardan dolayı göç etmiştir.

> *"Valla ben eşimden ayrıldıktan sonra nasıl söyleyeyim eee devlet çocukları göstermemeye başladı bana. Aldılar annesiyle birlikte taşındılar… Götürdüler işte göstermediler. Sürekli sorun çıkarttılar. İşte ee bir kere evlerine gittim. Kayın pederimin kaynanamın evine gittim baktım zorluk çıkarttılar tartıştık bayağı. En sonunda baktım olacağı yok zaten çalışıyordum*

ben işim de vardı. Bir gün öyle aniden bir karar aldım dedim ben gidiyorum köye. Ertesi gün gittim biletimi aldım uçağa bindim geldim." (K4)

Bir yerleşim yerine uyum sağlamak demek oranın toplumsal yapısına ve hukuk sistemine de uyum sağlamak anlamına gelmektedir. Bu alanlardaki uyumsuzluk da göçmenleri geri dönüşe zorlamaktadır. Katılımcıların bazısı Almanya'da cezaevine girmiştir ve orada adil olmayan bir şekilde yargılandıklarını ifade etmişlerdir. Yatırımların Iğdır'a yapılmış olması katılımcıların Iğdır'a dönmesinde etkili olmuştur. Katılımcıların tersine göç öyküsünde Almanya'daki sisteme uyumsuzluk ve oranın düzenine alışamama durumu söz konusudur.

" Türkiye'ye isteğimle geldim. Gelmeyebilirdim de 5 sene giderdim. Ülke dışında yaşardım dönerdim geri ben burayı tercih ettim. Neden tercih ettim. Babam da dedi git dedi, dükkânlarımız var dedi. Ben senden hiçbir şey istemiyorum dedi, git dedi. Orada dedi kiraları topla cezam bittiği zaman gelirsin. İki hafta sonra dedim artık dönmeyeceğim... Orada yani o anki yargılamada adil bir yargılama olmadı... Adil olmayan bir yargılama yapıldı bu adamın üstüne 17 kişi saldırmış doğrudur demediler... 6 ay cezaevinde kaldım... 23-24 yaşındaydım gençliğim cezaevinde geçti. Ben niye gideyim oraya hiç istemedim." (K5)

Katılımcıların bazısı çalışmak ve eğitim için Almanya'ya gitmiştir. Ancak oraya adapte olamamıştır ve geri dönmüştür. Ayrıca katılımcılar ailesi ile birlikte gitmediği için katılımcıların geri dönüşü daha kolay olmuştur. Ayrıca katılımcıların Almanya'daki kültüre, toplumsal yaşama uyum sağlayamaması söz konusudur.

"Dönmek istedim. Bunun da sebepleri işte dediğim gibi oraya. Bir türlü adapte olamam ben burada doğayı seviyorum. Bahçemiz balığa gidiyorum. Annem işte kardeşlerim falan burda." (K6)

4.4.1 Dayanışma, Uyum ve Bütünleşme

Günümüzde tersine göç sürecine göçmenlerin çocukları ve torunları da dâhil olmuştur. 1960'ların başından itibaren Yugoslavlar, Cezayirliler, Yunanlılar, Türkler, Faslılar, İspanyollar, İtalyanlar ve Portekizli göçmenler, ucuz işgücü olarak Batı Avrupa'nın zengin ülkelerinde istihdam edilmeye başlanmıştır. Başlangıçta kısa süreli ve geçici olması amaçlanan birçok göç, bu göçmenlerin çoğu yakın veya daha uzak gelecekte geri dönecekleri idealinden asla vazgeçmemiş olmalarına rağmen kalıcı yerleşimler haline gelmiştir. Göçmenlerin geri dönme isteği bazen çok güçlü olmakla birlikte göçmenler henüz geri dönmemişlerse miras ülkelerine gömülmeyi tercih etmektedirler (Kunuroğlu, Van de Vijver ve Yağmur, 2016: 4). Literatürde göçmenlerin torunlarının atalarının evlerine dönüşü, başka, yeni ve daha yeni bir göç şeklidir. Atalarının anavatanlarına geri döndüklerinde, geri dönenler kültürel yabancılar olarak marjinalleştirilebilir (Segal, 2016: 175). Bununla birlikte, bu tür etkileşimlerin etkisi büyük ölçüde bir yanda bölgenin 'soğurma kapasitesine' ve tersine göç ettikleri yere uyum sağlama kapasitesine bağlıdır (Kumar, Bhattacharya ve Nayek, 2014: 278). Bir yerleşim yerine yeni göç etmiş bir birey için orada kurulan ilişkiler, dayanışma ve bütünleşme önemlidir. Katılımcıların hemen hemen hepsi uyum problemiyle karşılaşmıştır. Bu uyum problemlerinin altında göçmenlerin küçük yaşta Almanya'ya göç etmiş olması ve Türkçeyi yeterince konuşmamalarına bağlı olarak oluşan dil sorunu, göçmenlerin Almanya'daki düzen ve sisteme alışmaları gibi sebepler katılımcıların Iğdır'a uyum sürecini zorlaştırmıştır.

Almanya'daki sistem ve düzene alışan katılımcıların bazıları düzenin burada olmamasını yadırgamıştır. Bu da katılımcıların Iğdır'daki kültüre ve düzene yabancı olduklarını göstermektedir

" İlk geldiğimde devlet dairelerine gittiğimde... Bu kadar düzensiz olduğunu ilk defa burada gördüm. Yani orada her şey çok sistematik çok düzenli tertipli... Yani burada böyle bir düzensizlik hâkim... Poliklinikler hiç yok orada ya doktorun muayenesi vardır... Makineler burada değil bir büyük şehre gitmemiz lazım." (K2)

Askere gitmek Türk kültüründe saygın ve onurlu bir yere sahiptir. Bir erkeğin askere gitmesi onu askerlik görevini yerine getirmeyenler arasında daha üstün bir konuma yerleştirir. Katılımcıların

bazıları Almanya'dan gelir gelmez Türk kültüründe gördüğü bu ulvi görevi yerine getirmiştir. Orada da dil problemi ile karşılaşmıştır ve birtakım anlaşmazlıklar yaşamıştır.

> *" Tabii ben burada dediğim gibi aslında 2 hafta sonra dedim askere gideyim… Krallar gibi de 18 ay askerlik yaptım. Orada da zorluk çektim. Askerlikte onbaşılık sınavı var dediler. Çavuşa dedim benim ismimi yazma, ben de okuma yazma yok okuyamam dedim… Böyle zorluklar oldu ama aslında alıştık yani Türkçeyi çok güzel orada çeşit çeşit memleketlerde arkadaşımız oldu onun şivesini öğrendim." (K5)*

Katılımcıların bazısı küçüklüğünden itibaren Azerice konuşmuş ve Azeri kültürüyle büyümüştür. Azericedeki ve Türkçedeki farklılıklar yanlış anlaşılmalara sebebiyet vermiştir. Ayrıca katılımcıların bazısı mezhepsel farklılıktan ötürü Iğdır'dan başka bir yerde yaşarsa zorluk çekeceğini ifade etmiştir.

> *"Askerde bile zorluk yaşadım. Askerdeyken Azerice ile burada konuşulan askerde konuşulan Türkçe arasında farklar var. Oruçta onlar sahur diyorlar. Biz obaş diyoruz. Sahurun ne olduğunu bilmiyordum Çavuş geliyor diyor ki sahura kalkacak mısın Ne diyorum?... Çavuş soruyor bana Müslüman değil misin? Ben diyorum Müslümanım. Diyor oruç tutmuyor musun? Ben diyorum tutuyorum. O zaman sahura kalkmayacak mısın?... Çavuşun sahur dedi bizim obaş dediğimiz. Buna benzer yanlış anlaşılmalar da olabiliyor…. Din konusunda da Iğdır'dan çıktığımız zaman zorluk yaşıyoruz. Mesela bizim namazda mührümüz olur. Onu başımızın altına koyarız. Ama insanlar yadırgıyor bunu." (K2)*

5 Sonuç ve Değerlendirme

Tersine göç, hem özel hem de genel bir kavramdır. Tersine göçü, bütünsel bir bakış açısıyla göç olgusu içerisinde değerlendirecek olursak özel bir kavramdır. Ancak her göç türünde tersine bir dalgalanmanın yaşanma ihtimali vardır. Bu açıdan da tersine göç genel bir olguya işaret etmektedir. Tersine göç bir eylemden ziyade sosyolojik yönleri olan çok boyutlu ve karmaşık bir olgudur. Tersine göç süreci ile ilgili sosyolojik bir analiz yapmak için göç öncesi (ilk göç süreci) süreçten başlayarak geri dönüşten sonraki durumu da kapsayacak bir biçimde tersine göçe yaklaşmak elzemdir. Araştırmanın yöntem kısmında bahsedilen aşamaların (dış göç ya da iç göç öncesi durum-göç hareketi-göç edilen yerdeki durum-tersine göç hareketi-tersine göç edilen yerdeki durum) her birinde göçmenleri tersine göçe teşvik eden eylemlere, söylemlere ve uygulamalara odaklanmakta fayda vardır.

Araştırma verilerinden yola çıkılacak olursa Almanya'ya ilk gidenler ile sonradan gidenler arasında birtakım farklılıklar vardır. Almanya'ya ilk gidenlere karşı bakış açısı olumludur. Çünkü Almanya'ya ilk gidenler oradaki işgücü ihtiyacını karşılamakta ve Almanların yapmaya tenezzül etmediği işleri yapmaktadır. Almanya'ya ilk göç edenlere karşı bakış açısı Türklerin belli işleri yaptıktan sonra ya da emekli olduktan sonra ülkelerine geri döneceği düşüncesidir. Ancak ikinci kuşak Türklerin ve göçmenlerin Alman vatandaşı olabilme hakkının gündeme gelmesi, Türklerin Almanya'da mülk edinmesiyle birlikte işin rengi değişmiştir. Kendilerini vatanlarının öz evladı olarak gören Almanların yabancılara bakışı değişmiştir. Başlarda kucaklanan Türkler (yabancılar da olabilir) artık bir düşman, tehdit ve suç unsuru olarak görülmeye başlanmıştır. Alman düzenine karşı tehdit olarak görülen Türklerin ilk fırsatta sınır dışı edilmesi söz konusudur. Katılımcıların özelliklerine bakıldığında dört tanesi Almanya'da adli olaya karışmış ve yargılanmıştır. Bu durum tesadüf değildir. Artan yabancı düşmanlığına bağlı olarak Almanya'ya göç edenlerin oraya uyum sağlayamaması tersine göçü teşvik eden bir süreçtir. Almanya'da tersine göçü teşvik etmeye yönelik sosyal yardımların azaltılması gibi hükümet politikaları da oluşturulmuştur. Türklere karşı siyah kafalar söylemine paralel olarak toplumsal yaşamdaki ayrımcılık ve dışlamalar Türkleri geri dönüşe zorlamıştır. Ayrıca katılımcıların yatırımlarını Türkiye'ye veya Iğdır'a yapmış olmaları da tersine göçte etkili olmuştur. Katılımcıların hepsi Azeri-Caferi kimliğine bağlı oluşturulan aidiyete sahiptir. Azeriler kendi içerisinde birbirleriyle dayanışma halindedir ve kapalı bir grup özelliği taşımaktadır. Bu etkili olan aidiyet dış göç sürecine ve tersine göç sürecine yansımıştır. Katılımcılar tersine göç ettikleri yere de belli bir süre uyum sağlamakta zorlanmışlardır. Iğdırlı kimliği ve aidiyetine sahip

olmaları Iğdır'daki toplumsal yaşamla bütünleşmeleri üzerinde olumlu etki yapmıştır. Almanya'dan Iğdır'a geri dönüş yapanlar üzerine olan bu çalışmada geri dönüşlerin yaşanmasında birden fazla etken rol oynamaktadır. Bu etkenler ilk göç (dış göç) süreci öncesinde geri dönüşe ilişkin niyetler, kararlar; dış göç sonrasında varılan ülkedeki karşılaşılan uyumsuzluk, dışlanma, ayrımcılık gibi sorunlar; göçmenlerin geldikleri yerlerdeki bağlarının devam etmesi, yatırımlarını anavatanlarına yapmış olmalarıdır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Grant Support: The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/ References

Abadan-Unat, N. (2017). *Bitmeyen Göç: Konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ammassari, S. (2009). *Migration and development: Factoring return into the equation*. UK: Cambridge Scholars Publishing.

Bovenkerk, F. (1974). *The sociology of return migration: A bibliographic essay*. Netherlands: Martinus Nijhoff.

Bulut Keskin, Ü. (2021). Tersine göç olgusu üzerine sosyolojik bir değerlendirme. A. Calap, ve C. Özgün (Ed.). *Kuramdan araştırmaya Türkiye'de göç olgusu* içinde (ss.17-31). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Cassarino, J.-P. (2008). Patterns of reintegration and development challenges. J.-P. Cassarino (Ed.) *Return migrants to the maghreb: Reıntegratıon and development challenges* içinde (ss. 9-32). European University Institute.

Castles, S. ve Miller, M. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararsı göç hareketleri* (B. U. Bal, ve İ. Akbulut, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Dustmann, C. ve Weiss, Y. (2007). Return migration: Theory and empirical evidence from the UK. *British Journal of Industrial Relations*, 236-256.

Faist, T. (2003). *Uluslararası göç ve ulusaşırı toplumsal alanlar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Glesne, C. (2015). *Nitel araştırmaya giriş* (A. Ersoy, ve P. Yalçınoğlu, Çev.). Ankara: Anıı Yayıncılık.

Gmelch, G. (1980). Return migration. *Annual Review of Anthropology, 9*, 135-59.

Gümüş, N., İlhan, A. ve Gülersoy, A. (2013). Bir tersine göç örneği: Köprücük Köyü (Varto-Muş). *Turkish Studies,* 233-261.

Gün, E. ve Tekemen, H. (2021). Akdeniz'de Düzensiz Göçler ve Göçmenler: Terraferma Filmi Örneği. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, *2* (1), 64-76.

Hermele, K. (1997). The discourse on migration and development. T. Hammar, G. Brochmann, K. Tamas, ve T. Faist (Ed.), *International Migration, Immobility and Development Multidisciplinary Perspectives* içinde (ss. 133-159). Oxford-New York: Berg.

Kaygalak, S. (2009). *Kentin mültecileri: Neoliberalizm koşullarında zorunlu göç ve kentleşme*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Keleş, R. (2002). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Yayınları.

Kepenek, E. B. ve Uğuzman, T. (2018). Haydi köyümüze geri dönelim! Tersine göçün sosyoekonomik etkileri: Yeniyol Köyü örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 11-36.

Kılıçbay, M. A. (2003). Kimlikler okyanusu. *Doğu-Batı Dergisi*, 153-159.

Kumar, P., Bhattacharya, U., ve Nayek, J. (2014). Return migration and development evidence from India's skilled professionals. G. Tejada, U. Khadria, ve C. Kuptsch (Ed.) *Indian skilled migration and development: To Europe and back* içinde (ss. 264-284). Springer.

Kumar, R. (2011). *Araştırma yöntemleri: Yeni başlayanlar için adım adım araştırma rehberi*. (G. Şekercioğlu, Ö. Çokluk, ve H. Atak, Çev.) Ankara: Edge Akademi Yayın Dağıtım.

Kunuroğlu, F., van de Vijver, F., ve Yağmur, K. (2016). Return migration. *Online Readings in Psychology and Culture 8* (2). Doi: 10.9707/2307-0919.1143

Kuschminder, K. (2017). *Reintegration strategies conceptualizing how return migrants reintegrate*. Palgrave Macmillan.

Kümbetoğlu, B. (2017). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev.) Ankara: Nobel Yayıncılık.

Neuman, W. L. (2016). *Toplumsal araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar* (Cilt I). (S. Özge, Çev.). Ankara: Yayın Odası Yayıncılık.

Ravenstein, E. G. (1885). The laws of migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 167-237.

Rutherford, J. (1998). Yuva denilen yer. J. Rutherford, (Ed.) *Kimlik; Topluluk, kültür, farklılık* içinde, (İ. Sağlamer, Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Segal, U. A. (2016). Opportunities and challenges of return migratıon. Q. Xu, ve L. Jordan (Ed.) *Migrant workers* içinde, (ss. 171-189). Nova Science Publishers.

Şener, M. Y. (2018). Return migration of qualified Turkish migrants from Germany and the US. *The Journal of Humanity and Society*, 1-22.

Şahin-Kütük, B. (2015). Türkiye'den Batı Avrupa'ya işçi göçünün sosyolojik çalışmalara yansımaları. *Sosyoloji Konferanslar* (ss. 609–654).

Üner, S. (1972). *Nüfusbilim sözlüğü*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

journal of sociological context
sosyolojik bağlam dergisi

ISSN: 2757-5942. Sosyolojik Bağlam®, 2021 2 (2) 55-74
https://doi.org/10.52108/2757-5942.2.2.4

◆ *Review Article*

Human Mobility Towards Turkey: A Retrospective Endeavor to Understand*

Merve Suzan ILIK BİLBEN **

0000-0003-3668-0848

ARTICLE INFO

Submitted: 02.03. 2021
Revision Requested: 19.05. 2021
Final Revision Received: 22.05. 2021
Accepted: 29. 07. 2021
Published Online: 15.08. 2021

Keywords:

Sociology
International Migration
Turkey
Social Cohesion
Securitization

A B S T R A C T

Last decade, Turkey experienced the most extensive migration raids in its history. The transition of Turkey from a migrant-sending country to a transit and target country is one of the most referenced periodization practices in the literature. However, Anatolia has a history of migration with very different experiences by its location. Human mobility is inherent to the structure of this geography, even though its quality and quantity have changed and transformed in the historical process. Therefore, it is important to understand that Turkey, which is home to the most significant number of forced migrants in the twenty-first century, is historically a country of migration. Hence, in this article that attempts to understand human mobility towards Turkey, we have focused on Turkey's changing position on the international migration scheme after summarizing the migration flows before and during the republic period to capture the holistic perspective. Based on the current research, reports, and statistical data, this article seeks a better understanding of the possibility and sustainability of social cohesion and integration in Turkey, in a global world characterized by uncertainties, risks, and pursuits.

**This article refers to a part of the author's master's thesis titled "A New Global Problem, An Old Coping Mechanism: Anthropogenic Climate Change Induced Migrations and Turkey", completed at Akdeniz University Social Sciences Institute.

*Corresponding Author: M. Suzan Ilık Bilben (Res. Assit.), Akdeniz University, Faculty of Letters, Department of Sociology, Antalya, Turkey.
✉ mervesuzanilik@akdeniz.edu.tr
Citing This Article: Ilık-Bilben, M. S. (2021). Human Mobility Towards Turkey: A Retrospective Endeavor to Understand. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, *2* (2), 55-74. Doi: 10.52108/2757-5942.2.2.4

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

1. Introduction

In the "Age of Migrations" (Castles & Miller, 2008), where the world population mobility is increasing and the turmoil in one part of the world can easily affect not only its surroundings but also the other end of the world. The tension between countries and societies is increasing, the "culture of living together" has become more critical than ever. It is possible to assert that the act of migration is generally a change of the place of residence as "permanent" or "semi-permanent", out of the administrative border (Faist, 2003, p. 41). In other words, many theories have been put forward to explain the functioning of the act of migration, which is defined as "moving from the original place to the desired place" (Karpat, 2003, p. 3).

The principal concept on which almost all definitions of migration are based is human 'mobility'. However, this basic approach is not sufficient to explain the multidimensional and multi-layered migration phenomenon. Since the border between migration and mobility is not clear, we can speak of the existence of many types of migration, which complicates distinctions based on time (short-medium-long, cyclical, reverse) and distance (different circulation patterns and different circulation geographies) scale (Mavroudi & Nagel, 2016, p. 4). The perception of space is not only a tangible asset for the individual, but also an inseparable part of the sense of identity and belonging, and the most visible component of his cultural existence. For this reason, migration is sometimes the result of a change and sometimes a harbinger of many changes (Göker, 2015, p. 28). Migration, which can take place both as a cause and as a result in every period of history and is one of the influential factors in the demographics, culture, economy, and politics of societies, has been a phenomenon studied by different scientific disciplines due to its sophistication (Gürkan, 200, p. 1). The reason why migration is a sociological phenomenon, among many other disciplines, is the existence of intertwined social transformations and the vast expanse of social problems caused by migration.

The act of spreading and settling on the world itself is a history of migration. Migration has always existed, even though its origins and consequences have significantly changed throughout history. According to Ortaylı (2006, p. 19), the necessary action of people as a society is "migration", if migration has ended somewhere, it implies that the society is dissolving. Migration events that affect the development and alteration of human history (Çağlar, 2011, p. 56) are, in a way, one of the creators of history. Almost all of the changes that carve out human history, such as natural disasters, conquests, geographical discoveries, colonization, industrialization, and international trade are somehow the cause or result of migration. The phenomenon of international migration, which is dynamic and multidimensional, is a phenomenon that reshapes societies and cultures all over the world, beyond being a movement that transcends borders. The current populations of countries such as the United States of America, Canada, Australia, New Zealand, and Argentina, known as "classical immigrant countries", are the result of a history of large-scale migrations, often at the expense of the indigenous population (Castles & Miller, 2008, p. 11). As in the case of Israel, immigration can play a central role in the construction of a country (Öner, 2012, p. 13).

Although international migration movements have existed since the early periods of human history, efforts to establish a regime in this area have started relatively recently. Population movements during and after the Second World War triggered cooperation efforts on international migration and made possible the establishment of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) and the European Intergovernmental Committee on Migration (ICEM), known as the International Organization for Migration (IOM) nowadays (Ihlamur-Öner, 2012, p. 578). Since the 1990s, but especially since 2000, we have seen that international migration studies and global cooperation have increased. While transboundary human movements have shaped states and societies since ancient times, the distinctive features of human movements in recent years are their global scope, centrality in local and international politics, and enormous economic and social consequences (Castles & Miller, 2008, p. 5). Then, as Kümbetoğlu (2012, p. 51) states, *"The impact of migration on human lives, efforts for harmony, integration, and re-establishment of life make migration studies not only for recording purposes but also to be in-depth and detailed studies".* Cross-

border studies, which try to illuminate the link between migration and many different fields such as youth, gender, belonging, identity, health, urban space, citizenship, development, border control, have a significant role in understanding cross-border mobility (see ERC, 2017).

While the migration literature establishes connections between the sub-headings it creates for analytical purposes and the main reasons that lead people to move, on the other hand, it stumbles into "producing a kind of knowledge and perception that these subheadings are separate situations as if they can be completely abstractable from each other" (Akalın, 2012, p. 89). Today, indeed, it is almost impossible to reveal exactly why people in refugee camps in southern Turkey migrated. Considering that the individual evaluates the pushing factors of the geographic and social environment and the attractive factors of the place where s/he can move, it is understood that the individual's preferences and personal expectations from migration are important in the decision of migration (Göker, 2015, p. 39-40). However, the distinction that is intended to be made here leads to a dangerous and unrealistic abstraction, as the act of migration is completely outside or within the will of the individual. In other words, *"...it is misleading to define every migration made due to socio-economic reasons as voluntary migration, and it can be equally misleading to define forced migration as a flight that occurs only as a result of war, conflict, or natural disaster"* (Tuzcu, 2008, p. 1). Referring to the difficulty of classifying these phenomena, Faist (2003, p. 48) also emphasized the importance of questioning whether the villagers fleeing the drought in the Sahara are voluntary migrants or forced migrants, or whether the migrants trying to get rid of the high unemployment rate in their homeland are fully voluntary migrants. It is debatable how useful and meaningful it is to try to determine exactly how many of the immigrants, who are buried in the salty waters of Mediterranean almost every week are volunteers nowadays. In the rapidly globalizing world of the 21st century, these distinctions have become more controversial than ever. Instead of taking the compulsory-voluntary distinction as a dichotomy, possibly it is more meaningful to think that the degree of freedom extends from high to low, from reluctance or necessity to voluntarism (Faist: 2003, p. 49).

The Republic of Turkey has experienced the largest migration influx in its history in the past 10 years. Today, Turkey ranks 1st in the world as a developing country hosting approximately 4 million forced migrants, of whom about 3.6 million are Syrians under temporary protection, and approximately 400,000 are refugees and people of other nationalities with asylum status (UNHCR, 2019, p. 1). Although Turkey's transformation into a country of immigration, a transit country in the 1980s, and a receiving country in the 2000s, since its establishment, is a periodization practice frequently used in the literature, Anatolia has a thousand-year migration history with very different experiences due to its location. Although the quality and quantity change and transform in the historical process, human mobility, which is always in a state of flux, is inherent in the structure of this geography. For this reason, it is important to understand that Turkey, which has hosted the highest number of forced migrants in the 21st century, is also a country of migration historically. However, in this article, it is rather difficult to point to the entire incoming, passing, and outgoing flow also all phases of the thousand-year history of migration. Consequently, in this article, which attempts to understand human mobility towards Turkey, the pre-republican and republican period migration movements, which seem essential to capture a holistic perspective, are summarized and the changing position of Turkey in the international migration order is emphasized. Based on current research, reports, and statistical data, the study strives to better understand the possibility and sustainability of social cohesion and integration in Turkey in a global world characterized by risks, uncertainties, and pursuits in the final analysis.

2. Pre-Republican Migration Movements

Tekeli (2008, p. 142) describes the characteristics of the forced displacement movements of the classical Ottoman order in the 16th century; being a centralized autocratic country, striving for continuous growth around the principle of gaza (holy war in Islam), determining both the control of the surplus product and the military power of the Empire, and allowing different religious groups

to live together without jeopardizing the integrity of the Empire. In this period, when individual rights were not institutionalized, the Empire institutionalized the forced displacement of people with the "exile" system (Tekeli, 2008, p. 144). In the 17th and 18th centuries, there were changes in the settlement policies, and in this period, the settlement of nomadic communities gained importance. With the settlement of the Yoruk, Turkmen, and Kurdish tribes from the West to the East and the Arab tribes in the south of Anatolia, the aim is to increase agricultural production and to ensure security within the borders of the Empire. In the 18th century, it is seen that voluntary displacement due to the developments in the economy and foreign trade and forced displacements in consequence of the settlement of the tribes came to the forefront. In the 19th century, in addition to the mass Muslim-Turkish movements coming from the lands separated from the Empire, developments such as private property rights, increasing capitalist relations, restrictions on the absolute authority of the sultan, regulations that facilitated the flow of goods, capital and human capital brought about the voluntary movement of population and the decrease in state's role and changes in the implementation of the resettlement policy (Tekeli, 2008, p. 146-149).

One of the preliminary groups that come to mind when it comes to migration or migrants is the Romany, which is an integral part of the Anatolian migration history. Although the concept of Romany is widely used in the international literature compared to the concept of Gypsy due to its negative connotations, it is also stated that the word "Gypsy" should be used precisely in terms of "return of dignity". Yet, these prejudices induce severe racism against these groups or individuals in many parts of the world. Gökçen (2015, p. 37) stated that although the fact that they are in a constant state of migration is overemphasized, the fact that there are many places where they "put down roots" is often ignored in current discussions. He also indicates that Anatolia and Thrace are geographies that are acquired "home" by them and played an important role in shaping their cultures (Gökçen, 2015, p. 37). The Romany left India and migrated to Anatolia under Byzantine influence, passing through the territory of today's Iran and Armenia, and then the Balkans hosted the Romany for four to six centuries. The Ottoman Empire made a place for themselves in the palace environment and the army with their craft and skills (Gökçen, 2015, p. 39-43). Today, the Romanies are an integral part of the Anatolian mosaic with the Rom, Dom, and Lom groups. Compared to the Lom living in the Eastern Black Sea Region and the Dom living in the Southeastern Anatolia Region, it is possible to say that the Rom groups living in the western parts of the country are the most well-known Romany groups (Kolukırık, 2008, p. 154). Although academic studies towards a closer understanding of these groups have increased in recent years, the need for policies to improve their disadvantaged positions and socio-economic conditions has not decreased.

Another group that used Anatolia as a frequent destination and made a homeland for a long time has been the Jews. Although it is known that the Jewish presence in Anatolia dates to the Roman Empire period, the most prominent contact between Turks and Jews in history was the freedom of religion and conscience granted to Jews fleeing from Byzantine oppression during the Seljuks period. Since then, when we take into account the migration of Ashkenazi Jews from Europe in the 14th and 15th centuries, migration of Sephardic Jews from Spain and Portugal, migration from Apulia, Bohemia, the Netherlands and Podolia (Poland), migration from Southeast Europe, the Balkans, Central Europe, and Russia during the Ottoman Empire and migration experienced in the years of modern Turkey and the Second World War, Turkey has often been an accredited country for Jews (Güleryüz, 2015, p. 50-70). Furthermore, the effect of Jewish refugees, including scientists, artists, and philosophers, who took refuge in Turkey upon the start of the Nazi regime in Germany in 1933 on the Turkish understanding of art and science is very noteworthy (Durugönül, 2013, p. 415).

When we look at the migrations from Africa to Turkey, the forced migrations that took place mostly through the institution of slavery in the four-hundred-year period between the 16th century and the First World War were replaced by voluntary African migrations, which intensified rapidly especially after 2000 after a gap until the 1990s (Şaul, 2015, p. 77-78). Following the Ottoman-

Russian Wars in 1787 and 1828-29, as a result of the narrowing of the Ottoman borders in the Caucasus and the expansion of the Russians, over 1 million Circassians had to leave their homeland and seek asylum in the Ottoman Empire, also known as another forced migration, called 1864 Circassian exile (Kaya, 2015, p. 140-141). In the same period, the migration of Crimean Tatars and Nogais, which reached massive dimensions after the Crimean War, lasted for nearly two centuries in waves, and Crimean Tatars and Nogais also benefited from practices such as land allocation and tax exemption, as with other migrating groups (Yakut, 2015, p. 122-130-131).

The mass migrations that emerged in the countries that separated with the disintegration of the Ottoman Empire and established a nation-state were directed to the Ottoman lands in consequence of some military, political, economic, and social concerns. It should not be forgotten that these developments paralleled the process of nation-statization and the modernization process that required social, economic, and cultural reforms in the 19th century:

> *"While the social and political structures were changing, the fact that mass migrations coincided with the same period accelerated these changes and transformed the social structure of the society. ...These immigrants not only changed the demographic structure but also led to social, political, ideological, and economic changes. For this reason, the role of migration, forced or not, in the transformation of the Ottoman Empire and in the formation of today's Turkey cannot be denied (Kale, 2015, p. 167)".*

As a result of the successive Balkan Wars, the First World War, and the National Independence War, migrations took place from every piece of land separated from the Ottoman Empire to Anatolia and from Anatolia to the new nation-states, especially the Balkans. When the dust settles, the population composition and ethnic structure of Anatolia changed significantly (Tekeli, 2008, p. 155-158).

3. Republican Era Migration Movements

Tekeli (2008), who stated that the displacement movements experienced due to the people's dependence on the land before industrialization would not take place without their will that is, not voluntarily, hence this could only be the case in modern industrialized societies, concludes that migration is a concept of modernity. Therefore, based on the pre-admission that the phenomenon of migration is closely related to the modernization process, it qualitatively analyzes the one hundred and fifty years' period from the middle of the 19th century, when the humble Ottoman modernity began to develop, to the present, under four migration categories. The first of these categories is Balkanization migrations covering the years 1860-1927, the second is rural-urban migrations covering the years 1954-1980, and the third is inter-urban migrations that became dominant after 1975. The fourth category is related to the concept of life routes, which he put forward based on the fact that people change places immensely nowadays (Tekeli, 2008, p. 43-44).

Another periodization practice that can be put forward while historically examining the migration flows towards Turkey and from Turkey to other countries is follows as 1923-1960, 1960-1980 and after the 1980s (Eder, 2000; İçduygu, 2008 cited in İçduygu & Biehl, 2012, p. 9-10). According to İçduygu and Biehl, the results of the "Turkification" policies carried out by the state to create a culturally, linguistically, and religiously homogeneous "Turkish" society in the period between 1923 and 1960, which covers the first stages of the nation-state establishment, can be seen. The rate of non-Muslim minorities, which was 19 percent in 1914, was calculated as only two per thousand in 2005 (İçduygu & Biehl, 2012, p. 10-11). Undoubtedly, international developments have a role in this change as well as domestic policy dynamics. Although the migrations caused by the homogenization of the populations of the nation-states continued in the period between 1960 and 1980, labor migration from rural areas to cities and abroad with increasing urbanization characterized this period. In consequence of family reunifications and asylum applications after the labor migration abroad, Turkey has maintained its position as a country of emigration for a long time. However, after the 1980s, Turkey started to become a frequent destination for migrants whose ethnic or religious identity is not Turkish and started to meet the phenomenon of

"foreigners" coming to or passing through Turkey (İçduygu, 2004; 2008 cited in İçduygu & Biehl, 2012, p. 13).

Many different periodization studies regarding the migration movements of the Republic period in the context of irregular migrations, forced migrations, migrations from rural to urban areas, or external migrations show us that the history of the Republic of Turkey, as the history of civilizations, is a history of migration. Migration, which is a natural necessity of the construction of the Republic, industrialization, and development, has affected the social change process as a tool of social mobility in a way specific to the changing conditions of each period. Although the intensity of migration movements from rural to urban has changed from time to time since the establishment of the Republic, it has a regular flow. However, in this process, two important waves stand out in terms of reasons and motivations for migration. The first of these is the movements in the 1950-1970 period that started after the mechanization in agriculture, and the other is the movements in the 1980-1990 period, which was seen as a result of the attractive factors in the cities (Levent, 2019, p. 118-119; Özdemir, 2012, p. 2-10).

Especially beginning from the 1950s, due to internal migrations caused by rapid population growth, land fragmentation by inheritance, and intensive agricultural practices occurred in Turkey's demographic structure. Yalçın (2004, p. 115-117) summarizes dynamics affecting internal migration in Turkey as technological transformation in the rural structure, the rapid development of industry in some cities, rapid population growth, repulsive reasons for the village and attractiveness of the city, blood feuds in the countryside and terrorist incidents. As Güçlü (2002, p. 27) pointed out, urbanization movements that emerged in behalf of all these developments are a contemporary phenomenon that became visible after the 1950s in Turkey, as in many developing countries. With the change in the nature of the state, development and the welfare of the people have formed the basis of population displacements within the understanding of the welfare state, and the importance of settlement in cities has increased with the acceleration of urbanization (Tekeli, 2008, p. 160-163).

After 1970, cities in the West became more attractive due to the increase in industrial capacity, social facilities, and communication tools. They offer a relatively safer life. Since the establishment of the Republic, the population of Turkey has increased approximately six times. The rural-urban population balance, which is proportionally similar, has changed considerably since the 1950s. While the share of the urban population in the total population was 25.04% in 1945, this rate was 77.30% in 2012 (Şen, 2014, p. 252). Although some different push and pull factors have come into play periodically, the primary motivation of rural-urban migration in Turkey is the decrease in agricultural value-added parallel to the increase in urban employment opportunities. Similarly, in a very recent study, a negative relationship was found between the ratio of rural population to the total population and urban employment and a positive relationship between agricultural added value (Aktaş & Şahin, 2019, p. 232). In recent years, although the migration movement and migration effectiveness in Turkey differ between years, it is seen that the positive effect is especially evident in the western regions, and Istanbul, West Marmara, Aegean, East Marmara, and West Anatolia are the leading ones (Ünal, 2019, p. 755,737).

On the other hand, we see that lifestyle migration, which has been influential in the world, especially in the 21st century, has recently taken place in Turkey. Urban conditions resulting from the spatial and social transformation in the demographic structures of metropolitan cities direct individuals to smaller cities that are relatively safe, have a low population density, and have a higher quality of life (Kızıltepe, 2020, p. 64). In this context, different trends emerging in urban life, especially ecological lifestyle, shape rural-urban, urban-rural, and rural-rural migration models. As a result of the national quarantine practices due to the Covid-19 pandemic, many households preferred not to return to metropolitan cities after the summer period. There is a possibility that this temporary preference may become permanent in the post-corona period.

The Republic of Turkey has been the target or route of international migrations and human mobility within its lands since its establishment. Although the quality and quantity of human mobility towards the country has changed over time, it has become an integral part of the international migration order due to its geopolitical position. The study of Levent (2019, p. 120), which makes a chronological list of migration waves to Turkey, presents an excellent picture for understanding the human mobility that has come to Anatolian lands since the establishment of the Republic and its effect on the demographic structure. Accordingly, with the population exchange agreement of 1924, approximately 500,000 people from Greece settled in the country's rural areas in the northwest. Between 1924 and 1950, 305,158 people from Yugoslavia and Macedonia settled in the cities in the north of Thrace. Between 1925 and 1979, 491,582 people from Bulgaria in three different waves mostly settled in rural areas, and about 800,000 people who came with the 4th Wave in 1989 settled in the cities. In 1979, about 1,000,000 people from Iran turned towards metropolitan cities, especially developed cities in the West and Southwest. In recent times, although the overall numbers are not known, it is seen that the migration waves from Uzbekistan, Uyghur Autonomous Region, Kyrgyzstan, Kazakhstan, and especially Afghanistan exhibit a similar settlement pattern. As a result of the Gulf War, 519,031 refugees from Iraq moved to the cities in the West and Southwest. It is seen that approximately 48,000 immigrants from Bosnia, Kosovo, and Macedonia entered the country between 1992-2001. Lastly, although the history of migration movements from Syria to Turkey dates back to 1945, there is no clear information about the rates before 2011. However, 3,666,059 asylum seekers who came after 2011 preferred to stay in cities close to the border and metropolises (Levent, 2019, p. 120).

As can be seen, Anatolian lands have a substantial history in terms of their location in the context of forced migrations. Anatolia's memory of forced migration expanded considerably during the First World War, between the two world wars and the Second World War, which passed with "dispatch", "exchange" and "deportation". Between the years 1950-1990, Turkey became one of the target countries of forced migration, primarily as a result of the Cold War policies, and after the deterioration of the bipolar order, it continues to be the addressee of the forced migrations brought about by regional problems such as Bulgaria, Bosnia, Kosovo, Iran, Iraq and today Syria (Özgür, 2012, p. 200-211).

It is widely stated that Turkey has turned into a country of immigration and/or transit from being an emigrant country with the changing conditions after the 1980s. It is possible to say that the ongoing environment of conflict in the Middle East is largely effective among the reasons behind this change (İçduygu & Biehl, 2012, p. 15). Regulations in Turkey are based on the United Nations Convention Relating to the Status of Refugees, signed in Geneva in 1951 and entered into force in 1954. Following the updates made with the 1967 New York Protocol, the regulations regarding migration and asylum movements are based on the 1994 Asylum Regulation, and in this context, the distinction between refugees and asylum seekers creates a distinction based on quantity, quality, geography, and time (Kartal & Başçı, 2014, p. 282-283). At this point, Turkey mostly becomes a transit country for those who want to reach the West due to the "geographical limitation" it has put into the 1951 Geneva Convention. Accordingly, Turkey only grants asylum to people of European origins and only gives temporary asylum to those coming from Africa and the Middle East. For this reason, it is stated that most individuals coming from these regions either moved to Europe or returned to their countries after staying in Turkey for a certain period. According to the General Directorate of Migration Management of the Ministry of Interior:

> *"Turkey accepted the 1951 Geneva Convention by ratifying it in the Turkish Grand National Assembly with the Law No. 359 on 29 August 1961. However, considering its geopolitical position, Turkey has used its right of choice to determine the refugee status and stated that it will only accept individuals who come to Turkey from Europe and seek international protection as refugees under the contract (Migration Report, 2016, p. 75)."*

In this context, refugee, conditional refugee, and subsidiary protection statuses are given if the requests of those who request international protection from Turkey are evaluated positively. The majority of asylum seekers in Turkey are Iraqis and Iranians in the past, and Syrians and Afghans in recent years. It is possible to say that African asylum seekers, who are always relatively few, mostly come from North African countries, and that those coming from Central and West African countries generally do not apply for asylum, which increases the rate of illegal economic migration (Yükseker & Brewer, 2010, p. 300).

It is avowable that Turkey continues to experience the consequences of *"being in a geography affected by almost all forms of migration movements"* (Ünver, 2009, p. 86). If we periodize Turkey's irregular migration history, it is possible to talk about the existence of four different periods: the emergence period covering the years 1979-1987, which was especially affected by the influxes after the Iranian revolution; maturation period covering the years 1988-1993, revealing different types of migration such as asylum, transit migration and circular migration; with the increasing amount of irregular migration, the saturation period between 1994-2000/2001, when national regulations were tried to be harmonized with international regulations, and finally, the institutionalization period extending from 2001, when irregular migration, human trafficking, and human smuggling issues heavily occupied the country's agenda (İçduygu, 2005; İçduygu & Sert, 2012 cited in İçduygu, 2015, p. 281). In this context, Turkey has been a transit country for migrants from Central and Western Asian, Middle Eastern, and African countries, and a target country for migrants from former Iron Curtain countries.

Since the 1990s, there has been a severe increase in the number of irregular migrants coming to Turkey from the Balkans and former Soviet countries. *"About 25% (177,000) of the 763,000 people arrested in Turkey between 1996 and 2008 were the citizens of Armenia, Azerbaijan, Bulgaria, Georgia, Moldova, Romania, Russian Federation, and Ukraine"* (İçduygu & Biehl, 2012, p. 25). Statistical data in recent years also show that this trend is in progress. The number of irregular migrants apprehended in 2015 increased by 150% compared to 2014 and reached 146,485. Thus, the number of irregular migrants apprehended between 2005 and 2015 was 643.397, and the number of people apprehended as migrant smugglers within the scope of irregular migration was 4.471 (Migration Report, 2016, p. 64-65). At the end of this process, it is stated that the migration regime in Turkey institutionalizes the country by defining it as a country that receives migration and provides a transit area for migration (İçduygu, 2015, p. 282). In other words, it is necessary to understand the changing position of Turkey from the source country to the transit and then to the target country.

4. Turkey's Changing Position on the Global Migration Map

The economic, demographic, and political developments experienced in Turkey in the 2000s have not only changed Turkey's position in the global economic and political order but also made it one of the main immigration countries (Düvell, 2020, p. 18). The relatively high political stability experienced is the basic dynamics of this change in the position of the economic growth and the liberal visa regime (Düvell, 2019, p. 2227). Current developments indicate that Turkey's position on the global migration map has changed, that the irregular migration flow towards developed countries, especially EU countries, in the East-West and South-North axis has become one of the intense passing corridors and the influx of asylum seekers is increasing (Kartal & Başçı, 2014, p. 293). On the other hand, in addition to the traditional target countries such as the EU, another target country zone has emerged, for example, stretching along the southern edge of the Mediterranean, from Morocco to Turkey, Russia, and Kazakhstan. One of the main target countries of the three incoming flows coming from the four types of sending countries in this region (1st Group: Belarus, Turkmenistan, Uzbekistan, Tajikistan, and Kyrgyzstan; 2nd Group: Moldova and Ukraine; 3rd Group: Azerbaijan, Armenia, and Georgia; 4th Group: Syria) is Turkey (Düvell, 2020, p. 19-20).

In addition to these mobilities, we can talk about the existence of migrations from Europe to Turkey, especially the backward migration of European citizens of Turkish origin. Migration from Germany to Turkey numerically exceeded the migration from Turkey to Germany as of 2006 and remained negative for the next five years (Sirkeci et al. 2012, p. 377-378). Although the backward migration of European citizens of Turkish origin played a major role in the emergence of this statistic, the migration of European citizens to Turkey also has a share. In this context, Balkır & Kaiser (2015) extended the study of Suzan Erbaş (1998) based on German migrants to include citizens of other countries of the EU and presented a complementary classification. According to this study, the groups living in Turkey are as follows:

a) Officials and representatives of EU or foreign companies or institutions,
b) EU citizens whose spouses are Turkish citizens,
c) Children of EU-Turkish families formed by mixed marriages,
d) Retired EU citizens,
e) EU citizens seeking an alternative lifestyle,
f) EU citizens of Turkish origin,
g) "Bosphorus Germans"
h) Refugees -especially those who came from Germany within the framework of the Nazi regime- (Balkır & Kaiser, 2015, p. 225-226).

The Europeans, who have been called "Levantine" since the Ottoman Era, have carried out their commercial activities freely through privileges they have, so they have continued their existence in Anatolian lands for many years. Under the liberal economic policies put into practice since the 1980s, the commercial relations that emerged as a result of Turkey's becoming attractive for foreign capital brought along the highly qualified immigrants, also known as "transnational elites". In addition to this group, which is evaluated in the context of migration from Europe to Turkey, Özbek (2010, p. 161) mentions the existence of two other groups: The first group consists of retirees who want to spend the "evening of their lives" in Turkey, citing cheap living expenses, mild climate, and attractive nature, and the second group is cultural pessimists who are critical of living conditions such as the inhospitality and materialism they claim to exist in their own country. In the 2000s, Turkey, along with Greece and Croatia, was added to countries such as Spain, Portugal, and Italy, which are traditionally preferred for the type of migration that is referred to as international retirement migration or post-retirement migration in the literature (Özerim, 2012, p. 4767). As in many other countries, retirement migrations in Turkey have chosen touristic settlements with more preferred climatic conditions. Nowadays, the towns and districts on the Mediterranean and Aegean coasts have a considerable retired European population.

However, the migration flows that change Turkey's position on the international migration map does not come from the West. Basically, most of the international migration towards Turkey comes from neighboring countries or distant countries of Asia and Africa (Kolukırık, 2014, p. 37). Turkey, where migration, asylum, and temporary protection have become an important component of the political literature and the agenda, has been accepted as one of the central countries of forced migration, especially with the mass Syrian migration after 2011 (Tanrikulu, 2020, p. 11; Nizam & Rose, 2019, p. 98). The tent cities of Altınözü on June 9, 2011, and Boynuyoğun on June 12, 2011, were established due to the ongoing waves after the group, which came as a result of the first mass population movement from Syria to Turkey on April 29, 2011, was settled in the center of Yayladağ, the first tent city area. In the following period, the pronounced red lines regarding the number of asylum seekers had to be revised many times. Moreover, in addition to the fact that the occupancy rate of the camps has reached 100%, there has been an incalculable increase in the number of refugees in non-camp areas. In the three-and-a-half-year period from April 2011 to December 2014, the number of refugees reaching 1 million 650 thousand in total has been recorded as a forced migration movement of unprecedented magnitude in the world (Erdoğan, 2014, p. 5-9). *"In 2015, 984,263 Syrians were registered and as of the end of the year, the number of biometric registrations of Syrian citizens who were placed under temporary protection was 2,503,549"*

(Migration Report, 2016, p. 85). This number has exceeded 3 million as of 2017 (Migration Report, 2017, p. 71), while the number of Syrians under temporary protection has reached 3,643,769 as of January 2021 (Association of Refugees, 2021).

Turkey has maintained its "open door" policy from the very beginning of this process and has put those fleeing the conflict and war environment under "temporary protection". The fact that neither Western states nor international organizations took initiative other than symbolic aid to share the burden of the human tragedy has resulted in that neighboring countries, especially Turkey, must shoulder the financial and humanitarian burden of this crisis, which lasted much longer than expected and still continues. The General Directorate of Migration Management stated that the international protection applications of Syrians who came to Turkey for protection purposes due to the internal disorder in Syria are not included in the scope of temporary protection since it was not possible to evaluate them individually, and therefore could not be reflected in the international protection application statistics (Migration Report, 2016, p. 76).

The forced migration of Syrians, which has been one of the main topics of discussion in Turkey's agenda in recent years, has an important position from the others, although it is not the first mass refugee case in Turkey's migration history. In 1989, many of the Turkish and Pomak origin migrants from Bulgaria returned to their homeland after the collapse of the communist regime, and migrants from Northern Iraq returned to their homeland after the creation of a "safe zone" and strengthened the relations between the two countries. However, it was understood that the prediction that a similar process would occur concerning the Syrians was wrong, and the migrations that started as a result of increasing political pressures, together with the start of a terrible civil war, witnessed an unprecedented massive refugee situation in history. One reason for the significant increase in the number of asylum seekers in Turkey in the recent period is the open-door policy implemented together with the country's proximity to refugee-sending countries, and another reason is undoubtedly the strict "securitization" policies of other countries in the region, which include combating migration. As Alagöz and Demirkıran (2020, p. 206) stated that while migration was considered one of the low policy issues in the bipolar world order, it has turned into a high policy issue within the scope of security with the end of the bipolar world system.

After the terrorist attacks of 9/11, this approach towards migration and security phenomena has become increasingly rigid in the 21st century. Since 2007, the number of refugees who have left their homes due to conflict and violence has doubled and exceeded 25 million. Migrant flows in the Mediterranean between 2014-2019, on the other hand, are one of the biggest waves that the European Union has faced since its establishment (Camarena et al., 2020, p. 1). "Migration as a securitized area" has also manifested itself as a "Fortress Europe" approach in the EU. Undoubtedly, Turkey and EU member states were primarily affected by this policy (Zorlu & Yetim, 2020, p. 342). It is known that securitized migration policies are possible with the "externalization" method. In other words, the EU is trying to solve the problem of globalized refugees and asylum seekers out-of-doors, in other geographies (Kolukırık, 2014, p. 51). Policies focused on securitization and externalization intensified as a result of the Arab Spring and the Syrian Civil War have increased the importance of Turkey, which is an EU stronghold in the eyes of the EU. Due to the rising border barriers and tightening border controls, the rate of resorting to illegal methods has increased considerably, and in parallel with this, human smuggling and trafficking have become institutionalized and increased exponentially in Turkey. In 2015, when refugees who lost their lives in the salty waters of the Mediterranean almost every day became a routine part of the media's daily schedule, record numbers of irregular migration and the influx of asylum seekers were recorded. Of the 1,008,616 refugees who crossed the Mediterranean and reached Europe that year, 851,319, or about 85%, reached Greece by crossing the Aegean Sea through Turkey. When 3300 people crossing from Turkey to Greece and 30,000 people to Bulgaria are added, it is clearly understood that Turkey is the main route of the refugee influx towards the EU (UNHCR 2016b, cited

in Düvell, 2019, p. 2228). On the other hand, 2.503,549 Syrian citizens were taken under temporary protection only in Turkey in the same year (Migration Report, 2016, p. 85).

After the Readmission Agreement and Visa Liberalization, which was signed in pursuit of a more balanced reconcilement, it was once again understood that the EU *"doesn't fulfill its responsibilities adequately and protects its borders on the basis of the responsibilities it imposes on Turkey"* (Şemşit & Çelik, 2019, p. 291). The EU's top-down migration management practice which is based on the EU's efforts to categorize populations according to their countries of origin and to prevent non-Europeans from entering the EU with a biogeopolitical approach (Jauhiainen, 2020, p. 262), has narrowed Turkey's space of action and directed it to different policies. In 2016, the number of people crossing from Turkey to Greece decreased by 90%, and migrants head towards other routes to the EU. The Libya-Italy route was the most preferred one in 2017, and the Morocco-Spain route became the most preferred one after strong preventive measures. Then, in 2019, the Eastern Mediterranean route from Turkey to Greece appears to be the commonly preferred route again (UNHCR 2019b; 2020; cited in: Jauhiainen, 2020, p. 262).

Therefore, although Turkish foreign policy initially focused on ideological and pragmatic goals on a different axis from the securitized policies towards mass migration from Iraq, it has experienced a rapid return to a security-oriented policy strategy as a result of international circumstances (Altıok & Tosun, 2020, p. 699). Implementing *"migration diplomacy, in which immigration is used as a coercive tool against the Union"* (Zorlu & Yetim, 2020, p. 343), Turkey's opening its doors to voluntary crossings in February 2020 resulted in migrants moving to European borders, and a new humanitarian crisis was added to the time course. However, the Covid-19 pandemic, which followed this case, caused all other agendas to be left behind for a while, both on a national and global scale.

5. Integration and Adaptation Continuum After a Decade

The changing migrant profile, which is one of Turkey's changing positions on the international migration map, detailed in the previous section, necessitated a change in the perception of the culture of living together. However, in this process of change, the 'geographical limitation' put into practice due to security concerns and the short-term legal statuses created in connection with it, seem to have prevented the changing social reality of integration and coexistence from being understood in practice and the daily political climate. In other words:

> "*The fact that those who are accepted as migrants are similar to the general population profile of the country on the basis of ethnicity, and those who are accepted as refugees are quite limited in quantity has led to the fact that the experience of living together with the Turkish society of those who came with international migration has been ignored until recently* (Nizam & Gül, 2019, p. 98)."

However, with the realization that Syrians under temporary protection are more likely to stay longer than expected, many political and legal arrangements have been made since 2013. At the same time, this process has witnessed ups and downs brought by the technocratic and politicized approach in migration management, as mentioned in the previous section. However, as of today, Syrians with their uncertain status have already lived with Turkish society for ten years. For this reason, it is a priority issue to accept that international migration, refugee, and asylum-seeking issues in Turkey are now the subjects of the international human rights regime, beyond "Turkish Hospitality" or "Hospitableness" as it has been explained for a long time (Ünal, 2014, p. 86). Therefore, Alagöz and Demirkıran (2020, p. 230-231) indicate that *"minimizing the negative consequences of the mass migration influxes caused by the Syrian crisis in Turkey, can be possible with a paradigm change that Syrian migrants are not completely temporary but partially permanent"*. Moreover, it is a highly controversial issue whether Syrian migrants, which we can define as foreigners in the context of legal status, can be defined as sociological "foreigners" due to the historical, social, political, and economic interaction between the two communities (See: Nizam &

Gül, 2019, p. 98). Studies conducted on the level of social acceptance in earlier periods give some clues in this context. For example, Erdogan (2014, p. 123) conducted research that revealed the relations and dynamics of the Syrians living together with the Turkish society. More than 87% of 1 million 650 thousand Syrians live outside of the camps all over Turkey. The results of the study claim that the level of social acceptance in Turkish society regarding the Syrians, who had been among them for 3.5 years at that time, was extremely high (Erdoğan, 2014, p. 126).

However, what exactly is meant by the expressions of social acceptance and harmony here, in other words, whether it is shaped within the framework of which dynamics or whether it is sustainable is quite controversial. As it is known, integration is a long process in terms of economic, social, and cultural aspects that includes both the host society and the immigrant society. On the one hand, this process is shaped by the efforts of immigrant communities to exist in the new social structure by preserving their original identities and cultures. On the one hand, it is shaped by the host society's historical and socio-cultural approach to what is different and to what extent this can turn into an inclusive and integrative attitude. At this point, we can say that the integration process is built on social acceptance in the host society and on the desire for integration in the immigrant community. The main factor that interrupted this mutual social acceptance and harmony desire in Turkey has been the temporality-permanence problematic. Therefore, it can be specified that the external factor that affects the length of the adaptation process is the perception of "temporariness" or "sojourn".

As explained in the previous sections, the reason for characterizing this factor as external is that the securitized policies prevailing in the current international migration regime and the Syrian Civil War, which lasted longer than expected, lie behind Turkey's position and migration diplomacy that it uses as a coercive tool in foreign policy. We can say that this main external factor, which negatively affects the adaptation and integration process, was effective at the beginning of the 10-year period. The main negative internal factor that increased its effectiveness at the end of this process (and can be predicted to increase even more in the post-corona period) is the direct and indirect effects of mass migrations on the labor market, which is popularly called "they are taking our jobs".

According to the data of the General Directorate of Migration Management, only 1.6% of approximately 3.6 million Syrians live in temporary shelters (goc.gov.tr/gecici-koruma) and their economic situation constitutes the weakest part of society according to the Grand National Assembly of Turkey Migration and Integration Report (2018) (cited in Kaya and Çolakoğlu, 2020, p. 599). Mainly, 64% of Syrian households living in cities live below the poverty line and 18% live below the extreme poverty line (Özvarış et al., 2020, p. 2). Although 1.4 million Syrians currently receive unrequited cash support for basic needs such as rent and food, this support is undoubtedly not enough to provide quality living conditions. Although refugee status is required for access to health services, Syrians under temporary protection also have health insurance according to the relevant legislation and can benefit from these opportunities free of charge in the city they are registered (Özvarış et al., 2020, p. 2). Studies on the demographic data of Syrians show that the Syrian population is younger than the host population and this is important for the labor market and access to education services. It also shows that the distribution of Syrians to different cities by years and migration patterns are shaped according to the characteristics of the labor market and cultural similarities (Adalı & Türkyılmaz, 2020, p. 212).

We can say that the negative effects of migrants on the labor market and the economic condition of the country lie at the root of the negative attitude of the Turkish people towards immigrants, which is important in terms of social acceptance and harmony. According to the 2013 Transatlantic Trends Survey, 54% of the Turkish people define migration as a problem, while only 18% see it as an opportunity. The rate of those concerned about illegal migration is 69%, and the rate of those worried about legal migration is similarly 60%. It is well understood that approximately two-thirds of Turkish society have apprehension and concerns about immigration (Transatlantic Trends, 2013,

p. 48). On the other hand, 77% of the respondents to the Social Trends Survey conducted in 2015 think that asylum seekers harm the economy, 68% think that they take their jobs away, while only 16% think that they enliven the economy (GLOBAL, 2015, p. 42 cited in Güder, 2016, p. 132). According to the results of the Turkey Trends Survey for 2019, the complacency rate from Syrian refugees decreased compared to previous years and became 12.9%. Among the reasons for this rate are the thoughts that they are prone to crime, disturb the peace of the society, and increase unemployment because they provide cheap/illegal labor. However, it is also seen that the rate of those who think that asylum seekers will not return to their countries has increased to 70.9% (Turkey Trends, 2019).

Undoubtedly, mass migrations can directly or indirectly affect the labor market. However, considering the structure and characteristics of employment in the country, it is not easy to reveal a causal relationship that will distinguish this effect from other factors. Nurdoğan & Şahin (2019, p. 2201) examining the relationship between the number of foreign people living in Turkey and unemployment between the years 1995-2019 using the time series analysis method, concluded that the increase in the number of foreigners directly or indirectly increases unemployment. However, as stated in the study, this causality relationship may be due to the unemployment structure in the Turkish labor market and/or the qualitative structure of the migrant workforce (Nurdoğan & Şahin, 2019, p. 2216). Likewise, in countries such as Turkey where the informal sector is widespread, the substitution of migrant labor with domestic labor can be realized much more easily. According to Dedeoğlu (2018, p. 37),

> *"Even though immigrants' places of origin, gender, industries, and migration patterns change rapidly, the situation of migrant labor in the Turkish labor market takes two different forms. First, there is a concentration in jobs where domestic labor has a shortage of supply, such as household services, and the second is sectors such as construction, textile, and agriculture, where migrant labor competes with domestic labor and lowers the wage level."*

Migrant labor is widely employed in agricultural production, which is one of the most labor-intensive sectors, and especially in the harvesting of agricultural products. In other words, foreign migrants, especially Georgian, Azeri and Syrian, have been added to the local workers of different ethnic origins in the Turkish agricultural labor market. Thus, in this field, which is characterized by informality, insecurity, and temporariness, the stage of "*competition of the poor from the watch of the poor*" has begun (Dedeoğlu, 2018, p. 39, 64).

In-depth research specific to each sector and on a regional or even urban scale will make the picture of the multidimensional relationship between the mass migrations that Turkey is exposed to and the labor market much more understandable. However, macroeconomic indicators such as inflation, economic growth, and unemployment rates can be a suitable tool to understand the impact of irregular migration on the Turkish economy. According to the data of current research conducted in this context and covering the period of 2012-2020 (Tanrikulu, 2020, p. 1), migration from Syria to Turkey has contributed positively to the economy by increasing the demand for products in the market. The results also find that the Syrian population leads to an increase in inflation and unemployment. However, this effect can be reversed depending on how quickly migrants integrate into the labor market. On the other hand, despite the widespread belief that migrants increase the budget deficit, the findings point to the potential for migrants to increase tax revenues in the country – through increased employment, business ventures, production, and consumption activities. Likewise, companies with Syrian capital in Turkey currently constitute one-third of the total number of foreign companies established (Tanrikulu, 2020, p. 11). Therefore,

> *"Successful steps to be taken in terms of economic problems, poverty and unemployment indicators in Turkey will also reduce the reactions to the fact that asylum seekers are seen as individuals who increase poverty/unemployment. Moreover, measures should be taken to prevent refugees from being seen as cheap labor forces and to prevent them from being an unregistered and reserve labor force. (Kaya & Çolakoğlu 2020, p. 607)."*

We can say that the media has a great influence on the framing of asylum seekers as the cause of poverty and unemployment in Turkey. Media that legitimizes the problem rather than contributing to the solution of the problem (Kolukırık, 2009, p. 14) with populist and superficial news headlines and texts about Syrians in the past years, and thus mediating disinformation and provocative discourse, should not be a tool for the spread of hate speech regardless of the volatile political climate in Turkey and should not interfere with the harmonization process. Demographic data, including the population projections of Syrians, is of great importance in terms of the sustainability of long-term policies such as health, education, and urbanization, as well as the economy. Coordination and cooperation between the actors are very important for the realization of social integration and harmony in the right way in practice. Likewise, in regions where the demographic structures of cities and the density of Syrians are quite different, local needs can differ greatly. For example, social integration practices in Mersin, where one-third of the population is Syrian in 2018, may take shape very differently from the practices in other cities.

> *"In this context, municipal administrations appear as important institutions in terms of social cohesion and the provision of local services to immigrants. In the success of migration management, all departments related to migration should work in coordination and local governments should be seen as partners in solving migration-related problems (Çetin, 202, p.: 2039)."*

Consequently, the most current problem that will negatively affect the harmonization and integration process in Turkey (as in many other socio-economic issues in the country) is the consequences of the ongoing Covid-19 pandemic. During the pandemic period, which was experienced for the first time by the global world with all its economic, social, political, and legal dimensions, the Covid-19 virus spread in a very short time, and it was not enough to prevent this spread by closing the borders of the countries completely. As a result of the rapid regression in the global economy, strong concerns about the devastating impact of the pandemic on the demographics and economy of countries have still been continuing. Research shows that Covid-19 deepens existing inequalities and reinforces conditions of precarity for migrant workers (Suhardiman et al., 2021, p. 88).

It is possible to predict that we will see the results of the change in the individual and social habits of the society in the post-corona period. In addition, with this experience of countries and the system, the concepts of human and collective security may lead to much debate, the structure of the labor market and social security conditions may need to be rearranged. A review of the structure of public administration, decision-making, and action mechanisms at different levels can be expected. All these changes are undoubtedly developments that will affect the international migration regime and national migration management policies. For example, India has experienced the second largest mass migration due to the Covid-19 pandemic in its history since the migration flow after the partition of the country in 1947 (Mukhra et al., 2020, p. 736). Similarly, high rates of reverse migration are observed in many countries due to the closure of borders, limited employment opportunities, concerns about the upcoming but unknown future, and financial crisis. It can be predicted that the reverse mass migrations triggered by Covid-19 will have far-reaching effects on national and international migration patterns, although it is not emphasized much at the moment due to different priorities among countries (Mukhra et al., 2020, p. 736-737).

On the other hand, *"when serious global and national challenges, such as the economic recession or the COVID-19 pandemic, hit a country, the well-being of the displaced people is not a priority, as is the well-being of that country's own citizens"* (Jauhiainen, 2020, p. 261). It is often seen that refugees and asylum seekers are neglected in such extraordinary situations, where the responsibility and scope of action of the state, as the main actor responsible for the safety and welfare of its citizens, is greatly increased. It can be estimated that the sensitivity of international institutions and organizations, which are very important in such periods, is lower than normal due to the different priorities brought by the pandemic. At this point, we can say that Turkey, which has surpassed all

developed countries in humanitarian aid expenditures in recent years, is giving a good account of itself. It has been documented that many refugees in Turkey live in crowded housing conditions that may lack the necessary hygiene standards to prevent the transmission of Covid-19 (Özvarış et al., 2020, p. 6). Fortunately, Turkey seems to have taken advantage of the fact that asylum seekers have been granted access to public health services and the capacity of public health services has been increased in provinces with a high Syrian population. However, it is most likely that a different picture will emerge in terms of the socio-economic consequences of the pandemic.

Practices such as short and long-term quarantines, distance education and closure of workplaces carried out in Turkey as well as all over the world in order to prevent the pandemic and reduce the number of cases have led to the deepening of inequality in Turkey, as in the rest of the world. Those most affected by this are vulnerable groups, including refugees. The unemployment rate has increased considerably among asylum seekers who work in unregistered and insecure jobs for daily wages; children have fallen behind in distance education as a result of economic inadequacies that lead to the inability to access the necessary technological tools such as the internet, computer, and television. As a result, the social reaction brought about by the difficult economic conditions, increasing unemployment, and deepening poverty caused by the pandemic can easily lead to an increase in anti-immigrant sentiment and hate speech, resulting in wasted efforts for social cohesion and integration so far.

6. Conclusion and Discussion

People have always been on the move to escape disasters and difficulties or realize their dreams to achieve a better life. The elements that distinguish today's migration movements from previous ones and increase their importance are the scale and complexity of migration; its breadth reaching every end of the world; its dynamic structure that grows exponentially with information, communication, and transportation technologies. In conjunction with the intensification of globalization, each country has encountered different forms and rates of international migration and has produced and developed the way of meeting and directing this phenomenon in a manner specific to these experiences. It is possible to say that migration regimes that nation-states cannot control have become much more complex in the global world. While globalization foresees the free movement of human capital, at this point, as a result of security-oriented migration policies, states restrict the circulation of economic migrants. As a result of globalization and neo-liberal policies, they do not accept refugees who escaped from the conflict and poverty in their countries as refugees and push them to the illegal area. In today's world, where globalization has increased its impact in every field, it is of great importance to perceive migration as one of the leading providers of fair, inclusive, and sustainable social and economic development. The necessity of Western countries to create more shelters and opportunities for refugees and asylum seekers is undoubtedly real. However, more importantly, it is required to provide various funds and binding financial support to the states and private sectors of those neighboring countries (ones with a much larger number of refugees than EU countries) to create job opportunities.

In recent years, when international migration has been highly associated with national security, conflict, and disorder, it is seen that the anti-immigration discourses over the concept of security are mostly shaped by the fact that immigrants are a threat to national integrity, potential terrorists, and displace the citizens of the country from their jobs. These discourses increase considerably during the economic crises and election periods. Rising xenophobia, discrimination, and even racism with anger and insecurity cause the integration and multiculturalism policies to be questioned, and the social cohesion processes interrupted. The European Union developed large-scale preventive and securitizing practices. These practices followed the Copenhagen School representatives' work on securitization. The chaos after the Arab Spring, the emergence of ISIS in the Middle East and North Africa, especially in Iraq and Syria, and its increasing popularity among young Muslims in Europe, strengthened the securitization of migration. The process of defining and relating to foreign communities within the Western countries cannot be thought of independently

from the process of self-definition. Like many other formations, political formations set out from their reasons of existence and approach the other from this perspective while defining the other. Therefore, it can be stated that the current securitization discourse is a political choice rather than a real threat. At the beginning of the discourses underlying the securitization of migration and the strict border policies implemented accordingly, is keeping the danger of Islam away from the West. The discussion has shifted from cultural richness and freedom of belief to the field of national and public security. Terrorist incidents in the center of Europe and rapidly rising right-wing parties are indicators of the course of this discourse.

For this reason, new models are needed to understand the West's relationship with the other. It is evident that international migration flows due to domestic instability and conflicts, wars, terrorism, and climatic disadvantages such as drought and water shortage will continue in the coming years. Likewise, the economic-based international migration flows from poor regions to regions with a labor shortage.

Due to its location, we can say that Turkey will continue to receive its share from these flows for many years as a destination country and a country providing transit for migration. Likewise, very recent research on migration projections claims that Turkey will be one of the three countries with the highest net migration rates in 2100 (Vollset et al., 2020, p. 1298). It can be predictable that considering the risks and threats in the region such as ethnic and denominational conflicts, economic instability, anti-democratic regimes, environmental problems and related resource shortages, and the global struggle over energy resources will not disappear soon, migration flows to Turkey, whether a destination or a transit country, will proceed. When this foresight is considered together with the fact that Turkey is currently the country with the highest number of refugees among developing countries, it is possible to say that migration management, integration, and adaptation studies will be one of the main factors of Turkey's future domestic and foreign policy strategies. On the other hand, Turkey's idiosyncratic migration diplomacy, which sometimes deviates from time to time, does not seem to be a sustainable method in the long run. However, it is not only the West that needs new models in its understanding of the relationship with the other. As Bauman emphasizes, in today's world where "indifference is also globalized" like many other things, overcoming the "me and the other" discourse is the main element of managing the migration crisis. In Turkish society, where the phenomenon of migration and the concepts that meet this phenomenon (hejira, sorrow, longing, homeland, expatriation, homesickness, asylum, nomadism, diaspora, etc.) are already loaded with negative connotations in social memory and usage, the argument that what the migrant brings creates a more backward sociological structure than the settled, is at the source of the prejudice against migration and migrants (Parin, 2019, p. 688). One of the underlying reasons for this approach, which results in contempt and marginalization and thus inability to integrate, is the inability to look at migration from a historical sociological perspective with a retrospective approach. Although it is emphasized in the literature that the structure of Turkey's previous migration experiences is different and the experience of living with a foreigner, whether legal or sociological, is a new phenomenon, the migration culture of Anatolian lands and the flexible ground provided by this culture may enable Turkey to create a unique and sustainable cohesion policy. In this process, the impact of multifaceted social policies produced in accordance with the changing socio-economic structure of the post-corona world and prioritized according to the magnitude of vulnerabilities will be of great importance.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Grant Support: The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

References

Adalı, T., & Türkyılmaz, A. S. (2020). Demographic data on Syrians in Turkey: What do we know? *International Migration, 58*(3), 196-219.

Akalın, A. (2012). Açık, döner, mühürlü kapılar: 20. Yüzyılda batı/doğu ekseninde emek göçünün seyri. T. Bora. (Ed.). *Küreselleşme çağına göç: kavramlar, tartışmalar* (pp.89-106). İstanbul: İletişim Yayınları.

Aktaş, E., & Şahin, A. (2019). Harris-Todaro göç modeli: Türkiye örneği. *Çukrova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 28*(1), 222-234.

Alagöz, B., & Demirkıran, Y. (2020). Düzensiz göç, güvenlik ve politika: İran ve Türkiye örnekleri. *Ortadoğu Etütleri,* 12(1), 206-237.

Altıok, B., & Tosun, S. (2020). Understanding foreign policy strategies during migration movements: A comparative study of Iraqi and Syrian mass refugee inflows to turkey. *Turkish Studies, 21*(5), 684-704.

Balkır, C., & Kaiser, B. (2015). Türkiye'de Avrupa Birliği vatandaşları. *Türkiye'nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler* (pp.221-241), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Camarena, K. R., Claudy, S., Wang, J., & Wright, A. L. (2020). Political and environmental risks influence migration and human smuggling across the Mediterranean Sea. *Plos One, 15*(7), 1-16.

Castles S. & Miller M. J. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri* (Çev. B. Uğur Bal & İ. Akbulut). Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Çağlar, A. (2011). *Türkiye'de sığınmacılar: Sorunlar, beklentiler ve sosyal uyum.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Çetin, Z. Ö. (2020). The international migration in Turkey and local governments. *Business & Management Studies: An International Journal, 8*(2), 2019-2043.

Dedeoğlu, S. (2018). Tarımsal üretimde göçmen işçiler: Yoksulluk nöbetinden yoksulların rekabetine. *Calışma ve Toplum, 56*(1), 37-68.

Durugönül, E. (2013). Turkish return migration from Europe. *European Review, 21*(3), 412-421.

Düvell, F. (2019). The 'great migration' of summer 2015: Analyzing the assemblage of key drivers in Turkey. *Journal of Ethnic and Migration Studies, 45*(12), 2227-2240.

Düvell, F. (2020). Shifts in the global migration order and migration transitions in Europe: The cases of Turkey and Russia. *Comparative Migration Studies, 8*(1), 1-22.

ERC-European Research Council. (2017). *Migration and asylum: The contribution of frontier research to the understanding of human mobility across frontiers.* Luxemburg Publication Office of the European Union, 64 pp, Luxemburg.

Erdoğan, M. M. (2014). *Türkiye'de Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum araştırması.* Hacettepe Üniversitesi, Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi Raporu, HUGO.

Faist, T. (2003). *Uluslararası göç ve ulus-aşırı toplumsal alanlar*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Göç Raporu. (2016). T.C. *İçişleri Bakanlığı. 2015 yıllık göç raporu*. Nisan, 2016, Ankara: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.

Göç Raporu. (2017). T.C. *İçişleri Bakanlığı. 2016 yılık göç raporu.* Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları Yayın No: 40 Nisan, 2017.

Gökçen, S. (2015). Anadolu ve Balkanlar'a Romanların göçü. M. M. Erdoğan ve A. Kaya (Ed.), *Türkiye'nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler* (ss. 35-46), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Göker, G. (2015). *Göç kimlik aidiyet: Kültürlerarası iletişim açısından İsveçli Türkler*. Konya: Literatürk Academia Yayınları.

Güçlü, S. Ö. (2002). *Kentlileşme ve göç sürecinde Antalya'da kent kültürü ve kentlilik bilinci*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Güder, M. (2016). Türkiye'deki dış göç olgusuna sosyoekonomik bir yaklaşım ve Avrupa Birliği ile geri kabul anlaşması'nın olası etkileri. *Sosyoekonomi, 24*(4), 129-138.

Güleryüz, N. A. (2015). Geçmişten günümüze Anadolu'ya Yahudi göçü. *Türkiye'nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler* (ss.47-73). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Gürkan, M. (2006). *Sosyolojik açıdan göç ve yasadışı göç hareketleri.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale.

Ihlamur-Öner, S. G. (2012). Küresel bir göç ve mülteci rejimine doğru? T. Bora. (Ed.). *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (pp. 577-600). İstanbul: İletişim Yayınları.

İçduygu, A. (2015). Türkiye'ye yönelen düzensiz göç dalgaları içinde "Transit Göç". *Türkiye'nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler* (pp. 277-294). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

İçduygu, A. & Biehl, K. (2012). *Kentler ve göç: Türkiye, İtalya, İspanya örnekleri*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Jauhiainen, J. S. (2020). Biogeopolitics of COVID-19: asylum-related migrants at the European Union Borderlands. *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie, 111*(3), 260-274.

Kale, B. (2015). Zorunlu göçün 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki etkileri. *Türkiye'nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler* (pp.133-151). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Karpat, K. (2003). *Türkiye ve Orta Asya*. Ankara: İmge Yayınevi.

Kartal, B. T. & Başçı, E. T. (2014). Türkiye'ye yönelik mülteci ve sığınmacı hareketleri. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler* Dergisi, 12(2), 275-299.

Kaya, A. (2015). Türkiye'de Çerkesler. *Türkiye'nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler* (pp.133-151). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kaya, G., & Çolakoğlu, K. (2020). Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki onuncu yılına ilişkin sosyolojik bir analiz. *Journal of International Social Research, 13*(73), 594-609.

Kiziltepe, B. (2020). New trends in urban life of Turkey in the context of lifestyle migration. *Open Journal for Sociological Studies, 4*(2), 55-66.

Kolukırık, S. (2008). Türkiye'de Rom, Dom ve Lom gruplarının görünümü. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları* (HÜTAD), (8), 145-154.

Kolukırık, S. (2009). Mülteci ve sığınmacı olgusunun medyadaki görünümü: Medya politiği üzerine bir değerlendirme. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *8*(1), 1-20.

Kolukırık, S. (2014). Uluslararası göç ve Türkiye: Yerel uygulamalar ve görünümler. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks, 6*(2), 37-53.

Kümbetoğlu, B. (2012). Göç çalışmalarında nasıl sorusu. T. Bora. (Ed.). *Küreselleşme Çağına Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (pp. 49-85). İstanbul: İletişim Yayınları.

Levent, T. (2019). A new challenge for urban planning in Turkey: Socio-spatial impacts of forced migration. *European Spatial Research and Policy*, *26*(2), 115-134.

Mavroudi, E., & Nagel, C. (2016). *Global migration: Patterns, processes, and politics*. Routledge.

Mukhra, R., Krishan, K., & Kanchan, T. (2020). COVID-19 sets off mass migration in India. *Archives of Medical Research, 51*(7), 736-738.

Mülteciler Derneği, (2021). *Türkiye'deki Suriyeli sayısı, Ocak 2021*. Retrieved from https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/

Nizam, Ö. K., & Gül, S. S. (2019). Türkiye'deki Suriyelilerin sosyolojik "yabancı" olarak ele alınması üzerine eleştirel bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2*(47), 97-115.

Nurdoğan, A. K., & Şahin, M. (2019). Türkiye'ye yönelen uluslararası göç işsizliğin bir nedeni mi? *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, *11*(18), 2201-2223.

Ortaylı, İ. (2006). *Genel göç olgusu*. İstanbul organizasyon (Haz.). Uluslararası göç sempozyumu-bildiriler: 8-11 Aralık 2005 (s.19-22). İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi.

Öner, N. A. Ş. (2012). Göç tartışmalarında temel kavramlar. T. Bora. (Ed.), *Küreselleşme çağına göç: kavramlar, tartışmalar* (pp.13-27). İstanbul: İletişim Yayınları.

Özbek, Y. (2010). Almanya'dan Türkiye'ye ulus-aşırı göç. B. Pusch ve T. Wilkoszweski (Ed.). *Türkiye'ye uluslararası göç: toplumsal koşullar, bireysel yaşamlar* (pp.159-170). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Özdemir, H. (2012), 'Türkiye'de iç göçler üzerine genel bir değerlendirme', *Akademik Bakış Dergisi, 30*(11), 1–18.

Özerim, M. G. (2012). Turkey on the route of retirement migration: The motivations of European retirement migrants to prefer Turkey and their perception of Turkey. *Journal of Yasar University, 28*(7), 4766-4787.

Özgür, N. (2012). Modern Türkiye'nin zorunlu göçmenleri: Muhacirler, iskânlılar, mübadiller, islamlar, soydaşlar, "G" grubu, mülteciler, "tekne mülteciler. T. Bora. (Ed.). *Küreselleşme çağına göç: kavramlar, tartışmalar* (pp.199-216). İstanbul: İletişim Yayınları.

Özvarış, Ş. B., Kayı, İ., Mardin, D., Sakarya, S., Ekzayez, A., Meagher, K., & Patel, P. (2020). COVID-19 barriers and response strategies for refugees and undocumented migrants in Turkey. *Journal of Migration and Health, 1*(2), 1-8.

Parin, S. (2019). Toplumsal bellekte göç olgusu: Türkiye deneyimi. *Journal of International Social Research, 12*(65), 683-689.

Sirkeci, İ., Cohen, J. H. & Yazgan, P. (2012). Türk göç kültürü: Türkiye ile Almanya arasında göç hareketleri, sosyo-ekonomik kalkınma ve çatışma. *Migration Letters*, *9*(4), 373-386.

Suhardiman, D., Rigg, J., Bandur, M., Marschke, M., Miller, M. A., Pheuangsavanh, N., ... & Taylor, D. (2021). On the coattails of globalization: migration, migrants and COVID-19 in Asia. *Journal of Ethnic and Migration Studies, 47*(1), 88-109.

Şaul, M. (2015). Geçmişten bugüne siyah Afrika'dan Türkiye'ye göçler: Kölelikten küresel girişimciliğe. *Türkiye'nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler* (pp.71-117). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Şemşit, S., & Çelik, D. Ş. (2019). Kale Avrupası yaklaşımı ve düzensiz göç. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi, 15*(2), 279-294.

Şen, M. T. (2014). Türkiye'de iç göçlerin neden ve sonuç kapsamında incelenmesi. *Çalışma ve Toplum,* (40), 231-256.

Tanrıkulu, F. (2020). The political economy of migration and integration: Effects of immigrants on the economy in Turkey. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 1-14.

Tekeli, İ. (2008). *Göç ve ötesi* (Vol. 3). Tarih Vakfı.

Transatlantik Eğilimler. (2013). *Transatlantic trends key findings 2013*, The german marshall fund of the United States strengthening transatlantic cooperation.

Tuzcu, P. (2008). *Zorunlu göç ve küresel dönemde değişen nitelikleri: Türkiye üzerine bir inceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.

Türkiye Eğilimleri, (2019). *Akademetre*. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Yayınları.

UNHCR, (2019). *Turkey fact sheet*. Retrieved from https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2019/11/UNHCR-Turkey -One-Pager-Fact-Sheet-Oct2019.pdf.

Ünal, Ç. (2019). Türkıye'nin I. düzey bölgelerinde göç istatistiklerinin değişim analizi (2007-2017). *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21*(2), 737-758.

Ünal, S. (2014). Türkiye'nin beklenmedik konukları: "Öteki" bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. *Journal of World of Turks / Zeitschrift Für Die Welt Der Türken, 6*(3), 65-89.

Ünver, C. (2009). Uluslararası göç ve kalkınma tartışmalarında yeni yaklaşımlar ve Türkiye. *TISK Academy / TISK Akademi, 4*(7), 82-97.

Vollset, S. E., Goren, E., Yuan, C. W., Cao, J., Smith, A. E., Hsiao, T., ... & Murray, C. J. (2020). Fertility, mortality, migration, and population scenarios for 195 countries and territories from 2017 to 2100: A forecasting analysis for the global burden of disease study. *The Lancet*, *396*(10258), 1285-1306.

Yakut, K. (2015). Geçmişten Kırım Tatarları ve Nogayların Osmanlı İmparatorluğu'na göçleri (1783-1922). *Türkiye'nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler* (pp.71-117), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yükseker, D & Brewer, K. T. (2010). İstanbul'daki Afrikalı göçmen ve sığınmacıların yaşam koşulları. B. Pusch ve T. Wilkoszweski (Ed.). *Türkiye'ye uluslararası göç: Toplumsal koşullar, bireysel yaşamlar* (pp.297-319). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Zorlu, M. & Yetim, M. (2020). Yasa dışı göçle mücadele bağlamında Avrupa Birliği ve Türkiye politikalarının karşılaştırması. *Ortadoğu Etütleri*, *12*(2), 1-23.

journal of sociological context
sosyolojik bağlam dergisi

ISSN: 2757-5942. Sosyolojik Bağlam®, 2021 2 (2) 75-93
https://doi.org/10.52108/2757-5942.2.2.5

Derleme Makale ◆ Review Article

Yörük Kışlağından Kırsala, Kırsaldan Kentsele: Döşemealtı'nda Sosyal Değişme ve Kırsal Soylulaştırma

From Nomad Winter Quarters to Rural, From Rural to Urban: Social Change and Rural Gentrification in Döşemealtı

Sevinç GÜÇLÜ*

0000-0002-3814-3918

MAKALE BİLGİSİ

Başvuru: 23. 03. 2021
Düzeltme Talebi: 17. 05. 2021
Son Düzeltme: 26. 07. 2021
Kabul: 29. 07. 2021
Online Yayım: 15. 08. 2021

Anahtar Kelimeler:

Kent Sosyolojisi
Kırsal Alanlar Sosyolojisi
Soylulaştırma
Sosyal Değişme
Döşemealtı

ÖZ

Bu çalışmada 2000'lere kadar kırsal karaktere sahip olan Antalya Döşemealtı ilçesinin nüfus verileri ve gözlemler ışığında sosyal değişme ve kırsal soylulaştırma incelenmiştir. Günümüzde kentsel kesimde karşılaşılan kentsel değişim ve soylulaştırma pratikleri kırsal kesimde de deneyimlenmektedir. Küreselleşme süreci ile bazı kırsal alanlar (doğal, tarihi ve turistik özellikleri nedeniyle) birer meta haline dönüşmeye başlamıştır. Kırsal alanlar, kente göre daha doğal, sağlıklı ve kentin karmaşasından uzaktır. Ulaşım ve iletişim teknolojilerinin de gelişmesi ile bu durum kentten kıra göçlere neden olmakta, kırsal alanda hem ekonomik hem de sosyo-kültürel değişimlere yol açmaktadır. Literatürde kırsal soylulaştırma çalışmaları artmaya başlamıştır. Kırsal alana yerleşen kentliler, sahip oldukları ekonomik güç ve sınıfsal farklılıkları nedeni ile kırsal alanda baskın hale gelmekte, kente özgü alışkanlıkları ve beğenileri kırsal alana taşımaktadırlar. Ancak bu durum kırsal alanda da kentsel alanda yaşanan sosyal ve ekolojik problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ayrıca kentsel kesimden göç edenler ile kırsal alanın sakinleri arasında da etkileşim sorunları ortaya çıkabilmektedir. Bu anlamda çalışmanın kırsal alanlar sosyolojisi açısından literatüre katkıda bulunması beklenmektedir.

ARTICLE INFO

Submitted: 23. 03. 2021
Revision Requested: 17. 05. 2021
Final Revision Received: 26. 07. 2021
Accepted: 29. 07. 2021
Published Online: 15. 08. 2021

Keywords:

Urban Sociology
Rural Sociology
Gentrification
Social Change
Döşemealtı

A B S T R A C T

In this study, social change and rural gentrification were examined in the light of population data and observations in Antalya Döşemealtı district, which had a rural character until the 2000s. Today, urban change and gentrification practices encountered in urban areas are also experienced in rural areas. Some rural areas (due to their natural, historical, and touristic features) have started to turn into commodities with the globalization process. Rural areas are more natural, healthy, and far from the chaos of the city compared to the city. With the development of transportation and communication technologies, this situation causes migration from the city to the countryside and causes economic and socio-cultural changes. Rural gentrification studies have started to increase in the literature. Urban dwellers who settle in rural areas become dominant in rural areas due to their economic power and class differences. They carry their city-specific habits and tastes to rural areas. However, this situation causes the emergence of social and ecological problems in rural areas and urban areas. In addition, interaction problems may arise between migrants from urban areas and residents of rural areas. In this sense, the study is expected to contribute to the literature regarding the sociology of rural regions.

***Yazar İletişim/ Corresponding Author:** Sevinç Güçlü (Prof. Dr.), Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Antalya, Türkiye
✉ sguclu@akdeniz.edu.tr
Kaynak Gösterimi/ Citing This Article: Güçlü, S. (2021). Yörük kışlağından kırsala, kırsaldan kentsele: Döşemealtı'nda sosyal değişme ve kırsal soylulaştırma. *Sosyolojik Bağlam Dergisi, 2* (2), 75-93. Doi: 10.52108/2757-5942.2.2.5

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

1 Giriş

Bu çalışmada metropol kentlerin nüfus ve yapılaşma açısından giderek yoğunlaşması sonucunda yakın çevrelerinde yer alan kırsal alanlardaki yerleşimlerin nüfus artışı ile karşılaşması ve sosyal yapılarının değişiminin, kentsel saçaklanma ve kırsal soylulaştırma kavramları açısından değerlendirilmesi ele alınmaktadır. Yeni mekân tartışmalarında kent-kır ölçeklerinin geçişkenliği ve belirsizliği, kırın nerede bittiği, kentin nerede başladığı sıklıkla vurgulanmaktadır. Toplumda yaşanan sosyo-ekonomik değişimler kent nüfusunun tercihlerini etkileyerek, kentin farklı bölgelerine, özellikle de yakın kırsal bölgelere taşınmaları sonucunu doğurmuştur Soylulaştırma, genellikle kent ölçeğinde teorize edilmekte, bu çalışmada ise kırsal ölçekteki yansımaları ele alınmaktadır. Kentte sıklıkla karşılaşılan soylulaştırma pratiklerinin kırsal kesimde nasıl deneyimlendiği ele alınacaktır. Antalya kenti de 2000'den sonra yoğun nüfus baskısı ile karşılaşmış ve Döşemealtı, Kepez, Varsak, Lara, Kundu bölgelerinde yeni yaşam alanları ortaya çıkmıştır. Bu bölgelere hem yeni kırsal göçler hem de kent merkezinden göçler söz konusu olmuştur. Bu durum yerleşilen kırsal alanların sosyal ve ekonomik yapılarını etkilemiştir. Makalemizde 2000'lere kadar kırsal karaktere sahip olan Döşemealtı ilçesi bağlamında nüfus verileri ve gözlemler sosyolojik olarak değerlendirilecektir.

2 Soylulaştırma Sürecini Kavramsallaştırmak

Soylulaştırma süreci sosyal ilişkilerin mekânda vuku bulmasının, toplumsal ve iktisadi değişimin yapılı çevreyi etkilemesinin bir örneği olarak anlaşılmalıdır. Castells'in de belirttiği gibi,

> *"Kentler tüm sosyal gerçeklik gibi fiziksel varlıklarının yanı sıra kültürel anlamları, sosyal örgütlenmedeki ve insanların yaşamlarındaki rolleri açısından tarihsel ürünlerdir. Kentsel değişimin temel boyutu kentsel anlam üzerine toplumsal sınıflar ile tarihsel aktörler arasındaki tartışma, sosyal yapıda mekânsal biçimlerin önemi ve tüm sosyal yapı ile ilişkili olarak kentlerin bağlamı, hiyerarşisi ve kaderidir."*

Soylulaştırma değişen sosyal ilişkilerin ve toplumsal sınıfların mekandaki entegrasyonunun görünür bir ifadesi olmaktadır (Williams, 2015: 83-111).

Literatürde soylulaştırma geleneksel olarak kentsel araştırma gündemleri ile ilişkilendirilmiş olsa da kırsal alan araştırmacıları bu geleneksel kentsel temaları kırsal alanlara uyarlamışlardır. Birçok yönden kırsal soylulaştırma kentsel soylulaştırma ile çok benzerdir, her iki olgu da uzun zamandır orada yaşayanları yerinden etme, mekânı metalaştırma ve üretim alanlarından tüketim alanlarına geçişi içerir. Kırsal soylulaştırmada anahtar öge, "doğanın" göreceli önemidir. Sermaye ve doğa arasındaki ilişki, incelenen önemli bir konudur. Soylulaştırma kavramı kent sosyolojisinde eleştirel bağlamda kullanılmaktadır. Mekânın metalaşması ve mekânda sınıfsal yapının değişimi olarak ele alınmaktadır. Bu çalışmada da incelenen alanın kırsal niteliklerinin dönüşümü ve mekânın metalaşması, toprakların el değiştirmesi anlamında düşünülmelidir.

Kırsal alanlarda yürütülen ekonomik faaliyetler toprağa ve hayvancılığa dayanmaktadır. Dolayısıyla tarım ve hayvancılık en önemli geçim kaynakları arasındadır. Kapitalizm ile birlikte gelişen karlılık ve pazar için üretim düşüncesi tarım alanlarında büyük aile tarımcılığı ve küreselleşen tarım şirketleri aracılığıyla küçük tarım işletmelerini özellikle gelişmekte olan ülkelerde yok olma durumuna getirmiştir. Özellikle makineleşmenin gelişmesi ile birlikte tarımsal iş gücüne duyulan ihtiyaç da azalmıştır. Bu bağlamda da kırsal alanlarda yaşayan nüfus kentlere doğru akın etmiş kalabalıklaşan kentler genişlerken tarım alanları giderek daralmıştır. Dolayısıyla sadece yaşam biçimini devam ettirmek için tarımsal faaliyetler ile uğraşan kırsal nüfus hem azalmış hem de yoksullaşmıştır. Bunun sonucunda kırsal alanlar kapitalizmin gelişmesi ile birer artı-değer formuna dönüştürmekte ve kırsal soylulaştırma süreci söz konusu olmaktadır. Egemen eğilim başlangıçta daha ucuz evlerle, yakın dönemde ise sağlıklı huzurlu doğal bir yaşam biçiminin pastoral bir vizyonu ile cezbedilen orta sınıf göçmenlerin köylere göçmesi şeklindedir. (Özgen, 2018: 30)

> *"Küreselleşme süreci ile bazı kırsal alanlar birer meta haline dönüşmeye başlamıştır. Bu metalaşma sürecinde kullanılan temel argümanlar ise; kentteki yaşam kalitesinden farklı bir yaşam kalitesi ve kente göre daha sağlıklı ve huzurlu bir yaşamdır. Bu bağlamda kırsal alanlar, kentteki bireyler için; kentin karmaşıklığından, yoğunluğundan kısa bir süre de olsa kurtulup kendini doğal yaşama bıraktığı alternatif bir yaşam biçimini oluşturmaktadır. Yani kırsal alanlar kentli bireyler için alternatif bir yaşam biçimi olarak sunulmakta, metalaştırılmaktadır. Ancak gelişen süreç içerisinde bu romantik söylemler yerini ekonomik metalaşmaya, tüketim üzerinden kırsal alanların dönüşümüne, yapay doğallıkların oluşmasına neden olmaktadır. Tarımsal arazi ve konutlarda meydana gelen bu temel değişim kırsal alana özgü geleneklerinde değişmesine neden olmaktadır. Bu açıdan kırsal soylulaştırma süreci hem ekonomik hem de sosyo kültürel açıdan kırsal yaşamı derinden etkilemektedir."* (Özen, 2019: 45-48)

Kırsalda yaşanan dönüşümlerin görünür olduğu bir diğer alan ise kırsalın giderek kentleşmesi ve kentlerden kırsal alanlara göç olarak ortaya çıkmasıdır. Özellikle ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi, bazı mesleklerin evlerden icra edilebilir hale gelmesi ile köylerde ikamet etmek isteyen insanların sayısında artışa neden olmaktadır. Literatürde counter-urbanization olarak kavramsallaştırılan bu süreçler esasında kentlerden köylere doğru bir karşı göç hareketine gönderme yapmaktadır. Kavram, basitçe köylerde yaşamaya başlayan kentli çalışanlara gönderme yapmaktadır. Kentlerdeki geniş iş imkanlarından vazgeçmeden kırsal alanlarda ikamet amacıyla kırsala doğru bir göç anlamına gelmektedir. (Perkins, 2006: 243-258)

Kırsalın yeni sakinleri, köylerde yeni ilişki biçimlerinin doğmasına neden olmaktadır: Yabancı kavramı. Kırsal alandaki güvene dayalı ilişkiler yok olmaktadır. Köyde yaşayan ama toprakla ilgisi olmayan birey tipi yaygınlaşabilmektedir. Bu süreçte köy tanımı da değişmektedir. Kırsal alanda bir yandan kentten uzak, konforlu bir yaşam tarzı, öte yandan bir yatırım ortaya çıkmaktadır.

Kıra göç eden kentlilerin, geldikleri mekânı olumlu yönde dönüştürdüğüne dair hatırı sayılı bir literatür olduğunu belirten Orhan ve Güneş, yaptıkları literatür taraması ışığında, orta sınıf soylulaştırıcıların yerleştikleri yeni mekânda konfor ve estetik ölçütlerini önemsedikleri için çevre örgütleri ve siyasi kurumlar aracılığıyla gittikçe artan yerel güçlerini mobilize ettiklerini ve böylelikle yereldeki aktivizmi olumlu yönde etkilediklerini bulguladığını belirtmektedir. Yine toprağa dönüş hareketinin ve kıra göç edenlerin kırsal toplumu dönüştürme potansiyeli olduğunu belirtmektedir. Bu kişilerin çevre örgütlerine üyeliğinin yüksek olduğunu ve sosyal adalet prensibine göre hareket etme eğiliminde olduklarını vurgulamaktadır. Kıra yeni gelenler daha eğitimlidir ve bu farklılıkları bölgenin karşılaştığı çevre sorunlarının çözümünde önemli etkiye sahip olabilir (Orhan ve Yücel, 2019: 8- 38)

Kentlerin kalabalığından, yoğun temposundan uzaklaşmak, doğa ile baş başa kalmak için kırsal alanlara gelen kentliler bir süre sonra yerleştikleri köylerin sosyoekonomik, sosyokültürel ve mekânsal yapısını etkilemektedirler. Kırsal soylulaştırma olarak tanımlanan bu süreç artan gayrimenkul değerleri nedeniyle yerel halkın mülksüzleşmesine ve kıra özgü yaşamının yok olmasına yol açmaktadır.

> *"Türkiye kırsalında bölgesel farklılıklar göstermekle birlikte yoksulluk, işsizlik, temel hizmetlere erişememe gibi sorunlar hala çözülebilmiş değildir. Bu nedenle ülkemizde kırsal alanlara yönelik stratejiler çoğunlukla kalkınma odaklıdır ve özellikle tarım dışı istihdamı artıran "kırsal turizm" modelleri önerilmektedir. Diğer yandan kırsal kültürel mirasın korunması, kırsal alanların planlanması ve yönetimi konularında yaşanan yetersizlikler, turizm ve soylulaştırma sürecine karşı kırsal alanları ve kırsal toplulukları savunmasız bırakmaktadır."* (Uysal-Başaran ve Sakarya, 2012:2)

Kırsal soylulaştırma ile ilgili daha önce yapılan çalışmalar, yeni gelenlerin sosyoekonomik profilinin, tercihlerinin, yaşam biçimlerinin, konutların yıl içerisinde kullanım sürelerinin kırsal yaşamı etkilediğini göstermektedir. Kırsal alana yerleşen kentliler sahip oldukları ekonomik güç ve sınıfsal farklılıkları nedeniyle kırsal alanda baskın hale gelmekte, bir süre sonra kente özgü alışkanlıkları ve beğenileri kırsala taşımaktadırlar. Mevcut geleneksel yapı stoğunun restorasyonu,

yenilenmesi, artan yeni yapıların yanı sıra kırsal alanın dokusuyla uyuşmayan (golf için ağaç keserek geniş yeşil alanlar açmak, avlanmayla beraber doğal hayata zarar vermek gibi) kullanımlara yer verilerek kırsal peyzaj değişime uğramaktadır. Değişen sınıfsal yapıya bağlı olarak, yeni gelenler ile yerel halk arasında kültürel çatışmalar ortaya çıkabilmektedir. Yükselen gayrimenkul değerleri uzun vadede yerel halkın, doğduğu köyden ayrılmasına neden olabilmekte, kırsal yerleşim tümüyle el değiştirebilmektedir. Tüm bu süreç kırsal ve kültürel peyzajın değişimine neden olmaktadır. Bu süreç sonunda ortaya köy görünümlü, kente özgü yaşam alışkanlıklarının hâkim olduğu yerleşimler çıkmaktadır. Kırsal peyzaj bir dekor haline gelmektedir. (Başaran-Uysal ve 2012:2)

> *"Soylulaştırma konusunda sınıfsal tartışmalar yapılmakta soylulaştırmada yeni orta sınıfların etkili olduğunu göstermektedir. Bourdieu (1986), sınıf ayrımları için ekonomik kültürel ve sosyal sermaye kavramlarını geliştirir. Ekonomik sermaye kavramı kişinin malvarlığı, bireyin mesleği ve boş zaman aktiviteleri gösterirken kültürel sermayesi, kişinin eğitim seviyesi, baba mesleği ve benzeri bireyin entelektüel birikimini etkileyen göstergeleri ifade eder. Sosyal sermaye de bireyin toplum içerisindeki itibarı, saygınlığı ve sosyal bağlarını kuracak birikimidir. Buna göre soylulaştırılan alanlar belli sınıfların kültürel tercihlerine yanıt verecek şekilde dönüşerek kültürel üretimin arttığı çevreler haline gelmektedir."* (Şen, 2005: 127-161)

20. yüzyılın ortalarından bu yana, nüfus hareketi eğilimleri yalnızca kırsal bölgelerden kentteki yeni kalıcı ikamet yerlerine göç değil, aynı zamanda nüfusun şehirden kent dışı ortamlara doğru ters hareketliliği biçimini de alıyor. Yeni biçimler alan ve farklı sosyal aşamaları içeren akışkan göç, (Bauman) tarafından sunulan akıcı modernite kavramı ile de uyumludur. Bu durum göç edilen yerdeki sosyal sınıf yapısının yeniden düşünülmesini de zorunlu kılar. Kırdan kente, kentten kıra göç dinamikleri, sosyoloji ile sosyal coğrafyayı yakınlaştırmakta sosyal alan, coğrafi alanı içine almakta ve dönüştürmektedir.

Bundan yüz yıl önce, kentleşme patlaması ve nüfusun kalabalık megapoller alanında yoğunlaşması birçok sorunu tetikledi. Sosyolojinin kurumsallaşması büyük ölçüde Chicago Okulu üyelerinin (Robert Park, Ernest Burgess, Louis Wirth, Thomas ve Florian Znaniecki vd) şehir ve kentsel yaşam üzerine çalışmalarının bir sonucu olarak ortaya çıktı. 20. Yüzyıl sosyolojisi kentsel sosyoloji haline geldi.

Bu alandaki klasikler kentsel ve kırsal toplulukların nasıl organize edildiğini karşılaştırdı. George Simmel, yaşam tarzı kavramını kullanarak şehri kırdan ayırmıştır. (Simmel, 2002) Ferdinand Tönnies, köyü kişisel ilişkilerin baskın olduğu bir "gemeinschaft" olarak görürken şehir, kararların "ortak iyiye" dayalı olarak alındığı ve resmi ilişkilerin hâkim olduğu bir "gesselschaft" idi. Max Weber, şehri endüstriyel yaşamın kalbi olarak gördü (Weber, 2001). Kentsel topluluk rekabeti ve resmi kontrolü temsil ederken kırsal bölge köylülüğün geleneksel uyumu ile ilişkilendirildi. Chicago Okulu üyeleri çalışmalarında kırsal topluluklardan neredeyse hiç bahsetmemektedirler. Oysa bugün kent sosyolojisinde gelinen noktada kent kır sürekliliği söz konusudur. Kentin nerede başladığı, köyü nerede bittiği belirsizdir, kırsaldan kentsele kentselden kırsala geçişler söz konusudur.

> *"Son yıllarda büyük kentlerden Ege ve Akdeniz kırsalına doğru bir nüfus hareketi olduğu gözlenmektedir. Öte yandan uzun zamandır nüfus kaybeden kırsal, bu nüfus değişimi karşısında oldukça savunmasızdır. Doğaya yakın olma ve daha basit bir yaşam isteği ile kırsala yerleşen kentliler aslında beraberlerinde kente dair bir başka ifade ile orta sınıfa ait alışkanlıkları, beğenileri ve konforu da getirmektedirler. Kentten göç alan ve /veya turizm sektörünün geliştiği kırsal alanlarda tarımsal üretim yerini hizmet sektörüne bırakmaktadır."* (Uysal-Başaran, 2017)

Kırsal bölgelerden kentlere göç, günümüzde kırsal alanlara göç şekline dönüşmüştür. Sadece kentsel bölgelerin çekiciliğinin azalması değil, aynı zamanda kırsalın daha yaşanabilir hale gelmesi neticesinde köylerin modernleşmesiyle, kentsel ile kırsal olan arasındaki açığın azaldığıdır. Keyder ve Yenal, Türkiye bağlamında süreci açıklarken, kentlerin "çekiciliğinin" yanısıra köylerin

iticiliğinin azalmasına da vurgu yapmak gerektiğini belirtmektedirler. Ayrıca yazarlara göre, kentten kırsal alanlara göç süreci ile ilgili olarak Türkiye'de yeniden köylüleşme sürecinden bahsetmek de mümkündür. (Keyder ve Yenal, 2015: 186-217)

Kentte ya da kırda soylulaştırma sürecinin benzer temel özellikleri vardır:

1- Yeni bir sermaye yatırımı

2- Daha yüksek bir gelir grubunun gelmesi

3- Fiziksel peyzajda değişim

4- Düşük gelir grubunun doğrudan ya da dolaylı bir biçimde yerinden edilmesi (Davidson ve Lees'den akt. Uysal- Başaran, 2017:37) "Lees, soylulaştırma süreci yaşamış olan yerleşimlerin yeniden bir üst gelir grubu tarafından ele geçirilmesini süper soylulaştırma olarak tanımlamaktadır. "(Uysal-Başaran, 2017:37)

> *"Yeni metropol gerçeği tüketim ve yaşayan biçimindeki tercihlerin/ değişimlerin etkisi ile, kentten izole, kentten uzakta, kapalı ve korunaklı sitelerin oluştuğu kendi kendine yeten sınır/ kenar (edge) kentlerin oluştuğu, ancak bunun yanında yine kentten izole gettoların oluştuğu, kent merkezinin etkisini yitirdiği merkezsiz kentleri tanımlamaktadır. Bu süreçte yoğun nüfus hareketlerinin (konut iş merkezleri ve sanayi), kentin saçakları yönünde yer seçtiği görülmektedir."* (Beauregard, 2008'den akt. Yenigül ve Çamur, 2013: 198-231)

Metropoliten kent saçaklarındaki yoğun nüfus hareketleri kentin saçaklarındaki yerleşimlerde özellikle kırsal yerleşimlerde nüfus artışına neden olmaktadır. Bu yerleşimlerdeki nüfus artışı kırsal nüfus artışı değil, eski kırsal yerleşimlerin göç alarak metropoliten kente katılması olayıdır. Counterurbanization olarak literatürde yer alan tersine göç, yani kırın kentleşmesi saçaklanmanın etkisiyle gelişen erişilebilirliğin kolay olduğu kentin yakın çevresinde gözlenmektedir. Ulaşım teknolojisindeki gelişmeler, özel araç sahipliğinin insanları hareketli kılması, kentin saçaklanma alanlarına olan talebi artırmıştır.

> *"20. yüzyılın son çeyreğinde etkisini daha da yoğun göstermeye başlayan küreselleşme süreciyle birlikte kırsal alanlarda değişim ve dönüşüm devam etmiştir. Küreselleşme politikalarının, neoliberal politikaların ve özellikle kapitalist sistemin tüketim mantığının yerleşimlerin dönüşüm sürecinde etkili olduğu ve bu etkinin kırda kurduğu hakimiyet ile açıklanabileceği yönünde görüşler ortaya çıkmıştır. Bu süreçte kırsal alanlarda tarım dışı faaliyetlerin gelişmesiyle kırsal alanların içeriğinin değiştiği, üretenden çok tüketen bir kırsal alanla karşı karşıya kalındığı, tarım sektöründen hizmetler sektörüne doğru bir geçiş olduğu söylenebilir. Kırsal alanlar, küreselleşme ve yerelleşme söylemleriyle, bu yeni dünya düzeninde potansiyellerini öne çıkarabildikleri sürece gelişimini devam ettirebilmeye başlamış, kentler karşında cazibesini yeniden kazanmaya başlamıştır. Bu süreçle birlikte kırsal alanlar, tarım ve ormancılığın başat olduğu ama bunun yanında turizm küçük ve orta ölçekte sanayinin ve el sanatları gibi diğer ekonomik faaliyetlerin de önemli olduğu, ekolojik açıdan değerli ve kentli insanlarla sürekli etkileşim halinde olan alanlar olarak gelişmeye devam etmiştir. Bu durum kırsal alanlarda farklı sektörlerin gelişmesi gereğini ortaya çıkarırken, sektörel gelişmelerle birlikte mekânsal gelişmelerin de gerekliliği yönündeki tartışmalara da neden olmuştur."* (Davoudi ve Stead, 2003; Epstein, 2003; Costis, 2003; OECD, 2006; Noronha vd. 2006; Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, 2013'ten akt. Yenigül, 2017).

Kırsal alanda kentsel nüfus artışı, yeniden köylüleşme hareketi kavramını da gündeme getirmiştir. Yeniden köylüleşme hareketi kırsal alanlara kentlerden göç ve kırsalda demografik bir değişim ile nitelenmekte, bir yanı ile slow food hareketi olarak da görülebilmektedir (Çiftçi -Yeşiltuna, 2016: 73).

"Kırsal alanlarda tarım dışı sektörlerin gelişmesi ile artan istihdam ve bu istihdama yönelik konut ihtiyacının kırsal alanlarda temini ile kırdan kente göçün yönü kentten kıra olmak üzere tersine çevrilmiştir. Kentlerdeki yoğun nüfus birikimi ve beraberinde getirdiği sorunlarla kentsel alanda yaşamın zorlaşması ile gelişen günümüz popülist yaklaşımları ile doğayı öykünen yaşam biçimi

kırsal alanlarda yaşama isteğine neden olmakta kırsal alanların içeriğinde dönüşüme neden olmaktadır. Özellikle orta ve üstü gelir ve kültür gruplarının kentlerden kaçma fırsatı olarak gördüğü kırsal alanlarda yaşama isteği bu yeni değişim sürecini hızlandırmıştır. Daha önceleri kırsal alanlarda yaşamın bir övünç kaynağı olarak algılanmadığı, yani kentte yaşam hayallerinin kurulduğu dönemden kırsal alanda yüksek yaşam kalitesi sunan konut ve çevresindeki yeni yaşam alanları ile kırsalın Prestij olarak algılandığı bir döneme geçilmiştir." Kırsal soylulaştırma literatürü, mekâna sonradan gelen üst-orta sınıfların, eğitim düzeyleri ve kentsoylu olmalarına bağlı diğer nitelikleri düşünüldüğünde önemli olumlu katkılarının olabileceğini teslim eder. (Yenigül,2017,20)

Söke Doğanbey köyünde yapılan araştırmada kırsal alana göç edenlerin yerel halk ile ilişkileri şu şekilde değerlendirilmektedir: Domatia örneğinde, yeni yerleşimciler buranın tarihsel ve kültürel mirasının ayağa kaldırılması anlamında önemli katkılarda bulunmuş olsa da literatürün örneklendirdiği türde yerli halk ile soylulaştırıcılar arasında dayanışma ve ekoloji temelli ortak mücadele deneyimlerine rastlanmamaktadır. Öyle ki, iki farklı kesimin bölgenin tanıtımına ve korunmasına ilişkin yaklaşımları oldukça farklıdır. Birbirine çok yakın ve birbiriyle sürekli etkileşim hâlinde olması beklenen iki mekânın gündelik yaşam pratiklerinde büyük bir uçurum olduğu söylenebilir. Eski Doğanbey Köyü'nün yeni sakinleri estetik ve pastoral bir köy fantezisi içerisinde yaşarken hemen birkaç kilometre ötede bildiğimiz anlamda bir köy hayatı sürmektedir. Bu iki köy farklı zamansal uzamlarda yaşar gibidir. Araştırma, iki köy arasındaki temassızlık hâlinin temel nedeninin sınıfsal ve kültürel farklılıklar olduğunu vurgulamaktadır. Kentten kıra gelen yerleşimcilerin kültürel ve sınıfsal özelliklerini kır ölçeğinde sürdürmeye devam ettikleri ve bu hibrit hâlin Yeni Doğanbey köylüleri ile diyaloglarını sınırladığı anlaşılmaktadır (Orhan ve Güneş, 2019: 8-38).

> *"Kentlerin teknoloji, erişim ve ulaşım olanakları gibi katalizör etkisi gören etmenlerin de yardımıyla kırsal alana ve kırsal yerleşimlere doğru saçaklanarak genişlemesi, kırsal yerleşimlerin çözümlen (e)meyen sorunlarının üzerine kentsel baskıların da eklenmesi, yasal-yönetsel değişiklikler ile kırsal yerleşimlerin kent statüsüne geçmesi sorunları daha da artırmaktadır. Kırın kendine özgü dokusu bu baskı altına girmekte ve kaybolmaya başlamaktadır. Bunun yanında 'kırsal soylulaştırma' olgusu; büyüme eğilimi sonucunda kentlerin çevrelerindeki kırsal karakterli alanları yutarak bu alanları etkileri altına almaya, bu alanlarda yapısal değişim ve dönüşüme de neden olmaktadır. Çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirmek isteyen, altyapı gibi ihtiyaca bağlı sorunlarını çözmek isteyen kırsal yerleşimler 'kent gibi olma' durumu ile karşı karşıyadır*." (Çilingir ve Kut-Görgün, 2018: 139–151).

3 Kırsal Soylulaştırma Örneği Olarak Antalya Döşemealtı

3.1 Bölgenin Coğrafi Özellikleri

"Antalya kent merkezinin kuzeyinde yer alan Döşemealtı; Türkiye'nin en eski iskân yerlerinden biri olma özelliğine sahip, uzun süreli bir iskânın izlerini gösteren yaklaşık 11 metre kalınlığında arkeolojik ve jeolojik dolgusunun olduğu, Alt Paleolitik dönemden Geç Roma-Erken Bizans dönemine kadar uzun süreli bir iskânın izlerini taşıyan Karain Mağarası'nın yakınındaki ovada kurulmuş bir yerleşim yeridir." (Dünden bugüne Antalya, 2012, 253)

Bugünkü Döşemealtı yerleşim alanının oluşumunda Yenice Boğazı geçidi ve Döşeme Boğazı geçidi önemli rol oynamaktadır. Yenice Boğazı bölgeyi Batı yönünde bulunan yerleşim birimlerine (Korkuteli Elmalı Muğla ve Denizli) bağlamaktadır. Aynı zamanda Antalya yönüne de bağlamaktadır. Döşeme yolu ise Antalya kentini Hamit bölgesine (Isparta) bağlamaktadır. (Güçlü, 2006: 312 -345)

Yol güzergahlarında köprüler, eski zaman şehirleri önemlidir, üçüncü olarak yol kalıntıları önemlidir. Bugün Akdeniz bölgesinde Döşeme yolu, bazen de Gavur yolu adı verilen, büyük taşlarla döşenmiş, henüz apaçık belli olan parça parça yol kalıntılarıdır (Saraçoğlu, 1989: 652). Döşemealtı: taş döşeli yolun altındaki yer olarak tanımlanmaktadır. (Ercenk, 2010: 49)

Bu durum bize Saraçoğlu'nun belirttiği üzere Döşemealtı olarak tanımlanan ilk coğrafi yerin Döşeme Boğazı yolunun düzlüğe açıldığı, su bakımından iyi durumda olan bölgede kurulmuş Ilıca, Camili, Ekşili, Killik, Karaveliler, Kovanlık, Kevşirler gibi görece eski yerleşimlerin bulunduğu kuzey doğu kesimi olduğunu kuşkuya yer bırakmayacak şekilde doğrulamaktadır.

Antalya'dan Kepezaltı'na (Kepez-altı), Kepezüstü'nden de Kırkgöz'e, Yenice boğazına ve kuzeydoğuda Kızıllı'ya doğru serilen, kademeleşmiş iki karakteristik, çok yeri taşlık ve fundalık, susuz, kalker şekillerinden üsttekine Kepezüstü denir. Y. Karaman'ın üstünde, Yenice boğazına doğru olan oldukça geniş ve çamlık alana Düzlerçamı denir ve burası üst sekinin ancak onda biri kadar yer kaplar. Üst sekinin Çubuk boğazı ağzına doğru olan yerlerine, bataklığa ve civarına Kırkgöz denirse de bu da küçük bir alan üzerine yayılmıştır. Lakin, Kırkgöz'ün kuzeydoğusunda, 15 km kadar eninde ve boyunda, düzlükleri ve bayırları da ihtiva eden, su bakımından fakir, içinde 10 kadar köy bulunan köşeye öteden beri Döşemealtı denir. Zira eski zamanlarda ve hatta yakın vakitlere kadar Antalya'dan Burdur'a doğru uzanan yol, şimdiki Çubuk boğazı yolundan değil, bu taraftan geçerdi ve yol büyük taşların döşenmesinden yapıldığı için, yola göre bu tarafın adı da Döşemealtı olarak kalmıştır, yani döşenmiş yolun alt tarafındaki alan demek (Saraçoğlu, 1989: 530). Adını aldığı "Döşemealtı Antik Yolu"nun alt kısmındaki ovada bulunan yerleşim yerleri ile o bölgeye verilen isimle anılan İlçenin İl merkezine uzaklığı yaklaşık 15 km'dir.

Şekil 1. Antalya ilçeleri haritası (Kaynak: https://mavisehirantalya.wordpress.com/2017/05/04/antalyanin ilceleri/)

3.2 Nüfus Özellikleri

Döşemealtı ilçesi Antalya'nın merkez ilçeleri arasında (Muratpaşa, Kepez, Konyaaltı, Aksu ve Döşemealtı) en fazla yüzölçümüne sahip olmasına rağmen en az nüfusa sahip olan yerleşmesidir. Nüfusun %50 si Yeniköy, Çıplaklı, Bahçeyaka, Yeşilbayır mahallelerinde yaşamaktadır. Diğer mahallelerin nüfusları 0 -5000 arasında değişmektedir. Kapladığı alan 687 kilometrekare, nüfus yoğunluğu kilometre kareye 80.7 kişidir (Kapan, 2018: 52-56).

Döşemealtı nüfusu 2020 yılına göre 69.300'dür.Bu nüfus, 35.372 erkek ve 33.928 kadından oluşmaktadır. Yüzde olarak ise: %51,04 erkek, %48,96 kadındır (TÜİK, 2020).

Döşemealtı Kaymakamlığı sayfasında 32 mahalle olduğu belirtilmekte ve Döşemealtı Belediyesi resmi sayfasında mahalle muhtarlarının belirtildiği tabloda 32 mahalle isimleriyle belirtilmektedir: Ahırtaş, Akkoç, Altınkale, Aşağıoba, Ayanlar, Bademağacı, Bahçeyaka, Bıyıklı, Camili, Çığlık, Çıplaklı,

Dağbeli, Dereli, Düzlerçamı, Ekşili, Ilıcaköy, Karaman, Karataş, Karaveliler, Kevşirler, Killik, Kovanlık, Kömürcüler, Nebiler, Orta, Selimiye, Tomalar, Yalınlı, Yağca, Yeniköy, Yeşilbayır.

Yıl	Döşemealtı nüfusu	Erkek	Kadın
2008	40637	20461	20176
2009	40555	20414	20141
2010	42433	23341	21092
2011	44272	22313	21959
2012	47497	24415	23082
2013	52013	26678	25335
2014	53554	27412	26142
2015	55462	28497	26695
2016	58451	30080	28371
2017	59948	30789	29159
2018	63186	32288	30898
2019	65794	33610	32184
2020	69300	35372	33928

Tablo 1. Yıllara Göre Döşemealtı Nüfusu

Mahalle	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
Yeniköy	9819	10799	11724	12507	13534	14137	14837	15832	17073
Bahçeyaka	4678	5253	5740	6076	6918	7483	8157	8853	9679
Çıplaklı	4375	5883	6020	6161	6276	6060	6191	6259	6449
Yeşilbayır	3718	4390	4230	4588	4913	4958	5183	5725	5972
Altınkale	2081	2277	2451	2499	2754	3016	3609	4081	4855
Kömürcüler		2630	2663	3012	3195	3359	3122	3344	3253
Dağbeli		1970	1835	1784	1792	1711	1934	1832	1768
Nebiler	1311	1395	1411	1435	1497	1527	1548	1568	1644

Yalınlı	1134	1232	1232	1246	1294	1351	1386	1397	1463
Kovanlık		1264	1325	1270	1276	1272	1473	1377	1353
Düzlerçamı	1056	1107	1298	1154	1205	1260	1330	1348	1389
Yağca		1238	1257	1310	1320	1319	1414	1338	1344
Bademağacı		1481	1399	1343	1293	1311	1332	1250	1265
Tomalar	864	894	1023	1041	1083	1153	1169	1245	1324
Karaveliler		1194	1180	1124	1114	1094	1106	1072	1048
Orta	804	864	879	904	927	974	1046	1021	1035
Killik		1049	1025	1000	995	976	991	995	1003
Karataş		811	852	878	899	874	915	926	955
Ekşili		863	848	823	836	827	870	859	881
Çığlık	808	803	802	788	811	785	800	786	806
Ayanlar		675	699	697	684	690	705	711	726
Ilıcaköy		540	549	572	578	588	698	668	696
Aydınlar		627	635	626	649	645	639	648	641
Karaman	492	553	524	522	529	545	560	555	595
Camili	672	471	440	442	428	421	453	410	406
Ahırtaş		517	474	443	425	402	405	400	385
Aşağıoba		325	343	348	346	345	348	361	362
Akkoç		336	327	313	317	304	300	303	293
Kevşirler		207	192	196	189	198	252	227	224
Dereli		146	153	148	161	160	164	160	166
Bıyıklı		162	165	153	155	135	181	159	172
Selimiye		42	44	44	47	55	59	56	49

Tablo 2. Döşemealtı Mahallelerinin Yıllara Göre Nüfusu

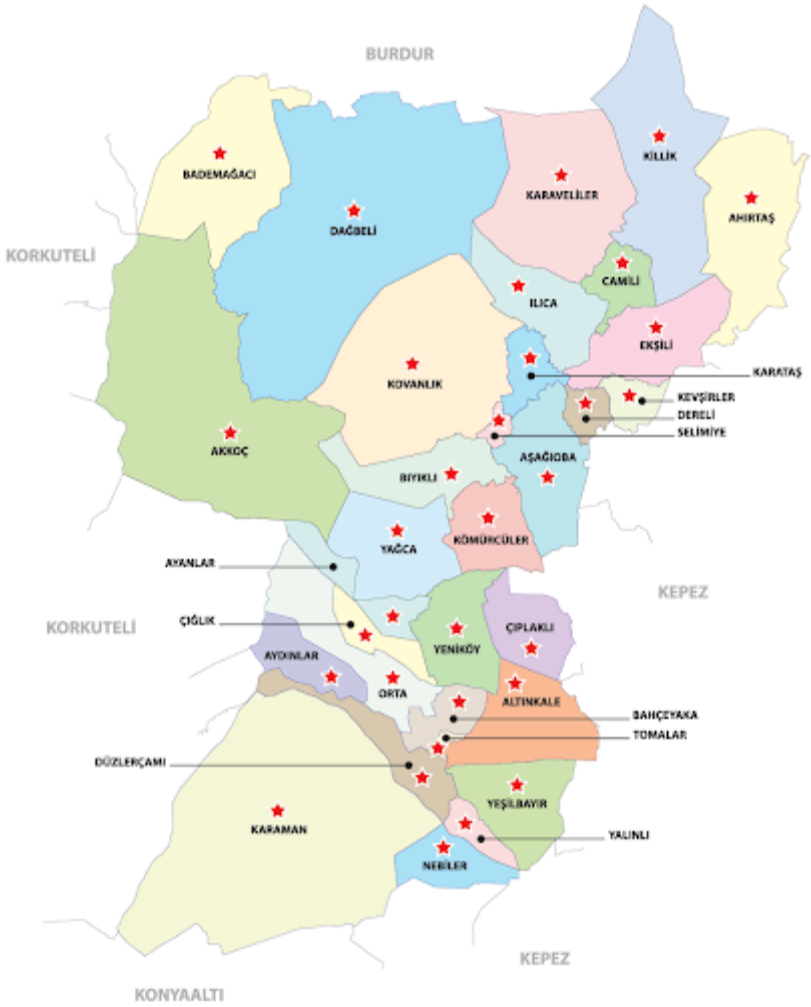

Şekil 2. Döşemealtı mahalleleri (Döşemealtı Belediyesi, 2016)

3.3 Bölgenin Tarihi ve İdari Özellikleri

"Yakın dönemde 1934 yılından beri ikamet edilen ve o yıllarda Kırkgöz-Yeniköy olarak da bilinen bu bölgenin, 1934 yılında zamanın Valisi Haşim İŞCAN tarafından buradaki iskân evlerine Kıbrıs'tan getirilen 60 kadar Türk vatandaşı ailelerin, Korkuteli Kızılcadağ mevkiinden gelen ailelerin ve çevre illerden gelen yörüklerin yerleşmesiyle "YENİKÖY" adı ile bir köyün meydana geldiği, aynı yıl içerisinde de Yeniköy Nahiyesi olarak teşkilatlandığı anlaşılmaktadır. 17 Aralık 1977 yılında "DÖŞEMEALTI" adı ile Belde olan bu yerleşim merkezinin, 5747 Sayılı Kanun'la İlçe statüsüne kavuşturularak, 2008 yılının ikinci yarısından itibaren, Antalya'nın 19 İlçesinden biri olarak "Döşemealtı İlçesi" adı ile hizmet vermeye başladığı görülmektedir." (Sarı, Demirkaya, Kurt ve Çeçen, 2012; 266).

"Anadolu Selçuklu Devletinin yıkılması ile 1260 yıllarında bölgeye hâkim olan Hamidoğulları zamanında bölgeye yerleşmeye başlayan Karakoyunlu ve Sarıkeçili gibi Yörük aşiretleri yerleşim birimlerini oluşturmuşlardır. Antalya ve çevresinin 1390 yılında Osmanlı hâkimiyetine girmesi yöreyi Teke sancağı adı altında Konya' ya bağlamıştır.1934 yılında Korkuteli- Kızılcadağ bölgesinden gelen ailelerin yerleştirildikleri ve Kırkgöz-Yeniköy adı

> *verilen köye Kıbrıs' tan gelen aileler ve göçebe olarak yaşayan Yörükler de katılarak, bugünkü Döşemealtı ilçesinin ilk halk tabanı oluşmaya başlamıştır. Döşemealtı adının tarihçesi ise şöyledir. Antik çağda sahildeki Pamfilya kentleri ile iç kesimlerdeki Pisidia kentlerinin birbirine bağlayan yollardan birisi olan ilçe merkezine 9 km. uzaklıkta bulunan Derbent Boğazındaki döşeme taş yolundan almıştır. Bizans, Selçuklu, Osmanlı Dönemlerinde de faal olan döşeme yol yakın zamana kadar yörükler tarafından göç yolu olarak da kullanılmakta idi. Döşeme taşlardan oluşan ve 4 metre genişliğindeki yol bu bölgenin Döşemealtı olarak isimlendirilmesine neden olmuştur. Son olarak, 22 Mart 2008 tarihinde yürürlüğe giren 5747 sayılı, 'Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik yapılması Hakkında Kanun ' ile bölgedeki Yeşilbayır, Düzlerçamı ve Çığlık Belediyelerinin 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri ile tüzel kişilikleri son bulmuş ve mahalleleri ile Döşemealtı Belediyesine katılarak toplam 14 mahalleden oluşan Döşemealtı İlçe Merkezi oluşmuştur."*

Başlangıçta Döşeme boğazının düzlüğe açıldığı, içinde sınırlı sayıda köy olan küçük bir bölgeden ibaret Döşemealtı'nın ilçe olmadan önceki bağlı kasaba- köy durumu şöyledir:

Çığlık, Düzlerçamı (Yukarı Karaman ve Nebiler'in birleştirilmesiyle), Ekşili, Karaveliler, Yeniköy ve Yeşilbayır olmak üzere 6 belediye örgütü; Ahırtaş, Killik, Camili, Ilıca, Kovanlık, Dereli, Kevşirler, Karataş, Selimiye, Kızıllı, Aşağıoba, Bıyıklı, Yağca, Kömürcüler, Çıplaklı, Başköy, Odabaşı, Kirişçiler, Çamlıca (Hotuşlar) olmak üzere toplam 19 köy bulunmaktaydı. Belediye ve köy statüsündeki yerleşme sayısı toplamı 25 idi.

1932 yılında yayınlanan Cumhuriyet'in Onuncu Yılının Eşiğinde Antalya Coğrafyası adlı eserde Antalya'nın idari durumu başlıklı tabloda 32 köyü olan Döşemealtı nahiyesinden sözedilmektedir. (Güçlü,2018:34) 1 Haziran 1970 tarihi itibari ile Antalya vilayetinin 11 ilçesi, 22 bucağı, 608 köyü vardır bucakların 6'sı merkez ilçeye bağlıdır, köylerin ise 13'ü merkeze 22'si Aksu (Macun)'a, 23'ü Döşemealtı Yeniköy'e ve 6'sı Kemer bucağına bağlıdır (Güçlü, 1997: 37).

Döşemealtı Kaymakamlığı sitesinde de yukarıdaki bilgileri genişleten şu açıklama yer almaktadır: 2008 yılı başında Vali Alaaddin Yüksel'in "Antalya'nın kuzeyinde bir ilçe oluşturulması gerekliliğine ilişkin" açıklaması basında yer aldı. Vali Yüksel açıklamasında "kent kuzeye büyüyor, il merkezinden kuzeydeki bölgeye hâkim olmak yönetmek zorlaşıyor. Orası Kaymakamlık statüsüne kavuşturulmalı. Döşemealtı merkezde yeni bir ilçe oluşturulması konusunda gerekli başvuruların yapıldığını" açıklıyordu. Bu açıklamanın ardından çıkartılan bir yasa ile Merkezi Yeniköy olmak üzere Döşemealtı adı ile yeni bir ilçe oluşturularak Yeşilbayır, Çığlık, Düzlerçamı (Yukarı Karaman ve Nebiler), belediyeleri yeni ilçenin mahalleri haline getirilirken Çubuk Boğazı ötesindeki Dağbeli ve Bademağacı ile Ekşili, Karaveliler beldeleri yeni ilçeye bağlandı. Bu oluşumla birlikte Döşemealtı'nın yerleşim yapısı değişti.

> *"28 Mart 2008'de yürürlüğe giren 5747 sayılı kanun ile Antalya'nın 5 merkez ilçesinden biri olan Döşemealtı'nın ilçe merkezi ile Antalya'nın il merkezi arası 20 kilometredir. Önceleri adını Düden Şelalesi'ni besleyen Kırkgöz gölünden almış, ardından uzun yıllar kışlak olarak Kırkgöz'ü, yaylak olarak da Korkuteli Kızılcadağ mevkiini kullanan Yörük aşiretlerinin 1934 yılında iskân edilmesi ile Kırkgöz -Yeniköy olarak kurulmuştur. 1940'lara doğru dönemin Antalya Valisi Haşim İşcan tarafından 60 adet iskân evi yaptırılmış ve bu konutlara Kıbrıs'tan gelen aileler yerleştirilmiştir. Bölgede göçebe olarak yaşayan diğer Yörüklerin aşiretlerinin de yerleşik düzene geçmesi ile Kırkgöz- Yeniköy genişleyen bir köy olmuş, böylelikle Yörükler ve Kıbrıslı aileler Döşemealtı'nın kurucu halk tabanını oluşturmuştur. 1970'li yılların başında Yeniköy Nahiye Müdürlüğü 17 Aralık 1977 yılında 2711 nüfusa ulaştığından belediye teşkilatı kurulmuş ve Kırkgöz-Yeniköy, "Döşemealtı Belediyesi" ünvanını almıştır."* (Http://dosemealti.gov.tr/ilçe-tarihçemiz).

> *"Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin Tarihsel Gelişimi Antalya Belediyesi 1984 yılında yürürlüğe giren 3030 sayılı yasa'nın dayanak oluşturduğu yapılanma içerisinde, kentin yönetim statüsünün değiştiği 1993 yılı, yeni bir sürecin başlangıcı olmuş, 504 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Antalya Belediyesi, büyükşehir belediyesi statüsü almış ve Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde Muratpaşa, Kepez ve Konyaaltı olmak üzere üç alt kademe belediyesi kurulmuştur. 5216 sayılı Yasa öncesinde, Muratpaşa, Kepez ve Konyaaltı Belediyelerinin*

oluşturduğu büyükşehir belediyesi alanı 420 km2 bir sahayı kapsarken, 5216 Yasa sonrasında yasa'nın öngördüğü düzenleme ile 1381 km2 çıkmıştır. (Valilik binasını merkez kabul eden ve yarıçapı 20 km olan daire ile tanımlanan) yeni sınırla, Muratpaşa, Kepez ve Konyaaltı Belediyelerine, Aksu, Beldibi, Çalkaya, Çığlık, Doyran, Döşemealtı, Düzlerçamı, Pınarlı, Varsak, Yeşilbayır ve Yurtpınar Belediyeleri de eklenmiştir .5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması Ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla Konyaaltı, Kepez, Döşemealtı, Aksu ve Muratpaşa ilçe belediyesi olmak üzere 5 ilçe belediyesi kurulmuştur .6360 sayılı kanunla 2014 tarihinde yapılan Mahalli İdareler Genel Seçimlerinden sonra Antalya ili mülki sınır kabul edilmiş ve il içerisinde kalan toplam (20.749 km2) 19 ilçe Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin İlçe belediyeleri olmuştur. Büyükşehir sınırı yaklaşık bir önceki sınırın 150 katı büyüklüğüne ulaşmıştır." (Hansu, 2015; 25, 85– 92).

3.4 Yörük Obalarının Kışlağından Köy Olma Sürecine

Döşemealtı bölgesinde kışlayan Yörük obaları için yerleşmenin miladı,1941 yılının 18 Şubat günü Milletvekili Rasih Kaplan, Vali Haşim İşcan ve il bürokratlarının Yeniköy'de yaptıkları inceleme gezisi ve ardından halkın katılımıyla yapılan toplantıdır. O gün, Kırkgöz-Antalya karayolunun doğusundaki Başından Yoklu (Başköy), Kirişçiler, Çıplaklı, Odabaşı gibi göçebe mührü olan Yeni Osmanlı asıllarının ve yakın batısında kışlayan Kızılcadağ çevresindeki Yalınlı, Nebiler, Yukarı Karaman, Piyadın köylerinin muhtarları ile oymak ve köy ileri gelenlerinin Vali, milletvekilleri, İl bölge ve idare müdürlerinin önünde "yerleşme isteklerini" dile getirmeleri ile o zamana kadar kışlak ağırlıklı olarak kullanılan Döşemealtı düzlüğünün orta ve güney kesimleri köyleşme sürecine girecekti.(Ercenk, 2010: 158)

O yıllarda bölgeyi gezen Vala Nurettin (Va-Nu) 1944 yılında yayınladığı Antalya kitabında Antalya'dan Burdur'a giden yol üzerinde yapılanma halinde 2 yepyeni köy gördüğünü yazar. Biri Kıbrıs'tan göçen Türklere hükümetimizin hediye ettiği muntazam evlerden mürekkep (oluşan) kiremitli damları, odalarında dokuma tezgâhları, önünde yemiş bahçeleri Cumhuriyet meydanında öğretmenli ve eğitmenli koskoca okul, nalbant, bakkal vesair dükkanları… Bir de halk odası. Vala Nurettin'in yukarıdaki satırlarda anlattığı yer Döşemealtı ilçesinin merkezi bugünkü Yeniköy'dür. Kitabında görüşlerini şöyle belirtir:

Antalya'dan Burdur'a giden yol üzerinde yapılma halinde iki yepyeni köy gördüm. Biri Kıbrıs'tan göçen Türklere hükümetimizin hediye ettiği muntazam evlerden mürekkep: kiremitli damları, odalarında dokuma tezgâhları önlerinde yemiş bahçeleri köyün Cumhuriyet meydanında öğretmenli ve eğitmenli koskoca okul, resmi dairecikler. Nahiye müdürünün ve karakol komutanının evleri. Nalbandı, bakkal vesair dükkanları. Bir de halkodası ki halkevinin küçüğüdür. Türkiye'de ilk defa olarak bu tipte burası yapılmıştı. Sahnesi, temsil salonu, sıhhi yardım kısmı ile cümlesi pek makul bir planla bina ediliyor. Kıbrıslar köyünün biraz daha berisinde ve aynı yol üzerinde bir de Göçebeler köyü yapılmış, bitmiş. Evler tamam. Sadece yukarıda bahsettiğim umumi müesseseler tamamlanmamış. Köylülüğe terfi edecek olan şimdiki göçebeler "imece" dedikleri elbirliği usulü ile ve ustaların nezareti altında müstakbel köylerini tamamlamak üzere çalışıyor. Yeni hükümet binaları: Gündoğmuş ve Elmalı kazalarında ve Döşemealtı nahiye Merkezi Kırkgöz köyünde olmak üzere 3 yeni hükümet binası yapılmıştır. (Va-Nu, 1944: 22).

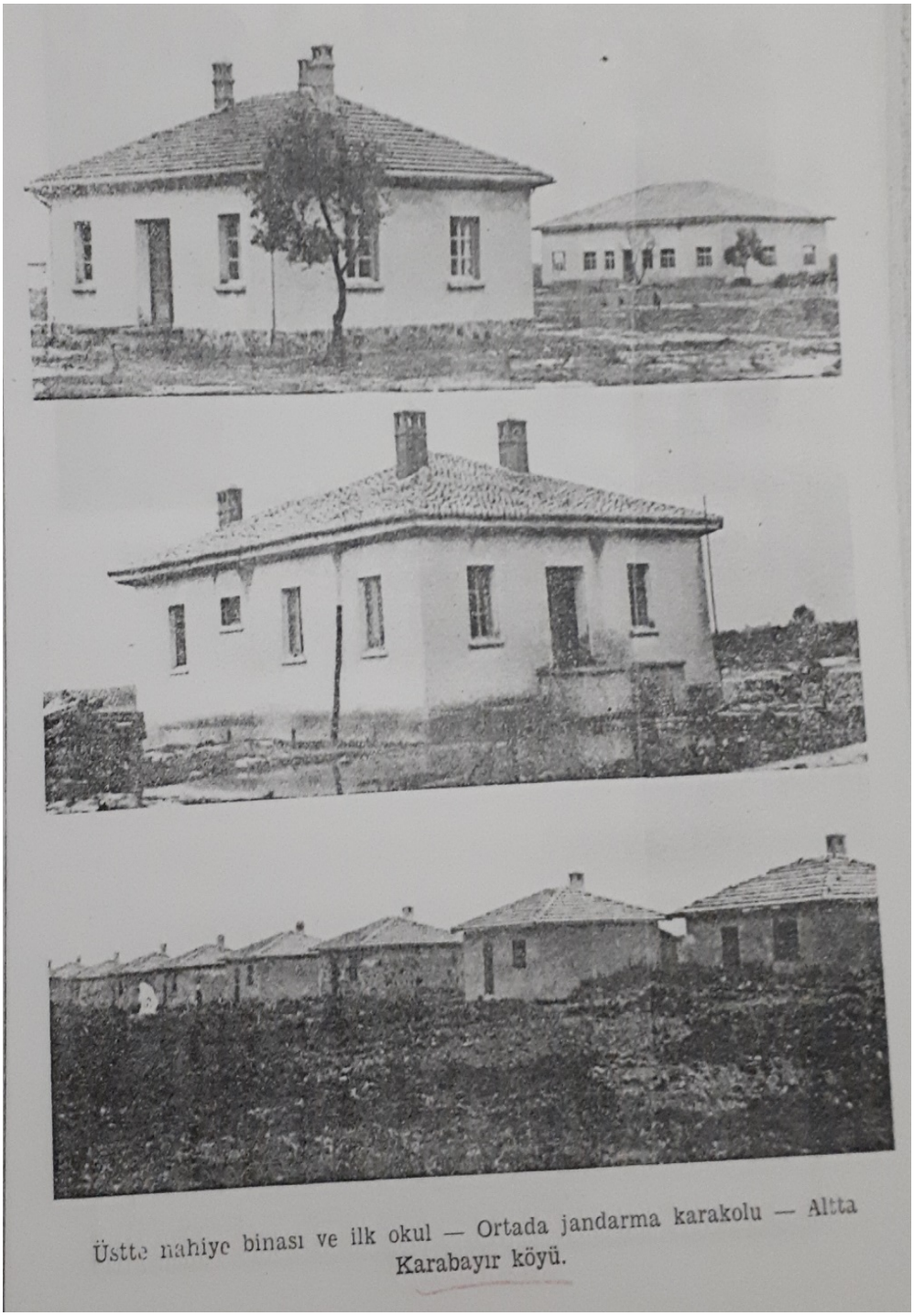

Şekil 3: 1940'larda Döşemealtı (Kaynak: Va-La Nurettin, Antalya İkinci Dünya Harbi İçinde Nasıl Güzelleşebildi? Kenan Matbaası İstanbul 1944: 22)

Hilmi Ziya Ülken, Nurettin Şazi Kösemihal ve Cahit Tanyol, 1950 yılında yayınladıkları, Döşemealtı köylerinden Karataş Köyü hakkındaki monografik çalışmalarında şunları belirtmektedirler:

Karataş, Antalya vilayetinin Döşemealtı nahiyesine bağlı köylerdendir. Köy," Döşemealtı" bölgesinin tam ortasındadır. Dağda Tekeoğulları zamanından beri bir döşeme yolu olduğu için bölge bu adla anılmaktadır. Doğuda Karaöz, kuzeyde Melli, batıda dağlar, güney-doğuda da İlyas alanı bulunmaktadır. Bu bölgenin kuzey, batı ve kuzey batı tarafları tamamen dağlarla çevrili, güney ve güney-batı tarafları da geniş bir ovaya açılmaktadır. Bölge Antalya ovasının kuzeye bakan dağ yamaçlarındadır. Karataş köyü, eskiden yerleşmiş Yörük köyleriyle çevrili ve her birine hemen hemen müsavi mesafede bir Muhacir köyüdür. Hububat ekimi yapılan köy, yörük köylerinden sosyal bakımdan farklıdır. Kadınları tarlada çalışmaz. Evleri muntazam ve temizdir. Civar köyler yörük ve hayvancılıkla uğraşırken, bu köy muhacir ve ziraatçıdır. Yörük köylere mayalı ekmek yapmasını öğretmiş, yerli saban yerine muhacir sabanı kullanmışlardır. Muhacirler arasında evlenmeler tercih edilmektedir (Ülken, Kösemihal, Tanyol,1950: 85-103).

Tahsin Özdemir, 1943-44 tarihli Türk Akdeniz Dergisinde Karataş köyüne ilişkin şunları yazmaktadır: Antalya ovasını baştanbaşa sulayan ve Antalya su şehri adını veren Kırkgöz suyunu geçtikten sonra buradaki karakolun önünde otomobilden iniyor ve bindiğimiz tek atlı bir araba ile Döşemealtı bölgesine doğru yol alıyoruz. Döşemealtı denilen saha 15-20 köyden ibaret, oldukça geniş bir bölgedir. 14 köyünde eğitmenli okul vardır. Arabamız Karataş köyünün önünde durdu. Köyün en yaşlısı ile konuşuyoruz. 63 sene evvel Mora Yenişehrinden gelen göçmenlerle kurulan bu köyün, o tarihten beri çocuklarını okutmak imkanını bulamadıklarını, hatta ilk iskanlarında 60 hane olan köyün 32 haneden ibaret kalmasının sebepleri arasında okulsuzluğun aranması lazım geldiğini yana yakıla anlatıyor. Dereli köyüne geliyoruz. Köyün en müsait yerine kurulan okul binası. Burası da 60 sene evvel yerleştirilmiş Yenişehir Türkleri ile kurulmuş bir köy. Camili ve Kovanlık köylerini ziyaret ediyoruz. Bu köylerde de eğitmenli okulların planları tatbik edilmiş ve bitirilmiştir (Vilayetimiz Aksu Köy Enstitüsünün üç devrede yetiştirdiği 170 öğretmenden bir kısmının faaliyetlerini yakından görmek için yapılan seyahat) (Özdemir,1943-44: 7-10).

Kıbrıs'tan gelenler tarım; yörükler, hayvancılık yapmaktadır.

> *"Döşemealtı, adını antik çağda Pamfilya kentleri ile Pisidia kentlerini birbirine bağlayan yollardan birisi olan Derbent boğazındaki günümüzde varlığını koruyan döşeme taş yolundan almıştır. Bizans Selçuklu Osmanlı dönemlerinde işlevini sürdürmüş olan döşeme yol, yakın zamana kadar yörükler tarafından göç yolu olarak kullanılmıştır. Döşeme taşlardan oluşan bu yol Döşemealtı platosuna adını vermiş olup 4 metre genişliğindedir. Bu nedenle yöre halkı "döşeme" yolun geçtiği boğazı "Döşeme Boğazı", yolun altında kalan düzlüğü Döşemealtı olarak adlandırmıştır"* (dosemealti.bel.tr).

Döşemealtı ilçesi ve çevresi, zamanında kış aylarında farklı birçok yörük obasına kışlak olarak ev sahipliği yapmıştır. Bunlar arasında yer alan Karahacılı aşireti de Döşemealtı Yeniköy'e kendi kışlaklarına 1934'te iskân olmuştur.

Döşemealtı'nda meskun Yörük aşiretlerinin başlıcaları: Emirler, Karahacılı, Karakoyunlu, Karamanlı, Karatekeli, Karavelili, Kızıllı, Kömürcü, Sarıkeçili, Töngüşlü, Yeni Osmanlıdır. (Ak 2015: 20-83'ten aktaran Mehmet Emre Çelik, 2018).

Döşemealtı'nda Kırkgöz Han, Termessos Antik Kenti, Dağbeli Ariassos Antik Şehri, Evdir Han bulunmaktadır. Yeniköy, Kovanlık, Camili'de halıcılık yapılmaktadır.

Bugün kırsal özelliklerini yitirme sürecinde olan Döşemealtı köylerinde kentleşme öncesi temel iş güç ve üretim uğraşları şöyle sıralanabilir:

Ahırtaş; otçuluk, salep, kekik, adaçayı, ketre, keçi, koyun,

Killik; meyve, zeytin, akdarı, üzüm, buğday, arpa, keçi, zanaatkarlık,

Karaveliler; üzüm, pekmez, meyve, incir, akdarı, zeytin, zeytinyağı, bal, dokuma, menevrek (şayak), nakliye işleri, koyun, büyükbaş hayvan,

Camili; keçi, büyükbaş hayvan, meyve, zeytinyağı, zeytin, menevrek, çeşitli dokuma, sebze, akdarı, zanaat, nakliye işleri,

Ilıca; koyun, üzüm, pekmez, pamuk, tahıl, akdarı, bal ve Ilıca gölü çevresinde yapılan su ve kara avcılığı,

Kovanlık; halı, üzüm, pekmez, buğday, arpa, saman, pamuk, keçi, büyükbaş hayvan, bal, balmumu, kovan üretimi, zanaat ve nakliye işleri,

Ekşili; keçi, sebze, meyve, incir, nar, bağ, değirmen, zanaat, nakliye işleri,

Kızıllı; palamut, keçi, büyükbaş hayvan, tahıl,

Aşağıoba; koyun, keçi, halı, tahıl, saman,

Kevşirler; koyun, büyükbaş hayvancılık, tahıl, taşıma işleri, halıcılık,

Bıyıklı; büyükbaş hayvan, özellikle manda, koyun, keçi, tahıl, çeltik, pamuk, değirmencilik,

Kömürcüler; koyun, keçi, büyükbaş hayvan, kireç ve kömür yakma, deve ile yük taşımacılığı,

Yağca; keçi, büyükbaş hayvan, meyve, tahıl, pamuk,

Çığlık; keçi, koyun, büyükbaş hayvan, tahıl, pamuk, susam, mısır, zeytin, kömür yakma,

Yeniköy; kuruluşunu izleyen yıllardan itibaren hem idari hem de ekonomik anlamda Döşemealtı'nın merkezi durumuna gelmişti. Tarımda kullanılan motorlu araçların artması ile Yeniköy, bakım, tamir ve ikmal yeri özelliği kazanmıştı. Hizmet ve ticaret gelişmişti.

Karataş, Selimiye (Karadon), Dereli gibi muhacir köyleri, büyükbaş hayvan, koyun, bağcılık, üzüm, pekmez, tahıl, susam, at arabası ile taşımacılık, çevre çiftliklerde ırgatlık yaparak geçinirdi. Döşemealtı'nın hemen bütün köylerinde susam yetiştirilir ve Antalya'da tahin imalatçılarına ve susam değirmenlerine satılırdı.

Çıplaklı, **Başköy**, **Karabayır**, **Yalınlı**, **Nebiler**, Kirişçiler, Yukarı Karaman, Odabaşı, Hotuşlar gibi yerleşmeler, hayvancılık, zeytincilik, kömür yakma, yakacak kök çıkarma, deve ile nakliyecilik, ağaç kesim işleri, orman işçiliği, pamuk yetiştiriciliği gibi işlerle uğraşıyorlardı.

Camili, Kovanlık, Killik gibi köylerde ipekböcekçiliği de yapılmıştı (Ercenk, 2010: 81-82).

3.5 Döşemealtı'yla İlgili Demografik Veriler Işığında Gözlemler

Tarihsel ve demografik verilere bakıldığında 2000'lere kadar köy karakteri gösteren Döşemealtı bölgesi 2000'lerden sonra heterojen bir nüfus yapısı arz etmeye başlamıştır.

Kırdaki soylulaştırma, kentsel alışkanlıkların köy ölçeğine taşıma girişimi olarak görülmektedir. Burada kırsal doğa, önemli belirleyicidir. Döşemealtı köylerini yerleşmek için seçen kentli bireyler, burada doğayı yeni bir yaşam modeli olarak düşünmektedirler. Köy mekânı, farklı sınıftan kullanıcılar tarafından deneyimlenmekte, kullanılmakta ve metalaştırılmaktadır.

Bölgedeki heterojen nüfusu şöyle kategorize edebiliriz:

1)Köylerde yerleşik tarım ve hayvancılık ile geçimini sağlayan yerli nüfus,

2)Köylerde yerleşik, esnaf ve zanaatkarlık ile geçimini sağlayan yerli nüfus,

3)Köylerde esnaf ve zanaatkarlık ile uğraşan farklı yerleşim birimlerinden göç etmiş nüfus,

4)Köylere yerleşen ve mülkiyet edinerek (müstakil ev, güvenlikli konut siteleri, apartman dairesi, arsa, bahçe, tarla, toplu konut idaresi konutları vb.) burada temelli yerleşen emekli nüfus ve çalışan kentsel orta sınıf,

5)Köylerde mülkiyet edinip yılın belli dönemlerini burada geçiren kentte yerleşik nüfus, (İkinci Konut Sakinleri)

6)Yurtdışında çalışıp burada da mülk edinen ve daimî veya belli dönemlerde köylerde yaşayan nüfus,

7)Antalya Döşemealtı Organize Sanayi Bölgesi, banka, belediye, okul, hastane gibi kamu ve özel sektör kurumlarında çalışan ve eğitim nedeniyle (Özel üniversite ve lise dengi okullar) bu bölgede yaşayan nüfus. (Bu kategorileştirme,2000 yılından beri bu bölgede yaşayan bir sosyolog olarak tarafımdan yapılan gözlemlere dayalı olarak gerçekleştirilmiştir).

Döşemealtı'ndaki mahalleler de sosyo-ekonomik açıdan farklılıklar göstermektedir. İlçe merkezi olarak Yeniköy, idari kurumların, kamu ve özel sektör kuruluşlarının bulunduğu, Cuma günleri kurulan büyük bir pazar yerine sahip, çok katlı konutların yükseldiği, en fazla nüfusa sahip modern bir kent görünümündedir. Yeşilbayır, Altınkale, Bahçeyaka ve Çıplaklı diğer yoğun nüfuslu yerleşimlerdir. Bu mahallelerde müstakil konutlar bulunmaktadır. Diğer mahalleler göreli olarak daha az nüfuslu, kırsal karakteri olan, tarım ve hayvancılığın yapıldığı, doğa ve sessizlik talep eden kentlilerin de tercih ettiği mahallelerdir. Hemen hemen tüm mahallelerde Pazar yerleri bulunmakta, olmayan yerlerdeki mahalle sakinlerinin ise belediye araçlarıyla merkeze ulaşımı sağlanmaktadır.

Döşemealtı bölgesinde yer alan köylerde mülkiyet el değiştirmiştir. Çok çeşitli konut biçimleri ve buna bağlı yaşam tarzları söz konusudur bölgede. Doğal mimarisi ile köy evleri, tarla ve ahırları, müstakil villalar, çok katlı binalar, lüks güvenlikli konut siteleri, toplu konutlar bölgedeki heterojenliği gözler önüne sermektedir. Ayrıca bölgede imarlı arsa ve ayrıca her türlü konut satışı ile iştigal eden çok sayıda emlak komisyoncusunun olması da bölgeye talebin her geçen gün arttığının göstergesidir. Yerleşmek için Döşemealtı'nın seçilme nedenleri, kent merkezinden uzak, doğayla iç içe ama kente ulaşım imkanlarının yakınlık nedeniyle uygun olmasıdır. Komşuluk ilişkileri ve apartman yaşamından farklı, müstakil evlerde eski mahalle yaşamının olması da tercih nedenidir. Yaşlı ve çocuklar için bahçeli evlerin tercih edilmesi söz konusudur. Kimi aileler daimî oturmakta, kimi aileler kentte bulunan evlerini de kullanmaktadır. Bir bahçe oluşturmak, ağaç dikmek, sebze yetiştirmek amaçlanmaktadır. Bahçe bakımı, ev temizliği, çocuk bakımı gibi işlerde köy sakinlerinden yardımcı eleman alınmaktadır. Köy sakinlerinin bir kısmı da tarlalarını sattıkları için berber, pideci, su ve tüp bayiliği, bakkallık, kasaplık, çeşitli benzin istasyonları ve büyük marketlerde işçilik, ev ve bahçe işlerinde yardımcılık yapmaktadır. Köylüler ve soylulaştırıcı kesim arasında yakın ilişkiler bulunmamaktadır. Kentten kıra gelen yerleşimcilerin kültürel ve sınıfsal özelliklerini kır ölçeğinde de sürdürmeye devam ettikleri ve köylülerle sınırlı etkileşim kurdukları gözlenmektedir. Döşemealtı mahalleleri sakinlerinin düzenli olarak işleyen belediye otobüsleri sayesinde kent merkezi ile yoğun etkileşimi söz konusudur. Bölgeye sonradan yerleşen orta ve üst sosyo-ekonomik grupların hemen her ailede bir veya birden fazla otomobil sahipliği nedeniyle otobüs kullanımları sınırlı olup, ulaşım ve diğer sosyal etkileşim türleri açısından kırsal yerli grupla organik etkileşimleri yok denecek kadar azdır. Etkileşim daha ziyade ev ve bahçe hizmetleri nedeniyle yardımcı almaları sürecinde ya da esnaflardan alışveriş sürecinde söz konusu olmaktadır. Döşemealtı bölgesine göç eden, yerleşen kesim içinde yurt dışına çalışmak için giden ve dönen aileler de yer almaktadır. Bu kesimde yer alan aileler yılın belli aylarında evlerinin kapısını açmakta ve daha sonra tekrar Batı Avrupa ülkelerine dönmektedir. Bazıları emeklilikten sonra tamamen Döşemealtı'nda yaşamlarını sürdürmektedir.

Yaşar Okudan doktora tez çalışmasında kentsel ve kırsal aktörlerin perspektifinden kentlerin çeperinde sürdürülebilir bir kent ve kır ilişkisi nasıl geliştirilebilir? Sorusunu sormakta ve Antalya Döşemealtı örneğinde konuyu incelemektedir. Tez çalışmasında seçilmiş örnekleme Döşemealtındaki sosyal ve mekânsal değişim ile ilgili hazırlanmış ölçek uygulanmış ve sonuçları değerlendirilmiştir.1980 Öncesi bir yerleşim sistemi Kent veya kır olarak ya da yerleşim büyüklüklerinin kademelenmesine göre tanımlanırdı. Kent tarım dışı faaliyetlerin yer aldığı

mekansal formu ve sınırları belli yerleşimler olarak görülürken kır kentsel özelliklerin eksik olduğu belirli sınırlara sahip yerleşim alanları olarak tanımlanmıştır. 1980'lerden itibaren fordist üretimden post-fordist üretime geçiş ile birlikte değişen üretim biçimlerinin Küreselleşme ve neo-liberal kentleşmenin etkileri ile birlikte dünyadaki tüm kentlerin sosyodemografik, ekonomik ve mekansal yapıları önemli ölçüde değişmektedir. Kır ile kenti ayırt etmek için kullanılan keskin göstergeler ve niceliksel eşikler anlamsız hale gelmeye başlamıştır. Bu çerçevede Antalya Döşemealtı örneğinde kırsal yapı üzerinde neoliberal kentleşmenin etkilerini ele almaktadır (Okudan, 2019).

Okudan'ın araştırmasında Döşemealtı'nın kentleşmesi konusunda bölge sakinlerinde, doğal ve tarımsal alanların ortadan kalkması nedeniyle olumsuz, ancak ticaretin artması, nüfus ve sosyalleşmenin farklı insanlarla tanışma fırsatı vermesi gibi nedenlerle de olumlu bakış açıları ortaya çıkmıştır. Döşemealtı bölgesinin göç alması, şehrin kalabalığı, gürültüsü ve yoğunluğundan kaçma ile de ilgilidir. Döşemealtı nüfusu daha azdır ve nüfus artış hızı düşüktür. Şehre yakındır ama aynı zamanda doğal yaşama sahiptir. Antalya dağlarla çevrili olduğu için şehrin büyümesi sınırlı kalmış ve kuzeye doğru büyümektedir. Döşemealtı'nın en önemli sorunları olarak ulaşım sorunları, sosyal sorunlar (eğitim ve kültürel ihtiyaçlar) ve mekânsal sorunlar (çarpık kentleşme) belirtilmiştir (Okudan,2019: 153-172).

Döşemealtı'nda toplam ekilebilir alan 2012 yılında 96835 dekardır. Aksu'dan sonra ikinci sıradadır, yani tarım arazisi açısından ikinci büyüklüktedir. 2016 yılında ise bu rakam 87124 dekar olmuştur. 6 yılda önemli bir azalma olmuştur.

> *"Çalışma sahasında tarım topraklarının kaybedilmesinin nedenleri: Tarım topraklarının insanların şahsi menfaatleri nedeniyle imara açılması, plansız ve çarpık kentleşme, yanlış tarım politikaları ve yasal düzenlemeler, toprakların miras yasası nedeniyle küçülmesi, tarımın rantabl olmayışı ve bu nedenle tarım topraklarının farklı sektörlere kayması ve benzeridir. Tarım alanları, imalat sanayi ve turizm baskısı altındadır*." (Doğan, 2018: 187 -201)

Döşemealtı Bölgesi'nin sınırları içerisinde Antalya'nın en önemli su kaynağı olan Kırkgöz Gölü ve kaynakları, önemli miktarda, orman varlığı, ciddi sayıda zeytin ağacı varlığı, Organize Sanayi Bölgesi, Toptancılar Sitesi, Kamyoncular Kooperatifi, Toplu Konut alanları, Karain Mağarası, Termessos antik kenti ve daha birçok üretim ve kültür ögesi bulunmaktadır. Anakente çok yakın olmasının yanında görece bozulmamış doğal çevresi ile Döşemealtı kentin dışındaki en cazip yerleşme alanı durumundadır. Döşemealtı'nın bu özelliğinin kendi felaketine neden olmasından korkulur. Bunun yaratacağı önemli risklerin başında birçok yerde olduğu gibi doğal ve tarihi çevrenin uğrayacağı tahribat bulunmaktadır. (Ercenk, 2010; 214).

4 Sonuç ve Öneriler

Çalışmada, Döşemealtı bölgesinin yörük kışlak yerinden köye, köyden de kente dönüşümü anahatlarıyla ele alınmıştır. Antalya'nın batısı ve doğusunun artık yeterince kalabalıklaştığı düşünülürse Döşemealtı ilçesinin şehrin kuzeyinde gerek doğası ve iklimi gerek şehre yakınlığı ve sosyo-kültürel imkanları ile önemli bir çekim merkezi olduğu belirtilebilir.

Antalya iline ve yöre halkının ekonomisine yön veren Organize Sanayi Bölgesinin sınırları içerisinde olduğu, Antalya Bilim Üniversitesi, Antalya Y. Ziya Öner Fen Lisesi ve Antalya Erünal Sosyal Bilimler Lisesi gibi önemli eğitim kurumlarına ev sahipliği yaptığı, Toplu Konut İdaresi konutlarının bulunduğu, ilçe olması nedeniyle çeşitli kamu kurumlarının yer aldığı, pek çok özel eğitim ve sağlık kuruluşlarının yer seçtiği, Termessos, Karain Mağarası, Dağbeli Ariassos, Bademağacı Höyüğü, Kırkgöz Han ve Evdir Han gibi önemli antik yerleşim ve konaklama yerlerini de bünyesinde barındırdığı görülen Döşemealtı İlçesinin; hızla artan inşaat alanları, lüks konut projeleri ve nüfusu ile Antalya ilinde bir cazibe merkezi olmaya devam ettiği gözlenmektedir. Ancak kentin baskısının doğal ve tarihi çevreye vereceği zararlar düşünülmesi gereken konular arasındadır. Yitirilen doğa ve kırsal yaşam bir daha geri getirilemeyecektir.

Döşemealtı ilçesi, kırsal mekânın hızla metalaştığı, kırsal soylulaştırmanın sürdüğü, farklı toplumsal tabakaların yaşamını sürdürdüğü cazip bir yerleşim bölgesi haline gelmiş ve bu heterojen sosyal yapı, yeni sosyolojik araştırmalar için adeta bir laboratuvar işlevi görmeye başlamıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Grant Support: The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/ References

Mavisehirantalya. (2017). *Antalya'nın İlçeleri*. 20 Mart 2021 tarihinde https://mavisehirantalya.wordpress.com/2017/05/04/antalyanin-ilceleri adresinden erişildi.

Çelik, M. E. (2018). Döşemealtı'na iskân edilen Karahacılı Aşireti ve yayla göç yolunun incelenmesi. B. Koçakoğlu, B. Karslı, D. Sustam, Z. Sula, H. İ. Yücel, ve A. Demir (Ed.), *Antalya Kitabı- Selçukludan Cumhuriyete Sosyal Bilimlerde Antalya* içinde (ss. 1057-1067). Konya: Palet Yayınlar.

Çiftçi-Yeşiltuna, D. (2016). *Küreselleşme ve kırsal dönüşüm, komşu mahalleden butik siteye*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Çilingir, T. ve Görgün E. K. (2018). *Hızla üzerine kent gelen köyün, kentleşme ile imtihanı: Uzundere, Planlama 2018;* (Ek 1). 139-151.

Doğan, M. (2018). Antalya şehrinin (Muratpaşa, Kepez, Döşemealtı, Aksu, Konyaaltı) gelişmesinde etkili olan faktörler. *lnternational Journal of Geography and Geography Education*, (38), 187-201. doi: 10.32003/iggei.426712.

Döşemealtı Belediyesi (2016). Döşemealtı/Konum. 20 Mart 2021 tarihinde http://www.dosemealti.bel.tr/tr/m/dosemealti/konum.html adresinden erişildi.

Ercenk, G. (2010). *Dünden bugüne Döşemealtı.* Antalya: Atso Yayını.

Güçlü, M. (1997). *XX. Yüzyılın ilk yarısında Antalya*. Antalya: Atso Yayını.

Güçlü, M. (2006). Batı Toroslarda dağ geçitleri, A. Erdoğru, (Ed.) *Tarihin içinden* içinde (ss.312-345). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Güçlü, M. (2018). *Antalya 1932.* İzmir: Er Yayıncılık.

Hansu, L. (2015). Antalya Büyükşehir Belediyesi plan kararlarının 6360 Sayılı Büyükşehir Kanunu kapsamında değerlendirilmesi. *Planlama, 25*(2), 85-92.

Kapan, K. (2018). *Turizm faaliyetlerinin şehirsel gelişmeye etkileri: Antalya örneği.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, İstanbul.

Keyder, Ç. ve Zafer Y. (2015). *Bildiğimiz tarımın sonu, küresel iktidar ve köylülük*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Nurettin V. L. (1944). *Antalya İkinci Dünya Harbi içinde nasıl güzelleşebildi?* İstanbul: Kenan Matbaası.

Nüfusu. (2017). *Döşemealtı Nüfusu*. 20 Mart 2021 tarihinde adresi: https://www.nufusu.com/ilce/dosemealti_antalya-nufusu#:~:text=D%C3%B6%C5%9Femealt%C4%B1%20n%C3%BCfusu%202020%20y%C4%B1l%C4%B1na%20g%C3%B6re%2069.300 adresinden erişildi.

Okudan, Y. (2019). *How to develop a sustainable rural-urban fringe (ruf) from perspective of urban and rural actors? The case of Döşemealtı in Antalya*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), ODTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir Planlama Anabilim Dalı, Ankara.

Orhan, G. ve Güneş-Yücel Y., (2019). Kırsal mekânın metalaşması ve soylulaştırmanın köy hâli: Doğanbey Köyü'nün dönüşümü. *MAD Journal, 1*(8). 8-42.

Özdemir, T. (1943-1944). Antalya'da eğitmenli okul faaliyeti. *Türk Akdeniz, Antalya Halkevi Dergisi,* (29-30-31), 7-10.

Özen, M. A. (2019). *Küreselleşme sürecinde kırsalın dönüşümü ve tüketim: Bursa Cumalıkızık örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Bursa.

Özgen, N, (2018). Doğa ve toplum. N. Özgen (Ed.). *Sosyal coğrafya* içinde, Pegem Yayınları.

Perkins, H.C. (2006). Commodification: Resourcing rural areas. P. Cloke, T. Marsden ve P. Mooney (Ed.), *Handbook of rural studies* (ss.243-258). London: Sage Publications,

Saraçoğlu, H. (1989). *Akdeniz Bölgesi*, MEB Öğretmen Kitapları Dizisi, 175. İstanbul.

Sarı, C., Demirkaya, H., Kurt, S. ve Çeçen, B. (Eds.). (2012). *Dünden Bugüne Antalya* (2 ed.). Antalya: T. C. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Şen, B. (2005). Soylulaştırma: Kentsel mekânda yeni bir ayrışma biçimi. H. Kurtuluş (Ed.), *İstanbul'da kentsel ayrışma* içinde*.* İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

TUİK, (2020) *Adrese dayalı nüfus tespit sistemi.* 20 Mart 2021 tarihinde https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210 adresinden erişildi.

Uysal, A. B. (2017). Kırsalda koruma ve soylulaştırma ikilemi. *Ege Mimarlık Dergisi,* 36-39.

Başaran Uysal, A. ve Sakarya, İ. (2013). Kırsal soylulaştırma ve turizmin kırsal yerleşimlere etkileri: Adatepe ve Yeşilyurt Köyleri. G. Güldal, ve M.G. Fehim (Ed.), *8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 36. Kolokyumu, Bildiriler kitabı (7-8-9 Kasım 2012)* (ss.579-598). TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara.

Ülken, H. Z., Kösemihal N. Ş. ve Tanyol, C. (1950). Karataş Köyü monografisi. *Sosyoloji Dergisi,* 85-103.

Williams, P. (2015). Mekansal yeniden inşa ile sınıf oluşumu Avustralya Britanya ve Birleşik Devletlerdeki mutenalaştırmaya ilişkin bir yeniden değerlendirme. Smith N. ve Williams P. (Ed.) *Kentin mutenalaştırılması* içinde (ss. 83-111). İstanbul: Yordam Kitap.

Yenigül, S. B. ve Cihangir-Çamur K. (2013). Saçaklanma Dinamiklerinin yerleşimlerin dönüşümüne etkisi: Kırsaldan kentsele Ankara/Pursaklar. *İdealkent, 4* (9), 198-231.

Yenigül, S. B. (2017). Kırsal kalkınma politikalarında yeni yaklaşımlar ve bu yaklaşımların Türkiye'nin kırsal kalkınma politikalarına etkisi. *Planlama 27* (1), 16–25. doi: 10.14744/planlama.2016.47450.

Yenigül, S. B. (2016). Kırsal soylulaştırma: Soylulaştırma sürecinin kırsaldaki yansımaları. *Mimarlık Dergisi* (391), 61-65.

journal of sociological context
sosyolojik bağlam dergisi

ISSN: 2757-5942. Sosyolojik Bağlam®, 2021 2 (2) 94-106
https://doi.org/10.52108/2757-5942.2.2.6

Derleme Makale ◆ Review Article

Büyüsü Bozulan Avm'yi Büyülemek: Kent Simülasyonunda Yaşam Tarzının Tüketimi

Enchanting a Disenchanted Mall: Life Style Consumption in Urban Simulation

Diretgen Ozan ERCANSUNGUR[*] 0000-0002-4915-9210

Ahmet TALİMCİLER[**] 0000-0002-7193-9475

MAKALE BİLGİSİ

Başvuru: 29. 03. 2021
Düzeltme Talebi: 26. 04. 2021
Son Düzeltme: 18. 07. 2021
Kabul: 29. 07. 2021
Online Yayım: 15. 08. 2021

Anahtar Kelimeler:

Tüketim,
Yaşam tarzı
Alışveriş merkezi
Yaşam merkezi
Simülasyon

ÖZ

Modern dönemle birlikte kitlesel bir fenomene dönüşen tüketim, yalnızca ihtiyaçların karşılanması değil, arzuların tatmini ile ilişkili bir hal almıştır. Günümüzde bu arzuların hızı, yoğunluğu ve kapsamı önemli boyutlara ulaşmıştır. Tüketim artık kültürel pratiklerden sanatsal faaliyetlere uzanan, toplumsal kimlik ile yakından ilişkili bir deneyimin alanı haline gelmektedir. Bu değişim kendisini alışveriş merkezlerinin yapısında da göstermektedir. Çalışmanın öncelikli hareket noktası, George Ritzer'in öne sürdüğü yeni tüketim araçlarının akılcılaşması ve büyülemesi arasındaki denge fikridir. Bu dengenin bozulduğunu iddia ettiğimiz, giderek akılcılaşan alışveriş merkezleri, kültürel pratiklerini, sınıfsallığını, kimliğini ve kentliliğini tüketerek deneyimleme amacındaki tüketicilerin beklentilerine cevap vermemektedir. Merkezine yaşamı alan "yaşam merkezleri" -ya da yeni alışveriş merkezleri- bu beklentilerin etkisiyle yeni bir form olarak ortaya çıkmıştır. Değişen kültürel pratiklerin, sınıfsal ayrımın ve "yeniden büyüleme" olarak yaşam tarzının tüketiminin yeni alanı olan bu merkezler artık kentin bir parçasından öte, kentin ta kendisidir. Bir kent simülasyonu olarak öne çıkan bu merkezlerde kentliliğin simülakrı üretilmekte, tüm bu büyülü dünya aynı zamanda akılcı ve pratik bir paketle tüketicilerine sunulmaktadır. Bu çalışmada yaşam merkezleri, giderek akılcılaşan alışveriş merkezlerinin bu krizi aşmak adına ulaştıkları yeni bir form olduğu iddiası ile ele alınmaktadır. Çalışmanın amacı bu iddiayı teorik bir tartışmaya açmaktır; özellikle Pierre Bourdieu ve Jean Baudrillard'ın görüşleri ile yürütülecek bu teorik tartışma ile kültür ve yaşam tarzının konu edildiği, dönüşmekte olan tüketim pratikleri ve alışveriş merkezlerindeki görüntülerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

ARTICLE INFO

Submitted: 29. 03. 2021
Revision Requested: 26. 04. 2021
Final Revision Received: 18. 07. 2021
Accepted: 29. 07. 2021
Published Online: 15. 08. 2021

Keywords:

Consumption
Life style
Shopping mall
Lifestyle center
Simulation

ABSTRACT

Consumption has been transformed into a massive phenomenon in the modern era, and it is not just about fulfilling needs; it is related to satisfying one's desires. The speed, density, and extent of these desires reached a considerable size in our current world. Consumption now is a field of experience closely related to cultural practices, artistic activities, and social identities. It is possible to follow this transformation in the structure of shopping malls. The study's starting point is George Ritzer's idea of the balance between rationalization and enchantment of new means of consumption. Increasingly rationalized shopping malls, which we claim lost the balance, can not answer consumers' expectations whose purpose is to experience their cultural practices, class, identity, and urbanity through consumption. "Lifestyle centers" -or new shopping malls-, which center life is a new form that emerged from those expectations. These lifestyle centers are not just part of urban space. They are the urban itself and the field of changing cultural practises, class distinction, and consumption of lifestyles as "re-enchantment." These lifestyles operate within simulation produce situated in urban areas, and all this enchanted world appears in a rational and practical package for its consumers. In this study, lifestyle centers are considered a new form of shopping malls to overcome rationalization. This study aims to bring this claim up for a theoretical discussion; in this way, we aim to evaluate the transforming consumption practices closely related to culture and lifestyle and its reflections on shopping malls, especially along with the thoughts of Pierre Bourdieu and Jean Baudrillard.

[*] **Yazar İletişim/ Corresponding Author**: Diretgen Ozan Ercansungur (Arş. Gör.), Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Manisa, Türkiye ozan.ercansungur@cbu.edu.tr
[**] Ahmet Talimciler (Prof. Dr.), İzmir Bakırçay Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, İzmir, Türkiye
ahmet.talimciler@bakircay.edu.tr

Kaynak Gösterimi/ Citing This Article: Ercansungur, D. O. ve Talimciler, A. (2021). Büyüsü bozulan Avm'yi büyülemek: Kent simülasyonunda yaşam tarzının tüketimi. *Sosyolojik Bağlam Dergisi, 2* (2), 94-106. Doi:10.52108/2757-5942.2.2.6

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

1 Giriş

Tüketim, yalnızca hayatta kalmanın devamı için gerçekleştirilen bir eylem olarak öne çıkmaz. Kavram, toplumsal bir olgu olması yönüyle de yeni bir kavram değildir. Ne var ki bu olgu, sanayi devrimini takiben yaşanan bir dizi değişme ile toplumsal önemi artan bir olgu haline gelmiştir. Özellikle 20. yüzyılla beraber tüketim, toplum yaşamında merkezi bir önem taşıyan, birçok düşünüre göre ise makro düzeyde belirleyici bir olgu haline gelmiştir. Bant üretimin gelişmesi ile ihtiyaçların üretimi pazar için üretime dönüşürken, tüketim de giderek "arzu" için gerçekleşmeye başlayacaktır. Bu arzular ise kaçınılmaz olarak kültürel dünyamız ile ilişkili olarak ele alınacaktır. Neyi arzuladığımız kim olduğumuza, bu arzuları tatmin edip edemediğimiz ise toplumsal statümüze işaret eden göstergelere dönüşecektir.

Bu göstergelerin tüketimi sanayileşmenin doğasına uygun bir şekilde akılcılaştırılmıştır. George Ritzer tüketim araçlarının tüm bu akılcılaştırma sürecini verimlilik, hesaplanabilirlik, öngörülebilirlik ve insansız teknolojiler gibi temalar altında incelemeye tabi tutar. *Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek: Tüketim Katedrallerindeki Süreklilik ve Değişim (1999)* isimli çalışması ile tüketime özgü önemli bir analiz geliştirir; tüketim tüm bu akılcılaştırılmanın yanında tüketici için büyüleyici bir karaktere de sahip olmalıdır. Tüketimin bu büyüleyici karakteri, kapitalizmin akılcı unsurları ile hassas bir dengede durur; çeşitli fantezilerle insanları tüketime çekmek adına bu fanteziler akılcılaştırılabilir fakat bu akılcılaştırma fanteziyi bir demir kafese de döndürme riskini beraberinde taşır. Alışveriş merkezlerinin alametifarikası da buradadır; bu büyülü ortamlar, tüketicileri rüya benzeri bir duruma çekip tüketimi denetlemeye uygun ortamlar sunar. Ne var ki uzun vadede, çok sayıda tüketiciye hizmet edip denetleyebilmek bu merkezlerin kaçınılmaz olarak akılcılaşmasını zorunlu kılar ve bu akılcılaşma büyünün bozulmasına, tüketicileri çekme kapasitelerinde ise bir düşüşe yol açar. Bu yönüyle alışveriş merkezleri (birçok diğer tüketim aracı gibi) sürekli olarak çözüm bekleyen bir tür ikilemle karşı karşıyadırlar (Ritzer, 2019: 123). Söz konusu yalnızca kapitalist akılcılaşmanın alışveriş merkezleri üzerindeki etkilerinden ibaret de değildir. Tüketim, tüm yaşam alanlarına sıçrayan, anlam dünyamıza etki eden, her geçen gün kapsamı genişleyen bir olgu olarak toplumsal ağırlığını arttırmaktadır. Tüketim pratikleri de tüketici beklentileri de her geçen gün dönüşmektedir; kültürel pratiklerini, sınıfsallığını, kimliğini ve kentliliğini tüketerek deneyimleme amacında büyük bir kitle söz konusudur. Şüphesiz bu kitlenin beklentileri, alışveriş merkezlerinin izleyeceği yolun da yönünü belirleyecektir.

Alışveriş merkezlerinin karşı karşıya olduğu ikilemin ve dönüşen tüketici beklentilerinin, bugün y*aşam merkezleri* olarak ismi geçen merkezlerin ortaya çıkmasında ilişkisel bir süreci temsil ettiği görüşündeyiz. Söz konusu yaşam merkezleri gerek mimari tercihleri gerek düzenli uyguladıkları etkinlikler gerekse hedefledikleri tüketici pratikleri nedeniyle diğer alışveriş merkezlerinden ayrı ele alınmalıdırlar. Bu düşünceden hareketle çalışma yaşam merkezlerinin ayrı ele alınması gereken bir üst-form olduğu iddiasındadır; akılcılaşan dünyayı büyüleyen alışveriş merkezlerinin kendileri de akılcılaştıkça, büyülemenin yeni formu olarak yaşam merkezlerine dönüşmektedirler. Bu merkezlerde büyülemenin yeni yolları, mevcut akılcılaşmanın dışında yeni yöntemler aracılığıyla hayata geçmektedir. Kültürel boyut bu yeni yöntemlere büyük ölçüde kaynaklık etmekte, tüketim de giderek bir yaşam tarzının tüketimine dönüşmektedir. Bu yeni formun analizinin alışveriş merkezlerinin dönüşümüne ışık tutması, kültür ve yaşam tarzı konusunda günümüz insanının yaklaşımına dair önemli ipuçları sunması beklenmektedir. Gündelik tüketimin mekânı olma amacı bu merkezleri kentin bir parçasından kentin simülasyonuna, yaşamın merkezine dönüştürmekte, tüketici ise bu simülasyonda kentli simülakrını yeniden üretmektedir. Bu çalışmanın amacı çeşitli yaşam merkezlerinin uygulamalarından örnekler vermekle birlikte bu sürecin kuramsal bir analize tabii tutulması, teorik bir tartışma yürütülmesidir.

2 Tüketim, Ayrım ve Yaşam Tarzları

Bugün sosyal bilimler için başlı başına bir çalışma alanı oluşturan tüketim, özellikle 1960'lı yılların ardından boyut değiştirmiş ve günümüzdeki önemine ulaşmıştır. Bununla birlikte üretimin bir ideal olarak yüceltildiği modern dönemin en akılcı günlerinde dahi toplumsal ve kültürel bir olgu olarak varlığını fazlasıyla hissettirmektedir. Max Weber sosyolojisinde bunu gözlemlemek mümkündür; Weber'in tüketim araçları "akılcılaştırılmış" yapılar olarak kapitalist akılcılığın bir parçasını oluşturur; tüketim, statüye işaret edecek olan piyasa konumu ile yakından ilişkili toplumsal ve kültürel bir eylem olarak öne çıkar (Batı, 2009: 24-25). Tüketim dönemin karakteristiğine paralel bir şekilde ele alınmıştır, bu karakteristik ise düşünürün "demir kafes" olarak tanımladığı kapitalizmin biçimsel akılcılığıdır. Bu kaçınılmaz olarak evrensel bir düzenleme ile yönlendirilen, büyüsü bozulmuş bir dünya görüntüsü taşır, Weber'in ön görüsü de bu konuda karamsardır; "[...] önümüzde rengârenk çiçekler değil buz gibi bir karanlık ve sert kutup gecesi var." (Akt. Ritzer, 2019: 104-105). Georg Simmel ise bu renksizliği artan iş bölümünün tek yönlü talepleri ile bireyin kişiliğinin geriye itilmesinin bir sonucu olarak görür. Bu muazzam akılcı güçler organizasyonunun bir dişlisinden ibaret birey artık ihmal edilebilir bir niceliğe indirgenmiştir. Bu sebeple kişiliğinin çekirdeğini koruyabilmek, sahip olduğu eşsizliği ve tikelliği öne çıkarmak adına elinden geleni ardına koymayacaktır. Tüketim kaçınılmaz olarak metropol insanının çaresiz arayışına araç olacaktır (Simmel, 2021: 224-225). Bu açıdan bakıldığında Thorstein Veblen'in aylak sınıfı ve gösterişçi tüketimi, benzer bir çaresizliğin sonucu olarak ele alınabilir. Kişinin statü ve prestijini göstermek amacı ile gerçekleştirdiği lüks ve pahalı tüketimler olarak gösterişçi tüketim, çalışmanın yerildiği aylak sınıfa özgü bir eylem şeklidir (Ritzer ve Stepnisky, 2014: 195). Veblen sosyolojisinde statü ve prestijin gösterişine konu olan tüketim, yirminci yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte toplumsal bir ideale dönüşmeye başlamaktadır. Jean Baudrillard'ın tüketim toplumu ile vurgulamak istediği en önemli nokta da budur, tüketim yalnızca önemli bir olgu olarak değil, tüm toplumun mantığını niteleyen bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Burada söz konusu olan hâkim değer yasasında gözlemlenen değişimdir. Sanayileşmiş kapitalist toplumlarda akılcı düşünce yapısına uygun olarak belirlenen kullanım değeri ve değişim değeri mantığı belirleyiciliğinde takip eden süreç artık son bulmuş, tüketim ilişkilerinin öne çıktığı, anlam üretimi ve bu anlamın doğasına etki eden göstergelerin hâkim değer yasasında belirleyici olduğu bir döneme girilmiştir. Söz konusu olan sanat eserlerine özgü bir değer yasası ile benzerlik gösterir; özgün bir değere sahip olan sanat eserinin bedeli bir anlamda eserin taşıdığı toplumsal anlam ve işlev açısından belirlenir. Bu noktada kapitalizm bu türden bir değer yasasını tüm alanlara egemen kılmış ve bir sonraki aşama olan tüketim toplumu aşamasına geçmiştir (Adanır, 2016: 45-46).

Baudrillard'ın öne sürdüğü bu aşama ile birlikte tüketim, toplumsal yaşantının her alanında izlerini takip etmenin mümkün olduğu bir sürece yön verir. Söz konusu olan yalnızca mağaza ve alışveriş merkezleri değil, temalı parklar, kumarhaneler ve gemi şirketleri gibi, aynı zamanda giderek tüketim araçlarına daha çok benzemeye başlayan stadyumlar, üniversiteler, hastaneler ve müzelerdir (Ritzer, 2019: 30). Kentleşme buradaki diğer önemli boyuttur. İlk örneklerinden bugüne ticari ilişkilerin çevresinde gelişen kentler, zamanla belirleyeni olan ticari faaliyetleri de şekillendirmiş, özellikle tüketim kültürünün hızlı yükselişi ile birlikte tüketimin yeni arenası haline gelmiştir. Özetle artık her yer giderek alışveriş merkezlerine benzemekte, bugün gelinen noktada ise alışveriş merkezleri yaşamın merkezi olma iddiasındadırlar.

Dönüşen tüketim pratikleri ve alışveriş merkezlerindeki görüntülerini takip etmek amacında olduğumuz bu çalışmanın öncelikli hareket noktası, George Ritzer'in ünlü eseri "Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek"'de öne çıkardığı yeni tüketim araçlarının akılcılaşması ve büyülemesi arasındaki denge fikridir. Tüketim hala Weber'in öne sürdüğü şekliyle akılcı bir değer dizisi olarak ya da Simmel'in ifadesiyle metropol insanının tikelliğini sergilediği bir araç olarak ele alınabilir, ya da Veblen'i takip edersek "gösteriş" tüketimin temel mantığında hala yer almaktadır fakat günümüzde önemi ve ağırlığı fazlasıyla artmakta olan bu sürecin artık kapsamı da genişlemiştir. Artan bu önem ve ağırlığı ile tüketim artık basit işlev sınırını aşmış, giderek daha büyülü olması

gereken bir deneyime dönüşmektedir. Bunun aksine akılcılaşan tüketimin mantığı, alışveriş merkezlerinin büyüsünün bozulmasıyla sonuçlanmış, dolayısıyla bu merkezler büyülemenin yeni şekillerine sahne olmaktadır. Hem panayırların karnavalesk geleneğini sürdüren hem de kent yaşamının estetikleştirilme sürecinin yansımalarını barındıran alışveriş merkezleri, yalnızca tüketim mekânları değil aynı zamanda sosyalleşme alanları ve kentsel etkinliklerin gerçekleştirildiği merkezlerdir. Bununla birlikte bazı alışveriş merkezleri gerçekleştirdikleri kültürel ve sanatsal etkinliklerle bir yaşam tarzı sunmaları bakımından diğer örneklerinden ayırt edici niteliklere sahip olmaktadır.

Modanın karakteristiğini incelerken Simmel, hızlı değişimlerin, yani bir çırpıda popüler olma ve aynı hızla demodeleşme gibi sürekli takip etmeniz gereken bu önemli farkların, modern zamanları geçmişe kıyasla "çok daha tedirgin" bir çağ haline getirdiğini anlatır. Modayı önemli kılan ise yalnızca ne yiyip ne içeceğiniz ya da nerede ne giyeceğiniz ile ilişkili olmamasıdır. Moda; sınıf farklılığına işaret etmekte, sürekli içerik değişimi ile farklı olma ihtiyacını ve benzersiz olma eğilimini tatmin etmektedir. Toplumun üst tabakası ile alt tabakasının modası asla birbirine benzemeyecek, yenisi hazır olur olmaz eskisi de terk edilecektir (Simmel, 2021: 197). Şüphesiz bu temel mantık devam etmektedir. Ne var ki artık kültür, tüketimin alanındadır; dolayısıyla kültürel ayrımın göstergesi de neyi, nasıl tükettiğinize dönüşmektedir. Featherstone, günümüzde meta akışının sürekli değiştiğinden metaya sahip olanların statülerinin de giderek karmaşıklaştığından bahsetmektedir. Seçkinlik arayışından dolayı entelektüeller kültürün demokratikleşmesi doğrultusundaki hamlelere direnerek her zaman kültür alanının özerkliğini artırmaya ve kültürel sermayenin kıt bulunmasını sağlama almaya çalışmaktadırlar (Featherstone, 2013: 45, 160). Söz konusu olan sınıflar arası *kültürel* bir tahakküm ilişkisinden ibarettir ve bu durum kendisini açıkça yaşam tarzı konusunda göstermektedir.

Fransız düşünür Pierre Bourdieu'nun "ayrım" kavramı ile geliştirdiği yaklaşımı, yaşam tarzları ve sınıflar arası farklılaşma arasındaki ilişkiyi öne çıkarmaktadır. Bourdieu'nün kuramsallaştırmasında sınıflar arası ayrımı yaratan en önemli eşitsizlik üretim aracı beğeni fenomeni ve beğeninin etkisiyle meydana gelen yaşam tarzlarıdır. Bourdieu beğeni fenomenini egemen sınıfın beğeni karakteristiği olan meşru beğeni, orta sınıfların beğeni karakteristiği olan ortalama beğeni ve halk sınıflarına doğru gidildikçe yoğunluğu artış gösteren popüler beğeni olarak üç bölümde inceler (Bourdieu, 2015a: 31-32). Beğeni yargısının farklılaşması düşünürün en temel düşünme araçlarından biri olan habitus ile yakından ilişkilidir. Habitus, eylemin -aynı zamanda onun tarafından yapılandırılan- yapılandırıcısıdır: bireyin doğumundan itibaren önce aile, sonrasında eğitim sisteminin içinde ona verilen ve yaşantısı boyunca gelişen kültür ve davranış kodları olarak düşünülebilecek olan habitus (Bourdieu, 2015a: 105), toplumsal olanın bedende cisimleşmesidir ve bireyin seçimlerini yönlendiren bir yatkınlıklar sistemi olarak çalışır (Bourdieu, 2007: 214). Bireysel anlamda bir işleve sahip olan habitus, sınıfsal anlamda da "sınıf habitusu" halini alır; bir başka deyişle benzer yaşam koşulları benzer beğenileri ve benzer kültürel pratikleri üreterek Bourdieu'cü anlamda toplumsal sınıfları meydana getirir (Swartz, 2015: 215). Beğeni yargısının farklılaşması, dolayısıyla ayrım, sınıf habitusunun bir sonucudur ve bu ayrım sonucunda farklı toplumsal sınıflar arasında kültürel ve fiziksel bir mesafe oluşur. Öyledir ki oluşan bu mesafede farklı toplumsal sınıflara mensup kişilerin birbirleriyle fiziksel olarak karşılaşma olanakları yoktur, karşılaştıklarında da bu rastgele bir karşılaşma olacaktır ve bu karşılaşmanın sonucunda "birbirlerini anlamayacak ve birbirlerinden hoşlanmayacaklardır" (Bourdieu, 2015b: 25).

Bourdieu, toplumsal sınıflar arasındaki ayrımın üretilmesinde sermaye kavramının da belirleyici olduğunu ifade etmektedir. Bu alandaki en önemli sermaye türleri ise, tüm alanların ve toplumsal uzamın da üzerinde yapılandığı ekonomik sermaye ve kültürel sermayedir. Ekonomik sermaye ve kültürel sermaye birbirlerinin karşıtı olarak işlev kazanabildikleri gibi aynı zamanda birbirlerine de dönüşebilirler. Ekonomik sermaye kültürel sermayeye iyi ve kabul görmüş kurumlarda eğitim alma, çeşitli yabancı diller öğrenebilecek kaynaklara sahip olma, kültürel yoğunluğu yüksek objeleri satın alabilme gibi yollarla dönüşebilir ve nihayetinde ekonomik sermayenin en güçlü taşıyıcıları, bir

anlamda kültürel sermayenin de en güçlü taşıyıcıları olmaya muktedirlerdir. Gerçek anlamda hâkim sınıfların kültürel çözümlenmesinde Bourdieu bu hususu temele alır ve onların "ayrıcalıklı" tüketimi ile halk sınıflarına doğru gidildikçe artan yoğunluktaki "avam" tüketim arasındaki karşıtlıkta sınıflar arası ayrımı ve dolayısıyla toplumun yeniden üretimini temellendirir (Bourdieu, 2015a: 262).

Beğeni yargısı temelinde gerçekleşen farklılaşma büyük ölçüde sınıf habitusu ve sermaye ile ilişkilidir. Bourdieu bu ilişkinin bir sonucu olarak ayrımın toplumsal kimlikte somutlaştığını öne sürer. O'na göre toplumsal kimlik farklılıkta tanımlanır ve kendini ortaya koyduğu yer diğerleriyle olan farklılaşmasıdır. Kimliğin farklılaşması kültürel pratiklere gömülmüş vaziyettedir ve burada dikotomik karşılıklarda (alt/üst, yüksek sanat/bayağı sanat, işlev/estetik gibi) kendini dışarı vurarak bu farklılaşmayı tetikler (Bourdieu, 2015a: 256). Toplumsal formlar, giyim kuşam, estetik değerler gibi tüketime içkin ögeler tarafından dönüştürülmektedir. Simmel'in söylediği gibi bu tam manasıyla bir döngüdür; "Alt sınıflar üst sınıfların tarzını kopya etmeye başlar başlamaz, yani üst sınıfların çizdiği sınır çizgisini geçip sınıfın bütünlüğünü bozduğunda, üst sınıflar söz konusu tarzı bırakmakta ve kendilerini kitlelerden farklı kılan yeni bir tarzı kabul etmektedir; böylece oyun yeniden başlar." (Simmel, 2021: 199). Bu yönüyle ayrım, aynı sınıfta olanların idealize edilmesiyle birlikte, diğer tüm grupların dışarıda bırakıldığını da göstermektedir. Söz konusu yaşam tarzı olduğunda bu süreç sürdürülmesi zor bir sürece dönüşmektedir.

Belirli bir yaşam tarzının sürekli sürdürülmesi büyük ölçüde bir zorunluluk halini alır. Hiçbir seçime sahip olmamakla birlikte, seçim yapmak zorunda kalırız. Giddens'ın ifadeleriyle; "Bir hayat tarzı, bir bireyin benimsediği az çok bütünlük içindeki bir pratikler topluluğu olarak tanımlanabilir; bunun nedeni, sadece, bu tür pratiklerin ihtiyaçları karşılaması değil, aynı zamanda özel bir bireysel-kimlik anlatısına maddi bir biçim kazandırmalarıdır." (Giddens, 2014: 110). Hâkim sınıflardan halk sınıflarına doğru gidildikçe değişen kültürel pratikler, sınıfların kendi pratiklerini yüceltmesi, farklı sınıfların pratiklerini dışlaması ve bir anlamda kendi alanını korumaya yönelik bir pratik geliştirmesi, sınıflar arasındaki ayrımın ve dolayısıyla toplumsal uzamdaki görünümün yeniden üretiminin nedenidir; *ayrım* budur. Kültürel pratiklerde ve beğenide ortaya çıkan temel farklılaşma hâkim sınıfların zorunluluğa uzak ve keyfi olan (böylece estetiğe yönelik olabilme şansı olan) özgür beğenisi ile halk sınıflarının zorunluluklardan kaynaklanan ve bir noktada bir erdem gibi beğeni halini alan zaruri beğenisi arasındaki uzaklıkta kendini gösterir (Bourdieu, 2015a: 265). Alışveriş merkezleri konusunda -sermaye ve habitus ekseninde yapılanan- toplumsal sınıfların farklılaşmasına bu çerçeveden yaklaşılabilir. Yaşam merkezleri olarak anılagelen yeni alışveriş merkezleri Bourdieu'nün ekonomik ve kültürel sermaye türlerine sahip bireylerine hitap eden, ya da bu sınıfı hedef kitle olarak seçen uygulamalarıyla kültürel ayrımın alanına dönüşmekte ve diğer örneklerinden ayrışmaktadır.

3 Alışveriş Merkezinden Yaşam Merkezine: Yaşam Tarzının Tüketimi

Satıcının ihtiyaçları ile alıcının ihtiyaçlarının karşılaştığı yerler, buna ister agora, ister bedesten, ister pazar deyin, her zaman alışverişin sınırlarını aşan toplumsal mekânlar olmuşlardır. Modern alışveriş merkezlerinin ilk örnekleri olarak alınan antik dünyanın pazar yerleri agoralar çoğu zaman eğlence ve politik amaçlarla da kullanılıyor, dönemin teolojik inançları tarafından gözetiliyordu. Kendisi de bir yağ tüccarı olan Platon "tüm kazıklama çabalarının" Zeus tarafından izleniyor olduğunu yazıyordu. Ticaret ve alışveriş, kentleşmeyle paralel bir gelişme seyrediyor, özellikle Ortadoğu'da Petra, Palmyra gibi bizatihi mal değişim noktası olmaları amacıyla görkemli kentler kuruluyordu. İstanbul'un fethini takiben yaşanan mimari atılımın önemli sonuçlarından biri ise bedestenlerdi; her tür kıymetli eşya alışverişine ayrılan bedestenlerin en önemli ayırt edici özellikleri ise üretici, aracı ve tüketiciyi tek bir kapalı mekânda buluşturmasıydı. Rönesans ile şekillenmeye başlayan burjuva ekonomisi, sanayi devrimiyle önemli bir yükselişe geçecek, alışverişin merkezleri de modern döneme özgü paradigmayla yeniden yorumlanacaktı (Çalışlar, 2019: 24-96). Featherstone ayrıca panayırların da modern alışveriş merkezleri açısından önemli etkileri olduğunu eklemektedir. Eskiden karnavalesk geleneğin sürdürüldüğü panayırlar hem yerel

pazar hem de haz ortamları olarak işlev görmekteydi. Panayırlar sadece metaların mübadele edildiği ortamlar değil, sıra dışı ürünlerin sergilendiği alanlardı. Kent yaşamı gibi panayırlar da çarpıcı manzaralar eşliğinde ilginç ses, hareket, imge, insan ve hayvanların birbirine karıştığı büyülü bir ortam sunuyorlardı. 19. yüzyılın ikinci yarısında gelişen alışveriş merkezleri ise panayırların karnavalesk geleneğinin yeni alanı haline gelmişlerdi (Featherstone, 2013: 54-55).

Modern -günümüzden bakıldığında artık geleneksel- alışveriş merkezleri, tek bir mekân içerisinde geniş bir yelpazede ürün çeşitliliği sunma vaadi ile tüketicilerine hitap etmektedirler. Yıllar geçtikçe büyüyen bu mekânlar, eğlence sektörüne yönelik mağazaların yanında hizmet sektörünün de giderek geliştiği, dolayısıyla mekân dâhilinde gerçekleşen tüketim pratiklerinin doğasının farklılaştığı mekânlar haline geldiler. Bu dönüşüm günümüzde oldukça yaygın bir uygulama halindedir denebilir, küçük alışveriş merkezlerinde dahi fast-food mekânlarından sinema salonlarına kadar çeşitli tüketim aktivitelerine imkân veren yapılanmalar gözlenmektedir (Bloch vd., 1994: 24). Burada giderek akılcılaştırılan bir sistem söz konusudur, gitgide daha fazla tüketiciyi kendine çektikçe, büyüleyicilikleri de taleple birlikte yeniden üretilmiş olması gereken bu mekânların belki de en önemli sorunu budur. İnsanlar tükettikleri ortamlarda mekanik denebilecek türdeki bu verimlilikten sıkılmak, vazgeçmek eğilimindedirler. İçine girdiğinizde dışarı çıkmanın zorlaştığı bu mekanlarda, kullanışsız mallar çoğaldıkça ve bu tek tip tüketim çılgınca devam ettikçe giderek artan akılcılığın karşısında büyüleyiciliğin tesisi önemli bir probleme dönüşmektedir (Ritzer, 2019: 33, 116). *Yaşam merkezleri* olarak alışveriş merkezleri de bu temel problemin üstesinden gelme amacı etrafında şekillenmişlerdir.

Günümüz yaşam merkezlerinin ortaya çıkışını iki boyutta incelemek mümkündür. Bunlardan ilki yükselen akılcılaştırılmanın yarattığı bir gereklilik olarak okunabilir. Bu durum Bauman'ın aktardığı "iatrojenik" hastalıklara fazlasıyla benzemektedir. Bauman "erişilebilir", "hakiki" ve "gerçekçi" arzulara nesnel sınırlar koyulabileceğine yönelik inancın tüketim toplumunun, tüketim endüstrisinin ve tüketim piyasasının ölüm çanları olduğunu vurgulamaktadır. Amaç tatminsizliğin kalıcılaştırılmasıdır ve en geçerli yol; "[...] tüketicilerin arzularını kuşatan evrene büyük bir heyecanla pompalandıktan sonra, çok geçmeden tüketim ürünlerini karalamak ve değersizleştirmektir. Fakat daha etkili olan diğer yol kendisini gözlerden hep uzak tutmaktadır; Her ihtiyacı/arzuyu/gereksinimi, yeni ihtiyaçlar/arzular/gereksinimler yaratacak şekilde tatmin etmek." (Bauman, 2018: 106-107). Geçmişte uygulanan tıbbi tedavilerin yol açtığı hastalıklar olarak tanımlanan "iatrojenik" kavramı burada uygun bir metafor sunar, yaşam merkezleri aracılığıyla yaşam tarzlarının tüketim sürecine dâhil edilmesinin arkasında yine tüketimin bir önceki evresinin sonuçları yatmaktadır. Akılcılaştırılan alışveriş merkezleri, büyüleyiciliğin tesisini gerekli kılmış, bu gereksinim yaşam merkezleri ile farklı bir boyuta taşınmıştır. Şüphesiz bu merkezleri de bir diğeri izleyecektir.

Diğer boyut ise tüketicilerin yaşam beklentileri ile yakından ilişkilidir. Bir önceki başlıkta incelediğimiz beğeni ve sermaye kavramları burada devreye girer. Ayrımda ekonomik ve kültürel sermayenin temel işlevi bu dönüşüm noktasında, yaşam beklentilerinin habitus ile olan ilişkisinde görülür. Belirli sermaye türlerinin belirli birikimlerinin taşıyıcıları olarak farklılaşan toplumsal sınıflara mensup bireyler, sınıf habituslarının onları yönlendirdiği biçimde sermayelerini değerlendirmeye yönelik bir yatkınlık geliştirirler (Bourdieu, 2015a: 265). Burada ayrım, tüketim ile iç içe geçmiş yeni bir sınıfsallık oluşturmuştur. Featherstone'un yeni küçük burjuvazi şeklinde tanımladığı bu sınıf, kültürel sermayeye devamlı yatırım yapar ve "hayat tarzları arayışındaki en çocuksu aristokratik niteliklerin (üslup, ayrım, zarafet) cazibesine kapılması açısından eski küçük burjuvaziden ve işçi sınıfından ayrılır". Yeni küçük burjuvazi, her zaman olduğundan fazlasını ister ve hayat karşısında sürekli öğrenmeye açık kalır, kendisini beğeni ve yaşam tarzları konusunda eğitir (Featherstone, 2013: 161-162), estetik yaşam ve etik arasında bir bağ kurar, benliğin ve hayatın estetik olarak sürekli şekillendirmeye açık olduğunu kabul eder (Featherstone, 2013: 96). Bu iki boyutun birbirleriyle yakın ilişkide olup, yaşam merkezleri kavramıyla anılan mekânların gelişiminde ön ayak olduğunu düşünmekteyiz.

Bu dönüşümde göze çarpan, akılcılaştırmanın iki önemli aracı "hesaplanabilirlik" ve "öngörülebilirliğin" yerini bıraktığı "yeni deneyimler" meselesidir. Hesaplanabilirlik sıklıkla sayılabilir, nicelleştirilebilir şeylere vurgu yapar ve çoğunlukla nitelikten feragat etmeyi beraberinde getirir. Ritzer, McDonalds, Burger King, KFC gibi firmaların menülerinde "büyük", "daha büyük", "mega mega büyük" gibi ifadelerin sıklıkla karşılaşılmasının bu bağlamda anlamlı olduğunu vurgular ve ekler; burada ilginç olan niteliğin bir kaygı olarak tüketicide de bulunmamasıdır. Akılcılaşmış sistemin tüketicisi genel olarak en yüksek kalitede ya da özel ürünler satın almadıklarını bilirler, önemli olan neye sahip olacağını bilmek, öngörebilmektir (Ritzer, 2019: 137-138). Ne var ki günümüz tüketicisi için bu tutum değişmektedir, tüketilen ürün/hizmet iyi olabilir fakat iyi olması büyülemek için yeterli görünmemektedir. Önemli olan özel olana ulaşabilmektir. Yaşam merkezlerini diğer örneklerinden ayıran faktörlerden biri de burada yatmaktadır. Bu merkezlerde daha yüksek ücretlerle, daha çeşitli menüleriyle "özel" mutfakların mekânlarıyla karşılaşmanız tesadüf değildir. Bu tür mekânların menülerinde "şefin sosu" (çoğunlukla içeriği paylaşılmaz), "homemade –ev yapımı-" (ev her zaman özel olanı çağrıştırır) ve bunun benzeri kelimelere rastlama ihtimaliniz daha yüksektir. Bu da büyülemenin bir yoludur; restoranın kapalı mutfağından çıkacak şefin sosu, fast-food mağazasının açık mutfağından çok daha mistik, özel bir deneyime işaret eder. Yaşam merkezleri büyük fast-food zincirlerini içermekle birlikte bunları mekânsal olarak ayırmışlardır. Görece daha uygun fiyatlı ve hesaplanabilir tüketimin alanı olan fast-food mekanları (çoğunlukla en üst katta yer alırlar) bu "özel" mutfaklardan açıkça ayrılırlar. Niteliğe vurgu yapan veya yerel üreticilerin yer aldığı restoran ya da yeme-içme alanlarından ayrı bir katta yer almakta ve bir üretim bandını andıracak şekilde yan yana sıralanmaktadırlar. Bu toplumsal anlamıyla ayrımın pekişmesinde önemli bir mekânsal rol oynar. Sınıf habitusunun bir sonucu olarak oluşan farklılaşma kültürel bir göstergeye dönüşmüş, bu dönüşüm fiziksel olarak somutlaşmıştır. Nerede yemek yediğiniz yaşam tarzınızın bir gösterisine dönüşür ve ayrımı yeniden üretir. Bunun yanında tüketici için alternatifler alışılageldik bir alışveriş merkezinin ötesindedir; restoranlar, barlar ve özellikle organik pazarlar ve yerel üretici etkinlikleri gibi mekân ve girişimler aracılığıyla ana akım tüketim pratiklerine alternatif bir tüketime imkân oluşturulur. Birçok alışveriş merkezinde ve yaşam merkezinde örneklerini görmenin mümkün olduğu "organik gıda" temalı etkinlikler de bu türden bir amaca hizmet eder. MaviBahçe Alışveriş ve Yaşam Merkezi'nin Ege'nin üreticilerinin "kendi elleriyle ürettikleri, temiz içerikli gerçek gıda" için "MaviBahçe Pazar Yeri"nde düzenlediği etkinliği bu örneklerden yalnızca biridir. Etkinlik kapsamında Tire, Foça ve Urla gibi Ege ilçelerinden üreticilerin ağırlandığı görülmektedir (MaviBahçe Etkinlikler, t.y.). Bu yolla kentli tüketici, "otantikliğin tüketimi" olarak yeni bir deneyimle tanışmaktadır. Bununla birlikte bu tercih paletine yaşam merkezinin güvenilir ve konforlu sınırları dâhilinde kavuştuğu da unutulmamalıdır (Zukin, 2008: 724).

Akılcılaştırma yalnızca gıda sektörüne ilişkin gerçekleşmez, fast-food mağazalarının birbirine benziyor ve tek tür bir deneyime işaret ediyor olması, tüketimin verimli, hesaplanabilir ve öngörülebilir olmasının beraberinde getirdiği bir dezavantajdır. Alışveriş merkezlerinde karşımıza çıkan kitapevleri de benzer bir örnek teşkil etmektedir, tek bir reçeteye uygun planlanmış mekân ve satış politikaları bu mağazaları da fast-food akılcılığına sürüklemektedir. Kendi içerisinde küçük bir alışveriş merkezini andıran bu mağazalar, birbirinden ilginç ve çeşitli ürünlerle dolu raflarıyla kitlesel tüketimin bir diğer manzarasını oluştururlar; tabii ki bu rafların en büyük ve en görünür olanı best-seller (en çok satılan) olan ya da olması beklenen ürünlere ayrılır. Şüphesiz bu entelektüel alışverişin rayından çıkmış bir örneğidir ve yaşam merkezleri bu noktada da diğer örneklerinden ayrılmaktadır. Yaşam merkezleri, çeşitli etkinliklerle kitap tüketicisini de büyülemenin yollarını arar; Akasya Kitap Festivali, İlber Ortaylı gibi ünlü yazarlarla gerçekleştirilen imza günleri, farklı konu ve konuşmacıların söyleşileri ve çeşitli etkinlikleri içeren takvimiyle bu anlamda verilebilecek örneklerden yalnızca bir tanesidir (Akasya Kitap Festivali, t.y.). Bu ve bunun gibi etkinlikler giderek tek tipleşen ve her şeyin aynı göründüğü hizmet anlayışının akılcılığını aşma girişimi olarak okunmalıdır.

Gündelik hayatın tüm ihtiyaçlarını karşılama iddiasındaki merkezler, repertuvarlarına entelektüel deneyimleri de eklemektedirler. Bu merkezleri diğer örneklerinden ayıran bir diğer önemli nokta budur. Kültürel ve sanatsal etkinliklere önem verilen merkezlerde sıklıkla geniş bir yelpazede atölye çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Tiyatro oyunları, konserler, sanat söyleşilerinin yanında, satrançtan yemek yapımına, tasarım, oyuncak, ahşap vb. çeşitli atölyelerle tüketicisine "farklı" bir alışveriş merkezi deneyimi sunma çabasındadırlar. Panora Alışveriş ve Yaşam Merkezi bünyesinde yer alan Actor Studio bu anlamda verilebilecek örneklerden biridir. Merkezde yaratıcı dramadan resim ve müzik sanatlarına kadar çeşitli alanlarda eğitim faaliyetleri gerçekleştirildiği belirtilmektedir (Panora Alışveriş ve Yaşam Merkezi, t. y.) Featherstone'u takip edersek bu tam da tüketicinin istediği şeydir; "Sürekli öğreniyor ve kendini zenginleştiriyor olma arzusu, her zaman yeni değerler ve sözcük dağarları peşinde koşma arzusu ve kimi postmodernistlerin savunduğu sanatçı ve entelektüelin kahraman olarak görüldüğü bitimsiz merak" bu yeni orta sınıfı betimlemektedir (Featherstone, 2013: 96-97). Özellikle söyleşiler, tartışma kulüpleri ve sıklıkla düzenlenen atölyelerle bu ayırt edici yaşam tarzı ve daha önceden üst sınıfların eriştiği ruhsal zenginlik göstergeleri pekiştirilir ve mutabakata varılan ortak bir söylence oluşturulur. Bu söylencenin oluşmasında ise Bourdieu'nün 'yeni entelektüeller' olarak nitelediği grup önemli bir işlevi yerine getirir. Medya, reklam, moda ve çeşitli terapi ve danışmanlık gibi meslek kollarında yer alan bu popüler kılavuzlar ve yaşam tarzı pratiklerinin üreticileri, ideolojiler üretip gündelik hayata dair pratik fikirler sunarken sanat ve düşünce dünyasından da yararlanırlar. Tüketici yeni simgesel malların kullanımında bu kültür uzmanlarına ve aracılarına ihtiyaç duymakta ve bu türden bir kimlik, sunum, görünüm, yaşam tarzı ve sonsuz yeni tecrübeler arayışı karşısında büyülenmektedir (Featherstone, 2013: 48, 77, 91). Yaşam merkezleri Bourdieu'nün 'yeni entelektüelleri' için uzmanlıklarını kitleyle paylaşmaları noktasında önemli bir alan yaratırlar. Yaşam merkezleri de bu yolla büyülemenin bir diğer şekline sahne olur. Kanyon Alışveriş Merkezi'nde düzenlenen Fit Weekend etkinliği bu türden bir etkinlik için güzel bir örnek teşkil etmektedir; etkinlikte yogadan ruhsal hafiflemeye, annelikten yaşam koçluğuna geniş bir yelpazede söyleşiler düzenlendiği görülmektedir (Fit Weekend, t.y.).

Burada büyüleyici olan tercihlerin çekiciliğidir, nitekim oluşturulması hedeflenen yeni hayat tarzında kurallar değil, tercihler vardır. Tüketim imgeleri, alanları ve yeni orta sınıfın hayatı estetikleştirme çabası, gündelik hayatı idealize edilmiş deneyimlerin dünyasına dönüştürme iddiasındadır. Tüketim dünyası, yeninin peşinde koşan, modayı takip eden, maceradan hoşlanan, riske giren, sahip olduğu tek hayattan zevk alması ve bunun için çabalaması gerektiğini bilen kişilerin dünyasıdır. Bu kişiler yalnızca bedensel görünümleri ile değil, mobilyalarıyla, otomobilleriyle ve gerçekleştirdikleri etkinliklerle bir hayat projesine katılırlar (Featherstone, 2013: 155). Yaşam merkezleri de bu projeye önemli katkılarda bulunur; İzmir'de yılbaşını yapay kar gösterisi ile karşılayan tüketici (Habertürk, 2018), sevgililer gününe özel yemek atölyesine katılabilir (Kent Meydanı Avm, t.y.), ya da tavus kuşları, tavşanlar, köpek ve kedilerle iç içe natürel bir yaşamın kapılarını aralayıp, Kapalıçarşı'nın minyatür mimarisiyle donatılmış bedestende tarihi bir yolculuğa çıkabilir (Viaport Outlet Shopping, t.y.).

Tüm bu etkinlikler ele alındığında alışverişin ötesine geçen bir dünya ile karşılaşmaktayız ki "yaşam merkezi" iddiası bu açıdan anlamlı bir iddiaya dönüşmektedir. Artık bu merkezler yeme-içme ve eğlencenin ötesinde sosyalleşmenin, entelektüel faaliyetlerin, yazma, okuma ve öğrenmenin, kutlama veya tartışmanın ya da yalnızca keyifli bir yürüyüşün mekânına dönüşmektedir; kültür, sanat, müzik, ya da fast-food, alışveriş, eğlence, tüm bunlar aynı sınırların içerisinde birbirine karışmaktadır. Yaşamın merkezi bu mekânlara kaydıkça, bu mekânlar da "kent"leşmektedir.

4 Kentin Yeni Hali: Simülasyon Olarak Yaşam Merkezleri

1999 yılının Haziran ayında ABD Ohio'da açılan Easton Town Center isimli alışveriş merkezi, perakende satış sektöründe önemli bir konumda yer almasının yanında, bizlere alışveriş için örgütlenen bir mekânın ne kadar ötesine taşabileceğine dair çarpıcı bir örnek sergilemektedir. Küçük bir Amerika şehrini anımsatan merkezin resmi internet sitesindeki kuruluş amacı

çalışmamızın konusu açısından ayrıca önem taşımaktadır; "Kentin çekiciliği nostaljik cazibeyle birleşecek ve güçlü bir mekân duygusu uyandıracak". Gerçekten de merkez önde gelen mağaza zincirlerinin yanında dünya mutfağının çeşitli örneklerinin sunulduğu restoranlara, sağlık tesislerinden eğlence tesislerine, konaklama için inşa edilen konutlardan çeşitli otellere, tren istasyonundan kent meydanları, parklar ve çeşitli rekreasyon alanlarına kadar devasa bir yapı oluşturmaktadır (Easton Town Center, t.y.). Bu, yaşam merkezlerini ayırt eden özelliklerin son ve nihai adımıdır denilebilir. Burada gerçekleşen tüketim, yaşam tarzının işaret ettiği toplumsal bir ayrıma aracılık etmenin yanında, tüketimin mekânı kentin bir simülasyonuna dönüşür ve kent alışveriş merkezine, kentlilik ise tüketime indirgenip, iç içe geçirilir. Burada artık tüketim de bildiğimiz şekliyle tüketim olmaktan uzaktır; söz konusu olan kent, kentlilik, yaşam tarzı, sınıf, ayrım, tüketim vb. çeşitli göstergelerin bir oyunundan ibarettir.

Jean Baudrillard'ın tüketimi ele alış şekli bu türden bir ilişkinin analizinde açıklayıcı olacaktır. Düşünür için tüketim, basitçe bir statü taşıyıcısının ötesindedir. Tüketim; yalnızca nesnelerin işlevsel pratiği üzerinden gerçekleşen bir eylem ya da mülkiyet aracılığıyla edinilen bireysel ya da toplumsal işleve hizmet eden bir süreç de değildir. Tüketim, "iletişim ve değiş tokuş sistemi olarak durmadan verilip alınan ve yeniden yaratılan göstergeler kodu olarak" tanımlanır (Baudrillard, 2016a: 110-111). Simülasyon kavramı da bu noktada devreye girer; günlük yaşamın her alanında, gerçeğin nitelikleri ve öğeleri birleştirilerek yeni bir model imal edilir ve gerçeğin mevkiine, bu "simülasyon modelleri" aracılığıyla üretilen bir "yeni-gerçek" konumlandırılır (Baudrillard, 2016a: 160).

Baudrillard simülasyonun tanımını; "Bir köken ya da bir gerçeklikten yoksun gerçeğin modeller aracılığıyla türetilmesine hipergerçek yani simülasyon denilmektedir." ifadeleriyle sunmaktadır (Baudrillard, 2016b: 13). Gerçek olan ve gerçeğin temsili arasındaki kesin ayrımın ortadan kalktığı bu süreçte söz konusu olan bir parodi ya da basit bir taklidin ötesinde, göstergelerin sürekli yeniden üretildiği ve aslının yerini aldığı bir simülasyon evrenidir. Burada önemle beliren nokta, "simüle etmek" ile "–mış gibi yapmak" eylemleri arasında yatan farkta kendisini göstermektedir. Hasta bir bireyin davranışları üzerinden bu farkı örneklendiren Baudrillard, hastaymış gibi yapan kişinin yatağa uzanarak bizi hasta olduğuna inandırmaya çalışacağını, fakat bir hastalığı simüle eden kişinin kendinde bu hastalığa ait semptomların göstereceğini belirtir. Hasta "simülasyonu" semptomlar üreterek gerçekliğin yerini almaktadır (Baudrillard, 2016b: 14-16). Simülakr kavramı da bu noktada konumlanır; gönderenininden daha gerçek, gerçeğin yerini alan ve onu buharlaştıran, "Bir gerçeklik olarak algılanmak isteyen görünüm" olarak simülakr, simülasyon evreninin temel yapıtaşıdır (Baudrillard, 2016b: 7).

Yaşam merkezleri bir simülasyon alanıdır ve burada söz konusu olan artık yalnızca bir tüketim deneyimi değil, kentlilik simülakrının bir örneği şeklindedir. Bu merkezlerin neredeyse hepsinin açık ya da yarı açık yapılar olduğu unutulmamalıdır. Forum Bornova, Forum Kapadokya, Forum İstanbul vb. örneklerde görebileceğimiz şekliyle bu mekânlar küçük göletler ve köprülerin yer verildiği sokaklardan oluşmakta, kendi isimleri olan bu sokakların kesiştiği noktalar küçük meydanlara çıkmaktadır. Ege Bölgesinin ve İzmir'in ilk açık hava alışveriş merkezi olan Forum Bornova; resmi internet sitesinde geçen ifade ile "Ege mimarisinin eşsiz özelliklerini bir Akdeniz kasabası ölçeğinde bir araya getiren", iki ayrı bulvar, bunları birbirine bağlayan meydanlar ve dört ayrı sokaktan oluşmakta, İzmir'in doğal dokusuyla uyum içerisinde bir yaşam merkezi sunma iddiasındadır (Forum Bornova, t.y.). Benzer bir diğer örnek Kent Meydanı AVM'nin resmi internet sitesinde yer verilen ifadelerde gözlemlenebilir. Gerçekleştirdiği açıkhava etkinlikler, konser ve projelerle Bursa'nın kültürel merkezi olma iddiası ile merkez hareketli ve canlı bir yaşam merkezi olarak tanımlanmaktadır (Kent Meydanı AVM, t.y.). Mavibahçe Alışveriş ve Yaşam Merkezi, bu konuda bir diğer örneği teşkil etmektedir. "İzmirli bir kent meydanı olarak hayal edilerek" tasarlanan yapının mimarı için Ege mimarisinin en öne çıkan yanı ise mutlu, huzurlu ve keyifli olmasıdır; "Bu yoldan çıkarak, MaviBahçe'nin mimarisinde canlı renkler, malzemeler, teraslar, sular, gölgeler, cumbalar, balkonlar, beyaz pergolalar, ferforje detayları, peyzajı, saat kulesi gibi

İzmire has mimari detaylar kullanılarak İzmirli bir "keyif ortamı" yaratıldı." (MaviBahçe, t.y.). Örneklerin çoğaltılabileceği ve simülasyonun basitçe bir –mış gibi yapmak olmadığını unutmamamız gerekmektedir. Tüketimin belirleyiciliği artık anlam dünyamızla iç içedir, Mavibahçe ya da bir diğer örnek, tüm bu merkezler yalnızca kentin bir parçası değil, birçok yönüyle kentin bilgisini kendinde taşıyan bir modele dönüşmektedirler.

Baudrillard için kentler tüketim mantığının bir sonucu olarak anlamını yitiren ve simülasyon evreni ile yeniden üretilmesi çabalanan bir modelden ibarettir; "[...] yeni kentler, hipermarket ya da shopping center'ların uydularına dönüşmüşlerdir. İnsanlar bu uydulara programlanmış bir toplu taşma ağıyla ulaşmaktadırlar. Bunlar kentten çok bir banliyöye benzemektedirler." Düşünür çoktandır kent olma özelliğini yitirip dağılan kentin, kent dışına taşınarak hipergerçek bir model, artık kentle hiçbir ilişkisi kalmamış sentetik bir yerleşim bölgesi çekirdeği haline dönüştüğünü savunur (Baudrillard, 2016b: 111-112). Simülasyon evreni ile birlikte anlamını ve işlevini yitirmiş her kavram yeniden keşfedilmektedir; "Yaşamla ilgili her şeye, örneğin yitirilmiş yetenekler, yitirilmiş vücutlar, yitirilmiş toplumsallık ya da eski tadını yitirmiş yiyeceklere kısaca her alanda her şeye eski işlevi yeniden kazandırılmaya çalışılmaktadır." (Baudrillard, 2016b: 31).

Yaşam merkezlerinde tüm bu olgular birbirine geçmektedir. Şüphesiz tüm bu yaşam tarzı, tüketim yoluyla var olma çabası, kent ve kentlilik gibi konuların temelinde yatan bir diğer şey ise kimlik meselesidir. Baudrillard'ı takip edersek görece yeni bir kavram olarak bireyselleşmenin yarattığı *birey olma özgürlüğü,* tüketim eylemlerinin odağında ağır bir sorumluluğa dönüşmüştür. Düşünür için kendimizi tüketmek pahasına bu kimlik "oyununu" sürdürmekte, kendimizi temsil ettiğini düşündüğümüz bir hayaleti yaşatmaya çabalamaktayızdır (Baudrillard, 2015: 52-55). Günümüzde kimlik, tıpkı tüketim malları gibi sonsuza dek var olmamalı, değişime açık ve esnek olmalı, gerektiğinde yok olmalıdır. Bauman'a göre de kimlik inşasında yaşanan belirsizlikler "gerçek ve taklit", "normal ile anormal", "biz ve onlar" arasındaki sınırları bulanıklaştırır (Bauman, 2000: 32-41). Bu yüzden düşünür bu süreci alışveriş merkezlerinden ayrı ele almaz: "Satın alınabilir, uzun süre dayanmayan, kolaylıkla sökülebilen, tamamıyla değiştirilebilir olan sembollerden gevşekçe oluşturulmuş ve genellikle mağazalardan elde edilebilen 'toptan kimlikler', çağdaş yaşamın meydan okumalarına karşı koymak isteyen birinin kesin olarak ihtiyacı olan şey"dir (Bauman, 1999: 47). Giddens için de yaşam tarzları özünde kim olduğumuz sorusu ile ilişkilidir. Hayat tarzları rutinleşmiş pratiklerdir ve bireysel kimliğin özüyle, onun inşası ve yeniden inşasıyla bağlantılıdır; "Bir kişinin her gün aldığı küçük kararlar –ne giymesi ne yemesi, işte nasıl davranması, akşam kiminle buluşması gerektiğiyle ilişkili kararlar- bu tür rutinlere katkıda bulunur (Giddens, 2014: 111). Yaşam merkezleri hedeflerine bu rutinleşmiş pratikleri almaktadırlar, kentlilik deneyimi de burada başlar; söz konusu olan yalnızca bir satın alma eylemi veya eğlenceye ayrılan zaman değildir. Kent yaşamına özgü kültürel ayrımın bir mekanına dönüşen bu merkezler mimarisi ile yaşadığınız şehir ile, etkinlikleri ile kültürel kimliğiniz ile bağ kurmanızı amaçlar. Fakat daha da önemlisi tüm bu yelpazenin kentlilik üzerinden sunuluyor olmasıdır. Bu süreç -mış gibi yapmanın ötesine geçer ve kentlilikten ne anladığımız ile yakından ilişkili bir hal alır; kentlilik yalnızca bir tüketim deneyimi değil, bir simülakra dönüşmektedir.

5 Sonuç

Gün geçtikte göstergeler tarafından kuşatılmaktayız, içeriği üretmek yerine satın alabileceğimiz göstergelere başvurmak çok daha kolay ve gittikçe işlevi de artıyor. Yaşam merkezlerinin çekiciliği de burada yatmakta, birbirinden çeşitli göstergeleri bünyelerinde barındıran, tüketimin yalnızca ürün alışverişi olarak değil, bütünleşmiş bir göstergeler sistemi, yaşam tarzı, bir kimlik ögesine dönüştüğü, yaşamın ve kentin kompakt, yeni halini sunmaktalar. Bu biraz da Baudrillard'ın Melanezyalı yerlilere ilişkin sunduğu örneği hatırlatıyor. Gökyüzünden geçen uçaklara hayran kalan yerliler, dallar ve sarmaşıklarla, geceleri özenle aydınlatacakları bir toprak parçasının sınırlarını çizerler ve bir havaalanı simülakrı inşa edip, sabırla gerçek uçakların oraya inmesini beklerler. Buradan tüketim toplumu üzerine bir ders çıkarmanın mümkün olduğunu söyleyen Baudrillard ekler; "Tüketim kazazedesi de simülakr nesnelerden ve mutluluğun karakteristik göstergelerinden

oluşan tüm bir aygıtı işlerliğe sokar ve ardından (bir ahlakçının umutsuzca diyeceği tarzda) mutluluğun konmasını bekler." (Baudrillard, 2016a: 23). Yaşam merkezleri ile artık kültür, tüketimin alanındadır, kültürel ayrımın göstergesi de neyi, nasıl tükettiğimize dönüşmektedir. Tüketici takip etmesi giderek zorlaşan bu dinamik göstergeler sisteminde kimliğini, kentliliğini, kültürel bağlamda sınıfsallığını -Bourdieu'cü anlamda ayrımı da- bu mekanlarda aramaktadır.

Burada çarpıcı olan, *kültür* ve kültürel ayrıma işaret eden *yaşam tarzı* kavramlarının doğasının, tüketimin dinamizmine uygun olmamasıdır. Kültürel faaliyetlerimiz, beğeni yargımız, yaşam tarzımızı oluşturan davranış kodlarımız habitusumuzla yakından ilişkilidir ki habitus bireyin doğumu ile başlar, önce aile, sonra eğitim sistemi ve yaşantısı boyunca gelişen bir yatkınlıklar sistemi olarak çalışır. Dolayısıyla kültür ve yaşam tarzı, hızla değişen dinamik bir moda dünyasını takiben değiştirilebilecek ya da sürdürülebilecek kavramlar değillerdir. Örneğin modayı takiben bir kıyafetin satın alınıp kullanılması ile, modayı takiben bir yaşam tarzı geleneğinin sürdürülmesi veya kültürel etkinliklerin takibi aynı şey değildir. Söz konusu yaşam tarzı ve kültür olduğu noktada tüketim, gerçekten de bir yaşam şekline dönüşmeye başlar, bu yeni yaşamın merkezi de kaçınılmaz olarak alışveriş merkezlerinin yeni formu, farklılaştığını düşündüğümüz yönleriyle ele aldığımız yaşam merkezleri olacaktır.

Tüketim bireyselliğin sonu gelmeyecek bir arayışa dönüşmesiyle günümüz dünyasına derinden etki etmiştir; anlaşılan artık ne tükettiğimiz konusu değil, nerede ve ne şekilde tükettiğimiz konusu giderek önem kazanmakta ve tüketim başlı başına bir yaşam tarzı olarak öne çıkmaktadır. Buradan hareketle tüketim, kültürel ve sanatsal faaliyetlerden sabah kahvaltımıza, sosyal etkileşimin her türüne bulaşıp, yaşam merkezleri gibi alışveriş merkezlerinde birer deneyime dönüşmektedir. Bu deneyimin büyüleyiciliği bir yana, tüm bu repertuarın akılcı bir paket dâhilinde sunuluyor olması da ayrı bir konudur; aracınızı park etmek bir sorun olmaktan çıkar, merkezin güvenliği *istenmeyenleri* dışarıda tutar ve giderek vakti azalan tüketiciye sıkıştırılmış bir kent deneyimi vaat eder. Buradan bakıldığında yaşam merkezlerinde hedeflenen şey tüketicinin gündelik, haftalık ya da aylık rutinleridir; yalnızca kıyafet, oyuncak ya da bakım ürünü alışverişi sizi bu mekânlara çekmez (ya da her zaman çekmeyecektir), bununla birlikte, kentli zevkinize uygun sanatsal faaliyetlerden, kültürel etkinliklere, geniş menüsüyle deneyiminize renk katacak restoranlardan, gündelik molanıza layık kahveleriyle çeşitli mekânlarına kadar her şey düşünülmüştür, soluklanmak isterseniz göl kenarında bir bank işinizi görecektir. Alışveriş bu deneyimin merkezinde değil, bu deneyime bütünleştirilmiştir, artık merkeze alınan yaşantınızdır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest: The authors declare no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.
Grant Support: The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/ References

Adanır, O. (2016). *Baudrillard*. İstanbul: Say Yayınları.

Akasya Kitap Festivali. (t.y.). *17-18-19 Ocak tarihinde Akasya'da buluşalım!* 19 Mart 2021 tarihinde https://ak-asya.com.tr/akasya-kitap-festivali-programi/ adresinden erişildi.

Batı, U. (2009). Tüketimin akılcılaşması, büyülemesi ve yeniden büyülemesinin İkea Süper Mağazası üzerinden görünümü. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 37*, 20-48.

Baudrıllard, J. (2015). *Şeytana satılan ruh: Ya da kötülüğün egemenliği* (O. Adanır, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Baudrıllard, J. (2016a). *Tüketim toplumu: Söylenceleri ve yapıları* (H. Deliceçaylı ve F. Keskin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Baudrıllard, J. (2016b). *Simülakrlar ve simülasyon* (O. Adanır, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Bauman, Z. (1999). *Çalışma, tüketicilik ve yeni yoksullar* (Ü. Öktem, Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Bauman, Z. (2000). *Postmodernlik ve hoşnutsuzlukları* (İ. Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2018). *Akışkan hayat* (A. E. Pilgir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bloch, P. H., Ridgway, N. M. ve Dawson, S. A. (1994). The shopping mall as consumer habitat. *Journal of retailing, 70*(1), 23-42.

Bourdieu, P. (2007). *Outline of a theory of practice.* Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Bourdieu, P. (2015a). *Ayrım: Beğeni yargısının toplumsal eleştirisi* (D. Fırat ve G. Berkkurt, Çev.). Ankara: Heretik Yayıncılık.

Bourdieu, P. (2015b). *Pratik nedenler* (H. Uğur Tanrıöver, Çev.). İstanbul: Hil Yayın.

Çalışlar, İ. (2019). *Takastan paraya, agoradan çarşıya, bedestenden AVM'ye alışveriş*. İstanbul: Alışveriş Merkezleri ve Yatırımcıları Derneği.

Easton Town Center. (t.y.). *The Easton story*. 19 Mart 2021 tarihinde https://eastontowncenter.com/guest-information/the-easton-story adresinden erişildi.

Featherstone, M. (2013). *Postmodernizm ve tüketim kültürü* (M. Küçük, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Fit Weekend. (t.y.). 19.03.2021 tarihinde http://www.fit-weekend.com/ adresinden erişildi.

Forum Bornova. (t.y.). *Hakkımızda*. 19 Mart 2021 tarihinde https://forumbornova.com/hakkinda adresinden erişildi.

Giddens, A. (2014). *Modernite ve bireysel kimlik: Geç modern çağda benlik ve toplum* (Ü. Tatlıcan, Çev.). Ankara: Say Yayınları.

Habertürk. (2018). *Yeni yıla MaviBahçe'de kar yağışı ile 'merhaba' deyin*. 19 Mart 2021 tarihinde https://www.haberturk.com/izmir-haberleri/65724424-yeni-yila-mavibahcede-kar-yagisi-ile-merhaba-deyin adresinden erişildi.

Kent Meydanı Avm. (t.y.). *Kent Meydanı Avm'de lezzetli sevgililer günü kutlaması!* 15 Temmuz 2021 tarihinde https://kentmeydani.com/kent-meydani-avmde-lezzetli-sevgililer-gunu-kutlamasi/ adresinden erişildi.

Kent Meydanı AVM. (t.y.). *Hakkımızda*. 15 Temmuz 2021 tarihinde https://kentmeydani.com/hakkimizda/ adresinden erişildi.

MaviBahçe Etkinlikler. (t.y.). *Etkinlikler*. 19 Mart 2021 tarihinde https://www.mavibahce.com.tr/etkinlikler?page=1 adresinden erişildi.

MaviBahçe. (t.y.). *MaviBahçe Alışveriş ve Yaşam Merkezi*. 19 Mart 2021 tarihinde https://www.mavibahce.com.tr/hakkimizda adresinden erişildi.

Panora Alışveriş ve Yaşam Merkezi. (t.y.). *ActPor Studio*. 15 Temmuz 2021 tarihinde https://www.panora.com.tr/culture-art-sport/actor-studio adresinden erişildi.

Ritzer, G. (2019). *Büyüsü bozulmuş dünyayı büyülemek: Tüketim katedrallerindeki süreklilik ve değişim* (F. Payzın, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Ritzer, G., Stepnisky, J. (2014). *Sosyoloji kuramları* (H. Hülür, Çev.). Ankara: De Ki Basım Yayın.

Simmel, G. (2021). *Moda*. P. Kivisto, (Ed.). (A. G. Baran, A. Gelmez ve S. T. Afşar, Çev. Ed.). *Sosyal teori: Kökler ve dallar* içinde (ss. 197-204). İzmir: Islık Yayınları.

Simmel, G. (2021). Metropol ve zihinsel hayat. Kivisto, P. (Ed.). (A. G. Baran, A. Gelmez ve S. T. Afşar, Çev. Ed.). *Sosyal teori: Kökler ve dallar* içinde (ss. 215-226). İzmir: Islık Yayınları.

Swartz, D. (2015). *Kültür ve iktidar: Pierre Bourdieu'nün sosyolojisi* (E. Gen, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Viaport Outlet Shopping. (t.y.). *Viaport Outlet Shopping hakkımızda*. 19 Mart 2021 tarihinde http://viaport.com.tr/tr/kurumsal adresinden erişildi.

Zukin, S. (2008). Consuming authenticity: From outposts of difference to means of exclusion. *Cultural studies, 22*(5), 724-748.

journal of sociological context
sosyolojik bağlam dergisi

ISSN: 2757-5942. Sosyolojik Bağlam®, 2021 2 (2) 107-118
https://doi.org/10.52108/2757-5942.2.2.7

Derleme Makale ◆ Review Article

Modernite, Gürültü ve Sessizlik: Sosyolojik Bir Eleştiri

Modernity, Noise, Silence: A Sociological Critique

Mehmet TAN*

0000-0003-0398-9961

MAKALE BİLGİSİ

Başvuru: 17. 05. 2021
Düzeltme Talebi: 04. 06. 2021
Son Düzeltme: 17. 06. 2021
Kabul: 29. 07. 2021
Online Yayım: 15. 08. 2021

Anahtar Kelimeler:

Gürültü
Sessizlik
Gürültünün Sosyolojisi
Popüler Kültür
Modernite

ÖZ

Gürültü, insanları rahatsız eden ve onlar üzerinde olumsuz etkiler bırakan her türlü ses olarak bilinmektedir. Gürültünün toplumlara göre farklı anlamlar taşıdığı ve bu durumun sosyolojik olarak değerlendirilme gerekliliği öne çıkmaktadır. Bu çalışma sosyal bir olgu olarak gürültünün insan ve onun yaşadığı toplum üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır. Modern dünyanın bir temsili olarak kentler; kalabalık nüfuslar, farklı kültürel topluluklar, trafik sesleri gibi gürültü olaylarına sahne olmaktadır. Bu anlamda kentsel alanların sessiz kalma gibi bir lüksü olmadığı gibi sessizliğe erişim de oldukça maliyetli ve zor olabilmektedir. Ayrıca günümüz toplumunda öne çıkan popüler kültür ve müzik gürültünün önemli kaynakları arasında yer almaktadır. Müzikteki ses ve ritim bir hareketlilik sağlarken gürültüyü de onaylayabilmektedir. Müziğin yüksek ses ile dinlenilmesi ve giderek elektronikleşmesi gürültünün müzik alanında kullanıldığını göstermektedir. Gürültü, toplumsal hayatı etkilediği gibi kişilerarası ilişkilere de yansımaları olabilmektedir. Gürültünün, sosyal ilişkilere olumsuz etkileri olmakla birlikte bir iletişim tarzı olarak da kullanılabilmektedir. Çalışma, teorik olarak gürültünün toplumsal hayattaki yerini ve etkisini tartışmaktadır. Sonuçta sosyal bir olgu olarak gürültüye atfedilen anlamlar onun modern dünyanın bir paradoksu olduğunu göstermektedir. Zira bir taraftan modern dünya gürültüyü artırırken ve onaylarken diğer taraftan gürültünün neden olduğu olumsuzlukları kabul etmekte ve bazen çözümler üretme çabasına girmektedir.

ARTICLE INFO

Submitted: 17. 05. 2021
Revision Requested: 04. 06. 2021
Final Revision Received: 17. 06. 2021
Accepted: 29. 07. 2021
Published Online: 15. 08. 2021

Keywords:

Noise
Silence
Sociology of Noise
Popular Culture
Modernity

ABSTRACT

Noise is known as any sound that disturbs and negatively affects people. It is seen that noise has different meanings according to societies, and this situation should be reviewed sociologically. This study focuses on the effects of noise as a social phenomenon on people and their societies. Cities represent the modern world; crowded populations, different cultural communities, are the scene of noise events such as traffic sounds. In this sense, urban areas do not have the luxury of staying silent, and access to silence can be quite costly and challenging. In addition, popular culture and music that stand out in today's society are among the significant noise sources. While the sound and rhythm in music provide activity, it can also confirm noise. The loudness of the music and its increasing electronification show that noise is used in music. Noise affects social life, as well as can have reflections on interpersonal relationships. Although noise has adverse effects on social relations, it can also be used as a communication style. The study theoretically discusses the place and impact of noise in social life. After all, the meanings attributed to noise as a social phenomenon show that it is a paradox of the modern world. While the contemporary world increases the volume of noise, it also accepts its adverse effects and tries to find solutions to minimize such effects.

***Yazar İletişim/ Corresponding Author:** Mehmet Tan (Dr. Öğr. Üyesi), Siirt Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Siirt, Türkiye
mehmet.tan@siirt.edu.tr
Kaynak Gösterimi/ Citing This Article: Tan, M., (2021). Modernite, gürültü ve sessizlik: Sosyolojik bir eleştiri. *Sosyolojik Bağlam Dergisi, 2*(2), 107-118. Doi: 10.52108/2757-5942.2.2.7

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

1 Giriş

Modern dünya, ekonomik, kültürel, siyasi, teknolojik vb. alanlarında yaşanan gelişmelerle hızla değişmektedir. Özellikle teknolojik alanda yaşanan değişimlerin hızı adeta takip edilememektedir. Hızlı kentleşme, ulaşım araçlarındaki artış, insan kalabalıkları, teknolojik aygıtların yaygınlaşması gibi bazı faktörler toplumsal hayat açısından olumsuzluklara neden olabilmektedir. Bu olumsuzluklar arasında gürültü kirliliği de yer almaktadır. Gürültü, temelde insanlara rahatsızlık veren bir özellik taşımaktadır. Bu durum gürültünün tanımlarına yansımaktadır. Güler ve Çobanoğlu, (1994:12) gürültüyü "insan ve toplum üzerinde olumsuz etki yapan ve istenmeyen sesler" ve "belirgin bir yapısı olmayan, içerdiği öğelerle kişiyi bedensel veya psikolojik olarak etkileyebilen ses düzeni olarak" tanımlamaktadır. Gürültü, insan sağlığını ve psikolojisini olumsuz etkilerken insanların hayat kalitesine yönelik de olumsuz izler bırakmaktadır.

Pek çok olumsuzluğuna rağmen gürültü, sosyal hayatta varlığını devam ettirmektedir. Aslında, gürültünün, modern dünyanın bir temsili olduğunu söylemek mümkündür. Bu çerçevede modern olanın makbul olması gibi modern dünyada gürültü yaygınlaşmaktadır. Gürültüyü modernlikle ilişkilendirmek, gürültünün zaman içerisinde yeni anlamlar kazanması anlamına gelmektedir. Ayrıca toplumdan topluma, kültürden kültüre gürültü ve sessizliğe yüklenilen anlamlar değişebilmektedir. Bu durum, gürültünün bir sosyal olgu olarak ele ele alınmasını ortaya çıkarmaktadır. Gürültü, insan ürünü olması ve insanlara olan etkisi bağlamında toplumsal bir olgudur. Burada iletişim boyutuyla, söyleyişteki belirsizlik, konuşmadaki dikkatsizlik ve kötü üslup, önyargılı yaklaşım ile bilginin aktarılmasının engellenmesi gürültü olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca bazı toplumsal hareketlerin, belirsizlik, düzensizlik ve ortaya çıkış nedenlerinin bilinmemesi de toplumsal gürültü olarak değerlendirilmektedir (Zafer ve Vardarlıer, 2019: 381-382).

Modern dünya içerisinde gürültü ile yaşamak vaka-i adiyeden sayılmaktadır. Geleneksel yaşamda ve teolojik düşüncede ise sessizlik, anlamlı ve hikmetli bulunmasına karşın gürültü olumsuz bir içeriğe sahiptir. Gürültü ve sessizliğin bu tezatlığı modern hayat içerisinde farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Gürültünün boş zaman aktivitelerinde ve eğlence dünyasında kullanılması sık karşılaşılan bir durum iken kimi zaman sessiz bir tatil olarak sakin tatil köyleri talep edilen bir durum olabilmektedir. Bu çerçevede gürültünün ontolojisi onaylanırken, gürültüden kaçış için açık kapı bırakılması da maliyetli bir sessizliğin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Berman (2016: 27) modern olmak, kendimizi ve dünyayı dönüştürme gücüne vaat etmesine rağmen her şeyi yok etmekle tehdit eden bir durumda olmayı da sağladığını vurgulamaktadır. Modernliğin bu tezat durumu gürültü ve sessizlik için de geçerli olabilmektedir.

Modern dünyada sosyal ilişkiler gürültü çerçevesinde yeniden şekillenmektedir. Gürültü, iletişimi kesen bir yönü olmasının yanı sıra bir iletişim tarzı olarak da kullanılmaktadır. İnsanların sesini etkin kullanarak karşı tarafı sindirerek haklı bir konum elde etmeye çalışması, gürültünün etkin iletişimde bir araç olarak kullanımını sağlamaktadır. Ayrıca gürültülü ortamlar kişilerarası ilişkilerde jest ve mimiklerin kullanımını sağlaması açısından gürültü, farklı iletişim kanallarının denenmesini sağlamaktadır. İnsanların seslerinin duyulamaması ya da anlaşılamaması kaygısı onlar için iletişimde bir sorun olduğunu göstermekte ve çözüm olarak insanlar, el hareketleri ve yüz mimikleri ile iletişimi güçlendirmeye çalışmaktadır.

Modern dünyanın görünür olduğu yerler kentlerdir. Kentler ise giderek gürültü ile özdeşleşmeye başlamaktadır. Kentlerin bazı sokak, cadde ve meydanları gürültü ile anılırken, alternatif olarak bazı sokak ve parklar sessizliğin mekânları olarak bilinmektedir. Kent, kendisinden kaynaklı gürültüye rağmen kendi içerisinde kısmi bir sessizlik oluşturmak kaydıyla çözümler üretebilmektedir. Gürültüden uzak, sakin ve huzurlu yaşamların vaat edildiği yerler, sessizliği tercih eden insanlar için bir çare ve seçenek olarak kabul görmektedir.

Gürültünün sosyal hayatın bir parçası haline gelmesi insanların gürültüye alışmasını sağlamaktadır. Gündelik hayat içerisinde yaşanılanlara ve hissedilenlere bakıldığında gürültünün her alanda olduğu hatta yaşam tarzımıza yansıdığı görülebilmektedir. Örneğin özel alanınız olan evinizde iken, komşularınızın gürültüsü veya dışarıdan gelen müzik sesleri ya da bir satıcının bağırmasını duyabilirsiniz. Bunların yanı sıra kamusal alana çıktığınızda, araba sesleri, mağazalarda gelen müzik sesleri, insan kalabalıklarından gelen sesler vb. ile gürültüden izole kalmanın mümkün olmadığını anlarsınız. Çalışma, gürültüyü sosyolojik bir perspektifle ele almakta, modern dünyanın özelliklerinden hareketle gürültünün yaygınlığını ve gürültünün sosyal ilişkilere ve davranışlara etkisini tartışmaktadır. Bu bağlamda gürültü, modern dünyada olumlanırken ortaya çıkardığı kirlilik nedeniyle de rahatsızlıklara neden olabilmektedir. Modern dünyada gürültü paradoksal olarak var olmaya devam ederken popüler kültürde ve müzikte olumlanmaktadır.

2 Gürültü ve Sessizlik Sosyolojisinin İmkânı

Gürültü bir toplumsal gösterge olmasının yanı sıra gündelik hayatı biçimlendirme bağlamında kültürel pratiklerin ve genel olarak toplumların sınıflandırılmasının bir göstergesi olarak da ele almak mümkündür. "Sessiz" kutupta Amerikalı yerli halkaların pratikleri yer alırken, "gürültü" kutbuna yakın olarak Akdenizli milletlerin pratikleri yer alır. Bunlar yazma biçimleriyle ilgili, gelenek ve adetler tarafından tanımlanan farklılıklardır. Gürültülü kutba yakın olanların daha dışa dönük, ortak yaşamcı ve genellikle daha şenliklidir (Blandier, 2018: 40-41). Bu bağlamda bazı toplumların gelenek ve adetleri o toplumun sessizliğe ve gürültüye yükledikleri anlamı belirlemektedir. İçe dönük bir toplum şenlik yerine sessiz ayinleri tercih etmesi söz konusu olabilmektedir. Günümüz modern toplumları ise toplumsal törenlerde sessizlik kısmi olarak yer almasına rağmen ses ve gürültünün ağırlığı görülebilmektedir.

Genel olarak toplumların gürültü ve sessizliğe yükledikleri anlamlar değişmekle birlikte günümüz toplumlarında gürültü sıradanlaşıp, yaygınlaşmaktadır. Modern dünya sessizliğe yeni anlamlar katmaktadır. Sessizlik sükûnet, huzur, dinlenme gibi anlamlardan sıyrılarak yeni anlamlar içermektedir. Korku, endişe ve kaygı içeren ruh halleri sessizlik ile örtüşmektedir. İnsanların sessizlik karşısında ürperti ve korku duyması insanlara farkına varmadan aşılanmaktadır. Televizyon ya da dijital televizyon kanalları gibi platformlarda yayımlanan dizi film, film ve sinemalarda bu durum karşımıza çıkmaktadır. Özellikle korku içerikli film ve sinemalarda sessizliğin ardından gelen korkunç bir olay veya yaratık sessizliği ürpertiye dönüştürebilmektedir. Böylelikle sessizlik, sükûnetten ziyade ürperti olarak insanların zihnine kodlanmaktadır.

Sessizlik ve gürültünün mekânsal bir boyutu söz konusudur. İnsanların şehrin gürültüsünden uzaklaşırken sessizliğin ürpertisiyle yüzleşmektedir. Şehir dışında oluşturulan yeni yerleşim alanları ile insanlar, gürültüden sessizliğe sığınırken sessizliğin korkusundan sığınacak bir araca veya yönteme ihtiyaç duymaktadır. Bu paradoksal durum içerisinde insan kendini sessizliğin ürpertisinden emin olmak amacıyla çözüm olarak güvenliklerini de sağlamaya yönelmektedir. Güvenlikli siteler, gürültüden uzak bir mekân olarak kabul görülmekte ve insanları sessizliğin endişesinden emin kılmaktadır.

Sessizliğe ve gürültüye yüklenilen anlam, dinsel açıdan farklılaşmaktadır. Bazı dinlerde tanrılar kendilerini gürültülü bir sağanak veya bir fırtına olarak gösterdiği düşünülmektedir. İncil'de Tanrı, genelde sessizliğin kendisidir. Krallar Kitabında Tanrı'nın kendisini İlyas'a nasıl gösterdiği dile getirilir. İlk önce bir kasırga çıkar, arkasında bir deprem olur, akabinde ise yangın çıkar. Tanrı bunların hiçbirinde olmayıp en sonunda sessiz bir uğultu gelir. İncil'deki ifadesi ile "kırılgan bir sessizlik" olarak ifade edilmekte ve Tanrı sessizlik içinde olduğu anlatılır (Kagge, 2020: 72). Kuran'da ise Ad kavmine azap olarak gürültülü bir rüzgârın gönderildiği Kamer süresinde geçmektedir. Gürültünün bir azap aracı olarak Allah tarafından gönderilmesi gürültünün olumsuz bir anlama sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda sessizlik ve gürültünün dinsel bir boyunun olduğu anlaşılmaktadır. Dinsel ibadetlerde sessizlik ve huşunun ön planda olması dini açıdan sessizlik anlamlı hale gelmektedir.

Sessizlik, gürültünün karşısında yer alırken, aynı zamanda dinlemeye verilen önemle bağlantılıdır. Dinlemeye önem veren toplumlar ile günlük yaşamda ile ruhsal faaliyetlerde manevi bir gelenek olarak görülen din veya inançlarda sessizlik gelişir. Dikkatli dinleme, konuşmacı ile dinleyici arasında vuku bulan bir dayanışma türüdür. Doğal olarak konuşmalar sessizlik içerisinde gerçekleşir. Budizm gibi dinsel inançlarda sessizlik ile içsel sessizliğe ulaşma hedeflenir (Petkova, 2015: 12). İslam'da ise içsel sessizlik hal diline tekabül etmektedir. İslam'da dinin tebliği konusunda söz ve davranış boyutu ile gerçekleşmektedir. Söz ile tebliğ, konuşma üzerinden gerçekleşirken davranış ile tebliğ hal dili ile gerçekleşmektedir. Tebliğde hal dili, tasavvuf içerisinde kabul görmüş ve kalbin dile gelmesi olarak anlam bulmuştur. Bu bağlamda hal dilinde susarak ve sessizlik içerisinde gönül dilinin konuşması durumu ortaya çıkmaktadır.

Modernlik, sessizlik konusunda paradoksal bir çerçeve ortaya koymaktadır. Sessizlik az önce değinildiği üzere bir ürpertiye dönüştürülürken bazen de bir bedel karşılığında kazanabilecek bir olgu olarak lanse edilmektedir. Modernliğin keşmekeşi içinde sessizlik, bedava değil ve artan bir bedeli söz konusudur. Sessizlik, gittikçe talebi artan kıt bir şey haline gelirken sessizliğe ricat Hristiyan ya da Budist bir çerçevede kutsalın himayesinde olduğunda, hiper-modern bir hayatın şiddetinden mustarip bir avuç insanın "kendilerini toparladıkları" evlerde bulunabilmektedir (Balandier, 2018: 40). Kutsalın sessizliği ile sekülerin gürültüsü arasında kalan insanlar sükûnet ve huzur için sessizliği tercih etmeleri halinde dini ritüel ve pratiklere yönelebilmektedir. Bazı mabetlerin şehirden uzak, hatta dağ başlarında, ücra yerlerde bulunması gürültüden ve şehrin keşmekeş hayatından beri olmayı amaçladığını göstermektedir.

Modern dünyanın keşmekeşliği ve gürültüsü bireyi sessizlik arayışına sokabilmektedir. Epstein, sessizliğin, geç dönem orta çağ Avrupası manastırlarında beslendiğini ve büyütüldüğünü ifade eder. Bazı manastır toplulukları konuşmayı caydırır veya yasaklar. Günün çoğu için, el işaretleriyle iletişim kurmak suretiyle seslerini ayinle ilgili ilahilerin kendine özgü formülsel melodilerinde veya sözlü duanın ritimlerinde yoğunlaştırır (2020: 53). Modern dünya, karmaşıklığı, keşmekeşliği ve gürültüsüyle kaotik bir haldedir. Birey bu kaotik durumdan geçici de olsa yalnız kalıp kafasını dinleyebileceği özel bir köşesinin olmasını ister. Bu köşe, evin oluşturduğu büyük tapınağın içerisindeki yeni mahrem alandır. Bu yeni mahrem alan olan 'odam' tabiri orta çağ keşişlerinin hücrelerinin seküler versiyonun bir ifadesi olarak kullanılmaktadır (Carroll, 2008: 86). Modern öncesi dönemin seküler alanı modern dönemin mahrem alanına dönüşmesi dikkat çekmektedir. Münzevi hayatın dünyevi alanı olan şahsi odalar günümüzde modern dünyanın keşmekeşliğinden ve gürültüsünden bir kaçış alanına dönüşmektedir. Bu durum, gürültünün zaman içerisinde mahiyetindeki değişimlere rağmen gürültüden kaçış anlamında insanların bir sığınak aradığını göstermektedir.

Sosyolojik yaklaşım içerisinde gürültü değerlendirilirken sınıfsal farklılıklar da öne çıkmaktadır. Düşük gelirli insanlar ile varlıklı insanlar arasında gürültüye maruz kalma ve gürültü ile yaşama boyutuyla farklılık söz konusudur. Düşük gelirli insanlar genelde işyerlerinde daha çok gürültüye maruz kalırlar. Evlerindeki kötü yalıtım sebebiyle de komşu gürültüleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Varlıklı insanlar ise gürültünün daha az ve havanın daha temiz olduğu yerlerde yaşarlar. Arabaları, çamaşır makineleri, bulaşık makineleri vb. daha sessiz çalışırlar. Varlıklı sınıflar genelde daha fazla boş zamanları vardır, daha temiz ve daha sağlıklı yemek yerler. Aslında sessizlik çok az insana daha uzun, daha sağlıklı ve daha zengin bir hayat imkânı sunan bir ayrımın göstergesidir (Kagge, 2020: 61-62). Bourdieu (2015: 122) ise iç mekânlardan hareketle zenginlerin kibirlerini gürültücü, yoksulların sefaletini sessizlik olarak ifade etmektedir.

3 Modern Dünyada Sessizlik ve Gürültü

Günümüz dünyası modern dünya olarak adlandırılmaktadır. Modernliğin özelliklerine bakıldığında en önemli yanının yenilik ve süreklilik olduğunu söylemek mümkündür. Yenilik ve süreklilik, modernliğin sürekli yenilenmesine ve sonu gelmemesine işaret eder. Bu yönüyle Habermas'ın modernlik için kullandığı "bitmeyen proje" kavramı haklı çıkmaktadır. Modern dünyada yaşanılan

gelişmeler geleneksel dönem ile karşılaştırılarak ekonomik, kültürel, siyasi, gündelik hayat vb. alanında ortaya çıkan yenilik ve değişimler olumlu görülürken gelenekselden daha iyi olarak takdim edilmektedir. Bazen bu yeniliklere olumlu anlamlar atfedilirken bazen de yaşanan değişimlerin geçmişle ile mukayesesi neticesinde hayıflanmalara neden olabilmektedir. Teknolojik aygıtların hayatı kolaylaştırması modernliğin olumlu yönlerine işaret ederken sosyal ilişkilerdeki zayıflamalar kişilerde nostaljik bir özlemin oluşmasına ve bugüne hayıflanmasına neden olabilmektedir.

Giddens, modernitenin sanayileşmiş dünyaya karşılık gelen döneme işaret ettiğini belirtir. Sanayileşme terimi üretim süreçlerinde maddi gücün ve makinelerin yaygın kullanımını içeren toplumsal ilişkileri anlatmak için kullanılmaktadır. Burada hem rekabetçi ürün piyasalarını hem de işgücünün metalaşmasını içeren bir meta üretimi sistemi olarak anlaşılan kapitalizmdir. Ayrıca sanayileşen toplumda ortaya çıkan ilişkilerin ve buna bağlı olarak gelişen kapitalizmin kontrol edilebilmesi önem arz etmektedir. Gözetim, tâbi nüfusu denetleyici kontrolü anlatır; bu kontrol bazen Foucault'nun kullandığı anlamda "görünür" gözetim biçimini, bazen toplumsal etkinlikleri koordine etmek için bilgilerin kullanılması biçimini alabilmektedir. Bu durumu, "savaşın sanayileşmesi" bağlamında şiddet araçlarının kontrolünden ayrılabilir. Modernite öncelikle nükleer silahlanmanın göstergesi olduğu silahların potansiyel yıkıcı gücünün daha sınırsız hale geldiği bir "topyekûn savaş" çağının habercisidir (2010: 29). Modernite hem sanayileşme hem de topyekûn savaşa işaret ederken aslında gürültüyü çağrıştırmaktadır. Sanayileşme ile makinelerin gücü ses olarak akseder ve gürültü olarak ortaya çıkar. Savaşın sanayileşmesi ve topyekûn savaş yine gürültüyü ifade etmektedir. Silahların ve bombaların patladığı ortam ve savaş uçaklarının çıkardığı sesler düşünüldüğünde acı bir gürültünün yansıması olarak ifade etmek mümkündür. Ayrıca Bauman (2003: 14) düzen ve kaosu modern ikizler olarak tanımlar. Modernlik, sanayinin ve savaşın getirdiği kaosu gözetim ve kontrol ile düzene sokmaya çalışmaktadır.

Modernlik acı enstrümanlar ile savaşı gerçek kılarken yine bu savaşlardan mülhem oyunlar icat etmektedir. Savaş ve savaş oyunları gürültü ile mücessem hale gelmekte ve gürültü yaşanan acıları örtme işlevini görmektedir. Oyunda kullanılan sesler, savaşın insanların (asker, sivil, kadın, erkek, yaşlı, genç, çocuk), hayvanların ve doğanın yok olmasına sebep olduğu düşüncesi insanların aklına gelmesini engellemektedir. Savaşların bir oyuna dönüşmesi, Baudrilard'ın similiasyon olarak kavramsallaştırdığı duruma işaret etmektedir. Savaşlar gerçek bir oyuna dönüşürken, bu gerçeklik oyun sektörüne ilham vermesinin yanı sıra yaşanılanları ve hakikatleri göz ardı etmesini sağlamaktadır.

Modernliği, kent ve metropoller ile betimlemek mümkündür. Zira modern hayat kentsel alanlarda yaşanmaktadır. Bu alanların bir diğer özelliği kalabalık ve gürültülü olmasıdır. Kentler, metropoller, megapoller trafik ile anılmakta ve trafik-şehirler şeklinde yapılanmaktadır. Kentin dolaşım ağları yoğunlaşırken, kent yeni alanlara taşınarak yayılmaya devam etmektedir. Trafik sıkışmalarına ve yoğunluğuna bağlı tıkanmalar, ortaya çıkan gürültüler, taşıtlardan kaynaklanan kirliliğin bir bileşeni haline gelmektedir (Balandier, 2018: 43). Metropol denildiğinde trafiğin keşmekeşliği ve kornaların 'bağrışmaları' akla gelmektedir. Bu tabloda insanların gürültüye alışması veya gürültü ile yaşamasını bilmesi gerekmektedir. Metropol bireyi trafik gürültüsünü sorun etmeme eğiliminde olup bu şartlar altında yaşamaya alışmaktadırlar.

Modern dünya, kentte tekâmüle ererken, kent kalabalık ve gürültüyle tasavvur edilmektedir. Bu yaklaşımı, modernlik söyleminin pek çok ana metni ve yazarlarında görmek mümkündür. Bu metinlerde büyük kentin karmaşasını ve geçiciliğini köksüzlük, yersizlik-yurtsuzluk temaları eşliğinde modern hayat ve modernliğin göstergesi olarak ele alınır. Örnek olarak Charles Baudelaire, edebiyatta "Modern Hayatın Ressamı" ("Peintre de la vie Moderne") (1863) adlı makalesinde modernliği "büyük bir hızla değişen bu geçici, ele avuca sığmaz (...)" unsur olarak tanımlar ve kalabalığı modernliğin simgesi ve dünyanın merkezi, sanatçıyı "dünya insanı, kalabalıkların adamı ve çocuk" olarak vurgular (Talu, 2010: 145). Bu çerçevede kent hayatı kalabalık ile tasvir edilirken, kalabalık da gürültüyü ima etmektedir. Zira "kent kalabalığı" denilince

akla ilk gelenler arasında insan yoğunluğu ve gürültülü bir şehir yer almaktadır. Bu açıdan modern dünya gürültüyü ortaya çıkarmaktadır.

Modern hayat bireye kalabalıkta kaybolma ve gürültü çıkarma imkânları verirken, bu koşullarda bireyin sessizliğe olan ihtiyacını sağlaması gerekmektedir. Birey, sessizliğe ermesi ancak bir kaçış veya izole olma ile gerçekleştirebilmektedir. Bu durum herkese mümkün olmadığı için insanlar genellikle kentin gürültüsünden kaçmak için evinin sessizliğine sığınmaya yönelmek zorunda kalmaktadır. Ancak bu sessizlik de kısmi olarak değerlendirmek mümkündür. Bireyin özel alanı olan evi de kent gürültüsü kadar olmasa da gürültüye maruz kalmaktadır. Evini kentin gürültüsüne kapatan birey, modern dünyanın gürültüsüne mahkûm olabilmektedir. Burada birey, televizyon ve internet ile modern dünyaya bağlı kalmak suretiyle evini dışarıya izole edememekte ve kendisini inzivaya çekememektedir.

Geleneksel kent ve sanayisi ile kıyaslandığından modern kent ve sanayisi daha gürültülüdür. Bu gürültülü hal artmaya devam etmektedir. Balandier (2008: 39)'in belirttiği üzere Fransa'da kamuoyu yoklamaları, halkın belli başlı sıkıntıları sıralamasında gürültüyü ilk sırada göstermektedir. Gürültünün rahatsız edici ve sıkıntı edici özelliklerine rağmen modern kentlerde insanlar gürültü ile yaşamaya devam etmektedir. Gürültüye verilen cezaları modernliğin kaos ve düzen özelliklerine bağlamak mümkündür. Modern dünya gürültülü bir dünya olup bu durum dünyada kaosa neden olurken gürültüye getirilen kısıtlama ve cezalar düzenin tahkim edilmesini amaçlamaktadır. Modernlik gürültülü olup zaman zaman gürültüye ceza vererek bazen sessizliği ister gibi görünmektedir.

4 Popüler Kültürde Sessizlik ve Gürültü

Popüler kültür üzerine zengin bir literatür olmasına rağmen tartışmalı bir alan olmaya devam etmektedir. Popüler kültürün ne olduğu ile ilgili kısa bir girizgâh konunun anlaşılması için faydalı olacağı düşünülmektedir. Bir toplumda geniş bir şekilde paylaşılan inanç ve pratikler popüler kültür kapsamında değerlendirildiği gibi hem halk inançları, pratikleri hem de popülerleştirilmiş seçkin kültürel biçimleri popüler kültürün muhtevasında yer almaktadır. Buradan hareketle halk kültürü ile yüksek kültürünün etkileşiminden popüler kültürün özgül bir yapısı ortaya çıkmaktadır (Mutlu, 2012: 27-28). Popüler kültür, genel ve yaygın inançları ve popüler seçkin kültürü yansıtabilen farklı bir dinamiğe sahiptir. Popüler kültür aslında popüler olmasından hareketle muteber olanla değil, rağbette olanla ilişkilidir. Bu bağlamda muteber popüler kültür, gündelik hayat ile ilişkili olup gündelik hayat bilgisine diğer kültürlerden daha fazla bel bağlar (Sözen, 2012: 59).

Genel anlamda popüler kültür, herhangi bir toplumun, herhangi bir zamandaki egemen kültürü şeklinde anlamlandırılmaktadır (Sözen, 2012: 64). Toplumdaki yaygın ve hâkim düşünce ile pratikler toplumun popüler kültürünü oluşturmaktadır. Mutlu (2012: 32)'nun ifadesiyle "bu kültür, en kötü biçiminde hayatın en düşük, en kaba, en önemsiz veçhelerinin yankılandığı bir mekândır; en iyi biçimde ise hayatın karmaşıklığına, soyluluğuna ve hikmetine seslenir". Burada oluşturulan popüler kültürün farklı veçhelerine dikkat çekilmektedir. Diğer taraftan gittikçe her şeyin birbirine benzediği merkezileşme sürecine dikkat çekilmektedir. Erdoğan (2012: 76) kültür endüstrisi sürecine dikkat çekerek kitle üretim endüstrileri tarafından üretilen ürünlerin, yaygın kullanım anlamının dönüşerek kapitalizmin lehine dönüşüme uğratıldığını ifade eder. Popüler kültür bu yönüyle insanların gündelik hayatlarını etkileyerek kapitalizmin yayılmasına imkân vermektedir. Popüler kültür, kitle iletişim araçları, radyo, sinema ve müzik alanlarındaki etkisiyle insanların yemelerine, içmelerine, giyimine, konuşmalarına kısaca gündelik hayattaki pratiklerine sirayet edebilmektedir.

Popüler kültür, gençlere ve yaşlılara farklı şekilde yaklaşarak onların duygularını etkisi altına alabilmektedir. Turner (2017: 117-118)'in ifade ettiği gibi aşk, cinsel doyum ve gençlik paradigması ile popüler kültür genç kuşakları etkilemektedir. Diğer taraftan popüler kültür, aşka ve romantik bağlılığa sahip olmayı ya da bu bağlılıklarını sürdürebilmek için yaşlanmaktan kaçınabilmeyi uman

daha yaşlı jenerasyonları etkileyecek kadar da güçlüdür. Yaşlılara yönelik romantik aşkı devam ettirmelerinin teşviki söz konusu iken gençlere yönelik olarak popüler müzik yoluyla tüketim ve aşk karmaşasına sürüklendikleri bir aşkı teşvik etmektedir.

Günümüz dünyası gürültülü bir dünya olması nedeniyle gençler gürültülü bir dünya içinde doğmaktadır. Ayrıca gençler mekânsal olarak kendi ortamlarını oluşturmaktadır. Hareketlilikleriyle makine ve hız arasında bir tutku oluşturmaktadır. Görüntü üretme pratiğiyle, makinasal yoğun müzikle, özel efektlerle ilgili muhtelif beceriler edinmektedirler (Balandiers, 2018: 43). Gençlerin gürültü ile haşir neşir olması ve sürekli görüntü, ses ve hareketliliklerinde gürültülü olma hali söz konusu olmaktadır. Dinlenilen müzikler hem desibel açısından hem de içerik açısından oldukça gürültülü olup gürültüyü teşvik etmektedir. İzledikleri ya da çektikleri görüntüler de aynı şekilde bir gürültü pratiği oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Popüler kültürün müziğe yansıması ile popüler müzikler ortaya çıkmaktadır. Popüler müzik gittikçe çoksesli ve elektronikleşmesi sonucunda gürültülü bir yapıya bürünmektedir. Popüler müziğin özellikleri arasında standartlaşma ve rutinleşme özellikleri yer almaktadır. Adorno'ya göre endüstrileşmiş popüler müzik dinleyicilerini etkilemesinde bu özellikler etkili olmaktadır. Standartlaşan ve rutinleşen popüler müziğin içinde dinleyici kaybolmaktadır. Ayrıca popüler müziğin ürettiği haz yapay, geçici ve sahtedir. Popüler müzik dinleyicisi "ritmik olarak itaatkâr" olarak görülmektedir. Dinleyici şarkının standartlaştırılmış ritmini takip ederek ve onun tarafından koşullandırılarak "ritmin kölesi" olmaktadır (Kuyucu, 2016: 193). Adorno ve Horkheimer (2010: 125) çoksesli müziğin içkin olarak çoğulculuğa işaret ettiğini ve kolektif ilişkilerini etkilediği ifade eder. Müzik yoluyla cemaate entegre olanlar, ona itaat etme zorunluluğunu hisseder.

Günümüz popüler müziğin iniş olarak adlandırılan kısma kadar, daha uzun süreli bir çıkıştan oluşan giriş kısmı oldukça sessizdir. İşte orada davullar ve şarkının önemli konusu ortaya çıkar. Daha sonra tekrar sessizleşir ve tekrar ses artar. Bu şekilde yinelenerek zıtlıkları seven beyni uyanık tutar. Ses atmosferi değiştiğinde beyin uyanır ve her şey monotonlaştığında uyuklamaya başlar. DJ'ler aslında bu zıtlıkları kullanarak ilgi uyandırmaktadır. Önce bir iki ölçü sessizlik ve yüksek frekanslı ses patlaması ile çok ve az olan arasındaki zıtlık beyni etkilemektedir (Kagge, 2020: 92). Bu zıtlıklar üzerinden meydana gelen gürültüye dinleyiciler itaat etme hissine kapılmaktadır.

Popüler kültürde ve popüler kültürün ürünlerinde gürültünün onaylandığı ve yaygınlık gösterdiği düşünülmektedir. Popüler kültürün insanların sürekli bir hareketliliği aşılarken aynı zamanda duygusal olarak onları popüler kültürün ürünlerini talep etmeye müsait hale getirmektedir. Popüler müziğin yapısı açısından gürültülü olduğunu ifade etmek mümkündür. Müziğin sesten uzaklaşarak daha çok makineleşmesi ve seslerin de makineden geçirilmesi sonucu popüler müzikte gürültü artmaktadır.

5 Her Yerde Gürültü: Müzik

Gürültü genellikle huzursuzluk, öfke, kavga ve şiddet gibi olumsuz şeylerle bağdaştırılmasına rağmen zihni çelen dikkat dağıtıcı sesler olarak zihnimize kodlarız. Ne kadar çok rahatsız edilirsek dikkatimizin dağıtılmasını da o kadar isteriz (Kagge, 2020: 46). İnsanların modern hayatın zorluk ve sıkıntıların üstesinden gelemese de sorunlara bir mola vermeyi düşünmektedir. Çalışmak kadar tabii olan dinlenmeye, meşakkatli durumlarda ve zamanlarda da ihtiyaç duyulmaktadır. Zorluklar insan zihnini yorması açısından "kafa dağıtma" adına birey, farklı düşünsel ve duygusal yönelimleri çözüm olarak görebilmektedir. Burada "kafa dinleme" ya da "kafa dağıtma" olarak müzik dinleme alternatif bir çözüm olarak kabul görmektedir. Aslında insanların farklı amaçlarla farklı müzik türlerine yönelmesi gürültü ve sessizlik arasındaki tercihini de göstermektedir. Müzik türlerindeki farklılıklar ritim ve enstrüman ile ilgilidir.

Müzik parçalarının özellikleri kişilerin hâletiruhiyesini etkileyebilmektedir. Bazı müzik parçalarının sakinleştirici bir etkisi olabilirken bazılarının canlandırıcı hatta bazılarının da sinir bozucu etkisi olabilmektedir (Winter, 2018: 14). Müzik türleri insanların duygularını etkilemekle birlikte birey,

kendince bir müzik zevki oluşturabilmektedir. Müzik türleri insanlara farklı seçenek olarak sunulmakta ve insanlar kendi tarzlarını bu seçeneklere göre oluşturabilmektedir. Bireyin kendisine göre bir tarz belirleyebildiği gibi hâletiruhiyesi ve sosyal koşulları da belirleyebilmektedir. Ayrıca müziğin de fail olarak birey üzerinde etkisi olabilmektedir. Müziğin çıkardığı ses ve oluşturduğu ritim bireyin bedensel ve ruhsal olarak bir hareketlilik yaşamasına neden olabilmektedir. Müziğin tarihte tedavi edici bir yöntem olarak hastalara uygulanması birey üzerindeki etkisini açıkça göstermektedir.

Yirminci yüzyılı en iyi tanımlayan seslerden biri fon müziğidir. Fon müziği, alışveriş merkezlerinde, kafelerde, bürolarda, otel lobilerinde ve asansörlerde duyulan ve modern kent hayatının bütünleyici bir parçası olmaya başlandı. Hem banal ve kullanılıp atılabilir bir ses, hem de daha fazla şey satın alıp daha fazla çalışmaya sevk etmek için tasarlanan bir sestir. Pek farkında olmadığımız sesler bedenlerimiz ve zihinlerimiz üzerinde önemli etkilerde bulunabilir. Geçmişte bu özellik, uyumlu avlanmaya teşvik etmek için, birbirimize kenetlenmek ya da dinsel bir huşu duymamızı sağlamak için kullanıldı. Son yüzyılda ise, müzik, enerjimizi ve ruh halimizi iş dünyasına hizmet edecek biçimde denetlemek için bir araca dönüştü (Hendy, 2016: 282-283).

Gürültü müziği olarak bir müzik türünün varlığı, gürültünün müzikte işlevsel olduğunu göstermektedir. Klett ve Gerber (2014: 287) gürültü müziğin performans boyutuna dikkat çekerek, müzik dilini genişlettiğini ifade etmektedir. Aslında gürültünün kaotik, belirsizlik ve saldırganlığına karşın estetik açıdan müziğin harmonisi, uyumu ve yankısı bir araya gelerek belirsizliği oluşturmakta ve performans olarak çekici kılmaktadır. Bu paradoksal durum, tüketim alanlarında, eğlence dünyasında işe yarar olduğu anlaşılmaktadır. Eğlence aracı olarak müziğin kullanılması ve bu durumun sektörel olarak yaygınlaşması müzikte gürültüyü profesyonelce kullanımı ile ilgilidir. Eğlence mekânları modern hayatın bir parçası olarak lanse edilmekte ve insanlar bu mekânlarda gürültülü müzik eşliğinde eğlenmektedir.

Modern dünyanın üretim, tüketim, çalışma, savaş, oyun vb. birçok farklı alanlarında gürültü önemli bir işlev üstlenmektedir. Popüler kültür ürünlerinde ve özellikle popüler müzikte insanlar üzerinde etkisi düşünüldüğünde işlevsel olduğu anlaşılmaktadır. Modern dünyada müziğin işlevsel olarak en üst perdeden kullanıldığını söylemek mümkündür. İnsanlara daha anne karnında müzik dinletilmesi gibi dünyaya gelmeden müzik ile tanıştırılması önerilebilmektedir. Hangi müziğin hangi ruh halinde dinleneceğinden üretim verimliliğinin artışına kadar müzik kullanılmaktadır. Hatta hayvanlardan elde edilecek ürününün artması için hayvanlara bile müzik dinletilebilmesi kabul görmektedir.

6 Kişilerarası İlişkilerde Bir İletişim Tarzı Olarak Gürültü

Gürültünün insanlar üzerinde farklı etkiler olmakla birlikte insan ilişkilerine de yansıması olmaktadır. Kişilerarası ilişkiler sosyal iletişim ve etkileşim bağlamında gelişirken burada gürültünün farklı veçheleri ile ele almak mümkündür. Gürültünün sosyal ilişkilere olumsuz etkisi olmasına rağmen bazı kimselerin gürültüyü bir iletişim tarzı olarak sergilemesi de söz konusudur.

Kişilerarası ilişkilerin muhteviyatına göre iletişim tarzları ortaya çıkmaktadır. Samimi ilişkilerde iletişim kanalları açık olarak etkileşim gerçekleşmektedir. İnsan ilişkilerinde bireysel farklılıklar da iletişimi ve etkileşimi belirleyebilmektedir. Lider özelliklerine sahip bireylerin iletişimin ve ilişkinin yönü konusunda aktif rol oynayabilmektedir.

İnsanların bireysel farklılıkları iletişim tarzlarını etkilemektedir. Kişilerin içe dönük ya da dışa dönük olmaları onların gürültüye yaklaşımlarını belirlemektedir. Bazı çalışmalar, dışadönüklüğü gürültü rahatsızlığına aracılık eden bir etken olarak göstermektedir. Burada bireyin dışadönüklüğü sosyalliği ile ilgili olup ilgi odağı olmasına da işaret etmektedir. Dışadönük bireylerin sosyallikleri onları duyusal yoksunluğa tahammülsüz kılmaktadır (Jones, Chapman ve Auburn, 1981: 45). Dışadönük birey, sessizliği talep etmez, gürültüyü tercih eder. Burada bireyin gürültüyü içselleştirirken seslerini etkili kullanarak sosyal ilişkilerde etkin olmaya çalıştıklarını söylemek

mümkündür. Adeta ne kadar çok ses çıkarırsan o kadar etkili olursun mantığı ile sosyal ilişkilerde baskın karakter olabilmektedir. Böyle bir iletişim tarzını tercih eden birey, olumsuz durumlarını örtmek için ses tonlarını ve gürültülü konuşmalarını kullanmaktadır. Böylelikle haksız bir durumda olmasına rağmen bu gürültülü iletişim sayesinde haklı olabilmeyi başarabilmektedir. Bu durum modern dünyada gürültünün baskınlığının modern bireyin iletişim ve etkileşim tarzına yansıması olmakta ve bu tarz bir iletişimin gelişmesine neden olmaktadır.

Dışadönük bireyler sessizlikten ziyade gürültüyü tercih etmektedirler. Ayrıca dışadönük bireylerin sosyal olmaları girişken olmalarını sağlamaktadır. Girişken davranışlar sergilerken özgüvene sahiptirler. Hartley (2010: 309) girişken davranış özelliklerini açık ve anlaşılır ifade, kuvvetli ve akıcı konuşma ile irtibatlandırmaktadır. Dışadönük, girişken ve özgüven gibi özellikler kişilerarası ilişkilerde baskın karakter olabilmektedir. Bu özelliklerle birlikte gürültülü kişiliklerin bireyin sosyal ilişkilerinde başat aktör olmasını sağlamaktadır.

Gürültü, iletişim kanallarında bir bariyer olarak ortaya çıkabilmektedir. Çalışma koşullarında yüksek desibelli yerlerde çalışan insanların kendi aralarında iletişim kurarken gürültünün bariyerini aşmak için jest ve mimiklere başvurmaktadır. Burada duruş, el, kol hareketleri, yüz ifadeleri konuşmanın tamamlayıcı unsurları olmaktadır (Jones, Chapman ve Auburn, 1981: 54). Konuşulurken duyulan gürültü, konuşmayı perdeleyebilmekte ve sözün serencamını bozabilmektedir. Yüksek gürültü ile yaşanılması ve bu durumun süreklilik kazanması gibi durumlarda bireyler, iletişim kanallarının tıkanmaması gayesi ve sözü desteklemek, eksik duyulanları tamamlamak amacıyla jest ve mimiklere başvurabilmektedir. Ayrıca bu durumun kalıcı bir iletişim tarzına dönebilmesi olasılığı güçlenmektedir. İletişimin kesilmediği ve hatta sessiz bir ortamda konuşmalar jest ve mimikler ile yapılması bu durumun alışkanlığa dönüştüğünü göstermektedir.

7 Sağduyu Bariyeri Olarak Gürültü

Psikologlar yarım yüzyılı aşkın bir süredir gürültü ve insan performansı arasındaki ilişkiyi incelemiş olsalar da, gürültünün kişilerarası davranış üzerindeki etkisi henüz son zamanlarda ilgi konusu olmuştur. Gürültüyü kişilerarası davranışla ilişkilendiren araştırmalar, dikkat dağıtıcı arka plan seslerinin ses seviyeleri ve kişinin başkalarına karşı duyarlılığı, özellikle gürültü maruziyeti sırasında ve hemen sonrasında yardım etme istekliliği, ses seviyesinin diğer sosyal davranışlar üzerindeki etkilerini (saldırganlık, kişilerarası çekim, kişilerarası önyargılar vb.) Ele almıştır (Cohen ve Scapacan, 1984: 221).

Gürültünün birey ve sosyal ilişkileri etkilemesinin sosyal boyutu da önem arz eder. Gürültünün, sosyal davranışlar üzerinde olumsuz etkilere sahip olabilmektedir. Trafik gürültüsünün insan davranışı üzerinde etkisini konu alan bir çalışmada bu durum görülmektedir. Appleyard ve Lintell (1972) trafik gürültülerini ölçmek suretiyle "ağır", "orta" ve "hafif" olarak sınıflandırdıkları üç farklı sokak belirlerler. Gürültünün bu sokaklarda yaşayanlara etkileri incelenir. Bu araştırma sonucunda hafif gürültülü olan sokakta yaşayanların ağır gürültülü sokakta yaşayanlara oranla iki katında bir sosyal ağa sahip oldukları ortaya çıkar. Ayrıca gürültülü alanlarda yaşayanların okuldan kaçma, arananlar listesinde yer alma gibi daha çok sorunlar yaşadığı ifade edilir (Jones, Chapman ve Auburn, 1981: 48). İnsanların sahip olduğu sosyal ağların genişliği gürültülü alanlar ile negatif bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Sosyal ağlar insanların seçimlerine, hareketlerine, düşüncelerine, hislerine ve isteklerine hem belirli belirsiz hem de çarpıcı bir etkisi olmaktadır (Christakis ve Fowler, 2012: 17). Sosyal ağların hayatımızdaki etkisi ile gürültünün sosyal ağlara etkisi düşünüldüğünde gürültünün sosyal hayatımızı olumsuz etkilediği anlaşılmaktadır. Sosyal ağlar insanlara sosyal destek sağlamaktadır. Sosyal destek kaynakları fazla olan insanlar daha mutlu olmanın yanı sıra olumlu duygu, düşünce ve davranışlara da sahip olurlar. Gürültünün aslında insanların bilişsel, duyusal, duygusal ve eylemsel olarak hayatlarını tesiri olmaktadır. Gürültülü alanlarda yaşama, insanların iyilik eylemlerini dahi belirleyebilmektedir.

Yüksek yoğunluklu gürültüye maruz kalmanın küçük iyiliklerin gösterilmesi üzerindeki etkilerine ilişkin Korte ve arkadaşları (1975), yaptıkları çalışmada yüksek veya düşük çevresel girdilere sahip olarak karakterize edilen kırsal ve kentsel alanları belirlemek için ses seviyesinin yanı sıra trafik sayımı, yaya sayısı ve görünür 'kamu' binalarının sayısını kullandı. Üç alanda yardımseverlik ölçüsü kullanıldı: bir sokak mülakatı talebine yanıt vermek, anahtarını düşüren birisine anahtara dikkat çekmek ve ellerinde haritalar ile yolunu şaşırmış birine yardım etmek. Burada düşük girdili bölgelerdeki insanlar, yüksek girdili bölgelerdeki insanlara göre bir mülakat verme ve konfederasyona yardım sunma olasılıkları daha yüksektir. İşbirlikçinin dikkatini anahtara çağıran yayaların yüzdesi, düşük girdi alanlarında daha yüksek olmasına rağmen, fark istatistiksel olarak anlamlı değildi (Cohen ve Scapacan, 1984: 222). Burada dikkat çeken husus, gürültü ortamlarda yaşayan insanların bazı duyarlılıklarını kaybetmesidir. Gürültünün basit yardımların yapılmasında bile olumsuz bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. İnşaların yardım etme ve iyilikte bulunma hali, gürültü ortamlardan etkilenmektedir. Bu çerçevede sessizlik ve sükûnet, insanların sağduyusunu olumlu yönde etkileyerek yardım etme ve iyilikte bulunma gibi erdemli davranışlara yönlendirebilmesi durumunu ortaya çıkarmaktadır. Balandier'in (2018: 43) belirttiği gibi gürültü bireyin psikolojik direncini kırmaktadır.

İnsanlar, gürültü ile yaşamak zorunda kalması hayat standartlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Ancak modern hayat gürültü ile yaşamayı zorunlu kılmaktadır. Fromm (1994) 20. yüzyılda insanların karakteristik özellikleri göz ardı edilemeyecek bir pasiflik içinde olduğunu ve modern endüstri toplumu kendine ve çevreye yabancılaşan, robot haline gelen insanı yarattığını ifade etmektedir. Günümüz insanın pasifliğini gürültü çerçevesinde değerlendireceksek insanlar gürültüye maruz kalırken duyarsızlaştığını ve etrafında olan bitenden bihaber olduğunu veya duyusal ve duygusal yoksunluk içerisinde kaldığını söylemek mümkündür.

7 Sonuç

Gürültü, bireylere ve toplumlara etkileri bağlamında sosyal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra gürültüye yüklenilen anlamların da toplumlar arasında farklılıkların olması gürültünün sosyal bir olgu olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede toplumlara etkisi ve toplumlarca yüklenilen anlam çerçevesinde gürültü sosyolojinin ilgi alanına girmektedir. Ayrıca bazı insan faaliyetlerinin (çalışma, müzik üretme, hareket etme) gürültüye sebep olması ve gürültünün de insanları olumlu ya da olumsuz etkilemesi, bu olgunun sosyolojik bir zeminde değerlendirebilmeyi mümkün kılmaktadır.

Modern toplum aynı zamanda endüstriyel toplum olarak adlandırılmaktadır. Fabrikalar, ulaşım araçları (uçak, tren, motorlu taşıtlar vb.) ve iletişim araçları endüstriyel toplumunun vazgeçilmezleridir. Fabrikadaki makinelerin, ulaşım araçların çıkardıkları sesler gürültü olarak modern hayatın bir parçası haline gelmektedir. Modern dünyanın tecessüm ettiği kentlerde sessizliğin sağlanması imkân dâhilinde olamazken gürültü kaçınılmaz bir hal almaktadır.

Bireysel ve toplumsal hayatta müzik farklı şekillerde karşımıza çıkarken sessizliği bölen bir işleve de sahiptir. Popüler kültür ile bu kültürün bir ürünü olan popüler müzik ve genel olarak insan hayatında farklı şekillerde yer alan müzik zaman zaman bir gürültü halini alabilmektedir. Müzik içerisinde gittikçe yer bulan gürültü, müziğin yapısını da değiştirmektedir. Müziğin elektronikleşmesi ile birlikte sesin yerini gürültü alırken, ritim bedeni harekete geçiren bir işleve sahiptir. Ayrıca burada gürültü, tetikleyici olmak suretiyle insanları duygusaldan ziyade duyusal olarak etkilemektedir. Modern toplumda verimliliğin artması ve tüketimin cazip kılınması amacıyla müzik elverişli bir enstrümana dönüşebilmektedir. Bireyler müzik eşliğinde çalıştırılarak onların performanslarının artması sağlanırken maksimum verimlilik amaçlanmaktadır. Aynı şekilde bireylerin tüketime yönelmesini sağlamak amacıyla reklamlarda müzik kullanılmaktadır. Ayrıca AVM ya da mağazalarda yüksek volümlü müzik eşliğinde insanların kendilerinden geçercesine daha fazla tüketime yönelmeleri teşvik edilmektedir.

Gürültü, sosyal ilişkiler içerisinde farklı boyutlarda yer almaktadır. Kişilerarası ilişkilerde her bireyin farklı bir üslup ve iletişim tarzına sahip olması sessizlik ve gürültünün iletişimde kullanılmasına neden olabilmektedir. Bireyin sessizlik ve gürültüye karşı duyarlılığı onun kişilik özellikleri ile de ilişkilidir. Bireyin dışa dönük olması onların iletişim tarzlarında gürültünün etkin olmasına neden olmaktadır. Bir iletişim tarzı olarak gürültü bireyin retoriğini inşa etmesine ve diğer insanlara tahakküm kurmasına neden olabilmektedir. Yüksek volümlü ses tonları ile karşıdaki bireyi sindirebilmektedir. İçe dönük bireyler sessizliği tercih ederken, dışa dönük bireyler sessizliğe tahammül gösterememektedir.

Gürültü ve sessizlik insan hayatının standartlarını etkilerken aynı zamanda onların duyusal ve duygusal olarak da etkilemektedir. Başka bir ifade ile gürültüye maruz kalan insanların hayat standartları gürültüden olumsuz etkilenmektedir. Gürültü seviyesi yüksek yerlerde yaşayan insanların sosyal ağlarının, daha sessiz alanlarda yaşayanlara oranla daha dar olduğu anlaşılmaktadır. Duyusal ve duygusal açıdan gürültünün insanları duyarsızlaştırmaktadır. Gürültülü alanlar, insanların duyularını ve duyarlılıklarını olumsuz etkilemektedir. Buna göre gürültülü alanlarda yaşayanların yardım etme, iyilikte bulunma vb. olumlu davranışlarının sessiz alanlarda yaşayanlara göre daha az olduğu ifade edilmektedir. Bu çerçevede gürültü, sosyal çevremizin oluşumunu ve sosyal duyarlılığımızın düzeyini etki ederek sosyal ağlarımızı sınırlandırabilmekte ve yardım etme ile iyilikte bulunma gibi sağduyulu davranışlarımızı da törpüleyebilmektedir.

Sonuç olarak sosyal bir olgu olan gürültü hayatımızda yer almaktadır. Gürültünün, modern dünyanın bir paradoksu olduğunu ona yüklenilen anlamlara bakarak da anlamak mümkündür. Modern dünya bir taraftan gürültüyü artırırken diğer taraftan gürültünün neden olduğu olumsuzlukları kabul etmektedir. Gündelik hayatın her alanında gürültü ile insan yönlendirilmektedir. Bunun yanı sıra gürültü bir iletişim tarzı olarak insan ilişkilerinde de belirleyici olabilmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Grant Support: The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/ References

Adorno T. ve Horkheimer, M. (2010). *Sosyolojik açılımlar*. (M. S. Durgun ve A. Gümüş, Çev.). Ankara: Bilgesu Yayınları.

Balandier, G. (2018). *Büyük rahatsızlık* (D. Çetinkasap, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Bauman, Z. (2003). *Modernlik ve müphemlik* (İ. Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bourdieu, P. (2015). *Ayrım* (D. Fırat ve G. Baykurt, Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.

Berman, M. (2016). *Katı olan her şey buharlaşıyor* (Ü. Altuğ ve B. Peker, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Carroll, J. (2008). *Benlik ve ruh: Modern Batı'nın anlam arayışı* (İ. Durdu, Çev.). İstanbul: Etkileşim Yayınları.

Christakis, N.A. ve Fowler, J.H. (2012). *Sosyal ağların şaşırtıcı gücü* (D. Yüksel, Çev.). İstanbul: Varlık Yayınları.

Cohen, S. ve Spacapan, S. (1984). The social psychology of noise. D.M. Jones ve A.J. Chapman, (Ed.), *Noise and Society* içinde (ss.221-245). Chichester, UK: Wiley.

Epstein, M.J. (2020). *Sound and noise*. London: McGill-Queen's Press.

Erdoğan, İ. (2012). Popüler kültürde gasp ve popülerin gayri meşruluğu. *Doğu Batı Dergisi,* (15), 69-102.

Fromm, E. (1994). *Erdem ve mutluluk: Ahlak psikolojisi üzerine bir deneme* (A. Yörükan, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Giddens, A. (2010). *Modernite ve bireysel-kimlik: Geç modern çağda benlik ve toplum* (Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.

Güler, Ç. ve Çobanoğlu, Z. (1994). *Gürültü*. Ankara: Sağlık Bakanlığı Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi, No:19.

Hartley, P. (2010). *Kişilerarası iletişim* (Ü. Doğanay, M. A. Yamanoğlu, B. Şimşek, P. Özdemir, H. K. Şanlı ve İ. Ö. Taştan, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Hendy, D. (2016). *Sesin beşerî tarihi* (Ç. Çıdamlı, Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap.

Jones D.M., Chapman, A. J. ve Auburn, T.C. (1981). Noise in the environment: A social perspective. *Journal of Environmental Psychology*, (1), 43-59.

Kagge, E. (2020). *Gürültü çağında sesizlik* (N. Bakar-Langeland, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.

Klett, J. ve Gerber, A. (2014). The meaning of indeterminacy: Noise music as performance. *Cultural Sociology, 8* (3), 275–290.

Kuyucu, M. (2016). Theodor W. Adorno'nun perspektifinden popüler Türk müziğinde standartlaşma sorunsalı. *TRT Akademi Dergisi*, 1/1, 188-208.

Mutlu, E. (2012). Popüler kültürü eleştirmek. *Doğu Batı Dergisi*, (15), 11-44.

Petkova, D.P. (2015). Beyond silence. A cross-cultural comparison between finnish 'quietude' and Japanese' tranquility'. *Eastern Academic Journal*, (4), 1-14.

Sözen, E. (2012). Popüler kültür retoriği: Sahiplik içinde yokluk ve sağduyu bilgisi. *Doğu Batı Dergisi,* (15), 57-69.

Talu, N. (2010). Modernlik söylemi: Endişeli bakışlarda modern birey. *METU JFA*, *27* (2), 141-171.

Turner, B.S. (2017). *Din ve modern toplum* (A. Tüfekçi, Çev.). İstanbul: Sentez Yayıncılık.

Winter, E. (2018). *Akıllı hissetmek duyularımız neden düşündüğümüzden daha rasyoneldir?* (P. Onur, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Zafer, C. ve Vardarlıer, P. (2019). Toplumsal gürültüden toplumsal hareketlere sosyal medyanın rolü: Arap Baharı ve Gezi Parkı olayları örneği. A*fyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21*(2), 379-390.

journal of sociological context
sosyolojik bağlam dergisi

ISSN: 2757-5942. Sosyolojik Bağlam®, 2021 2 (2) 119-132
https://doi.org/10.52108/2757-5942.2.2.8

Derleme Makale ◆ Review Article

Doğal Afetler, Toplumsal Değişme ve Dirençlilik İlişkisi: Toplumsalın Yeniden İnşası Üzerine Bir Değerlendirme

The Relationship Among Natural Disasters, Social Change and Resilience: An Analysis on Reconstruction of the "Social"

F. Gaye GÖKALP YILMAZ*

0000-0002-6304-3425

MAKALE BİLGİSİ

Başvuru: 14. 07. 2021
Düzeltme Talebi: 16. 07. 2021
Son Düzeltme: 29. 07. 2021
Kabul: 29. 07. 2021
Online Yayım: 15. 08. 2021

Anahtar Kelimeler:

Sosyoloji
Sosyal Değişme
Dirençlilik
Kırılganlık
Afet

ÖZ

Bu çalışmada, sosyolojinin kuruluşundan itibaren en temel çalışma konularından biri olan *değişme* kavramının sosyoloji tarihinde ele alınış biçimlerine değinilerek, yirmi birinci yüzyılda afetler ve sonrasında yaşanan değişme süreçleriyle beraber incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, klasik değişme kuramları kısaca incelenerek, değişmenin temel dinamikleri ortaya konulmuştur. Ardından, yirmi birinci yüzyılda sayıları artan doğal afetler sonrasında yaşanan travma ve yıkım sonucunda gerçekleşen fiziksel ve toplumsal değişimler dirençlilik kavramıyla ele alınarak, değişme ve sosyal değişme ilişkisine değinilmiştir. Afet sonrasında yeniden düzene dönebilme kapasitesi olarak ele alınabilecek olan dirençlilik ile değişme birbiriyle yakın ilişkili olarak tartışılmış ve özellikle dirençliliğin bir alt kategorisi olarak kırılganlık kavramı da sosyal boyutuyla incelemeye dahil edilmiştir. Değişme, dirençlilik ve kırılganlık kavramları ekseninde, toplumların afet sonrası düzene yeniden geri dönebilme veya yeni düzene uyum sağlama kapasiteleri önemli belirleyiciler olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla, afet yönetimi planlarında ve hazırlık aşamalarında, dirençlilik kapasitelerinin belirlenebilmesi, sosyal kırılganlık düzeyleriyle ilişkili olarak önem taşımaktadır. Ayrıca, siyasalar oluşturulurken, dikkate alınacak planlarda, değişme ve dirençlilik ilişkisine önem verilmesi, toplumların en kısa sürede yeniden düzene ve uyumluluğa kavuşabilmesine önemli katkılar sağlayacaktır.

ARTICLE INFO

Submitted: 14. 07. 2021
Revision Requested: 16. 07. 2021
Final Revision Received: 29. 07. 2021
Accepted: 29. 07. 2021
Published Online: 15. 08. 2021

Keywords:

Sociology
Social Change
Resilience
Vulnerability
Disaster

ABSTRACT

This study aims to analyse the concept of change that has been considered one of the most important aspects of sociology since its appearance as a distinct field of study. Fundamental dynamics of change have been analysed briefly through an analysis of the classical theories on change. Then, the physical and social changes resulting from trauma and destruction after natural disasters are discussed, whose number increased in the twenty-first century. The concept of resilience and the relationship between change and social change is also discussed. Resilience and change are necessary to establish social order. Hence, these two are addressed in addition to the concept of vulnerability which is a sub-category of resilience. In line with the concepts of change, resilience, and vulnerability, the capacity of societies to return to the pre-disaster conditions and order or adaptation to the new order is considered to be important determinants. Therefore, determining the resilience capacities of disaster management procedures is examined concerning social vulnerability levels. In conclusion, it is suggested that the relationship between change and resilience must be carefully considered in the plans by formulating new policies. Such practices will make significant contributions to restoring order and harmony in societies after disasters.
.

***Yazar İletişim/ Corresponding Author**: F. Gaye Gökalp Yılmaz (Dr. Öğr. Üyesi), Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Burdur, Türkiye ✉ fgyilmaz@mehmetakif.edu.tr
Kaynak Gösterimi/ Citing This Article: Gökalp-Yılmaz, F.G. (2021). Doğal afetler, toplumsal değişme ve dirençlilik ilişkisi: Toplumsalın yeniden inşası üzerine bir değerlendirme. *Sosyolojik Bağlam Dergisi, 2* (2), 119-132. Doi: 10.52108/2757-5942.2.2.8

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

1 Giriş

"Düzen" ve "devamlılık" toplumun ve toplum bilim çalışmalarının başlangıcından itibaren en yaygın olarak çalışılan kavramlardandır. Sosyolojinin bağımsız bir disiplin olarak ortaya çıkmaya başladığı dönem, olarak kabul edilen Fransız İhtilali sonrası karmaşa dönemi de benzer biçimde Auguste Comte tarafından, eski düzene geri dönmenin yollarının tartışıldığı ve bu tartışmaların toplumbilimin temelini inşa etmeye başladığı dönemler olarak tanımlanmaktadır. Tüm bu düzen tartışmalarının ardında ise değişme gerçeği bulunmaktadır. Toplumlar, değişme ve farklılaşmadan uzak bir biçimde var olamazlar. İnsanın var oluşu gereği yaşantısını devam ettirebilmek için bir başkasına duyduğu gereksinim, sosyal olma gerçeği ve etkileşimlerin doğası gereği hem bireyler hem de toplumların değişme çerçevesinde incelenmesi sosyolojinin temel uğraşılarından biri olmuştur. Bu bağlamda, sosyal değişme kavramı neredeyse tüm toplum çalışmaları için sürekli devam eden bir inceleme alanı olarak önemini korumaktadır.

Ne var ki, tekli bir nedenselliğe indirgenebilecek bir değişme kuramı ya da açıklama düzeyi kısıtlı olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, değişme kuramlarının tek bir açıklama biçimi üzerinde değil, farklı paradigmalara dayalı olarak ele alınması önemlidir ve tekil bir değişme dinamiğinden bahsetmek son derece güçtür. Ancak, üzerinde uzlaşılan noktalar değişmenin doğasını belirlemek için olanaklı yollar sunmaktadır. Toplumsal değişmenin temel belirleyicileri coğrafya, politik yapı ve üretim biçimlerinden, gündelik yaşam alanlarına, gelenek-göreneklerden, iletişim biçimlerine kadar tüm kültürel etkenler olarak tanımlanabilir (Oktik, 2002;17-18). Her bir toplumsal yapının özgün yönetim ve örgütlenme biçimi değişmenin gerçekleşmesinde en önemli etkenlerden biri kabul edilmektedir ve modern toplumsal hayatta siyasal örgütlenmenin gündelik yaşamı ve kültürel yapıları da belirlediği düşünüldüğünde bu toplumsal yapı ve değişme arasındaki ilişki ekseninde daha derin inceleme alanlarını beraberinde getirmektedir.

1.1 Sosyolojide "Değişme" ve Toplumsal Değişme Kuramları

Sosyolojik düşüncenin bağımsız bir disiplin haline gelme sürecinde özellikle Avrupa'nın deneyimlediği Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi, yine Avrupa'da insanı ve toplumu konu edinen sosyal bilim dallarının da kuram geliştirmede öncü olmaları sonucunu doğurmuştur. Başka bir deyişle, Freyer'in belirttiği gibi ' İnsanda yerleşip kökleşen yeni bir düşünceden başka hiçbir şey yeni bir toplumsal düzeni yaratamaz' (Freyer, 2015:57). Dolayısıyla, Fransız İhtilali sonrası ivme kazanan düşünce akımlarında Auguste Comte ve Saint-Simon, Sanayi Devrimi Sonrası İngiltere'de ise David Ricardo ve Adam Smith gibi öncü düşünürler kuramlarını inşa etmişlerdir.

Fransız Devrimi sonrasının kargaşası içinde yetişen ve döneminin gelenekçi ve reformcu görüşleri içerisinde çalışmalarını ortaya koyan ve sosyolojinin kurucusu kabul edilen Auguste Comte, tüm toplumlar için geçerli bir doğrusal değişme kuramını inşa etmeye çalışmış ve bu anlamda da eleştirilere maruz kalmıştır. Comte sosyolojisinde toplumdaki düzeni ve değişmezliği toplumsal statik ile analiz ederken, değişmeyi, evrim ve ilerlemeyi toplumsal dinamiğin konusu yapmıştır (Kongar, 1995: 94).

Toplumsal dinamik olarak incelediği alanın bir çözümlemesi olarak Comte, toplumsal değişmeyi kuramsallaştırırken, teolojik, metafizik ve pozitivist aşamaları tanımlar. Bu aşamada Comte, insan zihninin geçirdiği merhaleler ile toplumsal değişmenin ilişkisini kurar; İnsan zihninin teolojik merhaleden başlamak üzere metafizik düşünüş merhalesinden geçerek pozitif düşünüş çağına ulaşması 'toplumsal dinamiğin ana yasasını oluşturur' (Freyer, 2015: 56). Comte'a göre, yalnızca iktisadi ve toplumsal hayatta ortaya çıkan değişimlerin toplumsal değişmenin kaynağı olduğunu düşünmek yanlışlıktır ve ona göre, ' İnsanda yerleşip kökleşen yeni bir düşünceden başka hiçbir şey yeni bir toplumsal düzeni yaratamaz' (Freyer, 2015:57). İdealist bir tarih tasavvuru içerisinde Comte üç hal yasası olarak da bilinen bu toplumsal değişme kuramını şu şekilde açıklamaktadır;

> *" Teolojik tasavvurlara tutkun bir zihniyet taşıyan insanlar, monoteizme yükseldikten sonra, toplumu mükemmel bir şekilde düzenlemeyi başarmıştır. Bunun örneği Orta Çağ Kilisesi ve*

> *onun şekillendirdiği Orta Çağ topluluk düzenidir. Pozitif bilim ise, verimsiz iktisadi hürriyet prensibi yerine, serbest olmayan sosyalist üretim tarzını yerleştirecek ve her kişiye toplumsal hiyerarşideki yerini gösterecektir"* (Freyer, 2015: 58).

Comte'un burada da belirtilen pozivist ve doğrusal değişme kuramı tüm toplumları açıklayan bir model olduğu için eleştirilse de klasik sosyolojinin temel değişme kuramlarından biri olarak önemini uzun zaman korumuştur. Herbert Spencer'ın toplumu canlı organizma gibi ele alan yaklaşımında ise, giderek gelişen bir organizma olarak toplumlar, karmaşık hale geldikçe birbirlerine olan gereksinimi artmaktadır. Artan gereksinimler ile toplumlar, birbirlerine bağlı olmayan eşitlerden eşit olmayan bağlılıklara doğru evrimsel bir değişme sergilerler. Durkheim bu doğrusal değişme tanımını toplumların mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya doğru ilerlemesi olarak tanımlarken, Tönnies bu değişim çizgisini Cemaatten Cemiyete doğru ilerleyen bir süreç olarak açıklar. Karl Marx ise, beşli toplum kategorileştirmesinde, toplumsal yapıyı incelemiş ve ilkel komünal toplumdan sosyalist topluma geçişi değişmenin temel dinamiği olarak kuramsallaştırmıştır. (Erol, 2008: 127). Tüm toplumlarda benzer süreçlerin yaşanacağına dair varsayımlar toplumlar arası yapısal farklılıkları arka planda bıraktıkları için eleştiriler alsa da, klasik değişme kuramları evrimci ve ilerlemeci tonlardaki çözümlemeleriyle yeni açıklama biçimlerine de her zaman kapı açmıştır.

Kenneth Bock evrimdeki tek biçimlilik adıyla tanımladığı tekli ve evrimci değişme kuramları içerisinde Comte'a vurgu yaparak şu soruyu sorar; *"Evrimdeki tek biçimlilik bizi kültürel benzerlikler beklemeye götürmeliyse, o zaman her çağda görülen kültür düzeyindeki farklılıkların çok belirgin genel yelpazesine ne demelidir*?" (Bock,2002: 76). Bock, yanıtı ise, Comte'dan başlayarak evrimci ilerlemeci anlayışla üretilen değişme kuramlarında toplumlar arası farklılıkların var olmasının da açıklamasını yine Comte'un karşılaştırmalı yöntem önerisini de ortaya koyarak vermektedir;

> *"Comte, değişmenin sürekli, normal ve zaman ve mekân bakımından tek biçimli olduğunu, bundan ötürü de, insan toplulukları arasındaki farklılıkların yalnızca rastlantısal müdahalelerin sonucu, niteliğinde gelişme derecelerindeki farklılıklar olarak açıklanabildiğini ortaya koyduktan sonra, ancak bütün bunlardan sonra, uygarlığın ilerleyişini, ilerlemesini, gelişmesini ya da evrimini resmedecek biçimde kültürel farklılıklar yelpazesini tek bir dizi halinde kavramsal olarak düzenleyebilecek bir "karşılaştırmalı yöntem" önerebilecekti… Karşılaştırmalı yöntemi önerebilmek için insanoğlunun tarihinin akışının nasıl olduğuna ilişkin çok genel bir bakışım rehberliğine gereksinim vardı"* (Bock, 2002: 76-77).

Bu tarihsel yöntemin özetini yaparken Comte şu net tanımı yapar; "Dönemlerin birbirini izleyişiyle kurulan bağlantılar yerlerin karşılaştırılmasıyla doğrulanabilir" (Comte, 1822: 585). Bu ifade ile döngüsellik vurgulanmakta ve tek biçimlilik açıklamaları yine ön plandaki yerini korumaktadır.

Sosyolojinin kurucu isimleri arasında yer alan Emile Durkheim ve Max Weber, Comte'un ve Spencer'in kuramsallaştırdığı on dokuzuncu yüzyıl evrimci ve tek biçimli ilerlemeci anlayışa dayanan toplumsal değişme kuramlarının aksine, karşılaştırmalı çalışmalarla toplumsal değişmenin çözümlemesini yapmayı amaçlamışlardır. Durkheim yaşadığı on dokuzuncu yüzyıl sonu ve yirminci yüzyıl başlarında, kapitalizmin egemen üretim biçimi haline gelmeye başlamasıyla yaşanan değişimi ve bu değişmenin yarattığı etkileri analiz etmiştir. Durkheim, üretim biçiminde yaşanan farklılaşmanın toplumsal dayanışma, düzen ve farklılık eksenindeki tartışmasını ortaya koyarken, mekanik toplumdan organik topluma doğru değişen toplumsal yapıyı incelemektedir. Benzerliklerin hakim olduğu ve mekanik dayanışmanın tanımlayıcılığıyla açıklanan dönemden, kapitalizmin üretim ilişkileri ve iş bölümü yolu ile kurulan dayanışma dönemine doğru gerçekleşen değişme beraberinde bir çok etkiyi de getirmektedir. Kapitalizmle beraber nüfusun artması, rekabetin ve uzmanlaşma alanlarının artarak belirginleşmesi sonucunda, çatışmanın önüne geçilebilmesi amacıyla toplumsal iş bölümünün gelişmesi organik dayanışmayı tanımlamaktadır. Durkheim, değişmenin temel dinamiği olarak iş bölümünü farklılaşmasını ortaya koyarken bu farklılaşma sürecinde nüfusun da artacağını iddia eder. Nüfusu az olan toplumlarda ise işbölümü de az olacağından farklılıklar da azdır ve homojenlik esastır, gelenekler ve mekanik dayanışma başat

konumdadır, uzmanlaşma ve işbölümü arttıkça organik dayanışmanın koşulları oluşmaya başlar (Kongar, 1995: 103).

Nüfus ve toplumsal değişme ilişkisini iş bölümü üzerinde birleştiren Durkheim'ın mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya doğru tanımladığı değişme yaklaşımı Tönnies'in Cemaat (Gemeinschaft) ve Cemiyet (Gesselschaft) kavramlarında da benzer biçimde esin kaynağı olmuştur.

Max Weber'in toplumları analiz ederken ortaya koyduğu kuram ise, toplumları otoritenin meşrulaştırma biçimine göre sınıflandırmaktadır. Geleneksel, yasal-ussal ve karizmatik otorite tipolojileri, Weber'in toplumların değişme sürecini de betimlemektedir. Bu bağlamda, Weber'in toplumsal değişme anlayışında kültürel ve toplumsal farklılaşma olarak ayrışma yer almaktadır. Weber'e göre;

> " *toplumun kültürel değişmesi doğrusal bir yönde gittikçe rasyonelliğe doğru yol almaktadır. Büyüden bilime, çok tanrılıktan tek tanrılığa geçişler bunun örnekleridir. Bu değişme değerler, inançlar alanında olur. Toplumsal bünye meşruluğunu kaybettiği zaman bir lider çıkar ve eski toplumsal bünyenin yıkıntıları üzerinde izleyicileriyle birlikte yeni bir düzen kurar"* (Weber, 1947'den akt. Kongar, 1995: 98).

Bu düzen kurma beraberinde mutlak bir değişimi de getirmektedir ve akılcılaşma ile birlikte bürokratikleşme de ortaya çıkmaktadır. Ayrıca "Protestan Ahlakı" ve "Kapitalizmin Ruhu" arasında, kapitalizmin temel birikim ve üretim ilişkilerinin kurulması için uygun zemini de yaratmaktadır. Dolayısıyla Weberyan değişme kuramında inanç ve fikirlerin gelişmesi ve farklılaşması belirleyici olarak ortaya konulmaktadır.

Sosyolojinin ve felsefenin en önemli isimlerinden Karl Marx'ın toplum kuramı da değişme tartışması üzerine inşa edilmiştir. Özellikle kapitalizmin eleştirisini yaparken Marx'ın diyalektik bir evrim ve değişme modeli ortaya koyduğu iddia edilebilir. Evrimci modellerle benzer biçimde diyalektik yaklaşımda da, evrim sürecinde gerçekleşen her aşamanın aslında kendini tehdit ederek ortadan kaldıracak olan zıddını da yarattığı düşüncesine dayanmaktadır (Kongar, 1995:121). Sıklıkla tez- anti tez ve sentez biçiminde tartışılan diyalektiğin temel ilkesine göre, her varlık kendi zıddını yani anti tezini doğuracaktır. Bu durum, diyalektik modele göre kaçınılmaz kabul edilmektedir. Marksist anlayış da benzer biçimde tarihin içerisinde sınıf çatışmaları temelinde şekillenen analiz ile toplumların birbiri ardına sınıf çatışmalarından geçerek değiştiğini iddia etmektedir. Marx, toplumsal yapının ekonomik üretim ilişkileri, yani altyapı unsurları tarafından belirlendiğini, üretim araçlarının gelişmesi ve daha önce kurulmuş olan düzenle çatışmaya girmesi sonucunda yeni bir düzenin temelinin atılacağını iddia etmektedir. Değişen üretim biçimi yeni bir sınıfı doğuracaktır ve her sınıfın da kendi ideolojisini inşa etmesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla, Marx'a göre değişmenin dinamiği, üretim ilişkilerinin kendi diyalektiği içerisinde yeni sınıfsal çatışmaları doğurması ekseninde gerçekleşmektedir. Kölelik, derebeylik, burjuva toplumu ve komünist toplum aşamaları beklenen tarihsel değişme süreçleri olarak Marksist değişme kuramının temelinde yer almaktadır. Evrimci bir anlayışla Marksizmin öngörüsü, analiz ettiği kapitalizmin kendi içerisindeki sınıf çatışmaları sonucunda, komünizme ulaşacağına dayanmaktadır. Bu öngörü kapitalizmin genişleyen ve süre gelen tarihi boyunca sürekli tartışıla gelen bir nokta olmayı sürdürmektedir.

1.2 Değişme Kuramlarına Eleştiriler ve Farklı Yaklaşımlar

Toplumsal değişmeye klasik kuramların sunduğu çözümleme biçimleri tek biçimlilikleri, toplumlardaki farklı kültürel yapıları göz ardı ettikleri ya da determinist yapıları nedeniyle eleştirilmiştir. Toplumların özgül yanları ve somut tarihsel farklılıkları da dikkate alarak farklı çözümleme alternatiflerinin ortaya konulması gerekli olduğuna dair tartışmalar özellikle Amerikan Sosyolojisinde yeni kuramsal tartışmaların gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda *Grand Theory* olarak tanımlanan büyük boy kuramlar yerine orta boy kuramların geliştirilmesi ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda, demografik değişmeler, kentleşme ve göç dinamikleri, toplumsal hareketler, tabakalaşma gibi konular orta boy kuramların temel odak noktalarını oluşturmuştur.

Talcott Parsons, *Genel Sistem Kuramı* adıyla bilinen ve yapısal işlevsel çözümleme modeli biçiminde kurguladığı çalışmalarında üç farklı sistemin toplumu tanımladığını iddia etmektedir ve kişilik sistemleri, toplumsal sistemler ve kültürel sistemler olarak tanımladığı bu sistemler dört işlevsel gerekliliği sağlamaktadır; Uyum, Amaca Ulaşma, Bütünleşme ve Gizillik ya da Kalıp Koruma.

Parsons düzen ve devamlılık vurgusuyla yapısal işlevselciliğin etkisinde toplumsal yapıyı analiz etmiştir. Bu bakış açısına göre eylemler rast gele gerçekleşmezler belirli kalıplaşmış davranış örüntüleri çerçevesinde sergilenirler. Bu davranış örüntüleri de toplumsal aktörlerin eylemlerinin belirlenmesinde toplumsal kurumların etkili olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Dolayısıyla, toplumda arzu edilen, kabul edilebilir olan veya olmayan eylemler ve ilişkiler tanımlanmış olmaktadır. Bu tanımlanma ise aile, din, ekonomi gibi toplumsal kurumlar aracılığıyla gerçekleşir ve bu kurumlar aracılığıyla bireylerin toplumsal statülerinin gerektirdiği rollerin gerekliliklerinin yerine getirilmesi sağlanır. Parsons'un bu şekilde çözümlediği sistem kuramında, sistemler düzene ve parçaların birbirine bağımlılığı özelliğine sahip kabul edilirler ve sistemler kendini sürdürmeye ve dengeye yönelme eğilimindedirler ve sistemler parçaların bütünle ilişkilerini sürdürmeyi, çevresel değişikliklerin denetlenmesini ve sistemin kendi içinde değişme eğilimlerini denetlemesini içeren kendini sürdürmeye yönelirler (Ritzer,2010: 471). Parsons'un "kendi kendisini dengeleyen sistem" yaklaşımında her bir toplumsal öğenin düzenin devamlılığı için işlev gördüğü öngörüsüne dayalı olarak uyum ve bütünleşme gerçekleştiği ortaya konulmaktadır. Bu durumda, her durumda dengeye ve düzene meyilli olan toplumlarda değişmenin mümkün olabilmesinin yolu "işlevlerin evrimsel farklılaşması" yoluyla gerçekleşebilir ve kökten değişmeler, toplumun dışından gelen kavramlaştırıp araştırılmayan bir dış etken olarak alınmak zorunda kalınır (Guessous, More ve Cook, 1967'den akt. Akşit, 1985:215). Ayrıca, sistemin sürekli dengeye ve düzene eğilimli olması iddiasına karşıt olarak sistemin işlevsiz öğelerinin olabileceğini tartışan Merton ve Moore, sistemde dışarıdan gelebilecek gerilimlere, etkilere, normlar arası uyumsuzluklara ve bunların yaratacağı değişmeye değinmektedirler (Moore, 1974:1-22).

On dokuzuncu yüzyılda hakim olan evrimsel ve düz çizgisel olarak tanımlanabilecek değişme kuramlarına karşı yapısal işlevselciliğin önermeleri de eleştirel karşılanmış ve yine büyük bir sistem teorisi yaratma çabasında toplumsal farklılıklar ve özgünlüklere dair tartışmalar süre gelmiştir. Bu bağlamda Childe (1951 ve 1964) ve White (1949) tarafından *genel evrim* ve Steward (1959) tarafından düz çizgisel evrime karşı *çok çizgisel evrim* kavramları geliştirilmiştir. Steward'a göre, toplumların tarihleri vardır, bunlar karşılaştırılabilir ve bu karşılaştırmadan bazı evrim çizgileri çıkar, tek, düz çizgisel ve evrensel bir evrim çizgisi yoktur (Akşit, 1985: 217).

Yirminci yüzyılın ortalarında ise pozitivizmin egemen ve mutlak dilinden uzaklaşılması, Lukacs(1971) , Marcuse (1941) ve Gramsci (1976) gibi düşünürlerin tarihçi diyalektik yorumlamaları ve toplumsal değişmenin siyasal dönüşüm boyutunun da tartışmaya dahil edilmesiyle, değişme kuramları artık, değişimin dinamiği olarak sınıfsal hareketliliklere ve özellikle işçi sınıfının değişime katalizör olabilecek konumuna ağırlık vermektedirler. Dolayısıyla, bu yaklaşım tarzında üretim ilişkileri ve ekonomik belirlenimcilik ve maddecilik ön plana çıkmaktadır. Althusser (1971) Marksizmin temel önermelerinden hareketle, bir ekonomik temelin (üretim tarzı, üretim araçları vs)., politik ve hukuki yapıdan oluşan bir üst yapının (devlet ve hukuk sistemi) ve bir ideolojik yapının (kilise, siyasal inançlar vs) var olduğunu ve üst yapının kapitalizmin varlığı için gerekli koşulları oluşturmaya devam edecek yeniden üretimini sağladığını iddia etmektedir (Althusser, 1971: 137). Yapısalcı yaklaşıma göre, toplumsal değişme "bir üretim biçiminin çeşitli toplumsal kuruluşlara eklemlenerek yeniden üretilmesi ve bu çerçeve içinde hem bu üretim biçiminin gelişmesinin dönemleştirilmesi, hem de farklı toplumsal kuruluşların değişmelerinin dönemleştirilmesi"dir (Oktik, 2006:7).

Jürgen Habermas ise *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü* başlıklı çalışmasında, on sekizinci yüzyılda kafelere odaklanarak bu mekânların kamusal alanın oluşmasında merkezi bir rolü olduğunu iddia etmekte ve bu alanların iletişim ve siyasal ve sosyal konuların tartışılması ve fikir üretilmesi için önemini ortaya koymaktadır. Bu görüşe göre, kapitalizmin yükselişiyle birlikte burjuva birliği

olarak tanımlanan bir sınıfın çıkarı için kamusal alan işgal edilmiştir ve kitle iletişim araçlarının etkisi ve siyasetin geniş toplumsal hayattan kurumsal farklılaşması nedeniyle, çağdaş döneme geçişle birlikte kamusal alan tamamen ortadan kaybolmuştur (Smith, 2005: 73). Habermas sistem dünyası(devlet, kapitalizm ve büyük bürokratik örgütlenmeler) ve yaşam dünyası (dayanışma, yüz yüze iletişim, aile, topluluk ve temel değere bağlılık) kavramlarını da Lukacs'ın orijinal versiyonundan farklı olarak geliştirmiştir ve kamusal alanın yok edildiği, bürokrasinin büyüdüğü, demokrasilerin erozyona uğrayıp, eşitsizliğin artmasını ve iletişimcilerin yerini pasif işçilerin, vergi yükümlülerinin ve tüketicilerin aldığı bir değişimi tanımlar ve sistem dünyasının araçları olan para ve iktidarın egemen hale geldiğini ve iletişimsel rasyonaliteyi engellediğini iddia etmektedir ve çözüm olarak da iletişimsel rasyonaliteyi ve açık, dürüst, bağımsız tartışmayı savunmaktadır (Smith, 2005: 76).

Buraya kadar sunulan kuramlar ve düşünürler ekseninde toplumsal değişmenin farklı ele alınışları ve kavrayışları olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Vurgulanması gereken nokta, değişmenin tekil ve tüm toplumları açıklamaya uygun bir modelle ele alınmasının özellikle çağdaş toplumlar açısından mümkün olmamasıdır. Ekonomik ve teknolojik gelişmeler ve kapitalist sistemde büyük ivme kazanan sermaye, bilgi, insan ve meta dolaşımın değişme açısından son derece güçlü belirleyiciler haline geldiği dikkate alınacak olursa, tek biçimli ve kendisi değişmeye açık olamayan kuramların çağdaş toplumların farklılaşma ve değişme sürecini açıklamada yetersiz olacağı iddia edilebilir. Bu noktada, mühendislik, psikoloji, malzeme bilimi ve kentsel planlama alanlarında sıklıkla kullanılan ancak sosyal bilimler açısından ise afet çalışmaları literatüründe daha sık çalışılan bir kavram olan "dirençlilik" kavramına değinmek, afetlerin sıklıkla deneyimlendiği yirmi birinci yüzyıl çağdaş toplumsal değişme yazınına katkı sağlayacaktır.

2 Dirençlilik Kavramına Kuramsal Yaklaşımlar

Dirençlilik (resilience / rezilyans) kavramı 17. Yüzyılda Francis Bacon tarafından geliştirilen bir kavramdır ve temel olarak nesnenin bazı basınç biçimlerinin ardından orijinal durumuna geri dönme özelliklerini tarif etmektedir (Lewis, 2020: 3). Ayrıca, dirençlilik kavramı, tehlike ve risk kavramlarıyla ilişkili olarak da incelenmektedir. Bu bağlamda, dirençlilik, yaşanılan herhangi bir travma ya da riske maruz kalınma sonrasında, toplumun kendi risk yönetim planı dahilinde sistem olarak işlevlerini yerine geri getirebilmesini sağlamak adına gerçekleşen afet/risk/ travma ya da şokun etkilerini soğurma, iyileştirme süreçlerine uyum sağlama ve "düzen"li olarak tanımlanabilecek eskiye dönüşü gerçekleştirirken bir yandan da iyileşebilme kapasitesidir. Bu tanımda yer alan tehlikelere maruz kalma durumu, özellikle yirmi birinci yüzyılda toplumların sıklıkla karşı karşıya kaldıkları afetler sonucunda yaşanan iyileşme dönemlerini de içeren biçimde yeniden ve sıklıkla ele alınmaya başlanan bir durumdur.

Alexander, *dirençlilik* kavramının, Latince geri tepme ya da rezonans olan tanımından başlayarak, farklı zamanlarda ve farklı disiplinlerdeki etimolojik seyrini aktarmaktadır;

> *"Retorikte ve edebiyatta dayanıklılık, kendi seviyesini bulmakta özgür olan bir kavram iken, mekanikte malzemelerin doğuştan gelen karakteristik bir özelliğidir. Temelde deneysel olarak belirlenir ve ekolojik sistemlerde dayanıklılık ve dayanıklılığın nasıl korunduğuyla ilgiliyken sosyal sistemlerde daha karışık ve dağınık bir kavramdır "*(Alexander, 2013: 2713-2714).

Dirençlilik kavramı doğa bilimlerinde bir nesnenin eski halini alabilmesine dair esneklik ve geri dönüş kapasitesine tekabül ederken, sosyal bilimlerde ise toplulukların yaşadıkları afetler gibi büyük ve travmatik olaylar sonrasında yeniden eski düzene dönebilme başarısı olarak kavramsallaştırılmaktadır. ""*Dirençlilik" / "Resilience*" bir sosyal sistemin, yaşadığı felaketlerden ders çıkarabilmesi ve gelecekte kendini koruyabilmesi için gerekli kapasiteyi oluşturabilmesini ifade etmektedir. Sistemin kapasitesi, beklenmedik olaylardan başarıyla çıkabilmek için kullanılabilecek tüm kaynak ve yeteneklerdir" (Ponamorov ve Holcomb, 2009, s. 131'den akt. Börekçi ve Gerçek, 2018: 43). Burada tanımlanan kaynak ve yeteneklerin göstergeleri üzerine,

dirençlilik çalışan disiplinlerde tam bir uzlaşı olmasa da üzerinde fikir birliği olan temel göstergeler olarak,

- *Doğal/teknolojik bir tehlikeyle karşı karşıya kalan belirli bir yerleşimin hasar aralığı*
- *Bir felaketin hemen ardından hizmetlerin/acil durumların işleyiş oranı*
- *İyileşme süresinin uzunluğu*
- *Dış yardımın (ulusal/uluslararası) toparlanmaya oranı*
- *Afet sonrası rehabilitasyon/azaltma sürecinin verimliliği* tanımlanmaktadır (Kundak, 2017:60).

Dirençlilik kavramının özellikle fen ve mühendislik ve sonrasında ise kent çalışmalarında kullanılmaya başlamasıyla birlikte kavram yaygınlaşmaya ve farklı disiplinlerin araştırma konularında inceleme alanını oluşturmaya başlamıştır. Artan kullanma bağlı olarak Börekçi ve Gerçek dirençlilik/resilience kavramının sosyal bilimlerde Türkçe kullanım biçimlerini incelemiş ve farklı tanımlamaları ortaya koymuştur. Sosyal bilimler alanında Timmerman'ın kavramı (1981, s.20'den akt. Börekçi ve Gerçek, 2018) ilk kez sosyal bilimler yazınında kullanmıştır. Toplumsal sistem bağlamında dirençlilik; bir toplumsal sistemin ya da öğesinin herhangi bir tehdit, afet ya da travma sonrasında hayatta kalma becerisinin bir ölçütü olarak tanımlarken, esneklik, değişime ayak uydurma, ani gelişen olaylar karşısında geri dönebilme ya da uyum sağlayarak sürdürülebilir olma yeteneği gibi farklı boyutlar da dirençlilik kavramının alt kapsamında ele alınabilmektedir. Sosyal bilimler açısından özellikle uyum ve adaptasyon kavramlarıyla sosyolojinin da önemli bir çalışma konusu olması nedeniyle Dirençlilik kavramı sosyal bilimlerde daha fazla ele alınır duruma gelmiştir. Bu bağlamda, dirençliliğin dönüşüm, değişim, yenilenme ve sürdürülebilirlik boyutları da sosyolojik açıdan önem taşımaktadır. Ayrıca, uyumluluk kavramı dışarıdaki gerekliliklerin tümünü yerine getirerek, uyum sağlayabilmeyi ve yeni bir biçimde uyumla var olabilmeyi tanımlaması açısından, özellikle büyük fiziksel değişimler sonrası toplumların yeniden inşa süreçlerine önemli katkı sağlamaktadır.

Dirençlilikle ilgili fen bilimleri ve mühendislik alanlarında yer alan ve daha sonrasında kent çalışmaları, psikoloji ve örgüt çalışmalarında yaygınlaşmaya başlayan kullanım alanları, afet çalışmalarının da sosyal bilimlerin daha fazla konusu olmaya başlamasıyla, sosyoloji ve sosyal psikoloji alanlarındaki kullanımı da artmaktadır. Bu çalışma da bu bağlamda, sosyoloji literatürünün temel çalışma alanlarından olan değişme kavramının dirençlilik kavramıyla olan ilişkisine kuramsal açıdan değinmeyi amaçlamaktadır.

Değişme kavramının, özellikle düzen ve uyum kavramlarıyla birlikte tartışıla gelen kuramsal tarihinde, Aguste Comte'un sosyolojisi ve temelde Fransız İhtilali sonrasında yaşanan kaotik dönem dikkate alındığında, değişme yazınında "eski düzene dönme" tartışmalarının egemen konumu dikkat çekmektedir. Sosyoloji yazını on sekizinci yüzyıldan yirminci yüzyıla kadar yoğun bir biçimde toplumsal değişmenin kuramsal açıklamalarının yapılmasına odaklanmıştır. Bu çalışmanın önceki bölümlerinde değinilen sosyal bilimciler de benzer biçimde evrim, ilerleme ve değişim kuramları oluşturmaya çalışarak, eski düzene geri dönebilmenin, farklılaşmanın ya da yeni düzene uyum sağlamanın kavramsal ve kuramsal boyutlarını açıklamayı amaçlamışlardır.

2.1 Afetler Sonrası Sosyal Değişme ve Dirençlilik

Yirmi birinci yüzyılda ise sosyal bilimler daha fazla disiplinler arası konuya eğilerek, değişmenin yanına, farklı boyutların da eklemlenmesiyle, yalnızca sosyal olan değişmenin değil, fiziksel olan değişmenin de toplumsal alanda yarattığı farklılaşma ve etkilerin incelenmesini konu edinmeye başlamıştır. Kent çalışmaları özelinde, mimari ve planlamanın, afetler ve beraberindeki fiziksel değişmenin toplumsal boyutu önemli bir çalışma alanı haline gelmektedir. Örneğin, artan insan hareketliliği bağlamında göç kuramları artık kent planlarıyla da ele alınır olmuştur, ya da jeolojik değişimlerin insanlar üzerindeki sosyal etkilerinin incelenmesi afet yazınının sosyolojik boyutunun ön plana çıkmasını sağlamıştır.1920 yılında yayınlanan Samuel Prince'in *Felaket ve Sosyal Değişme,*

Halifax Afeti Üzerine Sosyal Bir Çalışma başlıklı çalışmasında, Halifax Limanında iki geminin çarpışması sonucu gerçekleşen patlamanın yarattığı etki ve toplumsal farklılaşmayı incelenmektedir ve bu çalışma afet sosyolojisinin ilk çalışması olarak literatürde yer almaktadır. Ayrıca, Pitirim Sorokin de 1942 tarihli *Afette İnsan ve Toplum: Savaş, Devrimi Kıtlık ve Salgının İnsan Zihni, Davranışı, Sosyal Organizasyonu ve Kültürel Hayatı Üzerindeki Etkileri* isimli çalışmasında afet kavramına devrim, kıtlık, salgın gibi farklı boyutlardan bakmakta ve afet ve toplum ilişkisine dair önemli çıkarımlar sunmaktadır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde afet sosyolojisi çalışmalarında Amerikalı bilim insanlarının ağırlığı dikkat çekmektedir. 1960 ve 1970'li yıllarda afet sosyolojisi yazını, afetlerde örgütsel işleyişi daha saha çalışmalarına odaklanırken, 1963 yılıdna Ohio Eyalet Üniversitesi Afet Araştırma Merkezi'nin kurulmasıyla hız kazanmış ve E. L. Quarantelli (1972) ve R. Dynes'tan (1988) oluşan ekip afet sosyolojisi yazınına önemli katkılar sağlamıştır (Can, 2020: 23).

Afet kavramı, farklı birçok biçimde tanımlanan bir kavramdır. Afetlere ilişkin tanımlar ilgili disiplinlerin yaklaşımları ve nitelikleriyle farklılaşabilmektedir. Mühendislik ve doğa bilimleri açısından tanımlamalar daha çok afetin fiziksel boyutuna odaklanırken, sosyal bilimler alanında, özellikle afet sonrası dönemde ortaya çıkan sonuçlar açısından farklı bir kavrayış ön plana çıkmaktadır. Sosyal bilimler açısından afetler toplumda yarattıkları etkiler açısından büyük değişimler arasında kabul edilen durumlardandır.

"Afeti insanlığın sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel etkilerini kesintiye uğratarak büyük can ve mal kayıplarına mal kayıplarına neden olan, eko sistemlerde onarılması uzun yıllar gerektiren çok büyük yıkımlara ve hatta yok oluşlara neden olan genellikle hızlı gelişen bir doğa olayıdır." (Koç vd.'den akt. Gökçen, 2020: 42). Bu tanımlamada özellikle afetlerin doğada yarattığı fiziksel yıkım ön plana çıkarken, kimi tanımlar ise afet sonrası yaşanan yıkımın toplumsal hayatın kesintiye uğraması üzerine odaklanmaktadır. Örneğin; Akyel'e göre; "Bir olayın afet olarak tanımlanabilmesi için insan topluluklarının yaşadıkları ve yerleşim yerleri üzerinde kayıplar meydana getirmesi ve insan faaliyetlerini durdurarak ya da kesintiye uğratarak bir ya da birden fazla yerleşim birimini etkilemesi gerekmektedir". (Akyel, 2007'den akt. Gökçen, 2020: 42).

Tanımlarda da vurgulandığı üzere, afetlerin yarattığı değişme de düzenin ve rutinin bozulması anlamında önemli bir araştırma alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Travmatik ve ani değişimler sonrası toplumsal yapıda meydana gelen farklılaşma, afet sonrası dönemde sergilenen toplumsal davranış, bireysel ve toplumsal iyileşme ve mücadele durumu gibi kavramlar ele alındığında, afet sonrası dirençlilik kavramıyla olan ilişki önem kazanmaktadır.

> *"Afet; insan topluluklarını yaşadıkları yerlerde aniden veya zamanla gerçekleşen gerek doğanın olağan devinimiyle, gerekse de insanın doğrudan ya da dolaylı müdahalesiyle gerçekleşe; fiziksel, ekonomik, psikolojik ve daha birçok yönden büyük hasarlara ve kayıplara neden olan ve etkileri bakımından önemli toplumsal sonuçlar doğuran sosyal bir olgudur"* (Can, 2020: 20).

Bu toplumsal etkiler, ekonomi, din, aile gibi toplumsal kurumlarda gerçekleşen önemli değişimler ile birlikte ciddi yapısal değişimlere de neden olabilir. Bu değişimleri tartışan Bates ve Peacok'a göre; "Afetler farklı sosyo-ekonomik ve etnik grupları ve hatta toplumun farklı iş bölümü tabakalarını farklı biçimde etkiler ve sonuç olarak toplumsal tabakalaşma sistemi süreçten etkilenir ve sosyal yapının farklı kısımlarında farklı gerileme ya da ilerleme ortaya çıkabilir" (Bates ve Peacok, 1987 :311-313). Ayrıca yalnızca sosyal sistemdeki değişim değil, değişimin beraberinde getirdiği baskı sonucu uyumun da bir stres yaratması durumu afet sonrası dönemin önemli toplumsal etkilerinden biridir.

> *"Afetler sosyal sistemin yapısını strese sokarak, mevcut işlevlerini yerine getirip getirmediğini kontrol eder. Dahası, sistem uyum sağlamaya zorlanır ve en azından geçici olarak bu strese ve bu strese neden olan koşullara uyum sağlamaya zorlanır ve bu geçici olan uyum süreci zaman içerisinde sosyal yapıda kalıcı değişimlere neden olabilir ya da ilişkili değişimler yaratabilir* (Bates ve Peacok, 1987 :311-313).

Özellikle afet sonrası dönemde dezavantajlı grupların fırsat eşitsizliklerine daha fazla maruz kalması dirençlilik kapasitesinin kırılganlık kavramıyla ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Söz konusu, dezavantajlılık durumu, kadınlar, engelliler, din, dil ve ırk, milliyet, sosyal sınıf ve gelir düzeyi bakımından fırsat eşitsizliklerine maruz kalan dezavantajlı grupların afetlerden sosyal, fiziksel, ekonomik ve duygusal yönden daha fazla etkilendiklerini ve toplumsal rollerini gerçekleştirmelerinde önemli problemler yaşadıklarını ortaya koymaktadır (Enarson vd. 2007'den akt. Can, 2020: 31). Dezavantajlılık dirençlilik kapasitesini olumsuz yönde etkilerken, artan ve derinleşen eşitsizlikler de, afet sonrası iyileştirme ve yeniden inşa süreçlerinde kesintiler ortaya çıkmasına neden olmaktadır ve bu durum da "düzen ve uyum"un gerçekleşmesini güçleştirmektedir. Dolayısıyla, herhangi bir fiziksel ya da buna bağlı toplumsal değişim sonrası hedeflenen, bir an önce "eskiye" ve "normale" dönebilmek ve travmatik değişimin etkilerini en kısa sürede ortadan kaldırmaktır. Bu çalışmanın temel amacına paralel biçimde, dirençlilik kavramının özellikle afet sonrası toplumsal değişme boyutunda önemli bir belirleyici olması altı çizilmesi gereken bir noktadır.

Afet çalışmalarının odak noktasını oluşturan afet yönetiminin dört temel aşaması vardır; Risk ve Zarar Azaltma, Hazırlık, Müdahale ve İyileştirme. Bu dört aşamadan sonrasında ise, yeniden inşa süreci ön plana çıkmakta ve bu aşamada toplumları dirençlilik düzeyi yeniden inşa veya "eski düzene dönüş"ü mümkün kılmaktadır. Yeniden inşa sürecini bir yeniden yapılandırma süreci olarak ortaya koyabilmek de mümkündür.

> *"Bu yeniden yapılandırma sürecinde zarar gören altyapının inşası, kesintiye uğrayan sağlık, eğitim hizmetlerinin ve sosyal yaşamın normale dönmesi gibi faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Aynı zamanda afetzedelere yönelik psiko-sosyal uygulamalar da iyileştirme süreci kapsamındadır. Örneğin kaybolan aile ve komşuluk ilişkilerinin canlandırılması, afet sebebiyle göç etmek zorunda kalanların yeni yerlerine uyumu da iyileştirme aşamasında düşünülmektedir. Bu hizmetler gerçekleştirilmezse afetzedelerin mağduriyetleri artacaktır"* (Yaman ve Çakır, 2020: 19-21).

Afet sonrası fiziksel, psikolojik ya da sosyal açıdan zarar gören bireylerin, iyileştirme çalışmaları sonucunda eskiye dönüşleri ya da mağduriyet alanlarının ortadan kaldırılması her zaman aynı ve etkili sonucu vermeyebilmektedir. Burada bu çalışmanın da temel inceleme konusu olan dirençlilik yani, toplumun değişen koşullara uyum ve en kısa sürede "eski düzene" dönebilme becerisi ön plana çıkmaktadır.

Dirençliliğin olumsuz bir olayın sonrasında, toplumsal yapının fonksiyonlarını bozulmadan yerine getirebilme, sorunların ve önceliklerin tanımlanması, kaynakların verimli kullanımı ve sistemin önceliklerine uygun amaç ve hedeflere erişilebilmesi açısından belirleyiciliği son derece önemlidir. Özer'e göre, dirençlilik güvenlik risklerini reaktif biçimde azaltmaya odaklanırken, 2000 sonrasında şokların etkisini azaltma, iş dünyası, toplum ve devletlerin şokların etkilerini azaltma becerileri ve önleyici tedbirlerle birlikte ele alınmaya başlamıştır (Özer, 2018: 14). Kamu yönetiminde kötü durumdan kurtulabilme anlayışına odaklanan yeni kavrayış biçimleri olsa da, özellikle afet sonrası iyileştirme bağlamında ele alınan dirençlilik kavramı, sosyal değişme ve toplum bilim tartışmalarına önemli kuramsal katkılar sunabilmektedir.

Kuramsal olarak; üç alt boyutla ele alınan dirençlilik kavramının birinci boyutu emici (şoklara maruziyetin azaltılması ve şokların etkisinden çabuk kurtulabilmek), uyarlanabilir (değişen koşullara bağlı olarak yeni yaşam alanları konusundaki kapasite) ve dönüştürücü (dirençliliği uzatabilmek için kapasite oluşturmak) olarak tanımlanmaktadır (Özer, 2018: 15). Burada belirtilen bu üç boyuta dair kapasitenin gelişmesi ise özellikle gıda güvenliği, sosyal sermaye, beşerî sermaye, güvenlik, pazara ve hizmetlere ulaşım, kadının konumu, yönetişim vb. birçok unsura yönelik olumsuz etkileri azaltacağı düşünülmektedir. (Smith ve Frankenberger, 2018: 358-359'dan akt. Özer, 2018: 15). Örneğin, Smith ve Frankenberg'in (2018) 2014 yılında Bangladeş'te yaşanan muson yağmurlarına bağlı sel felaketleri sonrasında hanelerin dirençliliği ve gıda güvenliği

çalışmasında, ailelerin sosyoekonomik gelir düzeyinin de kısa sürede yaşamsal gıda ihtiyacının karşılanabilmesine olanak sağlayacak dirençlilik kapasitesini belirlediği vurgulanmaktadır.

> *"Dirençliliğin aşamalarında, afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinin öncelikle dengeden başlayan bir normal durumdan, afet, şok ya da travma sonrası yaşanan kaotik sürece geçiş ilk aşamayı oluştururken, dirençliliğin ikinci aşaması, etkilenen taraflar ve toplum tarafından yapılan düzenleme ve müdahaleler değişikliklere uyum sağlamaya başlama aşaması olarak kabul edilirken, değişim devam ettiğinden dengenin üçüncü aşama, düzenlemelerin yapılmasıyla yeni bir dengeye ulaşılması ve etkilenen tarafların değişime uyum sağlaması olarak tanımlanmaktadır"* (Özer, 2018: 18).

Uyum aşaması gündelik hayatın ya yeniden "düzen"e dönmeye başladığı aşamayı ya da yeni bir düzen yaratılarak yeni bir düzene geçişe odaklanmaktadır. Bu da sosyolojik açıdan değişmenin en açık kavranabildiği noktayı ortaya koymakta ve klasik değişme kuramlarında da yer alan "düzene geri dönme" sorunsalının varlığını ortaya koymaktadır.

2. 2 Dirençlilik ve Kırılganlık İlişkisi

Eski düzene dönmek ya da yeniden başka bir düzen yaratmak için dirençliliğin yanında kırılganlık kavramı da belirleyici olabilmektedir. Bu iki kavram birbirleriyle ters orantılı bir ilişki içerisinde daha net kavranabilir. "Kırılganlık; bireyin, topluluğun veya sistemlerin tehlikelerin etkilerine duyarlılığını, hassasiyetini arttıran fiziksel, sosyal, ekonomik veya çevresel faktörlerdir" (Varol ve Kırıkkaya, 2017: 2). Kırılganlığın yüksek olması dirençliliğin az olmasını ve buna bağlı olarak da, afet sonrasında ya da herhangi bir travma ve şok sonrasında düzene ve uyuma geri dönebilme durumunun güçlüğünü beraberinde getirir. Her ne kadar toplumlar arası farklılıklar temelinde dikkate alınması gerekli olsa da, kırılganlık süreçlerine dair temel olgular, gruplar ve boyutlar şu şekilde tanımlanabilir; yoksullar, toplumdan dışlanmış kayıt dışı çalışanlar, kadınlar, engelliler, göçmenler, azınlıklar, çocuklar, yaşlılar ve gençlerin, ekonomik şoklar, sağlık şokları, doğal afetler, iklim değişikliği ve endüstri kazaları, çatışma ve iç karışıklıklar gibi durumlarda, kısıtlı yetkinlikleri ve toplumdaki konumları ve yaşam döngüsündeki hassas dönemleri neticesinde yetersiz toplumsal bütünlük, tepkisizlik devlet kurumları ve zayıf yönetişim sonuçları ortaya çıkmaktadır (Ortakavak, 2019: 39).

Risklerle beraber incelenen kırılganlık (vulnerability), risk unsuru olan durumlarda, hasar görebilirlik ya da zarar görebilirlik ve kimi zaman da savunmasızlık ile ilişkili olarak tanımlanmaktadır. "Toplumdaki bazı gruplar, kadınlar, yaşlılar, çocuklar, mülteciler, engelli gruplar, kırılganlık açısından tanımlandığında başkalarının yardımına ihtiyaç duyma bakımından risk karşısında daha fazla hasar görebilir durumda kabul edilebilmektedir. Ayrıca, kırılganlığı belirleyen faktörler arasında demografik özellikler, coğrafi konumlar, cinsiyet farklılıkları, sağlık ve sosyal güvenlik sistemleri ve toplumsal gerilimler tanımlanabilir" (Ortakavak vd., 2019: 38). Toplumların özgün yapıları, coğrafi konumları, gelişmişlik düzeyleri gibi parametreler, hem kırılganlığı yüksek düzeye taşımakta, hem de bununla ilişkili olarak dirençliliğin azalmasına ve ani travmalar ve afetler gibi büyük değişim dönemlerinde normale dönebilme süresini uzatabilmekte ve kimi zaman da değişime uyum sağlayabilmeyi imkânsız kılabilmektedir. Toplumsal açıdan tüm bu ilişkisellik dikkate alındığında, sosyal kırılganlık endekslerinin belirlenerek, risk hesaplamaları yapılması ve sonrasında da afet sonrası iyileştirme planlamalarının, kırılgan grupların öncelikli olarak dikkate alınarak oluşturulması, ülkeler düzeyinde önemli bir gereklilik olarak kabul edilmelidir. Bu bağlamda, devletlerin, risk yönetimi konusunda politikalar geliştirmenin gerekliliğine daha fazla önem verdiği ve riskin değerlendirilmesi ve yönetilmesi aşamalarında sosyal kırılganlık verilerini dikkate almayı gerekli görüldüğü gözlemlenmektedir (Ortakavak, vd., 2019: 38).

Hem politik hem de toplumsal açıdan değerlendirildiğinde, dirençlilik kavramının kırılganlık süreçleriyle ilişkisinin önemi daha net hale gelebilmektedir. Dirençliliğin kırılganlık endeksleriyle beraber daha ölçülebilir hale gelmesi de, hem kavramın daha net anlaşılmasına hem de dirençlilik ve özelinde kırılganlık çalışmalarıyla değişme dönemlerinin daha kontrollü olarak

yönetilebilmesine olanak vermektedir. Özellikle bölgesel farklılıklar ekseninde, dirençlilik ve kırılganlık ilişkisi daha belirgin hale gelmektedir ve bu nedenle de, devletler düzeyinde tekli risk planlamaları yerine, farklı coğrafi, ekonomik ve toplumsal yapılar dikkate alınmaya başlanmasının ve kırılganlık ve dirençliliğin düzeyinin belirlenmesinin risk öncesi büyük önem taşıdığı görünür hale gelmektedir.

3 Sonuç ve Öneriler

Sosyal bilimlerin en yaygın çalışma konularından biri olarak değişme kavramı, toplumların tarihsel süreç içerisinde geçirdikleri farklılaşmalara odaklanırken gerek evrimci, gerek tarihsel, gerekse ilerlemeci olarak kavramsallaştırılan birçok kuramın temel araştırma konusunu oluşturmuştur. Sosyolojinin temel sorunsallarından biri olarak değişme, hemen her dönemde, önemli bir alanı oluştururken, değişmenin farklı dinamikleri disiplinler arası çalışmalarda da önem kazanmaya başlamaktadır. Comte sosyolojisinin temel derdi olan değişme kavramı, her ne kadar yirmi birinci yüzyıl toplumsal hayatından farklı olsa da, metodolojik olarak toplumu anlamanın yollarını inşa etmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Durkheim, Marx, Weber, Parsons, Althusser, Lukacs ve Habermas gibi sosyal kuramcılar da değişmeye farklı yaklaşımlar geliştirerek, kimi zaman büyük kimi zaman orta ölçekli kuramlar ekseninde değişmenin ve sonrasında toplumsal düzeni inşanın ya da yeni toplumsal yapıların inşasının çözümlemesini yapmayı amaçlamışlardır. Bu bağlamda, değişmenin teknoloji ve ekonomiye bağlı olarak kazandığı yeni boyutlar, değişmenin farklı alanlarda ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Artan insan etkileşimleri ve büyük bir ivme kazanan insan, sermaye ve bilgi hareketliliği ekseninde, sosyolojinin ve tüm bilimlerin klasik kuramların üzerine inşa edeceği yeni alanlar açılmaktadır.

Yirmi birinci yüzyıl, her ne kadar insanlık tarihinin teknolojik düzeyde büyük bir hızla değiştiği bir dönem olsa da, birçok toplum tarafından, bu dönem içerisinde özellikle doğal afetler açısından birçok farklı yıkım ve değişim süreçleri deneyimlenmiştir. Afet çalışmalarında doğal afetler ve özellikle depremler, sel ve kasırgalar üzerine yoğunlaşma daha dikkat çekici düzeydedir. Bu çalışmalarda, özellikle afet yönetimi alanında afet öncesi risklerin belirlenmesi, hazırlık aşamaları, afet sonrası müdahale ve iyileştirme dönemlerine dair faaliyetler ağırlık kazanmaktadır. Özellikle afetlerin fen ve mühendislik bilimlerinde sıklıkla çalışılan fiziksel boyutunun yanında, afetlere dair toplumsal çözümlemeler yapabilmek adına disiplinler arası çalışmalar da yaygınlaşmaktadır. Bu bağlamda, afet ve sonrasında müdahale ile ilişkili bir kavram olan ve etimolojik olarak esneklik kavramından, sosyal dayanıklılığa ve afet, travma sonrası iyileşme kapasitesine evrilen dirençlilik kavramı sosyolojik anlamda da değişmeyle ilişkili olarak ele alınabilmektedir. Afet sonrası gerçekleşen, ani ve çoğu zaman büyük fiziksel ve toplumsal yıkımlar dikkate alındığında, sosyolojinin temel sorunsallarından bir diğeri olan, düzene ne zaman yeniden kavuşulabileceği sorusu önem kazanmaktadır. Yaşanılan büyük yıkımlar sonrası müdahale süreçlerinde, toplumların dirençlilik kapasitesi ve değişme arasında ilişkisel bir yakınlık olduğu dikkat çekmektedir. Bu nedenle, sosyoloji ve değişme yazınında dirençlilik ve ona etki eden göstergeler üzerine yoğunlaşılması önem taşımaktadır. Ayrıca, Parsons'un *Genel Sistem Kuramı*nda yer aldığı gibi toplumlarda sistemlerin sürekli düzene geri dönecek şekilde işlev göstermesi ön kabulüyle, düzenin yeniden inşası da sosyolojik bir odak noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, doğa afetler sonrasında dirençlilik ve değişmenin ilişkiselliğinde, toplumsalın yeniden yeniden üretiminin, önemli bir sosyolojik sorunsal olması da bu çalışmanın önemli vurgularından biridir.

Afet sonrası iyileşme süreçlerinde uyum ve düzene yeniden uyum sağlamanın bir ölçütü olarak dirençlilik aynı zamanda kırılganlık kavramıyla da yakın ilişki içerisinde ele alınmalıdır. Bireylerin ya da toplumların tehlikelere dair duyarlılıkları ve hassasiyetlerini belirleyen, ekonomik, sosyal ve çevresel faktörler, kırılganlığı ve dirençliliği etkileyen ölçütler olarak önem kazanmaktadır. Dolayısıyla, önlenmesi kaçınılmaz olan doğal afetler için, hazırlık aşamalarında, riskler belirlenirken, farklı toplumsal yapılar ve farklı sistemler ekseninde, kırılganlık düzeylerinin de tespit edilmesi, afet sonrası iyileşme yani normale ve düzene geri dönme aşamalarında en önemli belirleyiciler olacaktır.

Bu çalışma kapsamında ele alınan temel tartışmalar ekseninde, değişmenin afet sonrası boyutları ele alınırken, dirençlilik yani afet sonrasında iyileşme ve uyum gösterebilme becerisinin ve sosyal açıdan kırılgan kabul edilebilecek grupların belirlenmesi, hem akademik açıdan, hem de karar alıcı ve uygulayıcı kurumlar açısından önem arz etmektedir. Klasik değişme kuramları bağlamında, toplumların, her zaman düzene ve uyuma yöneldikleri ön kabulüyle, düzenin sağlanmasında dirençlilik gibi farklı kavramların da sosyal bilimler açısından daha sık ele alınması gerekli görülmektedir. Bu şekilde, toplumsal yapıların kırılgan unsurlarının da aynı ilişkisellik içerisinde incelenmesi, büyük travmalar sonrası değişimle daha kolay başa çıkabilmeyi ve "düzene" yeniden dönebilmeyi kolaylaştıracaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Grant Support: The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/ References

Akşit, B. (1985). *Köy, kasaba ve kentlerde toplumsal değişme*. Ankara: Turhan Kitabevi.

Akyel, R. (2007). *Afet yönetim sistemi: Türk afet yönetiminde karşılaşılan sorunların tespit ve çözümüne ilişkin bir araştırma.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Alexander, D. E. (2013). Resilience and disaster risk reduction: En etymological journey. *Natural Hazards and Earth System Sciences, 13*, 2707-2716.

Althusser, L. (1971). *Lenin and philosophy and ither essays*. Monthly Revies Press: New York.

Bates, F.L. ve W.G. Peacock. (1987). Disasters and Social Change. R.R. Dynes, B. De Marchi ve C. Pelanda (Ed.). The Sociology of Disasters (ss. 291-330) içinde. Milan, İtalya: Franco Angeli Press.

Bock, K. (2002). İlerleme, gelişme ve evrim kuramları. T. Bottomore ve R. Nisbet, (Ed.) *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi* içinde, Ankara: Ayraç Yayınevi.

Börekçi, D.Y. ve Gerçek, M. (2018). "Resilience" kavramının sosyal bilimlerde Türkçe kullanımları bağlamında değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 30.*

Can, İ. (2020). Giriş niyetine: Afet sosyolojisine alan açma çabası. İ. Can (Ed.). *Afet sosyolojisi* içinde (ss. 15-36). İstanbul: Çizgi Kitabevi.

Childe, G. (1951). *Man makes himself*. New York: Mentor Books.

Childe, G. (1964). *What happened in history*. Baltimore: Penguin Books.

Comte, A. (1822). Plan of the scientific operations necessary for reorganizing society. *System of positive polity*. (J. H. Bridges Çev.). Londra: Longmans, Green and Co.

Dynes, R. (1988). Cross- cultural international research: Sociology and disaster. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters, 6* (2), 101-129.

Erol, M. (2008). Düzen, kaos ve değişme. *Hacettepe Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 125-154.

Freyer, H. (2015). *Sosyoloji kuramları tarihi*. İstanbul: Doğu Batı Yayınları.

Freyer, H. (2015). *Sosyoloji kuramları tarihi* (M. Rami Ayas, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Gökçen, A. (2020). Afet kavramı ve başlıca afet türleri. İ. Can (Ed.). *Afet Sosyolojisi* içinde (ss. 285-300). İstanbul: Çizgi Kitabevi.

Gramsci, A. (1975). *Felsefe ve politika sorunları* (A. Cemgil, Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.

Guessous, M. (1967). A general critique of equilibrium theory. Moore ve Cook (Ed.). *Readings on social change.* Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Lengnick-Hall, C. A., Beck, T. E., ve Lengnick-Hall, M. L. (2011). Developing a capacity for organizational resilience through strategic human resource management. *Human Resource Management Review, 21*(3), 243-255.

Lewis, D. (2020). *Rezilyans kavramı: Ortaya çıkışı, evrimi ve uygulanabilirliği bir kentsel rezilyans kılavuzu*, Yerel Yönetişim ve Göç Dizisi-6, SLK Interntional AB, Ankara: Uzerler Matbaacılık.

Lukacs, G. (1971). *History and class consciousness*. Cambridge, Massachusets: The MIT Press.

Koç, A.S. (2017). Olağanüstü durumlar, iletişim ve habercilik yaklaşımları. *TRT Akademi, 2*(3), 6-47.

Kongar, E. (1995). *Toplumsal değişme kuramları ve Türkiye gerçeği.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kundak, S (2017). Dirençliliğin temelleri. *Dirençlilik Dergisi, 1*(1), 55-69.

Marcuse, H. (1941). *Reason and Revolution*. London: Routledge and Kegan Paul.

Moore, Jr. B. (1997) Social origins of dictatorship and democracy: Lord and peasentin the making of the modern world. London: Penguin.

Oktik, N. (2006). Yapı ve değişme araştırmalarında yeni arayışlar. *Felsefe ve sosyal bilimler sempozyumu bildiri kitabı*. İstanbul: Vadi Yayınları.

Ortakavak, Z., Uslu, A. ve Korkmaz, E. (2019). Sosyal kırılganlık indeksinin CBS ile haritalanması: İzmir İli örneklemi. *Dirençlilik Dergisi, 3* (1), 37-53.

Özer, Y. E. (2018). *Risk azaltma yaklaşımı çerçevesinde dirençli kentler.* Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.

Politzer, G. (1969). *Felsefenin başlangıç ilkeleri* (Cem Eroğul, Çev.). Ankara: Sol Yayınları.

Ponomarov, S.Y. & Holcomb, M. (2009). Understanding the concept of supply chain resilience. *The International Journal of Logistics Management, 20* (1), 124-143.

Ritzer, G. (2010). *Klasik sosyoloji kuramları.* Ankara: De Ki Sosyoloji.

Smith, P (2005). *Kültürel kuram.* İstanbul: Babil Yayınları.

Smith, L. C. ve Frankenberger, T.R. (2018). Does resilience capacity reduce the negative impact of shocks on household food security? Evidence from the 2014 floods in Northern Bangladesh, *World Development, 102*, 358-376. doi: 10.1016/j.worlddev.2017.07.003.

Sorokin, P. A. (1942). *Man and society in Calamity: Effetcs of war, revolution, famine, pestilence upon human mind, behavior, social organization and cultural life*. Virginia: William Byrd Press.

Steward, J. H. (1959). *Theory of culture change*. Urbana: University of Illinois Press.

Timmerman, P. (1981). *"Vulnerability resilience and collapse of society". A Review of Models and Possible Climatic Applications*. Toronto, Canada: Institute for Environmental Studies, University of Toronto.

Quarantinelli, E.L. (1972) When disaster strikes (It isn't much like what you've heard and heard about), *Psychology Today 5*, 66-70.

Yaman M. ve Çakır, E. (2020). *Farklı boyutlarıyla afet yönetimi*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Yılmaz Börekçi, D. (2014). Fe*minen ve maskülen dağıtık liderlik dağıtık liderlik aracılığıyla örgütsel rezilyans*. 2. Örgütsel Davranış Kongresi'nde sunulan bildiri, Kayseri.

Varol, N. ve Kırıkkaya, E. B. (2017). Afetler karşısında toplum dirençliliği, *Dirençlilik Dergisi, 1* (1), 1-9. doi: 10.32569/resilience.344784

Weber, M. (1947). *The theory of social and economic organisation*. (A.M. Henderson ve T. Parsons Çev.). Londra: Oxford University Press.

White, L. (1949). *The science of culture*. New York: Grove Press.